במהרה בימינו שיתברר בתיקון גמור כמו שעלה ברצונו יתברך:

וזהו פירוש המדרש עד היכן שומרן עד כאישון עינו, דהנה פירשו המפרשים ז"ל אישון הוא מלשון איש על שם דיוקן איש קטן הנראה בעין. והנה אדם המביט בעין חבירו ורואה בו דיוקן באמת אין האדם המביט דבוק בעין חבירו כי אם באפס מה. כמו שאמרו באשה שמסתכלת בימי נדתה במראה הזכוכית נעשה במקום הבטה כתם על ידי דביקות העין. ובאמת זה לא אמר הכתוב כי אם לשבר האוזן כי לא כן עושי רצונו אשר בשורשי נשמתם הם דבוקים בו יתברך ביחוד נפלא. והנה אמרו המפרשים על נו"ן ההוספה במלת אישון הוא להקטין הדבר, ודומה לו כתיב (שמואל - ב יג, כ) האמינון אחיך, ואמת דבריהם, אכן להטעים הענין נאמר כי פירוש אישון הוא איש נו"ן, והיינו התבררות הדיוקן אדם על ידי נו"ן שערי בינה וזה נקרא הקטנת וצמצום הדבר, ולזה אמרו שכל נו"ן בסוף תיבה מורה על התקטנות הענין. וזה אישון מורה על התיקון דיוקן אדם, כאשר הבורא יתברך התבונן במחשבתו כמו שתיקנו בנוסח קדיש בעלמא די ברא כרעותיה. מה שאין כן אדם העושה כלי או שום ענין אינו יודע אם יוגמר בכי טוב כאשר נצטיירה במחשבתו בלי שום גרעון, ושבחו יתברך הוא כי העולמות יתוקנו אם ירצה ה' במהרה בימינו בתכלית השלימות כמו שהיה בעליית רצונו ומחשבתו יתברך, וזהו כאישון עינו, רצה לומר כאיש שעלה ברצונו ועיונו יתברך שיהיה מרכבה שלימה אליו יתברך, כמו שנבאר:

דהנה בפסוק גדול אדונינו ורב כח (תהלים קמז, ה), אמרו באידרא רבא קדישא (ח"ג קם ב) שהוא תיקונא תנינא דדיקנא עיין שם, ובמקום אחר אמרו שהוא בשיעור קומה כמבואר בכתבים. והניקוד הוא ניקוד אוחזה בסנסני"ו (שיר השירים ז, ט) מקום השדיים, ולפי הנראה הם כוונות שונות, אבל באמת הם כוונה אחת, דהנה זה הפסוק הוא במזמור כי טוב (תהלים קמז), שהוא נגד יסוד כמבואר בכוונות, [ומזמור שירו לה' שיר חדש (שם, קמט), הוא בחסד. ולכך נרמז בו רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם לעשות נקמה וגו', כמו שמובא בזוהר חדש שיר השירים כד איתגליא אות צ' כגוונא דהאי אתר דזקיפא דהמן ההוא מקטרגא עריק. ולזה בזה המזמור בהתגלות יד חסד, כתיב לעשות נקמה וגו'], ובשכנסת ישראל מתקשטת בתיקונים ושפירו דאיתתא הנ"ל אזי נתוסף יתברך בעוז וחדוה ואתיילד יוסף. ואמרו חז"ל (סנהדרין קו, א) בשקלביא רוצה להזדווג ללביאה מי יכנס ראשו ביניהם בודאי דמו בראשו. ולזה מלבוש את עצמו בתיקונא דיקנא ומדחה ומשבר כל המעיקים והמקטריגים, ועד מהרה ירוץ

דברו, מרצה את כנסת ישראל. ושולח אמרתו ארץ, כמבואר בכוונות:

ותנה כתיב (תהלים יט, ז) ואין נסתר מחמתו, כמו שכתוב בזוה"ק וכמו שכתבתי (פרי וירא ד"ה וירא), ועוד ירצה כביכול בהתחממם עצמו להשפיע לעולם כל טוב נסתר בו האי"ן, והיינו וייצר אלהים את האדם (בראשית ב, ז) צורה בתוך צורה. ולזה בברכת כוהנים שמשלימין הי"ג תיקונין דאריך אנפין בש' תיקונין דיקנא לששה תיקונין דנוקבא, נגד י"ג יוד"ן ט' וו"ן ששה ההי"ן הם גימטריא כ"ח, ועל ידי זה הוא יתברך משפיע לכנסת ישראל כל מיני טובות. ולזה ניתקן אחר זה ברכת שים שלום וכו' עלינו ועל כל ישראל, ואז המרכבה בתכלית השלימות וממילא כל השפע אינה יורדת כי אם לכנסת ישראל:

וזה כוונת הפסוק גדול אדונינו ורב כח, לתיקונים הנ"ל. וסידר אחר כך (שם, טו) השולח אמרתו וגו', ישל"ח דברו, י"ג ע"ב. שלח י"ג הויות, והי' מורה על מילוי יודי"ן, ישב רוחו יזלו מים, זה השם הוא ביסוד, ולפעמים נתחלף היו"ד במ"ם ונקרא מזל, כמו שאמרו (מועד קטן כח א) במזלא תליא. וביסוד הוא מזל ומזיל ומשפיע יתברך כל מיני שפע וחסדים וכל הטובות לבני ישראל אמן כן יהי רצון:

עבודת ישראל במדבר לשבועות **בחודש** השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני (שמות יט, א). בחודש השלישי, היינו בהתחדשות, שמקודם הוציא אותם מכור הברזל ממצרים ואכלו העוגות שהוציאו ממצרים וטעמו בהם טעם מן, ואחר כך עלו למעלה יותר והוריד להם הקדוש ברוך הוא לחם מן השמים ובשר מן השמים, וזהו התחדשות השלישי שבאו למעלה יותר וקרבו לפני הר סיני לקבל התורה הקדושה, וזה החודש הוא מזל תאומים, שמורה שהקב"ה עם עושי רצונו הם כתאומים כביכול. וכמו שכתבו המחקרים שהתאומים אם לאחד חס ושלום לא טוב גם להשני כן, ואם טוב לאחד טוב להשני דבר מזליה הוא שנבראו בשעה אחת, כן הבורא ברוך הוא כביכול עם עושי רצונו כתאומים. ולזה נקראו ישראל, שהוא ישר א"ל ששים לאל וגם הוא ראש לי. ולזה קרבו לפני הר סיני בחודש השלישי ונתגלה להם הקדוש ברוך הוא ודיבר עמהם כאיש אל אחיו, לפי שהוא מזל תאומים. עוד בחודש השלישי, שניסן הוא כנגד אברהם, ואייר כנגד יצחק, וסיון כנגד יעקב:

ביום הזה באו מדבר סיני (שמות יט, א). ופירש רש"י לא היה צריך לכתוב ביום הזה אלא שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום נתנם. נראה לרמוז בדברי

קודשו, כי באמת בכל שנה ושנה כל ימי עולם נתגלה הדבר ההוא שהיה בימים ההם, כגון בימי פסח שיצאו ממצרים גם בכל שנה יש נפשות מישראל שיוצאים ממצרים, וגם בחודש הזה כיון שקרבו לפני הר סיני נתגלה גם כן שיוכלו לקרב את עצמם להקב"ה ולקבל התורה ולקרב עצמן לפני הר סיני, סיני מלשון שנאה שישנא לכל דבר רע, כמו שאמרו חז"ל (שבת פט א) סיני שבו ירדה שנאה לעובדי כוכבים ומזלות, רצה לומר למעשה עובדי כוכבים ומזלות. ולזה צריך כל אדם כשבא ראש חודש סיון עד חג השבועות לקרות באותו עסק התורה ולהמשיך לו זה הקדושה שנתגלה ביום זה. וזהו שפירש רש"י שהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום נתנם, דהיינו שבאמת נתגלה כל דבר בעתו כמו שכתוב באו מדבר סיני, רצה לומר שעשאו עצמם כמדבר הזה שהוא ריק ואין בו שום דבר טוב. גם הם חשבו עצמם כמדבר שלא התחילו בעבודת ה' כלל:

ויסעו מרפידים וגו' ויחן שם ישראל נגד ההר (שמות יט, ב). ופירש רש"י ויחן, כאיש אחד בלב אחד, דהיינו לאביהם שבשמים. נגד ההר, למזרחו של ההר, כל מקום שנאמר נגד אינו אלא פנים למזרח. נראה לפרש על דרך שפירשתי במקום אחר מה דאיתא בגמרא (פסחים מב א) אין לשין אלא במים שלנו, ותוכן הדברים שלנו הוא שם הקדוש נג"ד יכ"ש, שפירושו של זה השם הוא נגד"י כבוד שמים, וזהו שלנו שהקב"ה הוא שלנו ומיחד שמו על עמו ישראל. וזהו שפירש רש"י נגד למזרח של ההר, רצה לומר מלשון ויזרח השמש (בראשית לב, לא) ויחנו נגד זרימת הקדושה של הקדוש ברוך הוא. ומזרח הוא אותיות מחזר, כמשל הלבנה שהיא כדור שחור ואין לה רק מה שמקבלת מהשמש וזה האור שמקבלת מהשמש היא מחזרת ומאירה לכל העולם. כך צריך האדם להתנהג כשבא לו זריחת אור ושכל מהקב"ה הוא צריך להחזיר זה ולעבוד בזה השכל להקב"ה:

ומשה עלה אל האלהים (שמות יט, ג). כי מחמת שכל ישראל הכינו עצמן לקדושת ה' ופרוש לפי דורו ולכך היה יכול לעלות למעלה אל האלהים. ורש"י פירש שכל עליותיו בהשכמה היו, נראה שרש"י בא ללמדינו איך היה משה עולה לשמים, כי בודאי ברגלי בשר לבד לא היה יכול לעלות לשמים, ולכך פירש רש"י כל עליותיו בהשכמה היו, דהיינו שהשכים שכלו להקב"ה ובזה נשאו לבו ועלה לה', וכמו שפירש רש"י על פסוק (בראשית כט, א) וישא יעקב את רגליו, שנשאו לבו ללכת. וזהו השכים ונפל פסוק בתוך פיו הרי זה נבואה קטנה (ברכות נה ב), ולא אמרו הניעור משנתו, ואמרו השכים דוקא,

דהיינו גם כן כנ"ל שהשכים שכלו להקב"ה. וכשהוא הקריב את עצמו לה' אז ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב רצה לומר באותה קדושה עצמה ששמעתי ותגיד לבני ישראל, רצה לומר שיקשור בידו את ישראל להקב"ה:

ועתה אם שמוע תשמעו בקולי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (שמות יט, ה). הנה אמרו חז"ל (בראשית רבה כא, ו) אין ועתה אלא לשון תשובה, כי היצר הרע בא לאדם ואומר לו האך אתה יכול לעשות תשובה הלא אתה מלא פשעים, ובודאי אין האמת כך, כי האדם הרוצה לעשות תשובה באמת צריך לומר אמת שאני מלא פשעים ומה שעבר עבר ומעתה אני רוצה לעשות תשובה לשוב לה' בכל לבבי, ולזה אמרו חז"ל ועתה הוא לשון תשובה:

אם שמוע תשמעו. פירש רש"י אם תקבלו עליכם לשמוע יערב לכם מכאן ואילך. וזהו תשמעו בקולי, כי הקול הוא רחמים פשוטים כי הקול הוא פשוט והדיבור הוא מחלק להקול לכל מה שרוצה לדבר בו, ולזה הדיבור הוא קשות והקול הוא רק רחמים. וזהו תשמעו בקולי ויערב לכם מכאן ואילך:

והייתם לי סגולה מכל העמים. נראה לפרש על פי משל למלך שפיזר אבנים טובות ומרגליות יקרות, ובודאי מי יתאוה ביותר אחריהם, בודאי הבן מלך שהוא יודע כמה חביבין הן ואין אחר יודע כמו כן. וכך הקדוש ברוך הוא פיזר הניצוצין קדישין בכל העמים ובכל הארץ ומי מברר אותן בודאי בניו עושי רצונו. וזהו והייתם לי סגולה מכל העמים, רצה לומר שאתם תבררו סגולת המלכים היינו הניצוצין קדישין. מכל העמים, מה שהוא מפוזר ומפורד בין העובדי כוכבים ומזלות. וזהו כי לי כל הארץ, רצה לומר שבכל הארץ יש ניצוצין קדישין השייכים לי:

ושמרתם את בריתי. רצה לומר כי יש אנשים שמקוים בכל יום שיזכו לשמור הברית, לזה מבשר הקדוש ברוך הוא שתוכלו לשמור אותו. או יאמר, דהברית היא אבר ההשפעה ולכך ההשפעה שהולך מהקב"ה נקרא גם כן ברית. וזהו ושמרתם את בריתי, שאתם תשמרו כל ההשפעות שבא מאתי עליכא הולך רק אצלכם. וזהו גם כן פירוש הפסוק (ויקרא כו, ט) והקימותי את בריתי אתכם:

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות יט, ו). נראה לפרש על דרך ששמעתי שהריב"ש הקדוש אמר כשהגיע ראש חודש ניסן שהוא ראש השנה למלכים, והושיב כל מלאך על כנו וכשראה מלאך

אחד שלא ישר בעיניו היה ממנה אחר תחתיו. וזהו פירוש הפסוק ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, רצה לומר שאתם תמנו ותמלכו כל המלאכים המשרתים אותי לכל הישר בעיניכם:

ויבוא משה ויקרא לזקני ישראל וישם לפניהם (שמות יט, ז). רצה לומר כמו שפירשתי למעלה כה תאמר לבני ישראל, באותו קדושת עצמה, וזהו וישם לפניהם, שהיה משים לפניהם הדברים כי יש בם ממשות, וכל העם ויראים הקדושה שיש בדברים האלו:

ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך (שמות יט, ט). רצה לומר שאדבר עמך בקדושה קטנה כדי שיוכלו כל ישראל להבין מה שאני מדבר עמך:

ויאמר משה אל העם היו נכונים לשלושת ימים אל תגשו אל אשה (שמות יט, טו). דהנה העובד ה' על מנת לקבל פרס נקרא במדריגת אשה בחינת מקבל כאשה, אבל העובד לה' כדי לעשות נחת רוח להקב"ה ולא לשום תועלת עצמו זה נקרא בבחינת זכר, וזהו שאמר משה רבינו ע"ה אל תגשו אל אשה, רצה לומר שלא תעבדו את ה' בבחינת אשה על מנת שתקבלו שכר, רק כדי לעשות נחת רוח להבורא ברוך הוא וברוך שמו:

ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה (שמות יט, יז). דהנה איתא במדרש (פרקי דרבי אליעזר פ"מ) שביום מתן תורה ביקשו להתנמנם בבוקר ושנתם ערבה להם עד שעוררן משה רבינו ע"ה לקבל את התורה עיין שם. ואמר הצדיק הגאון מהור"ר לוי יצחק זצ"ל חלילה לחשוב על עם קודש שנפלו בתרדמת העצלות והשינה ביום הנכבד שידעו שיתן הקדוש ברוך הוא את תורתו להם. אלא יש לומר דכוונתם היה לשם שמים שמיום שני בסיון שהתחילו לעשות הכנה לקבלת התורה ועבדו בכל כוחם ובמחשבותם הקדושים עד שנפל עליהם ליאות ועייפות והיו מתייראים פן לא יוכלו לקבל את התורה במחשבה צלולה כראוי, על כן נתנו שינה לעיניהם ולעפעפם תנומה בכדי שיתחדשו מוחותיהם ויתחזקו עשתונותיהם בבהירות לקבלת תורה הקדושה עכ"ל:

והנה מפשוטו של מקרא דכתיב ויוצא משה את העם, ועל מקום דכתיב עם הם פשוט' בני אדם כנודע, ולכן ניחא לומר עליהם שהיו ישנים ונרדמים עד שהקיצן משה, ויוצא אותם לקראת האלהים. ואף גם לפי מה שאמר הח"ד הנ"ל דכוונתם היה לשם שמים, מכל מקום מוכרע שלא היו אותם האנשים במדרגה גדולה, כי מי שנכון לבו בטוח בה' אינו צריך להכנה ומתחזק בבטחונו להלוך אל

ה' ולעבודתו ומן השמים ירחמו לחזק מוחו ולתת לו בהירות. אמנם מי שאינו דבוק בבוראו בדביקות כראוי אינו בטוח בו כראוי ומתנהג על פי דרך הטבע ושומר מוחותיו ומחשבתו וישן בשעת שינה וכן שאר ענינים, הגם שגם זה לשם שמים, מכל מקום אינו במדריגה גדולה כמשליך על ה' יהבו ואינו משגיח על עצמו לשמור נפשו על פי דרך הטבע. והמה ידוע כי כל מה שהאדם מחשב ומדבר ועושה למטה מעורר מדה כזאת למעלה ולכן כתיב ויוצא משה את העם דייקא שהיו במדריגה קטנה ובקשו לשמור מוחותם על פי דרך הטבע ושינה, והקיצן משה והוציאן לקראת האלהים, כי אלהים גימטריא הטבע, כי על ידי דרך הטבע שדרכו בו נתעורר שם אלהים. וזה ויתיצבו בתחתית ההר במדריגה קטנה:

בפרשת אמור (ויקרא כג, טו) וספרתם לכם וגו' עד תספרו חמשים יום. והנה על לשון חמשים יום כתב רש"י שהוא מקרא מסורס, והכי פירושו עד חמשים יום שהוא יום חמשים ולא עד בכלל תספרו עיין שם. ואפשר לומר כי מבשרי אחזה אלוה, כמו שקובעים זמן חתונה ביום שנדברו והותנו התנאים, ואם הכלה חביבה על החתן וכן החתן על הכלה הם סופרים ומחשבים יום יום מתי יגיע עת דודים להתעלס באהבים ויקוו וייחלו לעת כי בא מועד, ואז מדרך לחשוב גם כן היום המוגבל אשר בו בעצמו יהיה שמחת הנישואין כיון שהם מצפים ומחכים עד שמחתם בחצי היום או בערב כי אז יהיה עיקר השמחה. ובכן ניחא, שהתורה הקדושה רמזה לנו בחיבת הקודש שבינינו ליוצרנו, הגם שאנו מונין שבעה שבועות בסוד טהרת האשה לבעלה כנודע מזוה"ק, עיקר הספירה והתוחלת היום ליום החמשים והוא יום שמחת הנישואין והיחוד. ולזה אמר תספרו חמשים יום, כי אין הענין נגמר רק בקדושת כתר שאנו ממשיכים מעולם הדיקנא על פי קדושת הלילה בתורה כנודע:

ואמרו חז"ל (מכילתא בשלח השירה ד) כי במתן תורה הקדוש ברוך הוא נדמה כזקן, מחמת שבזה היום מתיחדים העולמות ונמשך הכתר מהדיקנא לחי עולמים כנודע, פירוש כיון שבני ישראל מתקדשים ומתטהרים ברגל כרצונו יתברך מתפאר בנו יוצרנו, כלומר זה הענין שעלה ברצונו לברוא העולם בשביל בני ישראל ובכן נעשה כרצונו שהם עובדים אותו כראוי:

ורמז לזה באומרם (חולין כד ב) נתמלא הזקן עובר לפני התיבה, כי מילוי הזקן כשהזקן התחתון מתיחד עם הזקן העליון כנודע ליודעי חן. ואז שתי פעמים

זקן גימטריא שד"י אשר בו היחוד. וזה עובר לפני תיבה, כי לפני ת' בא"ב הוא אות ש', לפני י' אות ט', לפני ב' אות א', לפני ה' אות ד', ואותיות ש' ט' א"ד עולים שד"י שהוא המתיחד עם התיבה הא המלה כנודע:

או יאמר, כי נתמלא זקן, פירוש זקן במילואו זיי"ן קו"ף נו"ן האותיות האמצעיות עולות כ"ם, שכנגד כ"ב אתוון דאורייתא הניתנת ביום זה והם בגימטריא חטה שהיו מקריבין שתי לחם ממנה, וסוף אותיות המילוי נפ"ן עולים ק"פ כמו שמות ע"ב ס"ג מ"ה שהם יורדים ומתיחדים עם התיבה המלה הוא ב"ן כנודע:

ממושבותיכם תביאו לחם תנופה (ויקרא כג, יז). רש"י פירש בפסוק (שם כג, יא) והניף, כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד עיין שם. ידוע מזוה"ק פרשת בלק (קפח ב) שכתוב שם בשם הינוקא צירוף תנופה תנ"ו פ"ה עיין שם. ולפי דעתי כל ענין התנופה להראות כי מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה וזה תנ"ו פ"ה. ופ"ה, כלומר כל מקום שאתה פונה הנך לפני אלהי האלהים ואדוני האדונים:

ברמב"ם פ"ח מהלכות תמידין ומוספין (ה"ב) כתב שתי הלחם אינן באין אלא מן החדש לא מצא חדש יביא מן העלייה, דהיינו שבדיעבד כשר מן הישן. והקשה שם הלחם משנה מאי שנא לגבי עומר דלא כתב האי שריותא דבדיעבד כמו שכתב לענין שתי לחם דחד דינא אית להו לפי הנראה על פי תנא דברייתא עיין שם:

והנה יש לומר על פי מה שנקדים בשם ספר הקנה שכתב שכל הלכה צריכה להיות מובנת ומובחרת מתתא לעילא עד סיפא דכל דרגין, וכן היו החכמים הראשונים יסדו כל ההלכות וטעמן ונימוקן עד רישא דכולא עיין שם. ולכן הגם שלפעמים ההלכה שפסק איזה פוסק אם אינה מבוררת לנו כראוי על פי הדין יש לנו להצדיק אותו, כי מסתמא טעמא אחרינא אית בגוויה והוא הבין יותר ממנו שורש של ההלכה למעלה, ולכן פסק כהאי גוונא בהלכותיו:

ואפשר לומר בנידון דידן, כי העומר בא מן השעורים שהוא לשון שעור ומדה וקצבה והם סוד הגבורות שצריך להתגבר ולטהר עצמו בימי הספירה. וצריך להביא גבורות מן החדש ואם לא מצאו מן החדש מה לנו לעורר גבורות ישנים חס ושלום משנים קדמוניות, ולכן השמיט הרמב"ם ברוח קודשו דין זה לענין עומר. מה שאין כן בשתי הלחם שהם באים מן החטה סוד החסדים, כי חטה בגימטריא כ"ב אתוון דאורייתא, ולהזכיר זכותן של ישראל שקיבלו עליהם ביום זה התורה והמצוות,

וצריך לכתחילה להביאו מן החדש כי אשרי למי שמתחדש בכל יום בתורה ובמצוות, ואם לא מצא חס ושלום מן החדש לעורר חשדים חדשים אז מצוה להביא על כל פנים מן הישן ולעורר חסדים עתיקין וזכות ישיני עפר ואבותינו הקדושים שיתעוררו רחמי ה' עלינו תמיד, והבן:

עבודת ישראל במדבר פרשת נשא

איש או אשה כי יפלא וגו'. במדרש (במדבר רבה י, א) הדא הוא דכתיב (שיר השירים ה, טו) שוקיו עמודי שש שוקיו, זה העולם שנשתוקק הקדוש ברוך הוא לבראותו וכו'. עמודי שש, שהעמיד כל מעשה בראשית לששה ימים וכו'. אדי שלוש אמהות שמהם נבראו וכו', מיוסדים על אדני פז שיסודן היה שלושה דברים משובחים ואין כמותן בעולם, הדא הוא דכתיב (משלי ג, יט) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו, זה הים. חכמה, היא יראת ה' כמה דאת אמר (איוב כח, כח) הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה. דעת, זה המכיר את בוראו וכו' השכל וידוע אותי, עד כאן:

הנם שזה אפס ההשגה על מה ולמה רצה יתברך בבריאת העולמות, וזהו אמרם ז"ל (תיקוני זוהר תיקון ע) האי כיתרא עילאה אוכם הוא לגבי עילת העילות. עם כל זאת האמת כן הוא שרצונו יתברך היה לבראות עולם ולהיטיב להם על פי מעשיהם ותיקוני מדותיהם. וזהו שאמר זה העולם שנשתוקק הקדוש ברוך הוא לבראותו, עמודי שש, הם ששה ימים שבהם ברא יתברך העולם להתנהג על פי ששה קצוות. ורמז שלמה המלך ע"ה למה שכתוב בזוה"ק (ח"ג קמא א) האי עתיקא וזעיר אנפין לית לאפרשא ביניהון וכולא חד. והוא אומרם ז"ל (במדבר רבה י, א) שוקיו הוא הרצון, והוא עמודי שש להתנהג על פי ששה קצוות כמו שכתוב (שמות טו, ב) זה אלי ואנוהו, אנאה אותו בגוונין קדישין. אלהי אבי וארוממנהו, שעל פי התיקונים שישראל מתקנים דיוקן אדם נתרומם עד שורש המחשבה. ואלו הששה קצוות שורשם הם מדות חסד גבורה תפארת והם השלוש אמהות שמהם נברא הכל:

וזהו שאמרו חז"ל נחית בחסדך, זו החסד. נהלת בעזך, זו התורה. בחינת עמודא דאמצעותא, אל נוה קדשך, זו עבודה בגימטריא אלהי"ם (עם הכולל) נגד מדת הגבורה. ונצח והד יסוד הם בחינת הרגלין המתפשטין להשפיע לכנסת ישראל. ואלו המדות כביכול נעשו כלים לחכמה ותבונה ודעת. וזהו פירוש מיוסדים על אדני פז, שיסודן היו שלושה דברים משובחים שאין כמותן וכו'. חכמה היא יראת ה' כי יראה נקרא בחינת יו"ד כמו שאמרו (זוהר ח"ג קכב ב) י' יראה, ועל ידי היראה הנקרא יו"ד

היה זה כלי להחכמה שהיא יו"ד עילאה. וזה פירוש הן יראת ה' היא חכמה:

ותיקנו בתפילת שבת האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח, מזרח הוא מלשון מחזה, דהנה יראה הנקרא בחינת דל"ת היא מחזרת האור כביכול למחשבה עילאה מקום אשר היה שם אהלה בתחילה כלבנה המאירה באור חוזר להחמה, דוגמת האדם המביט במראה הזכוכית (שפיג"ל), אם לא היה בעבר השני מסך כעין שעושין מכסף אי חוש הראות עובר לצד השני. ועל ידי המסך שעושין חוזר האור אליו ורואה בו דמותו ממש כצלמו, כן הדבר הזה היראה שהיא בחינת דל"ת, דהיינו נקודה זעירא מחזרת האור למקום מחצבתה, על ידי זה נבקעו חלוני רקיע וכו' ובא השפע לכל העולם נמצא היראה היא כלי לחכמה, וזה הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה, דהיינו על ידי שצפה יתברך שהאדם יהיה סור מרע ויגביל את עצמו ומדותיו בכל הדברים האסור והמותר כי אותיות מרע הם אותיות עמר, זה היה כלי לבינה כביכול על ידי זה צייר יתברך בבינה הנקרא צייר ציורין:

בדעתו תהומות נבקעו, זה הים. דעת, זה המכיר את בוראו. דהנה אותן בני אדם העובדים אותו יתברך באמונה בלי התאמצות להכירו יתברך אמיתות מציאותו ועוצם גדולתו זה אינו בחינת פנים. אבל אותן המאמצים כוחם להכירו יתברך ולדעתו, כמה דאת אמר (דברי הימים - א כח, ט) דע את אלהי אביך ועבדהו, עבודה זו נקראת פנים בפנים, וזה הדעת היה כלי כביכול לדעת עליון והמיחד אבא ואימא. וזהו בדעתו תהומות נבקעו, על ידי הדעת נבקעו התהומות ונתיחדו, וזה אומרם זה הים, דהיינו הדעת מיחד אבא ואימא יו"ד למ"ם היא בינה. מ"ם דלמרבה המשרה (ישעיה ט, ו), ונעשה נו"ן שערי בינה. נמצא כשבני ישראל עובדים אותו יתברך ומכשירים מדותיהם יכולים להעלות דיוקן האדם, כמו שכתוב (שמות טו, יא) נאדר בקודש, ראשי תיבות בן, עושה פלא, כביכול מתקנין הפלא עליון:

ונבוא לבאר מצות הנזיר. הנה הנזיר הרוצה להפריש את עצמו מעסקי העולם הזה ונעשה מרכבה לפלא עליון, וזהו איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר, הוא מלשון הפרשה, כמו שכתבתי לעיל האי כתרא עילאה אוכם הוא וצו'. ובא זה הנזיר להיות מרכבה לעולם הקדוש הזה. מצותו גדל פרע שער ראשו, ובלועים כתיב (במדבר ח, ז) והעבירו תער על כל בשרם, והענין הוא כמו שהמשיל הה"ק קאפורסם מוה' לוי יצחק נ"י לרב שמלמד לתלמידו דבר שהוא עומק המושג צריך להלביש לו זה הענין והשכל במשלים ולבושים לפי דרכו וקט שכלו, מה שאין כן אם הוא מלמדו

שכל קטן לפי השגת התלמיד אז אינו צריך להלביש במשל, כי אם יצטרך להלביש לו גם זה השכל הקטן עד שיבינו הוא מצב גרעון ופחיתות התלמיד שאינו נוטה לבבו להבין מה שביכולתו. כן זה הנזיר שהוא מרכבה לגדלם גבוה כזה ומשם אי אפשר להשיג כי אם על ידי שערות ונימין, מה שאין כן חלרים אדרבה מצווים להסיר השערות כי אם יוצרכו לשערות זה הוא גרעון אצלם:

וכתיב וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, ואיתא בש"ס (נדרים ט ב) אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר וכו' פעם אחת פחז יצרי עלי אמרתי העבודה שאגלחך לשמים, כי זה נקרא אצל אדם כשר חטא מה שפחז יצרו עליו דיש לו להזכיר בעצמו מקודם, וגלח הנזיר פתח אוהל מועד את ראש נזרו ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים, ואמרו חז"ל (נזיר מה א) אם יגלח בעזרה הרי זה דרך בזיון, אלא כוונת הפסוק שלאחר שחיטת השלמים שנאמר בהן פתח אוהל מועד, אז יגלח. ובודאי אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני, כי מה ענין פתח אוהל מועד לכאן לרמז על אחר שחיטת השלמים, ומה מקרא חסר לכתוב בפירוש שיגלח אחר השחיטה, אמנם לפי דרכינו ירמוז עוד בזה, דזה הנזיר רוצה להפריש את עצמו ולעמוד במקום גבוה כזה שיקבל משם השפע. והנה בהשלמת ימי נזרו רוצה לעמוד במקום עבודת האדם, לזה ייעצו התורה הקדושה במתיקות דבריה שלא יגיע לו שום גרעון על ידי זה, כי כל אלו המדריגות שהשיג בעודו נזיר יכול להשיג על ידי הזעיר אנפין, והוא הנקרא פתח אוהל מועד הנקרא היכל הקודש ומכוון באמצע, והוא הפתח שהיה יכול להשיג על ידי כל המדריגות העליונות:

וכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים, דוגמת הרופאים המומחים ידוע להם מיני עצים לתבשיל החולי לכל אחד לפי צורך רפואתו. ולזה יעצו התורה ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים, שכח הקדושה שעל ידי השערות תסייעו להשיג בל ההשגות ויכולים להשיג כל השגות על ידי עבודת האדם. ולזה נסמכה ברעת כהנים לפרשת נזיר, שיכולים להשיג על ידי עבודת האדם כל המדריגות על ידי כ"ח תיקונים ג"ג יודי"ן תשעה וי"ן ששה ההי"ן. והוא הכלי המחזיק ברכה לישראל כשהשפע באה על ידי עבודת האדם, מה שאין כן כשהשפע באה על ידי עולמות עליונים אז כולם רוצים ליקח מחסדו יתברך, וחבין:

במדרש (במדבר רבה יב, יא) מי עלה שמים וירד (משלי ל, ד), מי עלה שמים זה הקדוש ברוך הוא וכו', וירד, וירד ה'

על הר סיני (שמות יט, כ), מי אסף רוח בחפניו אשר בידו נפש כל חי וגו' (איוב יב, יא), מי צרר מים בשמלה (משלי שם), צורר מים בעבים (איוב כו, ח), מי הקים כל אפסי ארץ (משלי שם), ה' ממית ומחיה (שמואל - א, ב, ו), מה שמו, צור שמו שדי שמו ה' צבאות שמו, ומה שם בנו וכו' בני בכורי וגו' (שמות ד, כב):

הנה התרגום תירגם על ירד ואתגלי.

הענין הוא, כי לא יצייר אליו יתברך הממלא כל עלמין בכל עת וזמן ולית אתר פנוי מיניה כלל לומר שירד על הר סיני, על כן תיקן זאת בפירושו שמלת הורדה הוא ענין התגלות אשר נתגלה כעת לעין כל כי הוא נעלם מעין כל חי. וכן חס ושלום סילוק שכינתו, היינו הסתרה חלילה מהברואים. ואולם אחר שהכשירו מעשיהם לגודל הזדככותם והסרת מסך המבדיל נתגלה להם יתברך שמו במעמד הנבחר וראו אורו פנים אל פנים כדכתיב (דברים ה, ד) פנים בפנים דיבר ה' עמכם:

והנה כתיב (יחזקאל א, כו) ודמות כמראה אדם עליו וגו', היינו כמראה שקורין בלשון אשכנז שפיג"ל שהציור שמראין כנגדו דמיונו ממש נראה מתוכו, וזהו פנים אל פנים, שכפי הפנים והצורה שפונים אליו יתברך שמו ככה מגלה הצורה. וידוע שההסתכלות הוא קצת דביקות במראה כענין אשה נדה שנעשה כתם במראה במקום מבטה כנ"ל, כן בודאי להיפך כשרואין ומסתכלין בו בגוון טוב ובהיר מביאין בו יותר בהירות, ככה כשמזככין בני ישראל מעשיהם ומטהרין רמ"ח איבריהם ושס"ה גידיהם במלא קומתם אזי המה מרכבה אליו יתברך וכביכול נצטייר בציור ודיוקן אדם:

אמנם מאן יזכה להאי נהורא שיהיה מרכבה אליו יתברך בבחינת ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט, ג), בגוונא דיליה. אין זה כי אם אותם הצדיקים אשר הם בבחינת מ"ה לפני ה', בענוה גדולה כבחינת משה כהוראת שמו מ"ה, וש' הוא תלת קוין דאבות מי שהוא בבחינת מ"ה הוא אדם. ולזה משה קיבל תורה מסיני (אבות א, א). וזהו שאמר ברעיא מהימנא (ח"ג שו, ע) פומך סיני. הר סיני הוא גימטריא רבוע שם מ"ה, והוא כמין הר שמשפע ועולה בכל פעם והוא גימטריא פה אדם. ולזה אמרו בזוה"ק שעד מתן תורה לא נתגלה הפה הקדוש. והענין הוא, כאשר תראה אהבת אב לבנו יחידו אין לה התגלות כי אם על ידי הפה שמדבר עמו בדברים ערבים ומתוקים דברי חיבה ושעשוע ועם כל זה אין לה כל כך התגלות בשלימות כמו שהיא תקועה ברוחב לבבו לאין שיעור, כי מה שמתגלה הוא על ידי צמצום ולבושי הדיבור. כן במתן תורה

שנעשו מרכבה אליו יתברך כמו שכתוב (שמות ד, כב) בני בכורי וגו', ונתגלה להם פנים בפנים בהר סיני גימטריא פה אדם. ונראית ונתגלה חיבתו ואהבתו עליהם על ידי הפה כביכול כמו שכתבתי לעיל, ולכן היה על ידי לבושים יו"ד יו"ד ה"א וכו'. ובספר גינת אגוז מסדר השם להיפך והכל הולך למקום אחד. וכוונתו גם כן כנ"ל שכל מה שבאה השפע להשתלשל באה יותר בצמצום וכמשל הנ"ל:

וזהו פירוש המדרש מי עלה שמים, מי הם חמשים שערי בינה, ומבינה עלה לשמות הנקרא שמים בהשתלשלות עד שירד על הר סיני ונתגלה לעיני עמו. מי אסף רוח, אשר בידו נפש כל חי, בידו צירוף יו"ד, ועם ראשי תיבות נפש כל חי גימטריא פ"ח. והיינו שופך דם האדם באדם (בראשית ט, ו), היינו העולמות עליונים שאין לצייר אותם בהוויות כי אם בהתלבשות אהי"ה. מי הקים כל אפסי ארץ, היינו אותן שירדו לאפיסה הוא יתברך מקים אותן כמו שכתוב ה' ממית ומחיה. מה שמו צור שמו, היינו צייר ציורין. שדי שמו שאמר לעולמו די, רצה לומר להעלמו שיתגלה אלהותו בעולם. ה' צבאות שמו היינו בינה. כי גם העולמות שלמעלה מבינה נקראים בינה לגבי עלמין קדמאין, ונקרא בינה ותרין שוקין, ונקרא צבאות. ומה שם בנו בני בכורי וכו', הגם שלא יצוייר אצלו יתברך שום השתנות כאמור (מלאכי ג, ו) אני ה' לא שניתי, אכן אין בזה צד שינוי כי באמת גם קודם הבריאה היתה זו הרשימה שתהיה ההנהגה על ידי בני בכורי ישראל:

ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. למשל אנו רואין בבשר ודם באיזה איש חשוב ומפורסם נקראת אשתו על שמו אשת פלוני והיא מכובדת גם כן בכבודו, ועל אחת כמה וכמה שאנחנו נכבדים ויקרים ומבורכים מכל מלאכי מעלה מחמת שהבורא ברוך הוא שמנו קראת בשמך ואנחנו ישראל עמו ככלה המקודשת בסוד וארשתיך לי לעולם (הושע ב, כא). וזה שאמר הקדוש ברוך הוא ושמו את שמי על בני ישראל, דהיינו שתקרא אותם בשמי כי הם עמי וידידתי, וממילא ואני אברכם בכל הברכות ויסכימו פמליא של מעלה כי כבוד ישראל הוא כבודי כמשל הנ"ל:

ויהי ביום כלות משה. במדרש (תנחומא נשא כו) אמר רבי ברכיה הכהן ברבי עד שהיו ישראל בסיני כמזן הקדוש ברוך הוא שכשישרה שכינתו ביניהם אז יברכם, אמר להם הקדוש ברוך הוא כשאבוא אליכם אני בא טעון ברכות וכו', והיכן רמזה להם בסיני שנאמר (שמות כ, כא) מזבח אדמה תעשה לי, וכתיב (שם) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך.

וכשבא אליהן ברכן דכתיב יברכך ה', אימתי ביום שהוקם המשכן עכ"ל:

דהנה הברכות באים מסוד הזעיר שהוא סוד התורה שניתנה ונתגלה בסיני על ידי שנעשה היחוד למעלה שנרמז במלת שמי, שם י', יחוד אבא ואימא. ומלת שמי נוטריקון שמעי"ל מט"ט יהוא"ל, ואחר כך בא טעון ברכות על ידי הזעיר. וזהו שאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי כנ"ל. וזה ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, על ידי היחוד עליון מאותות שמי אני אברכם בכל מיני ברכות:

עבודת ישראל במדבר פרשת נשא **איש** או אשה כי יפליא וגו'. במדרש (במדבר רבה י, א) הדא הוא דכתיב (שיר השירים ה, טו) שוקיו עמודי שש. שוקיו, זה העולם שנשתוקק הקדוש ברוך הוא לבראותו וכו'. עמודי שש, שהעמיד כל מעשה בראשית לששה ימים וכו'. הרי שלוש אמהות שמהם נבראו וכו', מיוסדים על אדני פז שיסודן היה שלושה דברים משובחים ואין כמותן בעולם, הדא הוא דכתיב (משלי ג, יט) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו, זה הים. חכמה, היא יראת ה' כמה דאת אמר (איוב כח, כח) הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה. דעת, זה המכיר את בוראו וכו' השכל וידוע אותי, עד כאן:

הגם שזה אפס ההשגה על מה ולמה רצה יתברך בבריאת העולמות, וזהו אמרם ז"ל (תיקוני זוהר תיקון ע) האי כיתרא עילאה אוכם הוא לגבי עילת העילות. עם כל זאת האמת כן הוא שרצונו יתברך היה לבראות עולם ולהיטיב להם על פי מעשיהם ותיקוני מדותיהם. וזהו שאמר זה העולם שנשתוקק הקדוש ברוך הוא לבראותו, עמודי שש, הם ששה ימים שבהם ברא יתברך העולם להתנהג על פי ששה קצוות. ורמז שלמה המלך ע"ה למה שכתוב בזוה"ק (ח"ג קמא א) האי עתיקא וזעיר אנפין לית לאפרשא ביניהון וכולא חד. והוא אומרם ז"ל (במדבר רבה י, א) שוקיו הוא הרצון, והוא עמודי שש להתנהג על פי ששה קצוות כמו שכתוב (שמות טו, ב) זה אלי ואנוהו, אנאה אותו בגוונין קדישין. אלהי אבי וארוממנהו, שעל פי התיקונים שישראל מתקנים דיוקן אדם נתרומם עד שורש המחשבה. ואלו הששה קצוות שורשם הם מדות חסד גבורה תפארת והם השלוש אמהות שמהם נברא הכל:

וזהו שאמרו חז"ל נחית בחפרך, זו החסד. נהלת בעזך, זו התורה. בחיים עמודא דאמצעותא, אל נוה קדשך, זו עבודה בגימטריא אלהי"ם (עם הכולל) נגד מדת הגבורה. ונצח הוד יסוד הם בחינת הרגלין המתפשטין להשפיע לכנסת ישראל. ואלו המדות כביכול נעשו כלים לחכמה ותבונה

ודעת. וזהו פירוש מיוסדים על אדני פז, שיסודן הוא שלושה דברים משובחים שאין כמותן וכו'. חכמה היא יראת ה' כי יראה נקרא בחינת י"ד כמו שאמרו (זוהר ח"ג קכב ב) יי"ראה, ועל ידי היראה הנקרא יו"ד היה זה כלי להחכמה שהיא יו"ד עילאה.

וזה פירוש הן יראת ה' היא חכמה:

ותיקנו בתפילת שבת האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח, מזרח הוא מלשון מחזר, דהנה יראה הנקרא בחינת דל"ת היא מחזרת האור כביכול למחשבה עילאה מקום אשר היה שם אהלה בתחילה כלבנה המאירה באור חוזר להחמה, דוגמת האדם המביט במראה הזכוכית (שפיג"ל), אם לא היה בעבר השני מסך כעין שעושין מכסף אזי חוש הראות עובר לצד השני. ועל ידי המסך שעושין חוזר האור אליו ורואה בו דמותו ממש כצלמו, כן הדבר הזה היראה שהיא בחינת דל"ת, דהיינו נקודה זעירא מחזרת האור למקום מחצבתה, על ידי זה נבקעו חלוני רקיע וכו' ובא השפע לכל העולם נמצא היראה היא כלי לחכמה, וזה הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה, דהיינו על ידי שצפה יתברך שהאדם יהיה סור מרע ויגביל את עצמו ומדותיו בכל הדברים האסור והמותר כי אותיות מרע הם אותיות עמר, זה היה כלי לבינה כביכול על ידי זה צייר יתברך בבינה הנקרא צייר ציורין:

בדעתו תהומות נבקעו, זה הים. דעת, זה המכיר את בוראו. דהנה אותן בני אדם העובדים אותו יתברך באמונה בלי התאמצות להכירו יתברך אמיתות מציאותו ועוצם גדולתו זה אינו בחינת פנים. אבל אותן המאמצים כוחם להכירו יתברך ולדעתו, כמה דאת אמר (דברי הימים - א כח, ט) דע את אלהי אביך ועבדהו, עבודה זו נקראת פנים בפנים, וזה הדעת היה כלי כביכול לדעת עליון והמיחד אבא ואימא. וזהו בדעתו תהומות נבקעו, על ידי הדעת נבקעו התהומות ונתיחדו, וזה אומרם זה הים, דהיינו הדעת מיחד אבא ואימא יו"ד למ"ם היא בינה. מ"ם דלמרבה המשרה (ישעיה ט, ו), ונעשה נו"ן שערי בינה. נמצא כשבני ישראל עובדים אותו יתברך ומכשרים מדותיהם יכולים להעלות דינין האדם, כמו שכתוב (שמות טו, יא) נאדר בקודש, באשי תיבות בן, עושה פלא, כביכול מתקנין הפלא עליון:

ונבוא לבאר מצות הנזיר. הנה הנזיר הרוצה להפריש את עצמו מעסקי העולם הזה ונעשה מרכבה לפלא עליון, וזהו איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להנזר, הוא מלשון הפרשה, כמו שכתבתי לעיל האי כתרא עילאה אוכם הוא וכו' ובא זה הנזיר להיות מרכבה לעולם הקדוש הזה. מצותו גדל פרע שער ראשו, ובלועים כתיב (במדבר ח, ז) והעבירו תער על כל בשרם. והענין

הוא כמו שהמשיל הה"ק המפורסם מוה' לוי יצחק נ"י לרב שמלמד לתלמידו דבר שהוא עומק המושג צריך להלביש לו זה הענין והשכל במשלים ולבושים לפי דרכו וקט שמלו, מה שאין כן אם הוא מלמדו שכל קטן לפי השגת התלמיד אז אינו צריך להלבישו במשל, כי אם יצטרך להלביש לו גם זה השכל הקטן עד שיבינו הוא מצב גרעון ופחיתות התלמיד שאינו נוטה לבבו להבין מה שביכולתו כן זה הנזיר שהוא מרכבה לעולם גבוה מזה ומשם אי אפשר להשיג כי אם על ידי שערות ונמיך מה שאין כן הלוים אדרבה מצווים להסיר השערות כי אם יוצרכו לשערות זה הוא גרעון אצלם:

וכתיב וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, ואיתא בש"ס (נדרים ט ב) אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר וכו' פעם אחת פחז יצרי עלי אמרתי העבודה שאגלחך לשמים, כי זה נקרא אצל אדם כשר חטא מה שפחז יצרו עליו דיש לו להזכיר בעצמו מקודם, וגלח הנזיר פתח אוהל מועד את ראש נזרו ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים, ואמרו חז"ל (נזיר מה א) אם יגלח בעזרה הרי זה דרך בזיון, אלא כוונת הפסוק שלאחר שחיטת השלמים שנאמר בהן פתח אוהל מועד, אז יגלח. ובודאי אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני, כי מה ענין פתח אוהל מועד לכאן לרמז על אחר שחיטת השלמים, ומה מקרא חסר לכתוב בפירוש שיגלח אחר השחיטה, אמנם לפי דרכינו ירמוז עוד בזה, דזה הנזיר רוצה להפריש את עצמו ולעמוד במקום גבוה כזה שיקבל משם השפע. והנה בהשלמת ימי נזרו רוצה לעמוד במקום עבודת האדם, לזה ייעצו התורה הקדושה במתיקות דבריה שלא יגיע לו שום גרעון על ידי זה, כי כל אלו המדריגות שהשיג בעודו נזיר יכול להשיג על ידי הזעיר אנפין, והוא הנקרא פתח אוהל מועד הנקרא היכל הקודש ומכוון באמצע, והוא הפתח שהיה יכול להשיג על ידי כל המדריגות העליונות:

וכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים, דוגמת הרופאים המומחים יודע להם מיני עצים לתבשיל החולי לכל אחד לפי צורך רפואתו. ולזה יעצו התורה ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים, שכח הקדושה שעל ידי השערות תסייעו להשיג על ההשגות ויכולים להשיג כל השגות על ידי עבודת האדם. ולזה נסמכה ברכת כהנים לפרשת נזיר, שיכולים להשיג על ידי עבודת האדם כל המדריגות על ידי כ"ח תיקונים י"ג יודין תשעה וג"ן ששה ההי"ן. והוא הכלי המחזיק ברכה לישראל כשהשפע באה על ידי עבודת האדם, מה שאין כן כשהשפע באה על

ידי עולמות עליונים אז כולם רוצים ליקח מחסדו יתברך, והבן:

במדרש (במדבר רבה יב, יא) מי עלה שמים וירד (משלי ל, ד), מי עלה שמים זה הקדוש ברוך הוא וכו', וירד, וירד ה' על הר סיני (שמות יט, כ), מי אסף רוח בחפניו אשר בידו נפש כל חי וגו' (איוב יב, יא), מי צרר מים בשמלה (משלי שם), צורר מים בעביו (איוב כו, ח), מי הקים כל אפסי ארץ (משלי שם), ה' ממית ומחיה (שמואל - א ב, ו). מה שמו, צור שמה שדי שמו ה' צבאות שמו. ומה שם בנו וכו' בני בכורי וגו' (שמות ד, כב):

הנה התרגום תירגם על וירד ואתגלי. הענין הוא, כי לא יצוייר אליו יתברך הממלא כל עלמין בכל עת וזמן ולית אתר פנוי מיניה כלל לומר שירד על הר סיני, על כן תיקן זאת בפירושו שמלת הורדה הוא ענין התגלות אשר נתגלה כעת לעין כל כי הוא נעלם מעין כל חי. וכן חס ושלום סילוק שכינתו, היינו הסתרה חלילה מהברואים. ואולם אחר שהכשירו מעשיהם לגודל הזדככותם והסרת מסך המבדיל נתגלה להם יתברך שמו במעמד הנבחר וראו אורו פנים אל פנים כדכתיב (דברים ה, ד) פנים בפנים דיבר ה' עמכם:

והנה כתיב (יחזקאל א, כו) ודמות כמראה אדם עליו וגו', היינו כמראה שקורין בלשון אשכנז שפיג"ל שהציור שמראין כנגדו דמיונו ממש נראה מתוכו, וזהו פנים אל פנים, שכפי הפנים והצורה שפונים אליו יתברך שמו ככה מגלה הצורה. וידוע שההסתכלות הוא קצת דביקות במראה כענין אשה נדה שנעשה כתם במראה במקום מבטה כנ"ל, כן בודאי להיפך כשרואין ומסתכלין בו בגוון טוב ובהיר מביאין בו יותר בהירות, ככה כשמזככין בני ישראל מעשיהם ומטהרין רמ"ח איבריהם ושס"ה גידיהם במלא קומתם אזי המה מרכבה אליו יתברך וכביכול נצטייר בציור ודיוקן אדם:

אמנם מאן יזכה להאי נהורא שיהיה מרכבה אליו יתברך בבחינת ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט, ג), בגוונא דילה. אין זה כי אם אותם הצדיקים אשר הם בבחינת מ"ה לפני ה', בענוה גדולה כבחינת משה כהוראת שמו מ"ה, וש' הוא תלת קוין דאבות מ' שהוא בבחינת מ"ה הוא אדם. ולזה משה קיבל תורה מסיני (אבות א, א). וזהו שאמר ברעיא מהימנא (ח"ג שו ב) פומך סיני. הר סיני הוא גימטריא רבוע שם מ"ה, והוא במין הר שמשפע ועולה בכל פעם והוא גימטריא פה אדם. ולזה אמרו בזוהר"ק שעז מתן תורה לא נתגלה הפה הקדוש. והענין הוא, כאשר תראה אהבת אב לבנו יחידו אין לה התגלות כי אם על ידי הפה שמדבר

עמו בדברים ערבים ומתוקים דברי חיבה ושעשוע עם כל זה אין לה כל כך התגלות בשלימות כמו שהיא תקועה ברוחב לבבו לאין שיעור, כי מה שמתגלה הוא על ידי צמצום ולבושי הדיבור. כן במתן תורה שנעשו מרכבה אלו יתברך כמו שכתוב (שמות ד, כב) בני בכורי וגו', ונתגלה להם פנים בפנים. פחר סיני גימטריא פה אדם. ונראית ונתגלה חיבתו ואהבתו עליהם על ידי הפה כביכול כמו שכתבתי לעיל, ולכן היה על ידי לבושים יו"ד יו"ד ה"א וכו'. ובספר גינת אגוז מסדר השם להיפך והמל הולך למקום אחד. וכוונתו גם כן כנ"ל שכל מה שבאה השפע להשתלשל באה יותר בצמצום וכמשל הנ"ל:

וזהו פירוש המדרש מי עלה שמים, מי הם חמשים שערי בינה, ומבינה עלה לשמות הנקרא שמים בהשתלשלות עד שירד על הר סיני ונתגלה לעיני עמו. מי אסף רוח, אשר בידו נפש כל חי, בידו צירוף יו"ד, ועם ראשי תיבות נפש כל חי גימטריא פ"ח. והיינו שופך דם האדם באדם (בראשית ט, ו), היינו העולמות עליונים שאין לצייר אותם בהוויות כי אם בהתלבשות אהי"ה. מי הקים כל אפסי ארץ, היינו אותן שירדו לאפיסה הוא יתברך מקים אותן כמו שכתוב ה' ממית ומחיה. מה שמו צור שמו, היינו צייר ציורין. שדי שמו שאמר לעולמו די, רצה לומר להעלמו שיתגלה אלהותו בעולם. ה' צבאות שמו היינו בינה. כי גם העולמות שלמעלה מבינה נקראים בינה לגבי עלמין קדמאין, ונקרא בינה ותרין שוקין, ונקרא צבאות. ומה שם בנו בני בכורי וכו', הגם שלא יצוייר אצלו יתברך שום השתנות כאמור (מלאכי ג, ו) אני ה' לא שניתי, אכן אין בזה צד שינוי כי באמת גם קודם הבריאה היתה זו הרשימה שתהיה ההנהגה על ידי בני בכורי ישראל:

ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. למשל אנו רואין בבשר ודם באיזה איש חשוב ומפורסם נקראת אשתו על שמו אשת פלוני והיא מכובדת גם כן בכבודו, ועל אחת כמה וכמה שאנחנו נכבדים ויקרים ומבורכים מכל מלאכי מעלה מחמת שהבורא ברוך הוא שמנו קראת בשמך ואנחנו ישראל עמו ככלה המקודשת בסוד וארשתיך לי לעולם (הושע ב, כא). וזה שאמר הקדוש ברוך הוא ושמו את שמי על בני ישראל, דהיינו שנקרא אותם בשמי כי הם עמי וידידתי, ומלא ואני אברכם בכל הברכות ויסכימו פמליא של מעלה כי כבוד ישראל הוא כבודי כמשל הנ"ל:

ויהי ביום כלות משה. במדרש (תנחומא נשא כו) אמר רבי ברכיה הכהן ברבי עד שהיו ישראל בסיני רמזן הקדוש ברוך הוא שכשישרה שכינתו ביניהם אז יברכם, אמר

להם הקדוש ברוך הוא כשאבוא אליכם אני בא טעון ברכות וכו', והיכן רמזה להם בסיני שנאמר (שמות כ, כא) מזבח אדמה תעשה לי, וכתיב (שם) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. וכשבא אליהן ברכן דכתיב יברכך ה', אימתי ביום שהוקם המשכן עכ"ל:

דהנה הברכות באים מסוד הזעיר שהוא סוד התורה שניתנה ונתגלה בסיני על ידי שנעשה היחוד למעלה שנרמז במלת שמי, שם י', יחוד אבא ואימא ומלת שמי נוטריקון שמעיא"ל מט"ט יהוא"ל, ואחר כך בא טעון ברכות על ידי הזעיר. וזהו שאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי כנ"ל. וזה ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, על ידי היחוד עליון מאותיות שמי אני אברכם בכל מיני ברכות:

עבודת ישראל במדבר פרשת שלח

ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ופירש בתרגום יונתן בן עוזיאל וכד חמי משה ית ענותנותיה קרא שמיה יהושע עיין שם, ודבריו נפלאים. וצריך לפרש דבריו בעזר ה' יתברך, דהנה למעלה בסוף פרשת בהעלותך בהיות אלדד ומידד מתנבאים במחנה, כתיב (במדבר יא, כח) ויען יהושע בן נון ויאמר אדוני משה כלאם, ואמרו בגמרא (סנהדרין יז א) שהיו מתנבאים משה מת יהושע מכניס את ישראל לארץ עיין שם. ועתה נחזי אנן, אם חס ושלום היה יהושע מבעלי רוח גבוהה וממבקשי הכבוד לא היה כועס על כל פנים עליהם שהם היו מתנבאים על גדולתו ורוממות קרנו, אבל מדמצינו שאמר יהושע אדוני משה כלאם, מוכח שהיה ענוותן ובורח מן הכבוד כדרך הצדיק והיה אומר בלבו מוטב שיחיה משה רבינו לעולם להנהיג את ישראל ואנכי אהיה עבד למו:

ולכן ניחא שקרא משה לו יהושע, פירש רש"י יה יושיעך מעצת מרגלים, וקשה וכי סלקא דעתך על צדיק שפניו כפני חלבנה שיהיה נפתה לעצה הרעה הזאת להוציא דבה על ארץ הקדושה. אלא על כרחך מכח שראה ענותנותיה והשתוקקותו לחיי משה רבינו עדי עד חשש לו פן יפול על ידי זה בעצת מרגלים כדי שלא יכנסו ישראל לארץ וממילא יאריכו ימי משה, כי מיתת משה רבינו ע"ה תלוי בביאת הארץ כמו שאמר הקדוש ברוך הוא לכן אתה לא תביא את העם הזה אל הארץ וגו', ובודאי שלא היה נעלם דבר מנביאים הללו כמו משה ויהושע ע"ה שראו הדבר הזה שימות משה קודם ביאת ישראל לארץ, ואם כן יש לחוש פן על ידי זה יעכב יהושע מניסתן לארץ להאריך ימי משה רבינו. ולכן משה ענוותן קרא אותו יהושע יה יושיעך מעצת מרגלים, כלומר יהיה איך שיהיה ולא תלך בדרך חטאים חס ושלום, וזה שתירגם יונתן

כד חמי משה ענותנותיה דיהושע, פירוש במה שאמר למעלה בקצף גדול אדני משה כלאם לכן קרא שמו יהושע, כפירוש רש"י ה יושיעך מעצת מרגלים כנ"ל:

ועתה יגדל נא כח אדני. איתא בילקוט (רמז תשמג) זהו שאמר הכתוב (איוב יז, ט) יאחז צדיק דרכו וטהר ידים יוסיף אומץ. אמר רבי חוניא, צדיק, זה הקדוש ברוך הוא דכתיב ביה (תהלים יא, ז) כי צדיק ה' צדקות אהב, וטהר ידים, זה הקדוש ברוך הוא דכתיב ביה (חבקוק א, יג) טהור עינים מראות ברע. יוסיף אומץ, זה הקדוש ברוך הוא שהוא מעצים כוחו של צדיק שיעשה רצונו. דבר אחר, יאחז צדיק, זה משה שנאמר בו (דברים לג, כא) צדקת ה' עשה, וטהר ידים, זה משה דכתיב ביה (במדבר טז, טו) לא חמור אחד מהם נשאתי. יוסיף אומץ, זה משה שהוא מעצים כח גבורה כמה דאת אמר ועתה יגדל נא כח אדני וגו'. דבר אחר, יאחז צדיק דרכו, בשעה שאמר אכנו בדבר אמר לו משה תפוס מדתך תפוס אומנתך. כל הצדיקים תפסו כל אחד ואחד אומנתו. אברהם תפס את המילה, יצחק תפס את התפילה, יעקב תפס את האמת שנאמר (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב. יוסף תפס את החסידות שנאמר (בראשית לט, כא) ויט אליו חסד. משה תפס את הענוה שנאמר (במדבר יב, ג) והאיש משה ענו מאד. אהרן תפס את השלום שנאמר בריתי היתה אתו החיים והשלום. פנחס תפס את הקנאה שנאמר (שם כה, יא) בקנאו את קנאתי. אף אתה תפוס אומנתך רחום וחנון וגו' לכך נאמר ועתה יגדל נא כח וגו'. אמר ריש לקיש משל לגבור שבא לטעון קורה גדולה ותלמידו מהלך אחריו כל זמן שהיה התלמיד רואה את רבו מתגבר והולך היה אומר לו יתקוף חילך. כך משה כל זמן שהיה רואה את הקדוש ברוך הוא מתפייס וסולח לישראל היה אומר לו יישר חילך ועתה יגדל נא כח אדני וכו' עיין שם:

ונראה בעזר ה' יתברך ליישב שכולן דברו דבר אחד, ורמזו להראות כוחו של משה והמשכתו הרחמים וחסדים לעולם. על פי דאיתא בזוה"ק בפרשה זו בזה הפסוק (ח"ג קסא ב) וזה לשונו, תא חזי כד אנהיר עתיקא סתימא במוחא ומוחא אנהיר לליבא וכו' האי חילא דאתא מעתיקא קדישא סתימא דכל סתימין יגדל נא דיתרבי ויסגי לעילא לעילא ויתנגיד ויתמשיך לתתא וכו' עיין שם באורך. והנה כבר כתבנו מזה בכמה מקומות שעיקר מחלוקת הרשעים והעובדי כוכבים ומזלות מימי קדם עלינו לחבחיש אותנו מה שאנו אומרים שהבורא ברוך הוא ברא את עולמו בשביל עושי רצונו שנעבדהו בתורתו ובמצוותיו כל הימים והוא מתנהג עמנו מדה במדה ומקבל עבודתינו ומשפיע

לנו במדה שאדם מודד מודדים לו. וזה הענין מבוגה בשם אלהי ישראל, ובכתבי האריז"ל מבוגה בשם זעיר אנפין ודיוקן אדם ונמראה אדם דלמטה מתנהג למעלה, והעובדי כוכבים ומזלות כפרו בזה כמו פרעה והמן וכיוצא בהם כמו שכתבתי במקום אחר, על פי סברתם הבדויה בפתיות, מחמת הכלל המונח שהבורא ברוך הוא לא ישתנה ולא ישיגוהו משיגי הגוף ומקרי הזמן ופגעיו, אם כן לא תאותינה להגבילו בשום מיני עבודה או עשיית רצונו או להיפך, ומזה יצאו לשעות שאיננו משגיח בעולם השפל, רק שנתן כל הממשלות בכוכבים ומזלות והם המנהיגים כרצונם ולכן יאות לעבדם. ועבירה גוררת עבירה שעינם הטעתם ממילא לומר כאן שאין חפץ הבורא ברוך הוא בעבודתו כלל אם כן למה ברא עולמו כלל, עד שפגמו ברעוא דרעוין ואמרו שהבריאה היתה בהכרח ולא ברצון ועל פי גולם קדמון שהיה קודם הבריאה. ועל כן הרעו לאבותינו במצרים וכן כיוצא בהם עד שהקב"ה גילה כוחו ועוצם ידו להענישם מדה במדה, כמו שאמרו במדרש (תנחומא וארא יד) גבי עשר מכות ודוגמתם, כאשר בא הביאור בדברינו כל אחד על מקומו. ונגלה עליהם שבני בכורי ישראל ובשביל זאת בראתי עולמי ואני המשגיח ומנהיג אפילו הנהגה הזמנית. ואין לעמוד על סוד המחקר הזה על הרצון הפשוט למה רצה בעבודה, כיון שאין בו שינוי, והכתוב אומר בפירוש (ישעיה נה, ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכם, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ה ה"ה), ואנחנו עמו מאמינים בני מאמינים שברצונו הפשוט ברא כל העולם וסדרו ומערכותיו ומתנהג ברצונו מדה במדה לפי עבודתינו על ידי תורתו הקדושה שנתן לנו ברצונו יתברך. [וזה שאמר משה בתפילתו כי אתה ה' נראה בקרב העם הזה, בקרב ממש. בסוד מה שכתוב בזוהר (ח"ג קנח ב) דבמעייכו בעיתו למנדע היש ה' בקרבנו אם אין. ואז ביציאת מצרים נתגלה כי ה' שוכן בקרבם ממש ומתנהג לפי עבודתם]:

והנה כשנתעורר כביכול להעניש הרשעים ולהנקם מהם מדה במדה אז צריך להעזן שמירה גם כן לישראל. כי לא יצדק לפניך כל חי, ואם יש צדיק בארץ שיעשה רצון הבורא ברוך הוא כראוי שהוא ראוי לקבל טובה מדה במדה הלא הם מועטים, אבל רוב המון צריכים לרחמים כשהקדוש ברוך הוא מתנהג מדה במדה, לכן הקדים הבורא ברוך הוא לנו מצות צדקה וגמילות חסדים לעשות בארץ ואיתערותא דלתתא איתעלותא דלעילא לעורר החסדים והרחמים אף על פי למי שאינו ראוי והגון. וממילא להכופרים הגו"ל שהם אכזרים ואינם מתנהגים בצדקה וחסד יוצא קו הדין נטוי מדה במדה:

וזה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים יא, ז) ימטר על רשעים פחים אש וגו' מנת כוסם כי צדיק ה' צדקות אהב, ומאי ענין זה לזה, אלא כדאמרן שביקש להעניש הרשעים בהנהגת מדה במדה. וזה שנרמז במלת ימטר, כי מטר עולה רמ"ח עם הכולל, שמדה כמו רמ"ח איברי אדם ודיוקן אדם, וכמו שכתב האר"י ז"ל בכוונת ותן טל ומטר עיין שם. וזה הוא מנת כוסם לפי המדות שעשו וגרמו למעלה, ואף על פי כן ייטיב לישראל, כי צדיק ה' צדקות אהב, וצוה לנו לעשות צדקה וחסד לדלים ועניים. וכשאנחנו עושים הצדקה לאיש זר ואיננו מתנהגים מדה במדה לשלם לאיש כפעלו רק לוותר טובה במדת רחמנות, על ידי זה גם הבורא ברוך הוא חונן דלים עמו ישראל ומשפיע החסד שלמעלה במדה הזאת ומשלם שכר טוב מדה במדה לפי הצדקה והחסד הגם שאינו ראוי על פי מעשיו. וזה ישר יחזו פנימו, שהפנים שלמעלה החסדים הגדולים מאירים בפנים של קו המדה שנקרא זעיר אנפין וכמו שכתב האריז"ל:

וזה כוונת המדרש לתפילת משה רבינו שכתב זהו שאמר הכתוב יאחז צדיק דרכו, כי צדיק ה' צדקות אהב, כי כיוון משה רבינו גם כן להמשיך החסד שלמעלה כנ"ל. וטהר ידים זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר טהור עינים וגו'. כי הידים והעינים הם ענין אחד כמו שכתבתי למעלה בפרשת בהעלותך כי השפוון ורגלים הם סוד אחד. וכן כאן כי הידים הם הזרועות עולם חסד וגבורה, וכן העינים נקראו חסד וגבורה לעולמות שלמעלה מהם כנודע. יוסיף אומץ זה הקדוש ברוך הוא שמעצים כוחו של צדיק שיעשה רצונו, דהיינו הגם שמתנהג בדרך צדיק יסוד עולם והוא דיוקן אדם, מעצים כוחו שיעשה רצונו הוא הרצון העליון שלו מלא חסדים ורחמים ומשפיע לישראל כל טובה שהוא גנוז בצדיק והנהגת מדה במדה:

ואמר שם, דבר אחר יאחז צדיק זה משה שנאמר צדקת ה' עשה, פירוש הענין אחד, שמשה רבינו ע"ה המשיך אלו החסדים בתפילתו וגרם צדקת ה' דלעילא כנ"ל, עד שפעל הצדקה והחסד שישפיע הבורא ברוך הוא בקו המדה ומשפט ומוציא לאורה משפטינו כאילו אנחנו ראויים והגונים לכך, וזהו שנאמר ומשפטיו עם ישראל, זה שאמר יוסיף אומץ זה משה שהיה מעצים כוחו של גבורה. על פי שאמר ועתה יגדל נא כח אדני, להגדיל הכח למעלה להמשיך בו החסד הגנוז דהוא כחמרא דיתיב על דורדיא כנודע.

ואחר כך ביאר המדרש אופן המשכת החסדים שהמשיך משה לבחינת

הקוין. והוא על ידי הזכרת זכות אבות שהם ראויים לפי מעשיהם לשלם שכר טוב לישראל. על כן חישב המדרש שבעה צדיקים שהם שבעה עיני ה' שבעה הרועים, ולא מנה דוד המלך עמהם, מפני שלא היה אז בימי משה עדיין רק חישב במקומו פנחס שקינא קנאת ה' צבאות, והוא בסוד המלכות דינא דמלכותא להפרע מן הרשעים העוברים רצונו, וכן עשה פנחס למטה בקנאו את קנאתי ונעשה אז מרכבה למלכות. והם תפסו אומנותם אף אתה תפוס אומנתך שנקראת רחום וחנון להשפיע חסד ורחמים במשפט וצדקה חילך הוא שנאמר, ועתה יגדל נא כח אדני וגו':

ועתה יגדל נא. איתא בגמרא (שבת פט א) מצא משה להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות. אמר לו משה אין שלום בעירך, אמר לו כלום יש עבד שנותן שלום לרבו. אמר לו אף על פי כן היה לך לעזרני, מיד אמר ועתה יגדל נא כח אדני וגו'. ומקודם נבאר רמז מאמר חז"ל שאמרו (סנהדרין עא א) פיזור נאה לרשעים וכינוס נאה לצדיקים, והוא על פי מה שכתב האר"י ז"ל בעולמות העגולים שאין עגול נוגע בחבירו ושם היה השבירה עד שניתקן בעולם היושר עיין שם. ופירוש הענין והמשל, שהשכל של העגולים פירוש כמי שסובב את עצמו ומתעגל ונפרד מקונו ונדמה לו שברצון עצמו ינהיג את עצמו, וזה שמתנשא לומר אני אמלוך וזה היה השבירה רחמנא ליצלן, וכן הרשעים כל אחד מתנשא בלבו אני אמלוך ולכן הם בעלמא דפרודא ואינם יכולים להתחבר כמו העיגולים כמו שנראה בחוש כי לא יכלו לשבת יחדיו ולהם נאה הפיזור. מה שאין כן הצדיקים, הגם שכל אחד עובד בוראו בסגנון אחר, מכל מקום כולם מכוונים לדבר אחד לאביהם שבשמים והם מתקבצים ומתאספים אחד לאחד כאיש אחד בלב אחד, שכל אחד מקטין את עצמו ומהדר העבודה לה' יתברך שנותן בו כח לשכל לעובדו, ולכן לא יתגאה על חבירו והם בעולם היושר ומתיחדים זה עם זה:

וזה פירוש מצא משה להקב"ה שהיה קושר כתרים לאותיות, פירוש כתר הוא הרצון, והקב"ה קשרם לרצון של כל אחד ואחד ולהראותם כי כל רצונם נכלל ברצונו ולא יוכלו לעשות דבר שלא כרצונו, וזה התיקון לכל העולמות כנודע. ולכן אף על פי שביקש הקדוש ברוך הוא שאילת שלום ממשה רבינו ע"ה, דהיינו שיעשה יחודים הקדושים ונוראים ושלום בפמליא של מעלה, השיב לו משה שלום יש עבד שנותן שלום לרבו, כלומר הנני רואה בעיני התקשרות הכתרים רומז שכל רצון הנבראים אפילו מה שעושים רצונך הכל הוא נכלל ברצונך הפשוט ומבלעדיך אין

כלום, ואיך אוכל ליתן לך שלום ולעשות שום דבר כי יש לי אימה גדולה ובושה עצומה ואפילו לעבדך ולעשות רצונך:

ואמר לו הקדוש ברוך הוא היה לך לעזרני, לך דייקא, פירוש הגם שאתה רואה בעולמות שאני מקשר רצונם ברצוני, כי אל אשר יהיה הרוח ללכת ילכו לא יסבו בלכתן (יחזקאל א, יב), מה שאין כן אתה הוא ילוד אשה עיקר תענוג הנבראים מה שבראתי אתכם בבחירה חופשית ואפילו הכי אתם עושים רצוני. ועיין זה עמוקה מארץ מדה להבין, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ה ה"ה) ענין היצוץ הזה שניתן בבני אדם לעשות רצון בוראם או להיפך חס ושלום עיין שם. ואתה היה לך לעזרני, על ידי מעשיך הקדושים שלכך נוצרת וזה רצוני:

ולכן מיד אמר משה ועתה יגדל נא כח אדני, והמשיך החסד עליון בהנהגת הקוין הנקרא מדה במדה וזעיר אנפין כנ"ל, וזה רומז יגדל צירוף י"ג מכילין יהיו נמשכים לדל הוא הזעיר שהוא בבחינת דל מחסדים ודן מדה במדה. וגם המשיך במלת נא, כשיגדל נא פירוש שיתמלא אותיות כמו נו"ן אל"ף עולה רזי שנמשך מש"י עולמות למטה כנודע ויתגלו החסדים אמן:

דבר אל בני ישראל בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה והיה באכלכם וגו' תרימו תרומה לה'. הנה הצדיק הקדוש מהו' משולם זיסל מאניפאלי אמר כשהאדם אוכל בתאותו לפי דמיונו שאי אפשר לחיות בלא אכילה ושתיה בודאי מן הנמנע שירים ניצוצי הקדושה שבתוך המאכל למעלה, רק אם האדם חכם ומשכיל על דבר ואומר בלבו הלא בודאי אם הבורא ברוך הוא רצה שנחיה בלי אכילה בודאי היה אפשר להתקיים כמו עתה, אלא שהבורא ברוך הוא רצונו להחיות נפש כל חי על ידי אכילה, ועל ידי זה אני מוכרח לאכול בקדושה וטהרה שאני עושה רצונו בזה, ואז יש בכח אדם להרים ניצוצין קדישין לשורשם. וזה פירוש הפסוק בבואכם אל הארץ, דהיינו אל הארציות, ותדעו נאמנה אשר אני מביא אתכם שמה, כי אני הבאתי אותך לזה שהרעבון והצמאון מאת ה' יתברך והשביעה גם כן מאתו, אז והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה', ותגביהו הניצוצין קדישין למעלה, ודברי פי חכם חן:

ומעתה נבאר שאר הפסוקים שכתוב ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה, פירוש שלא יאמר האדם הנה אנכי עדיין רך בשנים ויש עת לכל חפץ כשאזקין אשוב לעבוד אותו יתברך בהגבהת הניצוצין קדישין, אבל עתה כתיב (קהלת יא, ט) שמח בחור בילדותך, ולזה אמר הכתוב לא כן, רק

ראשית עריסותיכם תרימו תרומה. כי עיקר העבודה, בימי הילדות והבחרות כשהאדם שלם בכוחו וקוא הראשית לקדש מנעוריו:

ואמר הכתוב אזר בך מראשית עריסותיכם

ומדייק לשם בש"י על לשון מראשית עיין שם. ונבאר גם כן לפי דרכינו, דהתורה מזהירה גם כן שלא יאמר האדם אם כן אבטל את עצמי מכל וכל עכ"פ עולם הזה ואפילו הכרחית. וזה גם כן אינן רשאי וכמו שכתב מורינו אלימלך בספרו נועם אלימלך בפסוק (ויקרא יט, ט) ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה וגו' עיין שם. וזהו שאמר הכתוב גם כן כאן מראשית עריסותיכם, מקצת ולא כולו שלא תכלה את עצמך בסיגופים יותר מדאי רק הכל בהשכל ובמישור וידעת את ה':

וראיתם אותו. במדרש (במדבר רבה יז, ה)

אותו ולא אותה, שאם עשית כן כאילו כסא כבוד אתה רואה שהוא דומה לתכלת, וראיתם וזכרתם, המראה מביא לידי זכרון והזכרון מביא לידי מעשה, שנאמר למען תזכרו ועשיתם וגו' עיין שם. הנה הפייטן באהבה לפרשה זו התחיל שש מאות נקראות, פירוש דבריו, כי ציצית עולה ת"ר, הגם שאין היו"ד השניה במכתב בתורה, יש אם למקרא שהחירי"ק מושך יו"ד, וכמו שכתוב בזוה"ק (ח"ג רכז א), ועם הח' חוטין וחמשה קשרים עולה תרי"ג. וזה שרמז במלת נקראות על מקרא היו"ד. ואמר שם אחר כך, לך נפתר סוד נסתר חוט ציצית היות מרובע, ופירש המפרש דתנו רבנן (מנחות מא ב) כמה חוטין הוא נותן בית שמאי אומרים ד' עיין שם:

ולי נראה שרמז בזה דבר גדול, כי הטלית

הוא אור מקיף לזעיר אנפין והציצית למלכות. וזה כוונת הפייטן כי הסוד נסתר חוט ציצית רומז על המלכות היות מרובע כי הוא אות ד' שבשם הנכבד ה' אחרונה, וזה שהקשה המדרש בפסוק וראיתם אותו, דקאי על חוט תכלת שמורה על המלכות שהיא תכלית הכל, ואם כן שייך לשון נקבה על המלכות והוה ליה למימר וראיתם אותה. אלא שאם עשית כן כאילו כסא הכבוד אתה רואה, דהיינו עיקר מצות תכלת טעמא כדאמר ר' מאיר (מנחות מג ב) תכלת דומה לים והים דומה לרקיע, שהוא צבעו יסוד עולם, כדאיתא בזוה"ק (תיקו"ז הקדמה א א) הפוך רקיע ותמצא עיקר, ופירש האר"י העיקר בגימטריא שם מ"ה שהוא עיקר הכל גופא דאילנא. ורקיע דומה לכסא הכבוד והיא אימא המרחפת על בנין. ועיקר מצות ציצית בדי לדעת כאילו כסא הכבוד אתה רואה ועלמא עילאה בדכורא איסתיים, ולכן שייך לשון זכר וראיתם אותו. והמראה מביא לידי הזכרון לעורר עולם המחשבה ששם מוח הזכרון, וזכרון מביא לידי מעשה שהוא צירוף ש"ע

מ"ה כמו שכתב האר"י ונמשך השעשוע למטה להתענג במצות ה' כל הימים אמן:

עבודת ישראל במדבר פרשת חקת

אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה. והמדרש (במדבר רבה יט, כו) דרשו על זה שלא נזכר שם משה רבינו וגם שם ה' בשירה זאת ועיין שם בזוה"ק (ח"ג קפג ב). ואנחנו נבאר לפי דעתינו, דהנה כתיב למעלה (כא, ה) וידבר העם וגו' ונפשנו קצה בלחם הקלוקל, ופירש"י לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא עכ"ל בשם הגמרא (יומא עה ב). וצריך ביאור, הלא כל ארבעים שנה אכלו את המן ולא נתפח במעיהם מה יום מיומים לעת עתה שנפלו ברשת טעות כזה שמבואר סותרו עין בעין. כי כל מתי מדבר לא מתו חס ושלום מחמת אכילת המן רק מפני גזירת המלך ונראה לעין בבירור והחיים ידעו שימותו וחופרים את קברם בעצמם כדאיתא במדרש (איכה רבה פתיחתא לג) עיין שם:

לכן נראה לבאר על פי דברי רבינו הקדוש האר"י ז"ל שביאר לנו סוד המן שהיה בזכות משה, הוא סוד תורה שבכתב הנקרא זעיר אנפין. ובאר היא סוד תורה שבעל פה בזכות מרים עיין שם. פירוש כי באר מלשון ביאור הדבר והבנתו וזה הענין הוא תורה שבעל פה, וכשמתה מרים נסתלק הבאר וחזרו כולם בזכות משה כדאיתא במדרש (שיר השירים רבה ד, יד) וזהו שנרמז בפרשת דברים (א, ב) הואיל משה באר את התורה, כלומר שביאר התורה והוא סוד הבאר שחזר על ידו:

ונחזור לענין, כי המן הוא סוד תורה שבכתב. והואיל ומשה רבינו לא נכנס לארץ גם המן אכלו רק עד בואם אל קצה ארץ כנען, ואפשר מחמת שעדיין לא נתקדשה הארץ לא יכלו לאכול בה לחם מן השמים, רק כתוב (יהושע ה, יא) ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, עיין שם ביהושע. וגם משה רבינו לגודל קדושתו לא היה יכול להכנס לארץ ישראל שאז היתה ארץ כנען ולא נתקדשה עדיין, רק כשהיו ישראל במדבר, שרומז לשון מדבר ושממה על עולמות הגבוהים ונעלמים מעיני כל חי, והיו באפיסה לפני הבורא ברוך הוא אז היה להם רועה נאמן משה רבינו ע"ה וגם המן בזכותו:

והנה עדת ישראל לא ידעו עדיין שיכלה המן אחר ארבעים שנה כי לא נכתב שיעור הימים שירד בתחילת נתינתו, על כן חששו להם פן יאכלו המן גם כן בארץ ישראל ואז יתפח במעיהם כי ידעו שהארץ לא תוכל לסבול עוד קדושת המן הזה.

ולכן כל ימי היותם במדבר לא התרעמו ולא נסתפקו כלל לאיזה חולי שיבוא מן המן חס ושלום כי ידעו כי קדוש הוא, מה שאין כן עתה שראו בסוף ארבעים שנה שמתקרבים לארץ כנען יראו לנפשם ואמרו ונפשינו קצה בלחם הקלוקל, עתיד המן הזה וכו׳, כלומר בבריאתינו לארץ. אבל טעו בזה, כי המכין מזון לכל חי נותן שפעו לכל איש כפי כוחו, והמן פסק מלרדת קודם בואם אל ארץ כנען.

והנה הבאר היא סוד תורה שבעל פה בזכות מרים והיא מסיטרא דנוקבא, לכן כתיב אז ישיר ישראל, בסוד כנסת ישראל, הרימו קרנם בתורה שבעל פה ולא נזכר שם ה׳ וגם שם משה שהם סוד דכורא והבן. והנה השירה הזאת היא סוד התעוררות המלכות להתיחד עם דודה, לכן בכל פעם ששתו מים מן הבאר אמרו ישראל את השירה הזאת כדאיתא במדרש (תוספתא סוכה פ״ג ה״ג), דהיינו שעל ידי כח השירה נתעוררת המלכות היא הבאר להתיחד וממילא באה השפע. וזה שאמר במדרש (ילקוט רמז תשסג) ודברתם אל הסלע, אמר הקדוש ברוך הוא למשה שנה עליו פרק אחד וכו׳ עיין שם, דהיינו כי המלכות מתיחדת עם צדיק יסוד עולם בפרק אחד התחתון כמו שכתב האר״י ז״ל:

והנה היחוד נעשה תמיד לפי התעוררות דלתתא וכמו שאומרים ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו, כלומר כי בחול נעשה היחוד על ידי מצות תפילין, ובראש השנה על ידי השופר, ובפסח על ידי המצות, ובסוכות על ידי הסוכה וכיוצא בהם. והיינו שהקב״ה קובע עונתן של ישראל בעת שועם אליו תמיד לפי העת והזמן שהם זועקים אליו באיזה אופן ובאיזה מצוה, וכשמתעורר חימוד בצדיק יסוד עולם הוא בסוד אב״ר אש לעומתו במלכות ההתעוררות נקראים אותיות אבר בצירוף באר, כי אצל המשפיע האותיות בצירופם כסדר א׳ ב׳, ואצל המקבל שמתעוררת לעומתו לקבל ההשפעה הוא בצירוף ב׳ א׳ ר׳:

ורמזו חז״ל בילקוט מעין זה בפסוק וממתנה נחליאל (רמז תשסד), בשביל הבאר שנתן להם הקדוש ברוך הוא אמרתי לו שירה ונחלתי אותו. אמר להם הקדוש ברוך הוא אני חלקכם חלקי ה׳ אמרה נפשי (איכה ג, כד), ואתם חלקי שנאמר (דברים לב, ט) כי חלק ה׳ עמו, אני נחלתכם שנאמר וממתנה נחליאל, ואתם נחלתי שנאמר (שם) יעקב חבל נחלתו, הדא הוא דכתיב (תהלים ה, א) למנצח על הנחילות, על הנחלה שנחלתם אותו והנחלה שנחל אתכם עיין שם. והיא ביחוד כנסת ישראל עם דודה ונקרא חלק אותיות חקל תפוחין כנודע,

ועולים לה' בסוד נחל מתתא לעילא, נפשינו תכתה לה' (תהלים לג, כ), באה ההשפעה בסוד נוצר חסד לאלפים (שמות לד, ז) כנודע מכתבים וזה נקרא שתי נחלות שנחלתם ישנחל אתכם, והבן:

ונחזור לענין שישראל אמרו שירה תמיד מאז ניתנה להם הבאר, וזה פירוש הילקוט שם אתמול עד שלא שתו אמרו היש ה' בקרבנו אם אין, משתתו אמרו נעשה ונשמע וכו' עיין שם. כי הסלע ניתן להם בחורב, ככתוב (שמות יז, ו) הנה אנכי עומד לפניך שם על הצור בחורב, ומקודם שניתן להם היו ברפידים ופגמו במה שאמרו היש ה' בקרבנו, אבל כיון שנסעו משם לחורב ונסעו ממדריגות קטנות שהיו ברפידים ונטהרו יותר על ידי מצות ספירה זכו להתיחד ואמרו שירת הבאר ושתו ואמרו נעשה ונשמע לעשות רצון מלכנו אמן:

עבודת ישראל במדבר פרשת חקת

אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה. והמדרש (במדבר רבה יט, כו) דרשו על זה שלא נזכר שם משה רבינו וגם שם ה' בשירה זאת ועיין שם בזוה"ק (ח"ג קפג ב). ואנחנו נבאר לפי דעתינו, דהנה כתיב למעלה (כא, ה) וידבר העם וגו' ונפשנו קצה בלחם הקלוקל, ופירש רש"י לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא עכ"ל בשם הגמרא (יומא עה ב). וצריך ביאור, הלא כל ארבעים שנה אכלו את המן ולא נתפח במעיהם מה יום מיומים לעת עתה שנפלו ברשת טעות כזה שמבואר סותרו עין בעין. כי כל מתי מדבר לא מתו חס ושלום מחמת אכילת המן רק מפני גזירת המלך ונראה לעין בבירור והחיים ידעו שימותו וחופרים את קברם בעצמם כדאיתא במדרש (איכה רבה פתיחתא לג) עיין שם:

לכן נראה לבאר על פי דברי רבינו הקדוש האר"י ז"ל שביאר לנו סוד המן שהיה בזכות משה, הוא סוד תורה שבכתב הנקרא זעיר אנפין. ובאר היא סוד תורה שבעל פה בזכות מרים עיין שם. פירוש כי באר מלשון ביאור הדבר והבנתו וזה הענין הוא תורה שבעל פה, וכשמתה מרים נסתלק הבאר וחזרו כולם בזכות משה כדאיתא במדרש (שיר השירים רבה ה, יד) וזהו שנרמז בפרשת דברים (א, ב) הוגיל משה באר את התורה, כלומר שבאר התורה והוא סוד הבאר שחזר על ידו:

ונחזור לענין, כי המן הוא סוד תורה שבכתב. והואיל ומשה ובינו לא נכנס לארץ גם המן אכלו רק עד בואם אל קצה ארץ כנען, ואפשר מחמת שעדיין לא

נתקדשה הארץ לא יכלו לאכול בה לחם מן השמים, רק כתוב (יהושע ה, יא) ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, עיין שם ביהושע. וגם משה רבינו לגודל קדושתו לא היה יכול להכנס לארץ ישראל שאז היתה ארץ כנען ולא נתקדשה עדיין, רק כשהיו ישראל במדבר, שרומז לשון מדבר ושממה על עולמות הגבוהים ונעלמים מעיני כל חי, והיו באפיסה לפני הבורא ברוך הוא אז היה להם ירושה נאמן משה רבינו ע"ה וגם המן בזמנותו:

והנה עדת ישראל לא ידעו עדיין שיכלה המן אחר ארבעים שנה כי לא נכתב שיעור הימים שירד בתחילת נתינתו, על כן חששו להם פן יאכלו המן גם כן בארץ ישראל ואז יתפח במעיהם כי ידעו שהארץ לא תוכל לסבול עוד קדושת המן הזה. ולכן כל ימי היותם במדבר לא התרעמו ולא נסתפקו כלל לאיזה חולי שיבוא מן המן חס ושלום כי ידעו כי קדוש הוא, מה שאין כן עתה שראו בסוף ארבעים שנה שמתקרבים לארץ כנען יראו לנפשם ואמרו ונפשינו קצה בלחם הקלוקל, עתיד המן הזה וכו', כלומר בביאתינו לארץ. אבל טעו בזה, כי המכין מזון לכל חי נותן שפעו לכל איש כפי כוחו, והמן פסק מלרדת קודם בואם אל ארץ כנען:

והנה הבאר היא סוד תורה שבעל פה בזכות מרים והיא מסיטרא דנוקבא, לכן כתיב אז ישיר ישראל, בסוד כנסת ישראל, הרימו קרנם בתורה שבעל פה, ולא נזכר שם ה' וגם שם משה שהם סוד דכורא והבן. והנה השירה הזאת היא סוד התעוררות המלכות להתיחד עם דודה, לכן בכל פעם ששתו מים מן הבאר אמרו ישראל את השירה הזאת כדאיתא במדרש (תוספתא סוכה פ"ג ה"ג), דהיינו שעל ידי כח השירה נתעוררת המלכות היא הבאר להתיחד וממילא באה השפע. וזה שאמר במדרש (ילקוט רמז תשסג) ודברתם אל הסלע, אמר הקדוש ברוך הוא למשה שנה עליו פרק אחד וכו' עיין שם, דהיינו כי המלכות מתיחדת עם צדיק יסוד עולם בפרק אחד התאתון כמו שכתב האר"י ז"ל:

והנה היחוד נעשה תמיד לפי התעוררות דלתתא וכמו שאומרים ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו, כלומר כי בחול נעשה היחוד על ידי מצות תפילין, ובראש השנה על ידי השופר, ובפסח על ידי המצות, ובסוכות על ידי הסוכה וכיוצא בהם. והיינו שהקב"ה קובע עתותן של ישראל בעת שועם אליו תמיד לפי העת והזמן שהם זועקים אליו באיזה אופן ובאיזה מצוה, וכשמתעורר חיבור בצדיק יסוד עולם הוא בסוד אב"ר אש לעומתו במלכות ההתעוררות נקראים אותיות אבר

בצירוף באר, כי אצל המשפיע האותיות בצירופם כסדר א' ב', ואצל המקבל שמתעוררת לעומתו לקבל ההשפעה הוא בצירוף ב' א' ר':

ורמזו חז"ל בילקוט מעין זה בפסוק וממתנה נחליאל (ירמז תשסד), בשביל הבאר שנתן להם הקדוש ברוך הוא אמרתי לו שירה ונחלתי אותו. אמר להם הקדוש ברוך הוא אני חלקכם (חלקי ה' אמרה נפשי (איכה ג, כד), ואתם חלקי (שנאמר (דברים לב, ט) כי חלק ה' עמו. אני נחלתכם שנאמר וממתנה נחליאל, ואתם נחלתי שנאמר (שם) יעקב חבל נחלתו, הדא הוא דכתיב (תהלים ה, א) למנצח על הנחילות, על הנחלה שנחלתם אותו והנחלה שנחל אתכם עיין שם. והיא ביחוד כנסת ישראל עם דודה ונקרא חלק אותיות חקל תפוחין כנודע, ועולים לה' בסוד נחל מתתא לעילא, נפשינו חכתה לה' (תהלים לג, כ), באה ההשפעה בסוד נוצר חסד לאלפים (שמות לד, ו), כנודע מכתבים וזה נקרא שתי נחלות שנחלתם ושנחל אתכם, והבן:

ונחזור לענין שישראל אמרו שירה תמיד מאז ניתנה להם הבאר, וזה פירוש הילקוט שם אתמול עד שלא שתו אמרו היש ה' בקרבנו אם אין, משששתו אמרו נעשה ונשמע וכו' עיין שם. כי הסלע ניתן להם בחורב, ככתוב (שמות יז, ו) הנה אנכי עומד לפניך שם על הצור בחורב, ומקודם שניתן להם היו ברפידים ופגמו במה שאמרו היש ה' בקרבנו, אבל כיון שנסעו משם לחורב ונסעו ממדריגות קטנות שהיו ברפידים ונטהרו יותר על ידי מצות ספירה זכו להתיחד ואמרו שירת הבאר ושתו ואמרו נעשה ונשמע לעשות רצון מלכנו אמן:

עבודת ישראל במדבר פרשת פינחס

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי וגו' לכן אמור הנני נותן לו וגו'. פירש רש"י הטעם שהכתוב מיחסו אחר אהרן עיין שם. ולפי דעתנו יבואר על פי מה שנקדים פסוק (ויקרא טז, א) אחרי מות שני בני אהרן דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש וגו', וקיימא לן אהרן בבל יבוא ואין משה בבל יבוא. ובבר אמרתי הטעם לפי דעתי, כי כשהאדם עושה הטוב בעיני ה' מעורר שורש נשמתו עד אבותיו ואבות אבותיו ומאיר לכולם באורו הקדושה. וכן כשחס ושלום האדם פוגם במעשיו באיזה ענין, לא די שפוגם את עצמו אלא גם בשורשו באבותיו ובאבות אבותיו, וכמו שכתב זה הענין הרב האור החיים ז"ל עיין שם. ולכן נראה סמיכות הענין אחרי מות שני בני אהרן נדב ואביהוא בעשותם אשת מהנה אשר לא תעשינה כמו שאמרו ז"ל, ולכן נמצא איזה צד וענין פגם כל שהוא

בקדושתו של אהרן אביהם, על כל פנים שיהיה שגרת הדין נותן שאל יבוא בכל עת אל הקודש, ולכן אהרן בבל יבוא ואין משה בבל יבוא. כי משה רבינו לא נפגם כלל ועיקר והוא עומד בקדושתו הראשונה כאז ועד עתה:

ומעתה נחזור לענין ראשון לבאר הפסוק והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, דקשה הלא פנחס הוא כהן מצד אבותיו, הגם שרש"י ז"ל תירץ על זה שמחמת שלא נמשח לא בא לכלל כהונה עיין שם. עם כל זה יש עוד מילין לאלוה לומר על פי מה שכתב האריז"ל כי על ידי מעשה פנחס שלבש קנאה במדו לכבוד יוצרו זכה להתעבר בנשמת נדב ואביהוא עיין שם, והנה הגם שהנשמות האלו הם גבוהים ורמים כי היו צדיקי הדור, מכל מקום לענין הכהונה היו צריכים איזה תיקון, כי נפגם כהונתם על ידי מעשיהם שעשו בגלגול הראשון, וכמו שכתבנו שהפגם היה מגיע עד אהרן, ולכן עתה בבואם אל פנחס הוצרך הקדוש ברוך הוא לקדש אותו לכהן לו מחדש, כי כשאדם נפגם מקדושתו הוא צריך לבוא אל צדיק אמיתי שבדורו והוא יכול לעזור לו ולהמשיך עליו יראת אלהים וקדושה מחדש מן השמים. ולכן אמר הקדוש ברוך הוא למשה שהוא היה הצדיק בלי שום פגם כנ"ל, אתה אמור לו הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה לו וגו', פירוש שבאמירתך תמשיך לו קדושת כהונה מעתה ועד עולם:

ולכן ניחא שהכתוב מיחסו אחר אהרן, שלפי מה שכתב האריז"ל שזכה לנשמת נדב ואביהוא שני בני אהרן, נמצא פנחס עצמו לעת עתה הוא בנו של אהרן, וזה פירוש בן אהרן הכהן. וגם אפשר הרמז, כי אות נ' של בן ואות א' של אהרן נוטריקון נדב אביהוא. נשאר אותיות הרן, כי נשמתו של הרן נתגלגל באהרן, והיה צריך גם כן תיקון לגלגולו הראשון כמו שכתב בספר חסד לאברהם עיין שם. וזה פירוש הענין בנדב אביהוא הרן, על ידי הנשמות האלו שנתעברו בו בלבשו הקנאה השיב את חמתי וגו':

לכן אמור הנני נותן לו וגו'. במדרש (תנחומא פנחס א) גדול השלום שניתן לפנחס שאין העולם מתנהג אלא על פי השלום, והתורה כולה שלום, שנאמר (משלי ג, יז) וכל נתיבותיה שלום. ואם בא אדם מן הדרך שואלין לו שלום וכן שחרית שואלין לו שלום ובאמש וכו', וקורין קריאת שמע וחותמין הפורס סוכת שלום וכן התפילה חותמין בשלום וכו', לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, שעדיין הוא קיים, וכן הוא אומר (מלאכי ב, ה) בריתי היתה אתו החיים והשלום, עכ"ל:

הנה פנחס ע"ה קינא קנאת ה' צבאות להאביד עוברי רצונו ומחללי ברית קודשו, לכן נתברך מדה במדה ברית שלום שהוא סוד היחוד עליון שנעשה על ידו יחוד בקדושה. והנה האריז"ל כתב בכתבים כי זמרי היה גלגול שכם בן חמור, וכזבי גלגול דינה. כי בדין של מעלה טען שכם בגלגול הראשון, הואיל ויצאתי מחמור ערל וטמא לכן לא כבשתי את יצרי. וגם אין תימה מדינה בת יעקב שהיא החזיקה בצדקתה, הואיל והיא מזרע ישראל. לכך הראו לו הסדר בהיפוכו ונתגלגל בזמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני, ואף על פי כן טימא הברית, והיא לא רצתה בזה, כדאיתא במדרש (במדבר רבה כ, כד) שתפסה בבלוריתה בעל כרחה עיין שם. ואפשר לברר רמז לזה מהפסוק ושם האיש המוכה אשר הכה, דלכאורה התיבות כפולות ללא צורך. אלא דאותיות שניות שבמלות המכה אשר הכה הם אותיות שכם, שהיה גילגולו. ושם האשה המוכה המדינית, יש בתיבת המדינית צירוף דינה, לרמז על גילגולה. ופנחס נקם נקמת ה' והפריד את חיבור הרע הזה וממילא שנעשה על ידו יחוד בקדושה. לכן נתן לו ברית שלום, כי אין העולם מתנהג אלא על פי השלום, כי כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל כנסת ישראל שמתיחדת עם דודה באהבה ושלום. וכן כל התורה כל נתיבותיה למען עשות היחוד והשלום בין ישראל לאביהם שבשמים. וכן אדם כשבא מן הדרך, הענין הוא כמבואר בזוה"ק (ח"א נ א) כל זמן שהאדם הולך בדרך והוא פלג גופא הוה ליה זיווגא בשכינתא, וכד אתי לביתא לאיתתיה יתיב בין תרין שכינתא. וזה פירוש ששואלין לו שלום, וגורם גם כן יחוד עליון. וכן בשחרית וערבית בקריאת שמע ותפילה העיקר הוא עשות שלום ויחוד בין כנסת ישראל ודודה וזה כל עבודתינו עד ביאת הגואל אמן:

ונתת מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל. דהנה יש מיני צדיקים גבוהים ורמים הדבקים בה' תמיד ואינם יכולים ליפרד רגע ולהזדקק לבריות לעסוק ולפקוח בצרכיהם, ויש מיני צדיקים הגם שדבוקים בה' ועובדים אותו, אפילו הכי לפעמים יורדים ממדריגתם ומדברים עם בני אדם הפחותים מהם כדי להעלות אותם ולקשרם גם כן בה' ועבודתו, ואפילו בני אדם סוחרים אשר אין עבודתם תדיר לה', על ידי חיבורם עם הצדיקים מתנטלים ומתנשאים קודש לה'. והנה משה רבינו ע"ה הוא היה אור הבהיר מסיטרא דנצח שפירושו נצחית שהיה דבוק בה' תמיד ולא יכול להפרד אפילו רגע להתחבר עם ישראל כאשר יבואו אל ארץ כנען. שמלת כנען מורה על לשון סוחרים, כמו וחגור נתנה לכנעני (משלי לא, כד), והוא ענין בני

אדם הנוסעים מענין לענין, פעם עובדים ה' ופעם עוסקים בצרכי עצמם, ואז לא היה יכול משה רבינו ע"ה להתחבר עמהם, מה שאין כן יהושע שהיה קטן ממנו במדריגה, היה יכול ליכנס לארץ כנען ולנטלם ולנשאם עמו. וזה בא מבחינת הוד כי מודים מכלל דפליגי ויש שם איזה אחיזה אפילו למי שהוא במדריגה קטנה. וזהו ונתת מהודך עליו ואז ישמעו כל עדת בני ישראל:

עולת שבת בשבתו וגו'. דאיתא בזוהר"ק (ח"ג ה א) לית מלכא בלא מטרוניתא. והנה הענין כי אין מלך בלא עם, וכבנסל אין נקרא בשם מלך ואינו מתענג כי אם בעת עבודת ישראל עמו והם עולים אליו. נמצא מה שישראל שובתים למטה ועולים בשבת במוסף הם עולים בשבתו כביכול שהוא שורש השבת והתענוג. על עולת התמיד, פירוש שעל פי היחודים שאנו עושים כל ימות השבוע ועושים הכנה לקדושה, על זה עולה בשבת ומצטרף היחוד דחול להעלות בשבת היחוד יותר ויותר:

ואנב אשמיעך מה שנראה לפי עניות דעתי בנוסח התפילה מה שאמרו חז"ל אשרינו שאנו משכימים ומעריבים ערב ובוקר ואומרים פעמים בכל יום שמע ישראל וגו'. דלכאורה מלת ערב ובוקר מיותרים והיה די באומרנו משכימים ומעריבים, אלא על פי מה שכתב האר"י ז"ל כי היחוד נעשה בבוקר ונכלל מדת לילה ביום ובלילה בשעת היחוד נכלל מדת יום בלילה כנודע ליודעי חן. וזהו פירוש שאנו משכימים ערב ובוקר, דהיינו שאנו מיחדים בהשכמה מדת ערב במדת בוקר, וכן מעריבים להיפך מדת בוקר במדת ערב, והבן:

עולת חודש בחודשו. ופירש רש"י שם וכן בפסוק עולת שבת בשבתו, מגיד שאם עבר יומו בטל קרבנו, ואין מקריבין מוסף של שבת זה בשבת אחר עיין שם. ולכאורה קשה דלמה לי קרא סברא הוא, דהלא מצינו בגמרא (חגיגה ט א) דהוצרך לילף מקרא דיש תשלומין כל שבעה לפסח ולשבועות וסוכות, שמע מינה דבלאו האי קרא היתה הסברא נותנת דאין תשלומין לקרבנות, וממה נפשך למה לי קרא שאם עבר יום בטל קרבנו גבי שבת וראש חודש:

ויש לומר לפי עניות דעתי, דהנה פסח או רגל אחר בכל יום מתפשט קדושה דבר יום ביומו, ואין ענין יום ראשון של פסח ליום א' דספירה וכן להלאה, וכן ימי סוכות או שבועות. ולכן הסברא נותנת אי לאו קרא הוה אמינא דאין להם תשלומין, להכי איצטריך קרא לפרושה. אבל לענין שבת וראש חודש הוה אמינא כיון דקדושת שבת זה הוא כסדר ועליות העולמות כמו שבת זה וכן ראש חודש הוה

אמינא שאפילו עבר יומו לא בטל קרבנו, להכי איצטריך קרא זאת עולת לאשמעינן שבטל קרבנו, והוא כמו שכתב האר״י ז״ל כי אין הניצוצין קדישין שנשאים היום הם למחר, לכן אין הכוונות של יום זה דומה לחבירו וכן הקרבנות:

עבודת ישראל במדבר פרשת מטות

איש כי ידור נדר לה׳ או השבע שבועה וגו׳. הכתוב מרמז לחולק בדרך ה׳ ומתחזק לעבוד ה׳ ועושה לעצמו סייגים ונדרים כדי שיהיה כסא ומרכבה ליוצרו. וזה כי ידור נדר לה׳, שהוא נודר ופורש את עצמו מכמה ענינים. לה׳, בכדי שיהיה בעצמו מכון ובית דירה ליוצרו. ונמצא שעל ידי מחשבותיו אלו אתערותא דלתתא הוא מעורר עולם המחשבה שלמעלה כביכול להשרות בו שכינתו. ולכן אמרו חז״ל (ספרי מטות קנג) כל הנודר כאילו נודר בחיי המלך, שעל ידי מחשבותיו בנדרים ופרישות הוא מנענע בחיי המלך הם מחשבותיו כביכול. או השבע שבועה, שענין שבועה נגזר ממלת שבעת ימי בראשית שהוא נשבע לעשות כך וכך כדי לחזק תוקף וקיום שבעת ימי בראשית שבהם נברא העולם, כי כל כוונתו לאסור איסר על נפשו, שתהיה נפשו אסורה ומקושרת בה׳. ולכן הנשבע הוא במלך עצמו, כי בשבועתו הוא מתקשר במלך עצמו. ואז אם כל כוונתו בלתי לה׳ לבדו, לא יחל דברו, האיש ההוא לא יעשה דבריו חולין, כי כל דבריו אשר ידבר אפילו שיחתו חולין יהיה לו קיום והעמדה וכאשר יגזור כן יקום. ככל היוצא מפיו יעשה, דהיינו כפי שיאמר בפיו למשל לאחד בנים ולאחד חיים או מזוני, יעשה המלך ברוך הוא בסוד ותגזור אומר ויקם וגו׳ (איוב כב, כח):

עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידינו וגו׳. רמזו בזה, כי בודאי שרי האלפים ושרי המאות היו צדיקים גדולים במדריגה מאשר היו תחת ממשלתם. ומדרך הצדיק ראש הדור לנטל ולנשא את ראש והמוחין של הנלוים אליו שיוכלו לעבוד ה׳ גם כן. ולכן בודאי שרי האלפים ושרי המאות הם השפיעו בקדושתם על כל אנשי הצבא שיחזיקו את עצמם בקדושה וללחום מלחמות ה׳. וזה פירוש עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידינו, כי תהלה לאל אנחנו עשינו מה שמוטל עלינו ונשאנו להם ראש ומוחין עד אשר לא נפקד ממנו איש, פירוש שלא נפל אחד ממדריגתו חס ושלום אפילו באיזה התכלות רע או מעשה זימה חס ושלום. או יאמר עבדיך נשאו וגו׳, דאיתא במדרש (במדבר רבה כב, ה) שמלכי מדין עשו עם בלעם כישופים וכשראו את הציץ נפלו על חלליהם, ולכן על ידי נשיאות ראש הקדושה והגבהתה המה כרעו ונפלו וממנו לא נפקד איש:

עבודת ישראל במדבר פרשת מסעי

אלה מסעי בני ישראל וגו'. אלה במספרו ל"ו רומז על ששה קצוות כל אחד כלול מכולם עולה ל"ו ועם היכל קודש מכוון באמצע ומצטרף לכל הקצוות, נמצא החשבון ששה פעמים שבעה עולה מ"ב. והם מ"ב מסעי בני ישראל בקדושה שם מ"ב שבו עלית העולמות, וכן הם יצאו ממצרים עד בואם אל ארץ נשבת. והנה אנו רואים כמה מבני אדם אשר היתה נפשם שוקקה לעבוד ה' ולא עלתה להם. וסוד הענין הוא, מחמת שלא נשהרו מקדם מחלאת טומאתם ומחטאת נעוריהם, ועל ידי זה לא יכלו לגשת אל הקודש. לכן צריך כל אדם החפץ ברצון יוצרו לכבס ולנקות את עצמו ולחזור בתשובה על כל מה שעשה מעודו מעשים לא טובים, וכאשר האריכו בזה ספרי יראים, ואחר כך יזכה לעשות רצונו לעבוד ה' כראוי:

וזה הרמז בא בפסוק אלה מסעי בני ישראל, כלומר כן דרך הנסיעה אשר יצאו מארץ מצרים, ראשית דבר לצאת מחלאת טומאתו אשר כל הגילולים ועבירות נקראים בשם מצרים שהיתה מלאה גילולים וצריך מקודם לצאת מזה. ואחר כך לצבאותם, שפירשו בזוהר (ח"ג רנח א) מלת צבאות כמצביא עביד, דהיינו שאחר כך יוכל לעבוד ה' כרצונו. והשלים הענין ביד משה ואהרן, דהיינו להתקרב אל צדיקי הדור וראשי העם והם ינהיגו אותו בידם. כלומר שישפיעו עליו אהבה ויראה לה', וזה הבחינה נקרא ידין, כי אהבה דרועא ימינא וגבורה דרועא שמאלא:

והנה אדומ"ו הגאון מוהד"ב זלה"ה אמר כי כל המסעות שנסעו ישראל העיקר היה לתקן כל המקומות ולהגביה הניצוצין קדישין מהם, ולכן נכתבו בתורה שמות המסעות והמקומות אשר תקנום בתקנה. וזה ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', שמשה כתב כל מה שהוציאו ניצוצין קדישין במסעיהם שנסעו, שנסעו על פי ה' ולא נסעו במקום אחד זולת שהוצרכו לתקן, וזהו ואלה מסעיהם למוצאיהם, ודברי פי חכם חן:

והנה פרשה הזאת נקראת תמיד בין המצרים שהם נחשבים כ"א יום כמו שפירש רש"י (איכה א, ג), וכ"א יום וכ"א לילות הם מ"ב כנגד מ"ב מסעות שצריך לעבור בין המצרים בכמה מסעות לתקן הכל ולעבוד את ה'. לכן שהזמן גרמא להיות עצב ונאנח על חורבן בית ה', עם כל זה יש לחזק את עצמו ולטהר לבבו ולעבוד ה' בתורה ותפילה בשמחה, בפרט בשעת אמירת שירות ותשבחות. ולהבין זה על פי משל ומליצה, מדרך מלך בשר ודם שיש לו כל מיני טוב ומיני שמחה וגם מנגנים בתוף ומחול וכנור ועוגב,

ובודאי כאשר טוב לב המלך והוא שרוי בשמחה, אין מן הצורך לו אל המשוררים והמנעימים בקולי קולות כי בלאו הכי יש לו שמחת לב, אכן כאשר לפעמים בא עת עצב ויגון ממקרה אשר הקרהו, אז יקראו הפורטים על נבל לשירם ולזמרם לשמח לבבו ולהצהיל פנים. וכן הנמשל ודוגמא כביכול אל קדושתו יתברך, שבודאי משרתיו ברקיע מנעימים לו ומקלסים שמו, רק בזמן שבית המקדש חרב יש עצב בבתי בראי, אז צריכים מי אשר ה' בלבו להתחזק ולכנוס אל בתי גוואי ולהפשיט עצמו מכל מיני עצבות ולשמח כבוד המלך ולומר לפניו אתה מלכנו מעולם וגם עכשיו ותמלוך לעולם ועד והכל כאין נגדך, ועלו מושיעים בהר ציון ויאתיו כל לעבדך ויחנו לך כתר מלוכה:

וכבר הקדים לנו אדומו"ר ז"ל הנ"ל רמז בפסוק (איכה א, ג) כל רודפיה השיגוה בין המצרים, דהיינו כל מי שרודף להמליך את הבורא יוכל להשיג יותר דוקא בימים אלו בין המצרים. למשל כי כשהשר יושב בביתו אז אימתו מוטלת אשר לא כל איש ואיש יכול לבוא פנימה, מה שאין כן אם השר עובר בשוקים וברחובות חוץ לפלטרין שלו אז הוא קרוב לכל קוראיו ויאזין שועת כל הקוראים בשמו. וכן הנמשל לדעת כי בזמן הזה כי כצפור נודדת מקנה וגו' (משלי כז, ח), לכן הרשות נתונה לכל אדם להתקרב אל מלכו של עולם והוא עונה אליהם, עכ"ל:

ועיקר הענין להתחזק ולאמץ את לבבו בעתים הללו לבלתי יפול ברשת ההתרשלות מעבוד ה' חלילה, ואפילו בתשעה באב שהוא חושך למראה עין, הגם שיש לבכות במר נפש על כל אשר מצאתנו ביום ההוא, מכל מקום יש לשמח לב המלך בשמחה העתידה שבו יולד מנחם ויגאלנו במהרה וישמח ה' במעשיו והיתה לו המלוכה כימי קדם:

והנה הצדיק איש אלהים מוה' יעקב יצחק אמר פירוש הגמרא (מגילה ה ב) ביקש רבי לעקור תשעה באב שחל בשבת, ואמר הואיל ואידחי ידחי עיין שם. פירוש שרצה לעקור צרת תשעה באב כלל ועיקר ולגלות הקץ על ידי שחל בשבת יום הקדוש, והואיל ואידחי ידחי לגמרי. ולכן לא הודו לו חכמים, כי אין לדחוק את הקץ, עכ"ל:

ונוסף עוד על דבריו, כי ביקש רבי לעקור תשעה באב, דהיינו לעשותו עיקר ולהראות גודל מלכות ה' יתברך, דהיינו הגם שצר לנו עד מאד אנו מתחזקים ומתאמצים ושמחים בשבת במלכותו ועל רחמיו המרובים אנו בטוחים שישוב ונחינו במהרה, וזה הענין הוא עיקר ויותר תענוג לפניו מאשר שאנו שמחים וטובי לב בימים הנגלים ונראים לטובה. ולכן מהתעוררות

עיקר ותענוג זה היה בכוחו לדחות את תשעה באב ולעקרו ולגלות את הקץ. ואמר הואיל ואירחת ידחי ולא הודו לו חכמים, פירוש שהחכמים הודו לו בבחינת לא שהוא בחינת אין בבתי גואי. אבל עדיין לא היה בכוחם לשלשל השמחה לבתי בראי ולגלות הקץ עד שיושיענו ה' ויגדיל כח הצדיקים לגלות בחינת א"ן והשמחה הגנוזה ואז ישמח ה' עמנו אמן:

במדרש (במדבר רבה כג, ד) דבר אחר אלה מסעי, למה זכו ליכתב בתורה כל המסעות האלו על שקבלו את בני ישראל, עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן שכרן דכתיב (ישעיה לה, א) יששום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת וגו'. ומה מדבר על שקבל בני ישראל כך, המקבל תלמידי חכמים לתוך ביתו על אחת כמה וכמה. את מוצא עתיד המדבר להיות ישוב והישוב עתיד להיות מדבר וכו', שנאמר (מלאכי א, ג) ואשים את הריו שממה וכו', שנאמר (ישעיה מא, יח) אשים מדבר לאגם מים. את מוצא עכשיו אין אילנות ועתיד להיות שם, שנאמר (שם מא, יט) אתן במדבר ארז וגו'. ועכשיו אין דרך במדבר וכו' ועתיד להיות שם, שנאמר (שם מג, יט) אף אשים במדבר דרך וגו'. ואומר (שם לה, ח) והיה שם מסלול דרך ודרך הקודש יקרא לה:

עוד במדרש שוחר טוב במזמור השמים מספרים (מזמור יט), רבי ברכיה בשם רבי שמעון אומר מי שאין לו ראש בפני הבריות יש לו ראש בפני הקדוש ברוך הוא שנאמר (משלי ח, כו) וראש עפרות תבל, הים אין לו ידים וכו' הארץ אין לה אזנים וכו' ואין לה ידים וכו' עיין שם:

יבואר על דרך דאיתא בזוה"ק פרשת תצוה (ח"ב קפד א) בשם הסבא דהילוך בני ישראל במדבר ארבעים שנה היה כדי להכניע הסיטרא אחרא הוא שר המדבר תחת הקדושה ולהוציא יקר הקדושה מזלות הקליפה. וכן כשעושי רצונו עובדים אותו יתברך ומיחדים שמו בעת הזאת שהוא כמו מדבר נגד ערך קדושת הארץ ומעלים ניצוצות קדושות בעסק תורתם ומעשיהם הטובים, בזה מתרבה גבול הקדושה ומלכותו יתברך, וזה פירוש ישששום מדבר וציה ותגל ערבה, הערבה היא בלא טעם וריח, רומז על הקדושה השוכנת אתנו בצרותינו, תפרח כחבצלת כמו שכתוב בזוה"ק (ח"א רכא א) אני חבצלת השרון, היינו מלכותו יתברך באצילות קודשו שהיא חבויה בצלו שמשוררת ומזמרת לפניו כביכול כשול המשתעשע בממשלתו, כן תפרח לעתיד הערבה קיא הקדושה המתפשטת בזה העולם העשיה וכנ"ל. וזה באמת השכר הגדול למדבר שקבל לבני ישראל, וכמו שיש חילוק

בגבולות ארץ, כן יש חילוק בזמנים. יש עתים וזמנים מסוגלים ובהירים לעבודת ה' יתברך בדעת רחבה ומוחין דגדלות. ויש עתים לקטנות כמו בין המצרים וימי טבת ושבט, ובקושי לחטות אשוריו לעבודתו יתברך כי אם בהתגברות והתחזקות גדול, אכן מצד גודל הקדושה הנתגלה בעתים הקדושים הנ"ל אלו השיורין הם מסייעים לעבודה גם בימי הקטנות וידוע שהגדלות נקרא בשם חכמים, נמצא השיורין הם תלמידי חכמים. וזהו המקבל תלמיד חכם בתוך ביתו, רצה לומר שגם בימי הקטנות מתחזקים ומתאמצים את עצמם בכל תוקף ועוז לעבודתו יתברך על אחת כמה וכמה שנתרומם גבול הקדושה ונבנע הסיטרא אחרא:

וזהו עתיד הישוב להיות מדבר, שנאמר ואשים את הריו שממה. [הריו הוא לשון הריון הגם שהם הרים עמל ויועצים מחשבות רעות על בני ישראל ה' יתברך משומם ומהרס עצתם]. והמדבר ישוב, שנאמר אתן במדבר ארז שיטה והדס, היינו מצד עבודתו יתברך והתחזקות, על ידי זה יבוררו המדות חסד גבורה תפארת מדת האבות המכונים בארז שיטה והדס. וזהו שאמרו עכשיו אין אילנות במדבר ועתיד להיות, כי אדרבה על ידי התאמצות בני ישראל בימי הקטנות לעבודתו יתברך על ידי זה מוסיפין כח למעלה כביכול ביתר עוז, וישגא אילנא רבא ותקיף דמזונא דכולא ביה. נמצא מזה המדבר יבוא כל טוב לעמו בני ישראל. והן הן דברי רבי ברכיה בשם רבי שמעון מי שאין לו ראש בפני הבריות יש לו לפני המקום וכו', כמו שכתבתי, הגם שנראה עתים ומקומות שאין להם איברים להתגדל בעבודתו יתברך, לפניו יתברך יש להם ראש. וכן שארי ענינים שביאר שם:

ודבר זה ידוע ומפורסם, כי אדרבה הימים הללו מוכנים לעובדו יתברך בתוקף ועוז, וזה עיקר שעשועו יתברך מהם שצריך אומץ גדול והם הכנה לימי אלול ימי רצון הקדושים. וזהו עכשיו אין דרך ועתיד להיות, רומז להכנת ימי אלול כמו שכתוב (ישעיה מג, טז) הנותן בים דרך. גם דר"ך ג'מטריא ס"ג קס"א, כי בכל עת שאין ניכר התגלותו כל כך הוא בחינת אהי"ה, רצה לומר דזמין אנא לאתגליא. כן בימי מצרים שאלהותו יתברך הוא בבחינת לבושים ושמות סגודע והקדושה המתבררת מתוך הסיגים בימים אלו הם הכנה לימי אלול הבאים:

וזה אשים במדבר דרך, שזקו המרמז הוא התגלות הדרך בימים הבאים עלינו לטובה. וידוע שדרך נקרא דרך מפולש, ומסילה היא כבושה. כמו שאמרנו שיש ימים קדושים המוכנים לעובדו יתברך

ברוחב לב באמת ויושר, והוא כמו דרך ומסילה שנוח לילך בהם מרוב דריכת בני אדם בהם, מה שאין כן בין המצרים צריך תוקף ואימוץ הלב לעבודתו יתברך בכל מיני התאמצות, כידוע שיש כמה אלפים בחינות ומדרגות לעמוד ה' יתברך וצריך התחזקות גם במדריגות קטנות. ואמרו חז"ל (סנהדרין קא ב) במנשה מלך יהודה שתשובתו היה על ידי יסורין, אמר אי עני לי מוטב ואם לאו חס ושלום כל אפין שוין. וכי יש מדריגה פחותה מזו, עם כל זאת על ידי זה בא לידי תשובה ומדריגת קטנות הנקראים בשם מסלול היינו מסילה קטנה. וזהו והיה שם מסלול דרך ודרך הקודש יקרא לה:

בהפטרה

כי פנו אלי עורף ולא פנים וגו' כי מספר עריך היו אלהיך וגו' (ירמיה ב, כז - כח) הלא מעתה קראת לי אבי וגו' (שם ג, ד). והנה הלשון כפול עורף ולא פנים, כי מהידוע מי שפונה עורף הוא עומד בפניו אל צד אחר. אלא יש לומר דרומז בזה, הגם שעומדים לפני ואומרים תהלות ותפילות כמו ברוך אתה שהוא אמירה לנוכח, אבל לבם בל עמם, ואז הענין מכונה כי פנו אלי עורף גם כן דהיינו בזמן שהם אפילו עומדים לפני ולא מכוונים לפנים, וגם כשלפעמים מתפללים ועושים מצוה כראוי הם סוברים שבכוחם וחכמתם עושים זאת וזה ולא פנים. והטעם כי מספר עריך הוא התעוררות שלך, היו אלהיך יהודה, אפילו כשאתה מתעורר לפעמים נעשה אתה אלוה אצלך ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה את כל אלה, אבל עיקר העבודה להבין כי כל אשר אנחנו עושין רצון יוצרנו הוא גם כן שלו ומידו נתנו לנו, וגם התעוררות הרצון שבקרבנו לעבוד ה' הוא מרצונו הפשוט. וזהו פירוש הלא מעתה קראת לי אבי, פירוש הטוב יהיה כשתקרא לי אבי, כי אב פירושו רצון, מלשון אם תאבו ושמעתם (ישעיה א, יט), ואז תקרא ותכנה הרצון על שמי כי אני משפיע לך אז ייטב לך כל הימים:

עבודת ישראל במדבר מגילת איכה

במדרש איכה רבתי (ב, ב) השליך משמים ארץ תפארת ישראל (איכה ב, א). אמר רבי יהושע בר' נחמן משל וכו', כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל כלום אתם מקניטין אותי אלא בשביל איקונין של יעקב שחקוקה על כסאי הא לכון טרון באפיכון, הוי השליך משמים ארץ וגו' עכ"ל. והדבר נפלא ומכוסה מהבין איך אפשר שיצא מאתו בביכול הצון כזה חס ושלום להשליך דמות יעקב התקוקה בכסא אשר הוא קיום והעמדה לכל העולמות שנבראו בשבילו. וכמו שדרשו (תנחומא קדושים ב) שאמר הקדוש ברוך הוא למלאכים ישראל אשר בך וגו' (ישעיה

מט, ג), ולולא יעקב אבינו ע"ה היה הכל כלא היה, ואם כן הוה ליה למימר בקיצור שיחריב כל העולמות חס ושלום כנודע לכל באי שער תורתינו הקדושה:

ונראה לי לבאר על פי שנבין מקודם מה שכתוב בכתבים כי מצרים מכונה בשם נגד עולם הבינה אשר הוא גבוה מעל גבוה, ועל ירושלים עיר הקודש כינוה בשם מלכות, אשר לכאורה נראה להיפך. אכן הענין הוא, כשהקב"ה מתגלה במלכותו לבאי עולם אפילו בעולם הגשמי ובמדריגה היותר תחתונה כשהם מבירין מלכותו, הגם שזה נקרא רק בחינת מלכות מדה העשירית, עם כל זה היא בעלוי ומדריגה ביתר שאת ועיקר כל הבריאה, כי בשביל זה להקרא מלך נברא העולם ונוסדו השמים והארץ וכל אשר בם, מה שאין כן אם אין גילוי אלהותו בעולם חס ושלום כמו בשעת גלות מצרים ואז נסתלק המלכות לעילא לעילא כי היה מלך באיתכסיא ובהצנע, הגם שבחינת מלכות אז בבינה, דהיינו בעולם המחשבה אהי"ה דאנא עתיד לאיתגליא, מכל מקום אין המלכות בשלימות, כי עיקר המלכות להיות עבדיו מקבלים עולו ועושים רצונו כמו שהיתה בזמן שבית המקדש היה קיים וראו כל בשר יחדיו כי הוא לבדו מלך ומושל באפסי ארץ סלה ואנחנו עמו ועמוסיו מבטן וזה כבוד מלכותו באמת. ולכן ניחא הגם שמצרים מכונה נגד עולם הבינה, כתוב שם (בראשית מו, ד) אנכי ארד עמך מצרימה, כי העליה והסתלקות נקרא ירידה נגד כבוד מלכותו שצריך להיות באתגליא. אבל אחר כך כתיב (שם) ואנכי אעלך גם עלה, שזה הירידה מכבודו יתברך להתגלות בעולם השפל נקרא בשם עליה כי זה עיקר כוונתו:

וכן מצינו ביעקב אבינו ע"ה שהראוהו בחלום והנה סולם מוצב ארצה וגו' והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (שם כח, יב), ומקשה בגמרא (חולין צא ב) ברישא עולים והדר יורדים עיין שם, ולפי דרכנו ניחא, כדאיתא במדרש (בראשית רבה סח, יד) שהראוהו ארבע גלויות, ורמזו לו הגם שמלאכי אלהים עולים ומסתלקים, דהיינו שבחינת אלהות יעלה למעלה, עם כל זה נקרא וינוחם שהוא בחינת ירידה מחמת כי טמיר ונעלם ואין גילוי כלל, והבטיחו הקדוש ברוך הוא הארץ אשר אתה שוכב עליה (שם כח, יג), פירוש המלוכה המכונה בשם הארץ אשר היא שכיבת לעפרא, ואתה רוצה להקימה וכל מגמותיך עליה, לך אתננה ולזרעך והיה זרעך וגו', כלומר שלעתיד יהיה הקדוש ברוך הוא למלך על כל הארץ אמן:

ועל פי זה מבואר דברי המדרש איכה, כי לא רצה הקדוש ברוך הוא חס ושלום

להשליך דמות יעקב מכסאו כפשוטו כמו שכתבתי לעיל. רק כיון שבאו לבחינת גלות אם כן תפארת ישראל ודמות יעקב יעלה למעלה בעיבור ולא יתגלה כלל. וזה נקרא בשם השליך משמים, כי זה הוא בחינת יריחה והשלכה מלמעלה עד ירחם את עמו במהרה בימינו אמן:

ויצא מבת ציון כל הדרה (איכ' א, ו). מן בת כתיב, אמר רב אחא יש לנו מנה אחת יפה זה הקדוש ברוך הוא (איכה רבה א, לג) עכ"ל. מן בת כתיב, כלומר המלכות נקרא בת ויצא ממנה. ציון גימטריא יוסף שהוא צדיק יסוד עולם ויציאת הצדיק מן העיר עושה רושם ופנה זיוה ופנה הדרה והדרה, וזהו פירוש ויצא מן בת ציון, ולכך יצא כל הדרה. ואז השכינה נשארת למטה עמנו. וזה יש לנו מנה אחת יפה, ועיין בזוהר חדש:

איתא שם (איכה רבה א, כ) בליל תשעה באב נכנס אברהם אבינו ע"ה לבית קודש קדשים אחז הקדוש ברוך הוא בידו והיה מטייל בו ארוכות וקצרות ואמר לו מה לידידי בביתי, אמר לו רבונו של עולם בני היכן הם עכ"ל. פירוש הקדוש ברוך הוא הכניס לאברהם אבינו ע"ה שהוא איש חסד להמתיק הדינים מעל ישראל, וזה שהיה מטייל בו ארוכות הם החסדים וקצרות הם הגבורות, ואמר לו מה לידידי בביתי כי כבר שפכתי עליהם חמתי. לכן השיב אברהם אבינו ע"ה בני היכן הם, כלומר כיון שהם על כל פנים בני מהראוי שזכותי יגן עליהם ולא היה לך לשפוך חמתך עליהם:

בעזר שחקים שפר נשלם ספר במדבר:

עבודת ישראל דברים פרשת דברים

אלה הדברים. במדרש (דברים רבה א, א) אמר הקדוש ברוך הוא ראה לשונה של תורה מה חביבה שמרפאה את הלשון מנין שכן כתיב (משלי טו, ד) מרפא לשון עץ חיים וגו', תדע לך לעתיד לבוא הקדוש ברוך הוא מעלה מגן עדן אילנות משובחים וכו' שהם מרפאים את הלשון וכו'. וחד אמר כל שהוא אלם ולועס הימנו לשונו מתרפאה וכו'. ר' לוי אמר מה לנו ללמוד ממקום אחד נלמוד ממקומו הרי משה עד שלא זכה לתורה כתיב בו (שמות ד, י) לא איש דברים אנכי, כיון שזכה לתורה נתרפאת לשונו והתחיל לדבר דברים, מנין ממה שקרינו בענין אלה הדברים אשר דיבר משה:

עוד שם במדרש (פיסקא יז) והנכם היום ככוכבי השמים לרוב (דברים א, י), למה בירך אותם ככוכבים, מה הכוכבים הללו מעלות על גבי מעלות כך הן בני ישראל, מה הכוכבים אין להם חקר ולא

מנין כך בני ישראל וכו'. אמר לפניו רבונו של עולם למה לא משלת בניך בחמה ולבנה שהם גדולים מן הכוכבים. אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך חמה ולבנה יש להם בושה לעתיד לבוא וכו', אבל הכוכבים אין להם בושה לעולם שנאמר (יואל ב, כז) ולא יבושו עמי לעולם:

הנה אנשי כנסת הגדולה תיקנו לנו קדושת שמו יתברך בלשון נקדישך או נקדש, שהוא יתברך מופלא וכמפרש אין סוף ברוך הוא וברוך שמו ואי אפשר לציירו אותו יתברך בשום אות כידוע. וכביכול כדי להגלות בעולם כדי שיוכלו לעבוד אותו יתברך וליהנות מאורו כביכול עשה כעין פריסא ועל ידי הפריסא יוכלו ליהנות מאורו יתברך, כדמיון השמש שאי אפשר להסתכל בו כי אם על ידי לבוש ומגן מעשה רשת שעל ידי הנקבים קטנים יכולים ליהנות מאורו. ובדמיון זה אם היה השמש אורו רב יותר היה צריך ללבוש יותר עב, כן עשה יתברך פריסות ולבושים שעל ידי הלבושין יכולין ליהנות מאורו, כי מלך אין רואין אותו כשהוא ערום (סנהדרין כב א) כמו שביארתי לעיל כי זהו אפיסת ההשגה:

ולזה אמרו בזוה"ק (ח"ב קכב ב) רישא דמלכא בחסד וגבורה אתתקן, כי המדות הם לבושים שעל ידם יהא למחשבה תפיסה בו יתברך לאיזה השגה, וזה שאמר אליהו ז"ל תפארת לבושא. ובכדי שלא תדמה לאמר שזה הלבוש אינו עצמותו יתברך, לזה אמרו חז"ל (בראשית רבה כא, ה) כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה. על כן בשגם דרך צינורות השפע מהספירות הקדושות שמזו נשפע חכמה ומזו עושר וכדומה הכל הוא מאין סוף ברוך הוא המשפיע על ידי המדות, כי לשון מדה הוא פירוש לבוש, לשון מאן דלביש מדא (ברכות כח א), ועל ידי התלבשותו יתברך במדות כן משפיע חיי בני ומזוני לפי הכלים:

זהו לשון נקדישך כביכול שמעצמותו יתברך האין סוף פרס פריסא לבוא לאותיות ושמות כדי שיוכלו לעבדו יתברך. [ורבים שעו בזה ונפלו לשאול תחתית רחמנא ליצלן כשהשיגו בזו הפריסא והיו אומרים עב את הארץ והיו מניחים ההשגחה למדריגות תחתונות תיפח רוחם, לא כן אנחנו בני ישראל מאמינים בני מאמינים], שזו הפריסא היה כדי שיוכלו לעבדו ולהנות מאורו יתברך. והקדושה היא הזמנה שבני ישראל מזמינים אותו יתברך ומתלבש במדותיו:

וכתיב בפירוש האידרא זוטא מהאר"י ז"ל (דף קך) ואם תאמר הואל וחגלי העתיק מתפשטין למטה, למה אינו נקרא בשם אצילות. ותירץ שאינו נקרא אצילות

כי אם עד התפשטות הארוך. והנה עדיין הקושיא במקומה עומדת [עיין שם בשינוי לשון קצת]. ולפי מה שכתבתי יובנו דבריו היטב, כי ההתלבשות מורה על גילוי אלהותו יתברך שאי אפשר להתגלות כי אם על ידי לבושים. ולפי זה מתרץ שפיר, כיון שאין התלבשות למטה, על כן אין האור זך כמו באצילות ולכך אין צריך שם להתפשטות הארוך. ואמת שהוא הנקרא בשם עקבות, כמו שאמרו עקבית דמשיחא הוא אותיות בעתיק, הם מדריגות תחתונות הצריכים להתברר כמו שאמרן (זהר ח"א רנח א) עד דימטי רגלין ברגלין:

אחרי הכותו את סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון וגו'. הנה הלשון הזה אינו מובן, אשר יושב בחשבון וכן עוג אשר יושב בעשתרות באדרעי. ונראה לומר דהכתוב אומר בונה ירושלים ה' (תהלים קמז, ב), וקשה גם כן לשון הוה, דממה נפשך אם יאמר ה' שיבנה ירושלים עצת ה' היא תקום, ומה שלא נבנית עדיין הוא מפני שלא פקדה לטובה, ואיך שייך לשון הוה:

ונראה לומר דהנה ירושלים בצירופו נודע מספרים קדושים יר"ו שלם, כי יר"ו עולה יראה, ושם בירושלים היתה היראה בשלימות כולנו יחד עושים באימה וביראה רצון קוננו. אכן מפני שנתרחקנו מעל אדמתנו אין אנו יכולים לעלות ולראות תמיד פני ה', רק שבעוונותינו הרבים היצר הרע מסתיר מפנינו אור ה' ויראתו. לכן צריך כל אדם להתעורר בקרבו ולעמוד נגד יצרו ולהתחזק בעבותות אהבה ויראה עד שיקושר בירושלים עיר הקודש. ולכן הטעם שאנחנו מתפללין למזרח ומכוונים לירושלים כנודע מאמר חז"ל (ברכות ל א). וכאשר נזכה כולנו להתעורר באהבה וחוטי חסד לעבותות היראה כראוי בשלימות אז נזכה לבנין עיר קודשנו ותפארתנו:

וזה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קכב, ג) ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו, פירוש לפי התחברות בני ישראל והתעוררותם באהבה ויראה נבנה ירושלים. ששם עלו שבטים, פירוש כי מוסרות אהבה ויראה הנקשרים בלב ונעשה ירושלים בלב הם נקשרים עד ירושלים עיר הקודש. ואלו המוסרות נקראים לשון שבט ושרביט, ועל זה עמדו כל העובדי כוכבים ומזלות לכלותינו ולנתק את המוסרות כמו שכתוב (שם ב, ב - ג) נוסדו יחד על ה' ועל משיחו ננתקה את מוסרותימו, ראשי תיבות אמן, שמורה על היחוד העולה צ"א גימטריא אמן, שנעשה על ידי המוסרות, והם בקשו לנתק המוסרות ולהפריד היחוד חס ושלום. וכן היו סיחון ועוג לפני ארץ הקדושה למגן ומחסה על הכנעני ושבע עממין כדי שלא נוכל לכבוש ארץ הקדושה,

וזה הנה גבורת משה רבינו ע"ה שלחם עמהם והכניעם:

ותצא המלאכים הממונים בשבח לסיחון מלך האמורי כי לעולם חסדו ולעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו, פקדיא"ל צרופיא"ל שהם ממונים על היחוד. כי צרופיא"ל הוא באות צ' המורה על הצדיק, ופקדיא"ל על שם פקידה לנוקבא כמו שמובא בזוה"ק (ח"א קטו א). וכמוהם זה לעומת זה בקליפה היו סיחון בנוקבא ועוג בדכורא, כי הוא היה מלך הבשן כי שמן מרמז כמו שכתב החסיד המפורסם מ' משה בשן נו"ן שערי בינה דקליפה, ומשם היה שורשו. וזאת המלחמה צריך לדעת תמיד להכניעם באהבה ויראה בשלימות כדי להגיע לירושלים עיר הקודש במהרה בימינו אמן:

כי ה' אלהיך ברכך בכל מעשה ידיך ידע לכתך את המדבר הגדול הזה וגו'. הנה הפרשה הזאת קריאתה תמיד בט' ימים שאחר ראש חודש אב עד ט' בו. ומרמז הפרשה בכמה ענינים להזכיר את אשר עברנו ממקום למקום וה' אלהינו היה עמנו, להורות הגם שכשאנו עוברים בין המצרים ומראש חודש אב עד ט' בו לא יטוש ה' את עמו ונחלתו, וכמו שהוליכנו במדבר בארץ לא עבר איש וה' הולך לפניהם וגו', כן בימים הללו אשר נקראים גם כן מדבר וגיא צלמות. וכמו שכתבתי פירוש הפסוק (תהלים כג, ד) גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, ונמצא כתוב בכתבי הקדוש מה"ר שמשון מאוסטראפאלי כי שם של את"ה הוא המגין עיין שם, פירוש הענין, כי אתה הוא שם החסד כמו אתה כהן לעולם (שם קי, ד), וכמו שכתבו רבותי נשמתם עדן כי עיקר החסד מה שאנו זוכים לקרוא לבוראנו הגדול והנורא בלשון אתה, וכתבנו מזה במקום אחר. וזהו פירוש שבטך ומשענתך המה ינחמוני, פירוש גם שבט שלך הוא כמו המשענת שהוא לצרכי, שלפעמים כשהחסדים יורדים מלמעלה (למטה) ואז אפשר שיינקו מהם החיצונים ואויבי ה', לכן צריך להוריד אותם בלבוש גבורה וצמצום ולהראות כי משלם חסדן לאיש כמעשהו ומדה במדה, ואז יתפרדו כל פועלי און. וכבר כתבנו מזה במקום אחר מעלת הצדקה שציוונו בוראנו יתברך כי הוא מגן ומחסה לשפע הקודש שלא תתפשט רק לישראל עמו עיין שם.

וזה שסיים תערוך לפני שולחן נגד צוררי, כי זה עיקר הכוונה שלך במדת הגבורה. דשנת בשמן ראשי כוסי רויה, פירוש שזה היה כוונתך הראשונה ומחשבתך הקדושה וצופה ומביט מראשית אחרית וחפצת להיטיב לנו. כוסי רויה,

כי רויה עולה ארך הם החסדים הגדולים דאריך:

וזה שאמר משה רבינו כאן ידע לכתך את המזבר הגדול הזה, כי צפה והביט הכל במחשבה הראשונה בבריאת עולם. וענין השיתוף מדת הדין ברחמים נקרא הוי"ה אלהי"ם שגימטריא יב"ק, כי אלהים הוא תקיף ובעל היכולת וצריך למדת הגבורה כמו שכתבתי לעיל, להראות לכל כי הוא אלהיך ורוצה בטובתך. ואז נפתח אות ם' שבסוף שם אלהים ונתארך לאות ך' שבסוף אלהיך. וכולן אמר שם בפסוק זה ארבעים שנה, כלומר שזה הבחינה שצריך לחיות אלהיך זה הוא בחינת ארבעים שנים שמורה עליהם אות ם' שעולה ארבעים שנראה לבחינת גבורה. ואמר ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר, פירוש שהוא עמך אפילו במדבר הנ"ל. ולא להחסיר ממך דבר, פירוש אפילו שתרצה בימים הללו להשפיע בני חיי ומזוני ודברי תורה לעמו ישראל הוא יהיה עמך ויסכים לעצתך:

הנה אמרו חז"ל (שולחן ערוך או"ח סימן תקנה ס"א) בתשעה באב חייב להניח תפילין במנחה. והטעם שבאים מוחין חדשים לנחם את עמו ישראל, וכמו שכתב האריז"ל לכוון במנחה שם הוי"ה ניקוד סגו"ל. והוא המשל כדרך האב שמייסר את בנו בשבט כדי להדריכו, ואף על פי כן אחר כך הוא מקרבו ומדבר על לבו ומנחם אותו לומר לו אהבתיך ומשכתיך חסד, וגם כשאני מוכיח אותך בשבט הוא לטובתך. וכן הענין אחר הימים הנוראים אלו ובפרט בתשעה באב אשר הדינים מתוחים רחמנא ליצלן, כמו שכתב האר"י ז"ל לכוון כל היום הוי"ה בניקוד שב"א שמורה על הגבורה, לכן לעת ערב הוא מנחם את עמו ישראל ומראה להם התקרבות ביד ימינו והחסד ושם הוי"ה בניקוד סגו"ל ובאים מוחין חדשים, ובודאי יש כח להמשיך אז שנו"ת חיים בתפילין כמו תמיד בבוקר בבוקר כנודע.

ואז ההתחלה לבנות המלכות מחדש:

וכמו שכתבתי בצירוף הימים שמעשירי באב עד יום ראשון של סוכות על פי מה ששמעתי מהרב הגאון מוה' שמואל שמעלקא אב"ד דק"ק ניקלשבורג כי מראש חודש ניסן עד בעשור לחודש בו הם עשרה ימים כנגד אות י' של אדנ"י, ואחר כך ארבעה ימי ביקור קרבן פסח הם נגד אות ד', ואחר כך מיום הראשון של פסח עד ערב שבועות הם חמשים יום כנגד אות נ', ואחר כך יום ראשון דשבועות נגד אות א' דאדנ"י, [והוא צירוף יגנ"א אותיות אדנ"י], ואז נבנה המלכות עד שנתגלה אות א' במלת אנכי ה' אלהיך עכ"ל. וכמוהו אמרתי גם אני בימים הללו, שמעשירי באב עד כ"ט באלול הם חמשים יום כנגד אות נ', ואחר כך עשרת ימי תשובה נגד אות י',

ואחר כך ארבעה ימים שבין יום הכפורים לסוכות הם כנגד אות ד', ואחר כך יום ראשון דסוכות הוא נגד אות א' שהוא יום ראשון, כמו שכתבתי בפסוק (ויקרא כג, מ) ולקחתם לכם ביום הראשון וגו', [והצירוף הוא ניד"א כנ"ל], וזה הוא בנין המלכות מחדש אחר התעוברן, וגם כי בתשעה באב אסור ללמוד תורה ועליו נאמר (תהלים קיט, קכו) הפרו תורתך, לכן תיכף אמריו קורין פרשת ואתחנן עם עשרת הדברות להתחיל התורה ולקבל עול מלכות שמים מחדש:

עבודת ישראל דברים פרשת ואתחנן

אתה החלות וגו'. בילקוט (רמז תתיד) את גדלך, זו מדת טובך שנאמר (במדבר יד, יז) ועתה יגדל נא וגו'. ואת ידך, זו ימינך פשוטה לכל באי עולם וכו', החזקה, שאתה כובש ברחמים את מדת הדין וכו', שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם וכו' שאין אחד יכול למחות על ידך. וכן הוא אומר (איוב כג, יג) והוא באחד ומי ישיבנו. שמעתי בשם אדומ"ו הרב הקדוש מוהד"ב זצ"ל מה שאמרו בזוה"ק (ח"ג רעא ב) אתה תמן גחין רישא, רצה לומר שזה הוא מחסדו יתברך כי מלת אתה מורה על חסד כמו אתה כהן לעולם (תהלים קי, ד), שיהא באפשרי וכח האנושי לעמוד לפניו יתברך ולדבר אתו לנוכח כמדבר אל רעהו כמו בנוסח כל הברכות ברוך אתה, והוא מרוב ענותנותו והארתו המשתלשל אל האדם להאיר אל עבר פניו, וזהו אתה החלות וגו':

ובאמת הוא חסד נפלא מה שאי אפשר לשום בריה להשיג ענין זה ונבוכו בו כל הרעיונות, כי איך יצוייר שאין סוף ברוך הוא שהוא נעלם מובדל מכל ואין לו ציור ודמיון בשום אות וענין כלל שיצמצם כל כך ויגביל עצמו להתלבש במדות ולהתפאר בתהלות בני ישראל. ובגלל כן תיקן לעצמו לבושי המדות בכדי להשיג קצת מאורו, כי מלך אין רואין אותו ערום (סנהדרין כב א) כנ"ל. ולזה אמרו חז"ל גם כן אין רואין אותו אלא בביתו, זו אשה יראת ה', כביכול מרצונו להתענג בתענוגות בני אדם בא לידי הגבלה וצמצום. וזהו אהבה דוחקת הבשר (בבא מציעא פד א):

ולזה אמרו (יומא עו א) כסא דדוד מלכא

רכ"א לוגין, כי דוד המלך ע"ה היה תמיד נרדף מבני אדם ומסוכן ממש למות בידיהם, ועל ידי זה שם נפשו בכפו והולך ומתחזק תמיד בעבודת ה' במחשבתו הזכה באהבה רבה ושמחת לבב בשירות ותשבחות עם מסירות נפש ממש בחשבו מה אם יהרגוני גם כן אני צריך לחזור לאבי שבשמים לעמוד לפניו, על ידי זה המשיך האר"ך לכוסו רצה לומר לבחינתו:

ובלאו הכי מצד עצמותו יתברך אין לו שום תמונה ודמיון, כמו שכתוב (ישעיה מ, יח) ואל מי תדמיון אל, דהיינו האין סוף ברוך הוא אשר הוא אל וכח הכל אי אפשר לדמותו ולציירו בשום ציור כי אם מצד שרצונו יתברך היה להראות רב טובו לבאי עולם, כמו שאמרו (זוהר ח"ג סט ב) וכי למען אתקרינא רחום וחנון ארך אפים וכו'. וכביכול כשרצונו יתברך היה לחדש עולמות לפעול בהם רב טובו, וכל זמן שלא נתגלה היו הי"ג מדות כביכול בבחינת דל מה שאין הפה יכול לאומרו הגם שאמת ואמונה שלא היה שום חסרון בעצמותו יתברך עד שלא בראם ולא יתרון בהבראם, עם כל זאת מצד רצונו יתברך שעלה ברצונו לבראות עולם כדי להיטיב לברואיו לבחינה זו צדקו דברינו הנ"ל. וזה שאמר במדרש זה מדת טובך שנאמר ועתה יגדל נא כח אדני:

ואמר ואת ידך זו ימינך פשוטה לכל באי עולם, שנאמר (שמות טו, ו) ימינך ה' נאדרי בכח, כמו שאמרו (בראשית רבה א, ד) שעיקר בריאת העולם היה בשביל בני ישראל כמו שכתוב (בראשית ב, ד) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, הם כנסת ישראל ה' זעירא דהבראם. ועיקר השעשוע היה בשביל שיעבדו אותו יתברך בעולם הזה שהוא כח הנגדיי, וזהו גם כן בכלל ה' זעירא כמו שכתוב בזוה"ק (ח"א כה א) ובני ישראל עושים רצונו יתברך בעולם הזה. וזהו פירוש אעשה לו עזר כנגדו (בראשית ב, יח), וזה כי אתם המעט מכל העמים (דברים ז, ז), ה' מעוטה דבהבראם. ואומר (תהלים מד, ד) כי ימינך וזרועך ואור פניך וגו', הם תלת גוונין דאבהן, אור פניך, הוא הממוצעת. החזקה, שאתה כובש מדת הדין כמו שכתב באידרא קדישא (ח"ג קם א) גדול כח של משה רבינו ע"ה שהמשיך הי"ג מכילין דרחמי למקום זעיר אנפין, מה שאין כן מיכה אמרם במקומם הרמתה. ואמרו באידרא קדישא (שם רפז ב) אמר רבי שמעון בר יוחאי עד כען טמירין הוו בלבאי למיעל בהו לעלמא דאתו. והקושיא גדולה הלא כל דברי רבי שמעון בר יוחאי וחביריו בעניני יחודי אבא ואימא, ומה זה שאמר דבר חדש דבעינא השתא לגלאה.

(חסר תשלום המאמר):

אעברה נא וראה וגו'. פירש רש"י אין נא אלא לשון בקשה וכו'. ויש לפרש עוד מלת נא, שפירושו תמיד לשון עכשיו ומיד, כנודע מכתבי האריז"ל כי לעתיד בביאת משיחנו יעבור לפנינו נשמת משה רבינו ע"ה לארץ ישראל, כי אז יהיה התיקון האמיתי, ולכן אפשר לומר שמשה רבינו ע"ה צפה והביט זה בקדושתו והתחנן אל ה', כלומר כיון שסוף סוף אעבור אל ארץ הטובה, אעברה נא מעתה

וארא אותה, והשיב לו הקדוש ברוך הוא, יהושע הוא עובר והוא ינחיל וגו':

ונשב בגיא מול בית פעור. אפשר לומר כי זה הפסוק ונשב אינו מדברי משה וסיפור מסעי ישראל, רק שזה שייך גם כן לתשובתו של הקדוש ברוך הוא ודברי ניחומים על לב משה רבינו ע"ה, כלומר שלא תצטער על אשר אתה נשאר פה ונשב בגיא. ונשב הוא לשון כמו רבים מדברים בעדם, כלומר שהקב"ה אמר לו אני ואתה נשב בגיא ונשאר ביחוד עליון, כי הקדוש ברוך הוא מתיחד עם נשמת משה בתענוג עליון הנפלא. ומרומז במלת ונשב, נוטריקון נו"ן שערי בינה, בגיא הם אותיות אבג"י משם אב"ג ית"ן. כי בזה הכח שהקב"ה נקרא א"ב לי"ג מדות ת"ן עתיד לנקום מאויביו. כמו שכתב בספר ליקוטים מרב האי גאון עיין שם, ומה שכתבתי בפירושי שם, וזה דכתיב מול בית פעור, כי מול, פירושו לשון כריתה, פירוש שעל ידי קבורת משה רבינו ע"ה בחוץ לארץ נגד בית פעור הוא יכרית ויכניע כח הרשעה כעשן תכלה במהרה בימינו:

ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו וגו'. לשון הפסוק בתחילתו לשון רבים אבותיך ואחר כך בזרעו אחריו. כי האבות הגם שהם שלושה, חשובין כאחד ונכללין בדיוקנא דיעקב שהוא כלול מגוונים חסד וגבורה. וזה שאמר אהב את אבותיך, הם שלושה אבות. ויבחר בזרעו אחריו, רומז על יעקב אבינו ע"ה שנכללין בו:

וביאור הענין שהקב"ה זוכר זכות האבות לבנים הגם שהבנים אינם דוגמת האבות במעשיהם ממש, מכל מקום על ידי איזה מעשה זכות שעושים בדוגמא למשל איזה מצוה מבחינת אהבה וגמילת חסד כמו אברהם וכן כולם מיד נתעורר הדבר הזה בשורשו ובאורו הגדול שהאירו במעשיהם הגדולים בקדושתם. למשל כמו הנר הנכבה ויעל עשנו אל אש אשר תוקד בנר אחר מלמעלה, הנה נודע שעל ידי פתילת העשן נאחז אור האש למטה. וכן הדבר הזה כי מעשיהם הקדושים הם כמו שביבי אש ושרפי מעלה, והגם שמעשה הבנים אינם רק כמו נר הנכבה על ידי מעשה המצוה באהבה וביראה וכיוצא, הגם שעושים בקטנות מתלהב מאש של מעלה זכות אבות:

וזה שהבטיח משה רבינו ע"ה ויבחר בזרעו אחריו, אפילו כשיהיה זרעו אחריו בענין אחורים ולא כהאבות ממש, רק בבחינת אחורים זוכר זכות אבות. ויוציאך בפניו, הוא מעלם לבחינת פנים וזכותם הקדושה ויאר להם במלת ויוציאך ציווך אותיות י"ו שמורה על יודי"ן ווי"ן מיחוד דדיקנא. ואחר כך נתגלה באותיות צ"א

המורה על יחוד הוי"ה באדנ"י. ועל ידי זה ויוציא בכוחו הגדול הרומז לחכמה כי הוא כח הגדול:

וזה שאנחנו מקוננים בתשעה באב על בן ובת של ר' ישמעאל כהן גדול, כי הם היו דוגמת אותיות ו' ד' היוצאים מר' ישמעאל אביהם שהם בבחינת אבא חכמה אות י' שכולל ו' ד' בתוכו במילוי, ואז כשנתפרדו ונשבו היינו מקוננים עליהם. אבל להיפך ההבטחה שיתחברו ו' ד' שהם בחינת הוי"ה ואדנ"י, ואז נמתק הכל ובא השפע לעולם בכל טובה לבני ישראל אמן:

היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי. פירוש כי המלאך נקרא חי על שם שכולו חיים וכמו שאמר אדומו"ר זלה"ה ואל תבוא במשפט את עבדך כי לא יצדק לפניך כל חי (תהלים קמג, ב), פירוש כי אפילו המלאך שנקרא כל חי שכולו חיים ואין לו העדר ומיתה אם תבוא עמו במשפט לא יצדק לפניך, ואם כן אל תבוא במשפט את עבדך דרי גיא עפר ורמה עכ"ל. והנה במעמד הר סיני נתגלה אהבת הקדוש ברוך הוא לישראל שבשביל עושי רצונו ומקיימי תורתו נברא העולם, ואם כן אפילו הדיבור וההנהגה עם המלאכים הוא על ידי עושי רצונו דלמטה. וזה שאמר היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וגם חי, רומז על המלאך, פירוש גם הדיבור שמדבר בו הוא על ידי שמדבר תחילה עם האדם והם יסכימו עמנו לטובה בכל אשר נעורר רחמים עלינו ועל כל ישראל אמן:

לא תנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה. יש לומר רמז הפסוק, דהנה כשישראל עושים רצונו של הקדוש ברוך הוא ואז נגלה כבוד ה' וראו כל בשר את מלכותו כי הוא מלך על כל הארץ ושומע לתפילתם ומסיר מהם עול הצרות, ולהיפך חס ושלום כשאינם עושים רצונו, הגם שהקב"ה הוא מלך בעצם כמו שהיה קודם שנברא העולם כי הכל שלו וכל אלה עשתה ידו, אף על פי כן החסרון בגילוי אלהות ומלכות שאינו בגלוי, ונקרא לשון נס והרמה שהוא מרומם והמלכות גנוז אתו בלי ראות לעיני יושבי הארץ. וזה שהזהיר הכתוב לא תנסו, כלומר שלא תגרמו במעשיכם שיהיה בחינת נס והרמה לאלהותו חס ושלום, דהיינו שלא יתגלה למטה כאשר נסיתם במסה ששאלו שם היש ה' בקרבנו אם אין, אבל עיקר העבודה ורעוא דילה דגליא ליה:

וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות וגו'. דהנה כתיב (איוב מא,ג) מי הקדימני ואשלם, שהבורא ברוך הוא מוכיח את בני אדם מי הקדימו לעובדו קודם שקיבל שכרו, הרי שהוא עושה ציצית לבגדו

הקדימו הבורא לתת לו את הבגד, מל את בנו הרי הקדימו לתת לו בן וכן כל המצוות, נמצא כל השפעות שהבורא ברוך הוא משפיע לנו הכל בנדבה וחסד, כי המצוות נעשו גם כן על ידו כנ"ל. אמנם כשהאדם עובד מאהבה ומיחל ומצפה לבן זכר רק כדי שיזכה למולו לשם ה', וכן מצפה שיהיה לו בגד להטיל בו ציצית, אז הוא מקדים בעבודתו להבורא יתברך שמו. וזה שאמר הכתוב וצדקה תהיה לנו, פירוש שההשפעה הבאה בדרך צדקה וחסד, תהיה לנו, לפעמים תוכל לבוא בדרך שלום מזה במדה. וזה נרמז במלת לנו, פירוש כפי עבודתינו. וגם לנו גימטריא אלהי"ם שהוא כח המגביל ומשפיע לפי סדר העבורה. והיינו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלהינו וגו', אם אדם שומר וממתין מתי תבוא המצוה לידו, אז נקרא שעושה לפני ה' כמו טרם כנ"ל:

עבודת ישראל דברים לט"ו באב

בגמרא מסכת תענית (כו ב) לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים שבהן היו בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך וכו'. כי חודש אב בצירופו היוצא מפסוק (דברים כז, ט) הסכת ושמע ישראל היום, שם החצי האחרון משם הוי"ה השולט בחצי ראשון של החודש הוא בחינת דין. וביום חמשה עשר נמתק הדין על ידי הצירוף החצי שם י"ה, והוא נוטריקון יום הכפורים, לרמז כי ט"ו באב ויום הכפורים הם חד דרגא, כי בהם עלייה לבינה, וכמו שכתב האר"י ז"ל הפירוש בפרי עץ חיים על יוצאות וחולות בכרמים, עיין שם:

וחיו אומרות בחור שא נא עיניך, פירוש הקדוש ברוך הוא שהיום נראה עלינו ברחמיו שבחר בנו ובא ונתגלה עלינו בבחינת אלהי ישראל, שלכן נקרא בחור כמו שאמרו (מכילתא בשלח השירה ד) בים נדמה להם כבחור. עתה שא נא עיניך, פירוש הגיע העת שתשא ותנטל את אלו החודשים שהם נקראים עיינין, כי תמוז ואב הם בחינת עיינין דמטרוניתא כנודע. ועיקר בקשתינו ותוחלתינו שיתקן העיינין, ואז תהיה עלה שעיניה יפות אין כל גופה צריכה בדיקה. וכמו שכתבתי הפירוש בכל לשון בקשת העיינין, כמו והאר עינינו בתורתך, שיאירו על ידי התורה, וכן ועינינו תראינה מלכותך, כי הקדוש ברוך הוא הוא מלך בעצם היה הוה ויהיה אפילו בחודשים הללו שהחריבו הבית, כי הכל היה בכוחו והכל ברצונו והיה צופה ומכיר מראשית הבריאה על חורבן הבית וארבע גלויות וביאת המשיח וכמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה ב, ד) בפסוק (בראשית א, ב) ורוח אלהים מרחפת וגו' עיין שם. רק שבחודשים האלו

נסתמו בחינת עיינין למטה בלי ראות בגלוי מלכותו, לכן אנו מבקשים ועינינו תראינה מלכותך, כי בשיבנה בית המקדש יהיו הצומות לששון ולשמחה. וכן אנו מבקשים שא נא עיניך וראה מ"ה אתה בורר לך, כי כל המבקש מהחודשים האלו רק לברר הניצוצין קדישין מתוך הפסולת, ובירור הניצוצין הוא על ידי שם מ"ה כנודע. וגם רומז כי מחמשה עשר באב עד ראש השנה הם מ"ה יום, ואז בראש השנה יום מלכותו אשר נחדש המלוכה והיה למלך אמן:

והנה בחודשים אלו צריך כל אדם לשמור את עצמו שלא יפול ממדריגתו, כי הם ימים הנמוכים בשנה, וכמו שכתבתי כמה פעמים מזה. והנה שמעתי מכבוד הגאון קדוש ה' החסיד מהו' שמואל שמעלקא ז"ל אב"ד דק"ק ניקלשבורג פירוש ורמז הפסוק (איוב לא, א) ברית כרתי לעיני מה אתבונן על בתולה, כי מדרך העולם להתבונן ולשוב אל ה' בחודש אלול המוכן לתשובה, אבל מי שמשכיל ועיניו פקוחות הוא עובד ה' יתברך כל השנה ושומר את עצמו אפילו בחודש תמוז ואב שלא ליפול ממדריגתו וכורת ברית עם ה' ואז ממילא אין לו להתבונן יותר בחודש אלול, כי הוא מוכן ומזומן לעבודת ה' מקדם אפילו בחודשים הנמוכים, וקל וחומר בחודש אלול שבו הקדושה ביתר שאת. וזה רמז הכתוב ברית כרתי לעיני, פירוש שאני כורת ברית לעיני, הם החודשים שנקראו עיינין כמו שכתבתי לעיל, לכן מה אתבונן על בתולה, שהוא אלול במזל בתולה, כי אני מוכן לעבודת ה' מלפנים:

אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו השבטים לבוא זה בזה (תענית ל ב). רומז לנשמת ישראל שהם שבטים וענפים מהבורא יתברך שמו, ורומז בזה כי עד הנה הן יומי תמוז ואב עלייהו כתיב (בראשית לח, כד) ויהי כמשלוש חודשים וגו'. והענין כאשר אמרנו לך בחיבור הזה כמה פעמים באורך, שאז הקליפה והסיטרא אחרא מתגברות בעולם ונשמות ישראל אסורות ומיוחדות כל חד באפי נפשה ואין להם פנאי להתוועד זה עם זה לבעבור שיש לכל אחד מלחמה בפני עצמו הוא מלחמת היצר וכח הסיטרא אחרא המתגברת על האדם בעולם בעבור שאלו הימים יוצאים ממתכונתם וגבולם שהם גדולים ביותר, וכמו בן ימי טבת ושבט הם קצרים ביותר. אבל בטש באב אז תשש כח החמה והסיטרא אחרא, והבורא יתברך שמו שופע הארתו על ישראל ושקטה הארץ קצת ממלחמות היצר, ואז הותרו שבטים, הותרו לשון לשון התרת קשר, ורצה לומר שאז הותרו הנשמות ישראל להתוועד ולהתקשר לבוא זה בזה, וחינו שבו היו בנות ירושלים, הם נשמות ישראל היראים ושלמים, יוצאות בכלי לבן, רומז

אף לאותן שאין יודעין שום ענין ומדה מעבודת הבורא יתברך שמו ומדותיו שזה שרומז ללבן בלא גוון כלל, מה שאין כן העבודה הוא על ידי מדות ומצוות הוא כמו גוונין. ואף עליהם היה האור והבהירות שופע מהבורא יתברך שמו להשיג מעבודת הבורא יתברך שמו כפי כוחם. וזהו כלי לבן שאולים, רצה לומר על ידי התחברות הנשמות יחד בנשמות הצדיקים שבדורם אשר האור והבהירות שואף וזורח עליהם ועל ידם גם עליהם יזרח אור, וזהו רשעים מלאים חרטות:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן יום שכלו בו מתי מדבר וכו'. גם זה רומז על הנ"ל על מלחמות היצר. ומתי מדבר היינו הדיבורים שהם מתים מבלי חיות הבורא יתברך שמו, שנאמר (דברים ב, טז) ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות, הם הקליפות והסיטרא אחרא המעוררים תמיד מלחמה עם האדם בעתים הללו, וידבר ה' אלי, דיבור של חיבה, כמו שפירש רש"י, מה שאין כן מקודם לכן:

עולא אמר יום שביטל הושע בן אלה פרוסדאות ואמר לאיזה שירצו יעלו. גם כן רומז על ענין אחד, והיינו שכעת נתבטלו השומרים דרך ה' להיות לאיזה שירצו יעלו, רצה לומר שיהיה עוד איזה בחירה ורצון טוב ופסקה המלחמה כנ"ל שיוכלו הנשמות לקשר ולבוא זה בזה. בכלים שאולים זה מזה, וכל הכלים צריכים טבילה רצה לומר טבל י"ה, ורצה לומר שכל הנשמות כולם על ידי (חסר שתי תיבות) ונטבלו בה' מגודל הארה הזורח עליהם על ידי התחברותם:

אמר רבי אלעזר אפילו מקופלות ומונחים בקופסא (שם לא א). רומז על אלו הבורים והרקים שמונחים מקופלין בתאותם וגשמותם אשר לב אבן להם, גם עליהם יבוא ההארה והבהירות כאשר כתבנו בחיבור זה על ענין הבת הקול היוצאת בכל יום:

מבאן ואילך מאן דמוסיף יוסיף ומאן דלא מוסיף יאסף אמר רב יוסף תקבריה אמיה (שם לא א). פירש רש"י שימות בלא עתו. רצה לומר שיצטרך עוד לבוא בגלגול להיולד ולבוא לעולם שנית ולמלאות תסבונן אשר חסר בהיותו בעולם ולזה ימות אף בלא עתו. כי ענין מיתת האדם הוא אחרי כל השלימות בכל ענייניו אשר לו נברא בזה העולם ותיקן כל הנוגע אליו אשר לזה נברא, אז אין צורך לו בעולם והולך וחוזר לעולמו. ולזה אומרים למת לך בשלום, רצה לומר אחר שקנה כל השלימות אשר נברא אליו ולא חסר מאומה ואם כן הוא בשלום. כן הרשע אינו מת רק אחרי שהבורא יתברך שמו יודע בו שלא ישוב עוד מרעתו בשום אופן. ואם כן הוא בתכלית שלימות הרשעות, וגם כן

הוא שלם ברשעו ונפטר מן העולם. מה שאין כן כשה' יתברך צופה בו שישוב באיזה אופן, אזי מאריך ימיו עד עת שובו אליו. וכשנפטר בשלום בשלימות המעשים טובים, אזי נשמתו חוזרת למקורה העליון ואינה צריכה לגלגול לחזור בעולם. וזה תקבריה אמיה, רצה לומר שקבורתו הוא בבטן האם:

ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים (שם כו ב). כרם הוא לשמחה ותענוג, וזה כרם ה' צבאות בית ישראל (ישעיה ה, ז), ורצה לומר שתענוג ושעשוע הבורא יתברך שמו הוא עם סגולתו, וזהו בנות ישראל, הם אותן הנשמות כולם, חולות באלו הכרמים, רצה לומר מתענגים בתענוג הבורא יתברך:

תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם (תענית לא א) רומז לאשה יראת ה' היא הנשמה, ורצה לומר מי שאין לו נשמה הוא חיות הבורא יתברך שמו והארתו נפנה לשם:

מיוחסות שבהן היו אומרות בחור שא עיניך וראה מה אתה בורר לך. רומז על הבורא יתברך שמו אשר כביכול מצמצם שכינתו וגדלו יתברך שמו להתענג בתענוגות בני אדם וכביכול מגודל התענוג והשמחה והשעשוע נעשה כבחור, כמו שאמרנו במאמר ברוך שבחר בהם ובמשנתם (אבות ו, א) עיין שם. שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, הם נשמות עם סגולתו, כמה דאת אמר (דברים ז, ו) כי בך בחר ה' להיות לו לעם סגולה. היינו על ידי הסגולה והתענוג שיש לו מישראל כביכול, עושה עצמו כבחור:

תנו רבנן יפיפיות שבהן היו אומרות תן עיניך בנוי שאין האשה אלא ליופי. יפיפיות, הן בעלי תורה ומצוות ומעשים טובים, אומרות תן עיניך בנוי:

תנו רבנן מיוחסות שבהן היו אומרות תן עיניך במשפחה. רצה לומר אף שאינם בעלי תורה ומצוות אומרים שיאיר ויזרח עליהם האור והבהירות באומרם אליו תן עיניך במשפחה, רצה לומר שאנו בעלי משפחה בני אברהם יצחק ויעקב אף שאין בנו מצוות ומעשים טובים תזכור ותשפיע לנו אור ברצותך מחמת זכות אברהם יצחק ויעקב. ואין אשה, רצה לומר הנשמה, אלא לבנים שנאמר (משלי לא, ל) שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל, רומז על יוסף ובועז ופלטי בן ליש. ושקר החן, רומז ליוסף, כי חן הוא דבר שאינו בעצמות האדם, כמו כן יוסף הגם שכבש את יצרו ונעשה מרכבה לצדיק יסוד עולם, מכל מקום לא היה המעשה גדול כל כך מחמת שלא היה עמה ביחד, מה שאין כן בועז נמשל ליופי שהוא דבר בעצם תואר האדם, כמו כן בועז שהיתה עמו במטה

בקירוב בשר, ועם כל זאת הוא הבל כנגד פלטי מחמת שלא היה לימים מרובים, מה שאין כן פלטי בן ליש שהה שנים מרובות:

ואיתא שם בגמרא מכוערות שבהם היו אומרות קחו מקחכם לשם שמים. ולכאורה יקשה למה להם ליקח מכוערות לשם שמים מוטב ליקח יפיפיות ואף על פי כן להתגבר על יצרו ולעשות כל אחד לשם שמים כי אז תגדל העבודה. אך הענין רומז על אותן היראים ושלימים אשר בכל עת ורגע מביטים ומסתכלים בגנותם ופחיתותן, ומדמים עצמן לגרועים שבעולם ונחשבין בעיניהם כפושעי ישראל נמוכים חס ושלום, מחמת אשר רב וגדול בעינהם אף מעט מזעיר הרע שעשו אף בימי נעורותם וקטנותם, וכדמצינו בדוד המלך ע״ה שכל האומר שחטא אינו אלא טועה (שבת נו א), ועם כל זה אמר (תהלים נא, ה) וחטאתי נגדי תמיד. והם אומרים רבונו של עולם גם עלינו יזרח אורך ואמתך ותקבלנו בתשובה שלימה לפניך לשם שמים, רצה לומר שבאם תקבלנו בתשובה אזי כל העולם ישובו אליך בראותם שאתה מקבל שבים, וכמו שאמר דוד המלך ע״ה (שם נא, ו) למען תצדק בדבריך תזכה בשפטך, ואומר (שם נא, טו) אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו. וגם על ידי זה שהצדיק משפיל את עצמו עד למאוד עד שפל הדיוטא התחתונה ואחר כך חוזר בתשובה לבוראו, מעלה בזה את כל העולם כולו עמו ומתעלים על ידו ושבים לו יתברך שמו. כמו שאמר הרב הקדוש מהור״ר אהרן זצ״ל, ארוממך ה׳ כי דליתני (שם ל, ב), רצה לומר על ידי הדלות והשפלות שדלית והשפלת אותי, על ידי זה ארוממך, היינו כי כשאחזור אליך בתשובה אעלה עמי כל העולם. למשל מי שרוצה להגביה איזה בנין, אזי צריך להגביה הקורה היותר התחתונה, מה שאין כן כשיתחיל באמצע או בגובה אזי יהרס כל הבנין ולא יועיל כלום:

עוד שם ובלבד שתעטרונו בזהובים. זהב רומז ליראה כנודע. וזהו המכוערות אומרות תקבלנו בתשובה שלימה לשם שמים ובלבד שתשפיע לנו היראה הטהורה בכחך שנשוב אליך בתשובה שלימה ונעבדך ביראה. וזהו כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח זכרי׳ ואבות ג, יג), היינו על דרך שאמרנו שצריך שיהיה רוח הבריות נוחה מהצדיק בהתחברותם אליו שיתעלו על ידו ויגיע אליהם הארה והשגת הקדושה מאת ה׳ יתברך שמו על ידו:

עבודת ישראל דברים פרשת עקב

ויהי עקב תשמעון. הכתוב מרמז היעוד לכל עבודת ה׳ יתברך לחיות במדריגת עקב ונכנע ושפל כמו שאמרו חז״ל (סנהדרין פח ב) שייף ועייל שייף ונפיק

ולא מחזיק טיבותא לנפשיה. וזה שאמר הכתוב והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה, פירוש אף על פי שתשמעו ותשמרו כל התורה, תהיו בבחינת עקב. ואז ושמר ה' אלהיך ואהבך וברכך והרבך, וסוף הכבוד לבוא, והנה והיה עקב תשמעון נקוד בטעם מונח מונח דביע, ומורה גם כן על זה שלא יסתפק האדם בענוה ושפלות מועטת, כי כל אשר ירבה יותר להקטין את עצמו באמת ויהיה מונח מונח. והטעם הוא למטה תחת התיבה, להורות על ההכנעה אז יזכה לבחינת רביע שהוא על האותיות ורביע פירושו שתהיה השכינה רובצת עליו כאמא דרביעא על בנין, וכמו שמובא בתיקונים (תיקון כא) פירוש טעם רביע עיין שם. וכן כאן והיה עקב, כשתהיו בבחינת עקב, אז תשמעון את המשפטים האלה, ותזכו להיות מכון לשבתו יתברך:

ארץ אשר אבניה ברזל. ועיין תרגום יונתן שפירש די חכימהא גזרין גזרין ברורין הי כפרזלא וגו'. דהנה בנחמת ישעיהו ע"ה אמר (ישעיה מט, יח) כי כולם כעדי תלבשי ותקשרים ככלה ועיין שם בפירוש האלשיך ע"ה. ויש לנו לומר שרומז בשבחי תלמידי חכמים כמו בית שמאי ובית הלל שחלקו זה עם זה, וכן רבי אליעזר עם רבי יהושע עד ששמתו את רבי אליעזר כדאיתא בגמרא (בבא מציעא נט ב). והמחלוקת היה לשם שמים ואלו ואלו דברי אלהים חיים. וכן בכל דור ודור שלפעמים נחלקו החכמים בדבר, עד שאפילו חס ושלום בא לידי מחלוקות ומדנים קשים, מכל מקום בודאי הכל הוא לשם שמים, דהיינו שזה אומר שכן ראוי ונאות לעבוד למלך הכבוד, וזה אומר לא כי רק זה סדר העבודה הנכונה, והגם שיש מחלוקת למטה, מכל מקום המלכות שמים מתפארת בדבריהם לפני מלך הכבוד בהאי ברא אתינא לקמך ובהאי ברא, כלומר הבט נא מחלוקתם ומריבם הכל עבור כבודי איך להמליך את הבורא. [וזה הוא שנקרא כנסת ישראל, שכונסת ומחברת כל ישראל כאחד להתפאר בהם. וזה פירוש לבשי בגדי תפארתך עמי, אפילו המחלוקת שנקרא בגדי מלשון בוגדים שנראים כמו חולקים, מכל מקום הוא תפארתך עמי. והוא למשל מבשרי אחזה אלוה, בתכשיטי כלה וקשוריה והנשים המקשרות קשוריה חולקים זו עם זו או לקשר קשר זה מלפניה או לקשר הקשר מאחריה ועם כולם הכלה מתפארת ויודעת כי בעבורה ועבור כבודה כל המחלוקת. וכן כל דברי תורה ופסקה וכל כמו קשורי כלה ותכשיטיה.

וזה שאמר הכתוב כי כולם כעדי תלבשי ותקשרים ככלה, כי למעלה הכלה מתפארת בלבושיה וקשוריה ואלו ואלו דברי אלהים חיים, והמחלוקת הזה רק למטה לפי שאין להשיג עומק התורה

ודעת הקדוש ברוך הוא. וכמו שאמרו (שם) הינך דאמרי אינשי מכי רמי שערי מכדא רמי תיגרא בביתא. כי שערי על שם השיעוריו ושערי החכמה. מכדא הם כ״ד קישוטין, בשאין יכולין להשיגם על בוריים, אז ומי תיגרא בביתא. כי לעת עתה נקרא מסתכלין באספקלריא שאין מאירה ואפילו הנביאים מתנבאין בכה, ולכן יש איזה הכחשה לפי שורש הנשמה ודמיונה ושיעורה. אבל לעתיד שיסתכלו כולם באספקלריא המאירה ויתנבאו בזה, כמו שאמר הכתוב (ישעיה כה, ט) ואמר הנה אלהינו זה, ואז כתיב (שם נב, ח) קול צופיך נשאו קול יחדיו ירננו, בלי מהלוקת והכחשה כלל, כי עין בעין יראו ה׳, פירוש ההסתכלות יהיה בבהירות ובזהירא עילאה:

ונחזור לפסוק ארץ אשר אבניה ברזל, וכפירוש התרגום יונתן. ומרומז בלשון הפסוק כי אבניה רומז על אותיות כמו שקראום בספר יצירה. וברזל נוטריקון בלהה רחל זלפה לאה כמו שכתב האר״י ז״ל. ואמהות היו גם כן נחלקים מי שיזדווג עם יעקב אבינו ע״ה, ובודאי לא היו נחלקים חס ושלום לתאוה גופנית, רק כל רצונם היה לדבק בגוף הקדוש ולהוציא ממעיהם שנים עשר שבטי ישורון, וכן החכמים הבאים מהם גזרין גזירא כפרזלא וחולקים זה עם זה לשם שמים ואלו ואלו דברי אלהים חיים:

הוא תהלתך והוא אלהיך וגו׳. משה רבינו ע״ה הזהיר והזכיר את ישראל, כלומר הגם שיעבדו את ה׳ יתברך ידעו כי לא בכוחם ובחכמתם הם עובדים כי אם הכל הוא מאת ה׳ יתברך. וזהו הוא תהלתך, תהלה הוא מלשון אורה ובהירות, כמו יהלו אורם (ישעיה יג, י), ולכן תדע כי הוא הבהירות שלך. והוא אלהיך, פירוש כל אלוהות שאתה ממשיך בקרבך הוא ממנו וכל אלה עשתה ידו. אשר עשה אתך את הגדולות, פירוש כי זה היה המחשבה הראשונה שבשביל עושי רצונו נברא העולם, והרי הוא בעבודתו שותף להקב״ה במעשה בראשית כי על זאת המחשבה יסד ארץ ושמים. וסיים אשר ראו עיניך, פירוש שאתה ראית זאת בעיניך, כלומר כי כל נשמת ישראל קודם בואה לעולם הזה ראתה כל אלה, רק אחר צאתו לאויר עולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו את הכל, אבל מי חכם ויבן ויזכור הענין אשר ראו עיניו, אז ידע כי כל עבודתו וכל מעשיו הטובים היו גנוזים בחוק הבריאה בדעת היוצר בחוך הוא והוא עושה הכל, ומעתה אין להתגאות ברוחו בתורתו ובמעשים טובים:

ארץ אשר ה׳ אלהיך דורש אותה תמיד עיני ה׳ וגו׳. בילקוט (רמז תתס) וכי אותה בלבד הוא דורש והלא כל הארצות

הוא דורש שנאמר (איוב לח, כו) להמטיר על ארץ לא איש וגו', מה תלמוד לומר ארץ אשר ה' וגו', כביכול אין דורש אלא אותה ובשכר דוישה שדורשה דורש וכו'. כיוצא בדבר הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל (תהלים קכא, ד), וכי ישראל לבד הוא שומר והלא כתיב (איוב יב, י) אשר בידו נפש כל חי וגו', אלא בשכר עושי רצונו שומר את כולם וכו' עיין שם:

הנה ארץ נקרא מלכות שמים, כי כמו הארץ נוטעין עליה כל פרי למאכל וזורעים בה כל הזרעים, כן ענין המלוכה שממליכין את הבורא ברוך הוא בכל מיני מדות, יש במדת אהבה ויש במדת יראה ודומיהם. והיא הארץ אשר ה' דורש אותה תמיד עיני ה' אלהיך בה, כל עיונית של הבורא ברוך הוא על הממליכין אותו. וזהו מראשית השנה ועד אחרית שנה, כי יש אשר ממליך הבורא ברוך הוא במעשה מצוות, ויש אפילו במחשבה ודביקות, ויש אשר מחמת הקדושה בא אל בחינת אין ואפס ממש כמו באמירת איה בקדושת כתר, ואז מקבלים נשמה יתירה כדאיתא בכתבים, ואלו המכונים בשם מראשית השנה, שהם עולים לראשית חכמה ובחינת מוחין. ועיין באידרא זוטא סודות רמות מה שדרש רבי שמעון בר יוחאי במלת מראשית עיין שם:

ואנו נאמר לפי דרכנו, דהנה אי אפשר לכנוס ולעלות במדריגות הגבוהות אם לא מי שהוא רש ושפל בעצמו ונבזה בעיניו, וכמו שאמרו חז"ל (ראש השנה טז ב) בפסוק זה כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, מרשית כתיב בלא א' עיין שם במסכת ראש השנה. והוא הדין בנידון דידן משמעותה רשות ודלות שמי שהוא רש ודל בעצמו הוא נכנס בעליות גדולות. ומקשה הילקוט וכי אותה בלבד הוא דורש, פירוש וכי בחינת המלוכה לבדה דורש, והלא אפילו בחינות רמות ונשגבות מציץ ומשגיח, שנאמר להמטיר על ארץ לא איש מדבר לא אדם, דהיינו במקום גבוה אשר עדיין אין שייכות אדם לשם כי הוא אין והמוחין. ונרמז במלת איש, א' הוא הפלא והוא הכתר, י' רומז לחכמה, כי היו"ד על שם המחשבה נאמר כנודע, שי נוטריקון שובה שהוא הבינה והוא עולם התשובה, ולפעמים הצירוף במלת שם יכ"ש, ואז אות כ' באמצע מורה על הכתר והוא הרצון הוא המחבר החכמה והבינה, וגם שם דורש אותם ועיני ה' בם, אלא בשכר זה דורש את כולם, כי שכר מספרו עשרה פעמים ב"ן הרומז על המלוכה והיא אבן פינתו שעליה בנא כל העולמות ובשכר זו דורש את כולם. כיוצא בדבר אומר שומר ישראל, והלא שומר את כולם כדכתיב (איוב יב, י) אשר בידו נפש כל חי, כי המלאכים נקראים כל חי

שחיים בכללותם ואין בהם העדר ועייפות והקב"ה שומר גם אותם, אלא גם כן בשכר זו שומר את כולם כי בשביל עושי רצונו נברא העולם:

ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה. בילקוט (רמז תתס) ובי אותה בלבד הוא דורש והלא וכו' שנאמר (איוב לח, כו) להמטיר על ארץ לא איש וגו', מה תלמוד לומר ארץ וגו', כביכול אין דורש אלא אותה ובשכר דרישה שדורשה דורש כל הארצות עמה כנ"ל עיין שם. עוד בילקוט ישעיה מ"ט (רמז תעא) הן על כפים חקותיך (ישעיה מט, טז) אמר רבי אבהו שני דברים שאלו בני ישראל וכו' ויבוא כגשם לנו וגו' (הושע ו, ג), אמרו להם הנביאים לא שאלתם כראוי הגשם הזה יוצאי דרכים מצערים בו וכו' אלא וכו' אהיה כטל וכו'. ועוד שאלו שימני כחותם על לבך (שיר השירים ח, ו), אמרו להם הנביאים לא שאלתם כראוי הלב פעמים מגולה פעמים מכוסה אלא וכו' והיית עטרת תפארת ביד ה' וגו' (ישעיה סב, ג). רבי סימון בשם רבי יוחנן אמר הקדוש ברוך הוא לא אתם לא נביאכם שאלתם כראוי אלא וכו' הן על כפים חקותיך וכו' עיין שם:

הנה בודאי עיקר דרישתו יתברך על מלכותו יתברך לדרוש ולראות מי קיבל ומי נהג כבוד במלכותו יתברך, והגם ששכינתו עתה בצר עם בני ישראל, עם כל זה דורשה תמיד כמו שמובא בתיקונים (קמו ב) דשאיל לה מאן אוקיר לך, מי הכניס אותך בביתך, רצה לומר מי טיהר לבו להיותו משכן והיכל למלכותו יתברך, ובודאי בני ישראל הם הנוהגים כבוד ונושאים עול מלכותו עליהם ובפרט הצדיקים שכל מגמותיהם תמיד לקשט המלוכה לפניו יתברך, כמו שכתוב בזוה"ק (ח"א רמב א) על פסוק (שיר השירים ג, ה) השבעתי אתכם בנות ירושלים, הם נשמות הצדיקים אשר עיקר עבודתם להביא הצטרכות כנסת ישראל לפניו יתברך והקב"ה דורש אותה ומשפיע לכנסת ישראל כל טוב. ובשכר הדרישה דורש כל הארצות, כמו שכתוב (תהלים קג, יט) ומלכותו בכל משלה, וכל העולמות נשפעים ממנה. וכן יתפרש מה שאמר עוד בילקוט ועיקר השגחתו יתברך על הארץ הקדושה הנה היא המלכות הנקראת ארץ הדום רגלי:

ואמר הכתוב תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה, ודרשו חז"ל (ראש השנה טז ב) מרשית כתיב כל שנה שרשה בתחילתה וכו', רצה לומר עיקר עבודת בני ישראל שיהיו רשים ודלים לפניו והוא רשה בתחילתה, רצה לומר תחילת עיקר עבודת. כמו שכתוב (דברים ח, יח) וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, הוא לשון חלי כתם (משלי כה, יב), רצה

לומר כל הקישוטין שתזכה לקשט השכינה הכל הוא על ידי כוחו יתברך. והקישוטין הם כ"ד כידוע, וכשהם נכנסין ללבו של חתן אזי הם מ"ח קישוטין גימטריא חיל:

וצריך שתדע שכל זה הכח הוא מאתו יתברך, וזה עיקר הדרישה שדורש הקדוש ברוך הוא את כנסת ישראל שהם עיקר כל העולמות. וזה שאמר הפסוק (ישעיה מט, טז) הן על כפים חקותיך, הם הידין והמקומות שעל ידם יצאו כל העולמות לפועל לא היה כי אם על ידי בני ישראל, ולפי זה מהראוי שכל העולמות ושרי מעלה ינשאו וינטלו את בני ישראל כי הם עיקר חיותם. והידין הם המדות הקדושות כידוע:

ואמרו שישראל שאלו שלא כהוגן ויבוא כגשם לנו, היינו שלא פירשו שאלתם, אבל חס ושלום ששאלו שלא כהוגן, כי פירוש יבא כגשם לנו, היינו הי"ג מכילין גימטריא יבא, יאירו בתפארת ישראל. ובחינה זאת נקרא גשם, כי ההנהגה על פי ששה קצוות, אכן לא פירשו שאלתם. ואמר להם הנביא היה לכם לפרש אהיה כטל, רצה לומר הרחמים עליונים הנקראים בחינת טל, יאירו בקרב ישראל, ונקרא טל, כי השלושה רישין כל אחד כלול מי"ג מדות עולה ט"ל. ועוד כי ישראל נקרא גוף הקדושה בבחינת אותיות והוא יתברך משפיע בהם הטעמים ונקודות. ומספר כטל עולה ט"ן ראשי תיבות טעמים נקודות:

עוד שאלו שימני כחותם על לבך, היינו כמו שאמרו (זוהר ח"א רמה א) שיהיה דיוקננו חקוק בך, כי האמת בשעה שבני ישראל עובדים עבודת הקודש ודבקים בו יתברך מה טוב ומה נעים, אכן כשצריכים לילך אחר צרכיהם בשווקים וברחובות ביקשו אז נהיה כחותם על לבך ועל ידי שתהיה דיוקננו חקוקה בך יושפע עלינו הזכירה לבל נפרד ממך בשום ענין:

גם זה שלא כהוגן, פירוש שלא פירשו שאלתם כמו שביארתי לעיל. כי ידוע כי הוא יתברך בלי סוף ותכלית ואי אפשר לציירו בשום מדה, אכן בשביל הנקראים ראשית עלה ברצונו לחדש עולמות ולהנהיגם ולהשפיע להם כל מיני טובות וברכות על ידי עבודת עמו בני ישראל והכשרת מדותיהם, וזה נקרא תפארת ישראל והזמיר העדולים והפשוטים הם הפנימיות בהנהגה זו, וזה נקרא בחינת לב, וזהו כחותם על לבך. והכתוב מורה על הרצון. וכחותם על זרועך, כי ידוע כי הכוונה בהנחת תפילין של יד על ידי הרשימו שנשאר מיום שלפניו, בזה אנו ממשיכין הקדושה בהנחת תפילין של יד. וכשישראל מקשטין עצמן בזה החותם קשה כשאול קנאה כביכול בא יתברך

לאהבה וקנאה גדולה, וזה אחר כך מניח תפילין של ראש:

והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי וגו'.

רבים הקשו מפני מה לא נכתב בפרשה זו ובכל מאודכם, כמו שכתוב בפרשת ואהבת ובכל מאודך, ששם הרמז על הממון שנקרא מאוד, שיש לך אדם וכו' (ברכות סא ב). ויש לומר דהנה בפרשת ואהבת שם מיירי ענין הציווי לעבוד ה' באהבה עד שכל חפציים לא ישוו בה, ואפילו מי שממונו חביב עליו יאמר לה'. אבל בפרשת והיה אם שמוע דשם מיירי לענין שאם האדם לא זכה עדיין לאהבת הבורא ברוך הוא, כי אם שרוצה לעשות מצוות ומעשים טובים כדי שיזכה לאהבת בוראו, וזה אם שמוע תשמעו אל מצוות ה' לאהבה את, פירושו להגיע על ידו לבחינת אהבה, ואם כן הפרשה הזאת מיירי במי שמכין עצמו במחשבה לאהוב ה' יתברך ולעובדו, ולכן ניחא שלא היה צריך הכתוב להזהירו על הממון, כי בודאי כל איש מישראל ברצונו ומחשבתו מוסר את עצמו לה' יתברך בכל מילי, ובפרט שלא יעלה השגעון הזה על לבו לאהוב את ממונו יותר מגופו. אבל בפרשת ואהבת, שם מיירי במי שבא לבחינת נסיון במעשה, אז צריך הכתוב להזהירו על כל דבר בפרטות. ויש רמז בפרשה שניה דמיירי לענין המחשבה בראשי תיבות אם שמוע תשמעו, אשת, הרומז על עולם המחשבה, כמו שכתב האר"י ז"ל:

עבודת ישראל דברים פרשת ראה

ראה אנכי נותן לפניכם היום. הפסוק מדבר בתחילה בלשונו כמדבר אל היחיד ראה, ומסיים לרבים אשר אנכי נותן לפניכם. והנה על פי מאמר תיקוני זוהר תיקון כ"א ובמה שכתבתי שם יובן קצת שכתב שם רביע סלקא לעילא תביר נחתא לתתא, פירוש דהנה טעם רביע נקוד על האות, וגם קולו כמושך והולך למעלה, וזה סלקא לעילא. ולשון רביע פירושו בסוד אימא דרביעא על בנין, אבל טעם התביר הוא למטה תחת האות, ותביר הוא לשון שבר, המורה על שברון וגרעון, וטעמו בקולו יורד למטה כידוע הניגון וזה שאמר נחתא לתתא. וזה שאמר משה רבינו והוכיח את ישראל וכרת ברית עמהם בכל אופנים שיעבדו ה' יתברך, הן כשיהיו במדריגה הגבוה ויהיו כולם כאיש אחד, ואמר ראה בטעם רביע הנקוד מלעיל וטעמו סלקא לעילא. והן שיהיו למטה ונפרדים איש מעל רעהו, וזה אנכי נקוד בתביר, נותן לפניכם, לשון רבים בין כך ובין כך שמרו דבר ה':

ראה אנכי נותן לפניכם. במדרש (דברים רבה ד, ג) אמר ר' חגי ולא עוד שנתתי לפניכם שני דרכים אלא שנכנסתי לכם

לפנים משורת הדין ואמרתי ובחרת בחיים וגו' (דברים ל, יט). פירוש ענין הטובה, כי הבורא ברוך הוא ברא שני דרכים היצר הטוב והיצר הרע אשר המלחמה כבדה מאוד ומפעט אין בכח האדם לכבוש היצר הרע רק על פי סיוע וכח ה' יתברך שמסייע לאדם לבחור בטוב. והסיוע ה' על פי מאמר הקדוש ברוך הוא שאמר ובחרת בחיים, שמכיון שאמר ובחרת בחיים עשה רושם שיהיה כח ועזר לאדם לבחור בחיים והטוב:

כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך. במדרש תנחומא (סימן ה) זהו שאמר הכתוב (משלי יח, טז) מתן אדם ירחיב לו, בשביל מתנה שאדם נותן משלו מרחיב לו הקדוש ברוך הוא וכו'. דבר אחר מתן אדם ירחיב לו, אלו ישראל כשאמר להם הקדוש ברוך הוא להביא נדבה מה כתיב שם (שמות לו, ג) והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר, שני בקרים, מה זכו הרחיב את גבולם שנאמר כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך, בזכות מה הוא מרחיבו כאשר דיבר לך, בזכות עשרת הדברות שקבלתם. דבר אחר כאשר דיבר בזכות אבותיך. ואמרת אוכלה בשר, אמר רבי אליעזר ברבי יהושע מכאן אתה למד שלא יהא אדם לוקח ליטרא בשר עד שיהא נמלך בביתו. ראה מה בין ישראל לאחרים ישראל אם אין שוחטין אין אוכלין, אבל אחרים נוחרין ואוכלין. אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל חייכם לעתיד אתם אוכלין מאותם שאין נשחטים מבהמות ולויתן שכתוב בם (איוב מא, ח) אחד באחד יגשו ורוח לא יבוא ביניהם וגו', עיין שם:

פירוש דעיקר העבודה שאדם מחויב לעבוד לבוראו הוא שתהיה שלא על מנת לקבל פרס, כי אם האדם מעלה בדעתו לקבל איזה ענין על ידי עבודתו בשכרו הן מעניני עולם הזה הן מעניני עולם הבא, נמצא אינו עובד את רבו אלא עובד את עצמו, רק יסוד ושורש העבודה מבלי תקות שום דבר, רק מגודל אהבה וחיבה למקום ללמוד תורתו ולעשות מצוותיו. וזה נקרא עבודת מתנה, שהאדם נותן להקב"ה משלו. ואמר המדרש אם אדם עובד בדרך זה, אז הקדוש ברוך הוא מרחיב לו. דהיינו שפועל מזה במדה לקבל שפע מעולמות הגבוהים, ומתנת חנם וחסד הם הנקראים רחובות הנהר ומקבל טובות יותר מהראוי לו, שעל ידי אחעבותא דלתתא ועבודתו דרך מתנה התעורר למעלה לפתוח יד המשפיע בחסד חנם:

ומה שאמר דבר אחר מתן אדם ירחיב לו אלו וכו' שנאמר והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר שני בקרים וגו', הוא ענין דומה לדבריו הראשונים. שיש לך אדם שמתפלל ומצפה לבוראו שיתן לו מתנת חנם וחסד, הגם שהוא אינו כדאי,

אמנם הצדיקים הגדולים אינם רוצים בזה לאכול חמא דכסופא ולהטריח לבוראם, רק שהם משתוקקים שהקב"ה יתנהג עמהם מדה במדה, אם יעבדוהו ישלם להם וכן להיפך, ולא כל אדם זוכה לומר בלבו שהקב"ה יתנהג עמו מדה במדה פן לא יזכה, אמנם הצדיקים הגדולים שנאמר בהם והם בזרוע באי עדיך, ורשאים לבטוח במעשיהם הנוראים, וזהו שאמר שישראל הביאו נדבה שני בקרים, דהיינו שחוברה יחדיו שני הנהגות על ידם כן מתנת חנם וחסד מבחינת אריך הנקרא בוקר, וכן מדה במדה הנקרא זעיר הנקרא גם כן בוקר, דהיינו שנתרצו בזה ובזה. ולכן זכו שהרחיב ה' את גבולם, דהיינו שאדם בזה בעבודתו ראוי שיפתח לו הקדוש ברוך הוא מתנת חנם הנקרא רחובות הנהר אף על פי שאינו רוצה בזה:

ומה שאמר ר' אליעזר ברבי יהושע על פסוק ואמרת אוכלה בשר עיין שם. מלמדנו דבר נאה ומתקבל, שלא יהיה אדם אפילו צדיק גדול אומר כן לבוראו איני חפץ במתנת חנם, אם לא שידע כי כל בני ביתו והנלוים אליו ראויים להנהגת מדה במדה. שאם לא כן הגם שלו לבדו הענין ייטב, אמנם מי יודע איך שיהיה לבני ביתו. וזה שלמד ר' אליעזר ברבי יהושע מהפסוק ואמרת אוכלה בשר, דהוא קרא יתירא, דלפשוטו של מקרא למה לי שיאמר בפיו אוכלה בשר, רק כי תאוה נפשו לאכול בשר, אלא ודאי שהאדם צריך להיות נמלך בבני ביתו. ועדיין צריך לדעת מאי נפקא מינה לעבודת בוראנו, אלא ודאי כדאמרן, כי בשר הם הדינים והנהגת מדה במדה, ורמז ר' אליעזר ברבי יהושע בדבריו הקדושים שלא יהא אדם לוקח ליטרא בשר עד שיהיה נמלך בבני ביתו [כי בשר מורה על הדין והגבול כמו שאמרו חז"ל (גיטין סז ב) בישרא סומקא]:

וזה שמסיים ברמז החילוק שבין ישראל לאחרים, כי אחרים נוחרין ואוכלין, דהיינו שחוטפין ההשפעה הנוזלת ממתנת חנם שלא על ידי מעשיהם כי עזבו את ה'. אבל ישראל אינם רוצים לקבל מתנות ואוכלין רק מהנשחטין, כי שחיטה הוא לשון המשכה כמו חץ שחוט לשונם וגו' (ירמיה ט, ז), דהיינו שממשיכין ההשפעה דרך העבודה והתורה והמצוות והנהגת מדה במדה. וכל זה הוא עכשיו, אבל לעתיד שיתעלו העולמות וכתיב (זכריה יד, ט) יהיה ה' אחד, שהנהגת מדה במדה יעלו למקום מתנת חנם, ואז יזכו על ידי מעשיהם הטהורים מדה במדה למתנת חנם וחסד ויהיו אוכלין מאותם שאינם נשחטין, כי אז יהיו אחד באחד יגשו וגו', והבן:

שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך וגו'. דהנה כתיב (דברים

ו, כה) וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת וגו'. דהנה מי שעובד את הבורא מתוך הוא בבחינת עבד ועושה רצונו אינו עדשה כי אם מה שנצטוה ומספיק את עצמו ואינו מתאוה שיצטוה עוד מפי אדונו, כי אינו עובד מאהבה רק מיראה. אבל מי שזוכה לעבוד ה' יתברך מאהבה, אז הוא נכסף ומשתוקק מתי תבוא המצוה לידי ואקיימנה. ונקראת הבחינה הזאת כי נשמור לעשות, מלשון ואביו שמר את הדבר (בראשית לז, יא), דהיינו ששומר וממתין מתי אזכה לעבוד ה' יתברך באיזה עובדא. והנה לאו כל אדם זוכה להיות במדריגה זאת, והבחינה זאת היא מתנת ה' יתברך למי שמזכהו, וזה שאמר וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות, דהיינו שהבחינה הזאת תהיה צדקה לנו מאת ה' יתברך כי נזכה שנשמור לעשות שנהיה אוהבים ונכספים לעשות המצוות:

והנה מי שעובד ה' יתברך בבחינת עבד אינו זוכה לדבק את עצמו באור אין סוף ברוך הוא, כי אם על ידי השתלשלות העולמות ומוראו על ידי שרואה מעשי ידיו הנוראים, אבל מי שעובד על ידי אהבה כנ"ל, הוא זוכה לדבק את עצמו בהבורא יתברך שמו בעצמו בלי שום מסך מבדיל, וזה שמור ושמעת, כנ"ל שתהיה שומר וממתין לעבודתו בבחינת אהבה, ואז תזכה לעשות את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך, אנכי דייקא, פירוש אין סוף ברוך הוא. ועוד נפקא מינה שמי שעובד בבחינת אהבה הנ"ל יש בכוחו להופיע מצדקתו לאחרים, וזה שאמר למען ייטב לך ולבניך אחריך, כי מצינו שהתלמידים נקראים בנים. וייטב מלשון בהטיבו את הנרות (שמות ל, ז), שיאיר מתורתו לבניו אחריו:

בנים אתם לה' אלהיכם. בילקוט (רמז תתץ) ראה שחיבב הקדוש ברוך הוא את ישראל יותר ממלאכי השרת, כיצד, העליונים נקראו מלאכים ונקראו ישראל מלאכים, שנאמר (תהלים קג, כ) ברכו ה' מלאכיו. קרא לעליונים קדישין וכו' ולישראל קדושים וכו'. נקראו עליונים עומדים שנאמר (ישעיה ו, ב) שרפים עומדים ממעל לו, וישראל נקראו עומדים שנאמר (דברים כט, ט) אתם נצבים היום, ומי חביב יותר, מי שהקב"ה משבח עמידתו שנאמר (ישעיה סו, כב) כן יעמוד זרעכם ושמכם. וכתיב (שיר השירים ו, ח) זאת קומתך דמתה לתמר. נקראו העליונים אלהים וכו' וישראל נקראו אלהים שנאמר (תהלים פב, ו) אני אמרתי אלהים אתם, נקראו העליונים בנים וכו' וישראל נקראו בנים, בני בכורי ישראל וגו' (שמות ד, נב) עיין שם:

הנה הקדוש ברוך הוא ברא עולמות עליונים הנקראים מלאכים המוני מעלה הם אבא ואימא כחדא שריין וכחדא נפקין.

פירוש הענין, כי במחשבתו הקדומה לכל הקדמות המכונה לפי השגתינו באות י' שהוא כמו גולם. והסכים במחשבתו לברוא העולם להתענג על פי עבודתינו בבחינת ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט, ג), ויהיה למלך על כל הארץ. וההתפארות ומדותיו עם מלכותו נקרא ב"ן וב"ת זכר ונקבה. והם נקראים אותיות ו"ד כנודע, וכשנתמלא המחשבה מהויות בן ובת, אז נעשה הצירוף יו"ד. וגם כל אב שרוצה וחפץ להוליד בן ובת, צריך שיהיה לו אשה לעומתו נקראת אם המקבלת ממנו ומציירת הולד, דהיינו מרצונו בבן ובת שהם וד מזאת המחשבה ממילא נעשה בחינת אם הנקרא ה' הנעשה מאותיות ו"ד הנ"ל כנודע, ולכן הם נקראים כחדא שריין, כי אמא נכללת באבא באותיות ו"ד שהם מילוי אות יו"ד, ואחר כך כשמתיחדין אבא ואימא בפועל נקרא ישראל סבא ותבונה המציירת ציורין ומוציאה לפועל צירוף תבונה בן ובת:

ומעתה מבואר פירוש המדרש, העליונים נקראו מלאכים וגם ישראל נקראו מלאכים, כי העליונים הם אבא ואימא וישראל הם בחינת זכר ונקבה כנודע וכנ"ל. ונקראו גם כן מלאכים ככתוב ברכו ה' מלאכיו, כמו מעשה דרבי ישמעאל כהן גדול שראה אכתריאל יה ה' צבאות אלהי ישראל כדאיתא במסכת ברכות (ז א) ואמר לו ישמעאל בני ברכני ואמר יהי רצון וכו', הכוונה היתה להוריד השפע מהמוני מעלה לבחינת אלהי ישראל, וזה פירוש הכתוב ברכו ה' מלאכיו, להבריך ולהמשיך לה' הנקרא זעיר אנפין ממלאכיו, והבן:

העליונים נקראו עומדים שנאמר שרפים ממעל לו, כי לו מרמז על בחינת אלהי ישראל ששה מדות, פירוש ששה כלולים אחד מכל ששה עולה ל"ו ונקרא אלה. והשרפים שהם אבא ואימא ככתוב בזוה"ק (ח"ג פב א) אבא ואימא ספסל תחותיך. ושרפים הוא שרפרף והדום רגליו, הם עומדים ממעל לבחינת לו הנ"ל. ונקראו עומדים, כי עלמא עילאה בדכורא איסתיים ועלמין דדכורא בעמידה כנודע. כי באשה קראו מושב לתשות כוחה, אבל באיש נקרא עומד כמו שמובא בתיקוני זוהר ובזוה"ק. וכן ישראל למטה נקראו עומדים, דהיינו בשלמשיכים מהעומדים העליונים הנ"ל לבחינת ישראל אשר בך אתפאר:

והטעם נפרש על זה שבתבנו בשם הזוהר אבא ואימא ספסל תחותיך, כי למטה בעולם השפל המחשבה שבאדם הוא המושלת עליו ומנהיגו לכל צד, מה שאין כן הקדוש ברוך הוא הוא נושא הרצון ומנהיג המחשבה והוא בעצם גבוה מעל גבוה מבחינת מחשבה ורעיון ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, רק שהוא מתלבש ברצונו

הטוב בבחינת מחשבה כדי שנשיגהו קצת. ואמר האזן החסיד קדוש ה' מהו' לוי יצחק שלזה רמזו חז"ל במאמרם (מדרש תהלים יח) שלא כמדת בשר ודם מדת הקדוש ברוך הוא כי בשר ודם משאוי למעלה ממנו והקב"ה למעלה ממשאו, ופירושו כנ"ל, כי המשאוי הוא שם וכינוי להמחשבה והמדות עכ"ל. וכן מה שאמרו (סוטה לה א) ארון נושא את נושאיו, והבן:

ומסיים הילקוט ומי חביב יותר מי שהקב"ה משבח עמידתו, ואל תטעה לומר חס ושלום כי התחתונים גבוהים במעלה מהעליונים, כי בפח הזה נפלו כמה טועים אשר חלפו דת והפרו ברית אלהי ישראל על ידי טעותם אשר אי אפשר לספר כי אם מפה לאוזן, אמנם הענין הוא, כי בודאי העליונים למעלה, רק שהתחתונים הם חביבים יותר, כי מעבודת המלאכים אין תענוג שהם עובדים תמידית, אבל מישראל למטה הנלחמים עם יצרם וכובשים אותו וסרו מרע ועושים הטוב והישר, ועליהם הוא אומר (שיר השירים ה, א) אכלו רעים, הם רעים דלעילא דלא מתפרשין, שתו ושכרו דודים, דלתתא הגורמים התענוג, והבן:

וזה שאמר בילקוט זאת קומתך דמתה לתמר, שהקב"ה משבח את ישראל שהם שוים בקומה כתמר, דסליק דכר ונוקבא כחדא, דהיינו כשהבן הוא חכם ומתנהג כראוי, ישמח אב, כי כן רצה וחפץ במחשבתו. כי אב הוא מלשון רצון, כמו שכתוב (דברים כה, ז) לא אבה יבמי, וכן אם ישראל מכשירים מעשיהם למטה אז קומתם דמתה לתמר, הם עולמות המחשבה אבא ואימא דסלקין דכר ונוקבא כחדא, והתענוג מתגדל שהן הם צדיקים וישרים כאשר עלו במחשבה:

וכן הענין שנקראו ישראל אלהים, כי עליונים נקראו אלהים במקור הבינה, כי שם הוי"ה בניקוד אלהים. וכן ישראל כשעולים במחשבה ועושים מעשיהם כאשר נצטייר בציור הקודם. וכן העליונים נקראים בנים, פירוש הגם שנקראו אבא ואימא, נקראו בנים. כנגד הגבוה מהם שהם חסד וגבורה דעתיק. ונקראו נגד חכמה ובינה דעתיק בחינת בנים. וכמו כן תפארת ישראל והמלוכה נקראו למטה בנים, וכללות המדרש הנ"ל למדנו שאנחנו צריכים לחזק תמיד בחינת אלהי ישראל מבחינת אבא ואימא ולהמשיך השפע קודש ואחד באחד יגשו והיו לאחדים:

ועל פי זה יבואר מה שכתב האר"י ז"ל בכוונת חודש אלול המכין לתשובה בפסוק (ישעיה מג, טז) הנותן בים דרך, כי דר"ך מאיר בבן שהוא מדת מלכות, ועל ידי דרך זה נפתחין י"ג מקוואות של י"ג תיקוני דיקנא עיין שם. ולכאורה תמוה דמאי הכרחית לזה שמאיר שמות

אלו במלכות שיפתחו י"ג מקורות עליונים. ולפי מה שכתבתי ניחא, דהנה כל משפיע שבעולם אי אפשר שישפיע כל אשר יש לו לאבירו, דאם לא כן ישאר ריק מבלי חיות, אלא על ברחו צריך המשפיע לקבל מבחינה שלמעלה ממנו שפעו, ואחר כך משפיע לבחינה שלמטה ממנו. וכן בנידון דידן, כיון שדרך זה משפיע למלכות ומאיר בו, ממילא שהוא מקבל שפעו ממקום היותר גבוה והם הי"ג מכילין, והבן:

ושם במדרש הנ"ל איתא בפסוק (שיר השירים ג, ו) מקוטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל, מה המור אינו מריע ריחו הטוב אלא באש, אף אברהם כשירד לכבשן האש. מה לבונה זו נתנה על גבי המזבח, אף יצחק קרב על גבי המזבח. מכל אבקת רוכל, מה אבקת רוכל אינו חסר ממנו דבר, אף ישראל עמדו מהם כהנים לוים מלכים נביאים וכו':

והנה המדרש הזה הגם שסמך עצמו על הפסוק הנ"ל בנים אתם, כוונתו על סוף פסוק בך בחר ה' להיות לו לעם סגולה, כי סגולה היא סגו"ל, שעל ידי ישראל נעשה הקדוש ברוך הוא בחינת בחור כארזים ומשתעשע בהם, כמו האב שנוטל התינוק בין שתי ידיו, כן צורת סגו"ל שתי נקודות הם בחינת שני ידין והשלישית הוא כאשר ישא האומן את היונק. ובטעמים ונגינות נקרא סגולתא והוא תענוג יותר כשאב מתענג עם בנו ומגביהו ומנטלו ומנשאו על ראשו ומתענג בו. וזה שכתוב (תהלים קלה, ד) ישראל לסגולתו, ומרמז תלת נקודין לבחינת שלושת אבות, חסד נכלל בגבורה וגבורה בחסד, לכן אברהם שהוא החסד נצרף באש הוא הגבורה, ויצחק סוד הגבורה מראהו כלבונה נכלל בחסד מראה לבן. עד יעקב שהוא שלימו דאבהן אשר ממנו יצאו כהנים לוים ישראל עם סגולה הגורמים התענוג והשפעות טובות אמן:

עשר תעשר את כל תבואת זרעך. הנה אדמו"ר הצדיק מורינו אלימלך זצ"ל פירש דרך רמז מה שאמרו חז"ל (ראש השנה ב א) באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי. דאיתא בזוה"ק (תיקו"ז תיקון יז) דמעשר רומז ליראה, כי י' יראה כנודע. והנה דעת התנא קמא מי שמתנהג כל השנה בדרך הכסילים רק בראש חודש אלול הוא מתעורר לתשובה וליראת ה' יתבוך, הוא כמו הבהמה שאין לו דעת אדם, וזהו שאמרו באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה, שאז מי שיש לו דעת בהמה מתעורר ליראה קנרמז במעשר, כי מי שהוא בבחינת אדם ירא ה' יתברך כל השנה כולה. ורבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי, פירוש שמי שמתעורר על כל פנים בראש חודש

אלול הוא גם כן בבחינת אדם, אבל מי שמבחין עד באחד בתשרי והוא ראש השנה יומא דדינא דכולי עלמא ואז רק משיג היראה הוא מעשה בהמה, כי על כל פנים צריך לדרוש שלושים יום קודם, וקברי פי חכם חן:

וכן נפרש הפסוק בענין זה, דמהראוי על כל פנים בחודש אלול שיתעורר כל אדם בתשובה בכל יום ולהתחרט על עוונותיו אשר עברו על ראשו ולהתמרמר עליהם ובפרט על טיפות קרי שיצאו לבטלה, כי פגם בסוד צדיק יסוד עולם ומשתית את הארץ, וזה שאמר עשר תעשר, דהיינו בבחינת היראה הנרמז להתחרט ולהתעורר את כל תבואת זרעך מה שפגם בזרעו כנ"ל היוצא ממנו שנה שנה, מה שפגם מנעוריו. ואמר הכתוב וכי ירבה ממך הדרך, דהיינו שלפעמים אדם מתעורר בתשובה אבל נפשו מרה לו מאוד, כי ידמה בעיניו שהוא מרוחק מאוד מה' יתברך וכבד עליו הדבר שישוב לבוראו יתברך על ידי סיגופים ושאר ענינים. ונקרא בפסוק כי ירבה ממך הדרך, הוא דרך תשובה הנפתח בחודש אלול, בסוד הנותן בים דרך (ישעיה מג, טז), כנודע מדברי האר"י ז"ל וכמו שכתבתי במקום אחר מזה, על כן העצה היעוצה על כל פנים לקבל על עצמו התשובה ולהיות נכסף ומשתוקק מתי יזכה לשוב כראוי, וזה שאמר ונתת בכסף, לשון תאוה כמו נכסוף נכספתה (בראשית לא, ל), שיהיה לך על כל פנים חשק לתשובה. וצרת הכסף בידך, עד אשר תזכה לבהירות. והלכת אל המקום אשר יבחר ה':

בהפטרה

כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי וגו' (ישעיה נד, יז). כי קבלנו מאדמו"ר זצ"ל כי כלי נוטריקון כהן לוי ישראל. כי אומה ישראל אינה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי, דהיינו שבראה בשלימות בבחינת כהנים ולוים וישראלים הרומזים על שלושה מדות אהבה ויראה והתפארות וכלול בהם התולדות הניצוח והודיה והתדבקות, ובזה הם ממליכים את ה':

לכן אפשר לומר פירוש הפסוק הרומז ומבשר לנו כי לעתיד נהיה קדושים וטהורים ולא יעלה על לבנו מחשבת און ופסול ומדה רעה משבע מחשבות שבראה זה לעומת זה. וזה שאמר כל כלי יוצר עליך לא יצלח, דהיינו כלי הרומז על שלושה מדות העליונות וכולל שלושה התחתונות, לא יצלח עליך לפתותך מעבודת ה', וממילא וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, היינו מדת מלכות שהיא בת שבע הכלולה משבעים לשונות. וזה וכל לשון, דהיינו מדת מלכות שנבראת בחיצוניות עולמות, תרשיעי. וכל זה יהיה לעתיד, וכל

מה שיהיה לעתיד כבר זכו הצדיקים קצת בעולם הזה כמו שאמרו בספר תנא דבי אליהו עיין שם (פרק ג), דהיינו שהצדיקים על ידי עבודתם את ה' יתברך מזדככים ומתקדשים עד שאפילו עכשיו לא ישלוט בהם ויצר הרע עם מדותיו:

וזה שמסיים הפסוק זאת נחלת עבדי ה', כי אין מצליח במלחמות היצר הרע זולת מי שנקרא עבד ה', דהיינו שעובד ה' שלא על מנת לקבל פרס ושום ענין בעבודתו. כי מי שעובד על מנת לקבל איזה שכר הן מעניני עולם הזה הן עולם הבא נקרא האדם עובד את עצמו, אבל מי שעובד ה' מחמת שהוא ה' האלהים בוראו ויוצרו ועושו ומחמת אהבתו ויראתו הוא הנקרא עבד ה', ועליו לא יצלח היצר הרע במדותיו המכונים בשם כלי:

ואמר הכתוב הטעם לעבדי ה' וענינם איך עובדים שלא על מנת לקבל פרס, על ידי וצדקתם מאתי נאום ה', כלומר שהם מתגברים על יצרם, והגם שהם עובדים ה' בתורה ובמעשים טובים וצדקות, הם אומרים בלבם לא אנחנו עושים דבר כי אם כח אלהי בקרבנו וידו עשתה כל אלה. וזהו וצדקתם שעושים המה אומרים מאתי נאום ה':

שם הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם וגו' (ישעיה נה, ג). עיין שם בילקוט (ישעיה רמז תף) שאמרו שם כי חוש השמע הוא עיקר בנין האדם עיין שם. והנה גם חז"ל (בבא קמא פה ב) הגדילו מעלתו באומרם על העדרו, חרשו נותן לו דמי כולו, עיין שם, שמע מינה כי זה כל האדם. וביאור הענין, כי על ידי האזנת קול הנשמע מתהוה ומצטייר הדבר הנשמע במוחין, ולכן נקרא אזן כענין שנקרא יד הכלי בשם אזן, כי כל הכלי ניטל ומטולטל על ידי היד, כן האדם על ידי חוש השמע, ומצינו על ידי דרך דורשי רשומות רמז וראיה לדבר, כי אזן מספרו יו"ד ה"י וא"ו ה"ה כנודע, הרי יש בו כללות ד' מילואים של ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. כי ע"ב ס"ג נכללים ביו"ד ה"י. ומ"ה וב"ן נכללים בוא"ו ה"ה במילוי א' ה'. הרי שהאזן כולל ארבעה מחנות המרכבה וקומה שלימה. לכן אמרו חרשו נותן לו דמי כולו, כי נעדר ממנו שורש כל הקומה:

ונחזור לענייננו, כי על ידי השמע מצטייר הדבר הנשמע ומתעורר הרצון לעשות איזה דבר הנשמע, ולכן הנביא בהוכיחם דבר ה' אמר הטו אזנכם ולכו אלי ותחי נפשכם, כי הרצון מכונה בשם נפש כמבואר במפרשי מקרא, ועוד כי נפש הוא מלשון המתנה ושביתה, כמו שכתוב (שמות לא, י) שבת וינפש. וההמתנה מורה על הרצון שנכלל בכתר שדרשוהו מענין

כתר לי זעיר (איוב לו, ב), כי על ידי המתנה והשתלשלות מכח בלי גבול בא לגבול. ועוד נוכל לומר טעם, הגם שהכתר הוא בחינת גבוה מאוד והנפש ענינה בחינה נמוכה, עם כל זה ידוע כי כל רצון וכתר של כל העולם הוא בחינת מלכות שלמעלה ממנו:

ונחזור לדבר בענין הנ"ל, שאם אנחנו נוטים אזן לדבר ה' ומתעורר בנו הרצון לעובדו הוא רק בחינת מלכות נגד המעלות הרמות בשמים ממעל. ולכן כיון הנביא לרצון המתעורר בשם ותחי נפשכם. ומסיים שם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים, פירוש כיון שכינה הרצון המתעורר בשם נפש שהיא מדת מלכות הבטיח להם שיכרות עמהם ברית צדיק יסוד עולם ויקשר אותם ליחדם. ואחר כך יותר יעלו מעלה מעלה לחסדי דוד הנאמנים המרמזין על בחינת שוקים דאינון נצח והוד תרי פלגי גופא, וקראם הנאמנים, על פי מה שנקדים בשם הגאון החסיד קדוש ה' מהור"ר לוי יצחק במאמר הזוה"ק (ח"ג רל א) איהו אמת ואיהי אמונה דיליה, כי אמת הוא הדבר שאין לנטות בו ימין ושמאל, כי זהב הוא זהב וכסף הוא כסף, אבל אמונה נקרא הדבר שאפשר להכחישו ולומר לא הוא, ואף על פי כן הוא מודה בדבר הוא מחמת אמונה שבקרבו. והנה איהו בנצח ואיהי בהוד כנודע, לכן בנצח שאין שם אחיזה להכחיש נקרא אמת, אבל בהוד שהוא משכן המלכות ומתאחזים החיצונים:

והנה מי שמסיר המסך המבדיל נקרא המאמין כי אמר לנו אדומו"ר הגאון מוהד"ב זצ"ל כי לכן נקרא הוד, מלשון מודים מכלל דפליגי, כי במקום שאין פלוגתא לא שייך לשון הודאה, רק במקום דפליגי אז מכונה בלשון הודאה, כלומר אף על גב דפליגי יש לך מי שמודה בדבר. וכן במלכות הבורא ברוך הוא דאיהי בהוד, הגם שיש כופרים בארץ ומכחישים ואומרים לא הוא, מכל מקום איהי אמונה דיליה, פירוש כנסת ישראל מאמנת בדודה ואומרת אתה מלכי לעולם ואין זולתך עכ"ל ולכן נקרא חסדי דוד הנאמנים, לשון אמונה, ונקראו לשון רבים. הגם שעיקר אמונה היא בהוד כנ"ל, מכל מקום מסתמא איהו אמת משפיע בה הכח ועושה הרושם שתהיה מאמנת בו, ואז כלול הנצח בהוד. ולכן נקרא חסדי דוד הנאמנים, בלשון רבים. וזה היתה הבטחת הנביא אם יטו אזנם לדבר ה' ויתעורר בהם הרצון הנקרא מלכות כנ"ל, אז יזכו לחזות בנועם ה' לעלות למעלה למעלה, והבן:

עבודת ישראל דברים פרשת שופטים

שופטים ושוטרים תתן לך וגו'. הנה הפרשה הזאת נקראת תמיד בחודש אלול

אשר הוכן העת לכל איש שישוב לבוראו ונסלח לו מחטאתו אשר חטא כל השנה על ידי תרועת והרהורי התשובה ובכי ומספד על עוונותיו שעברו ראשו. וכל כך צריך להתעורר עד שיתגלה מצפוני לבו לפני יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם ולא יעיד עליו, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה (פ"ב ה"ב), וכבר כתבנו שזה כוונת נוסח התפילה והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, לפניך דייקא כנ"ל, לכן הזהירה התורה שופטים ושוטרים, כי הם נקראים עיני העדה, וכן יש לאדם להעמיד על עצמו שופטים, הם העינים שלו לנוכח יביטו על דרכו ולפלס מעגל נתיב. וכן האזנים ונקבי החוטם והפה, כי שבע חללי דגולגלתא הם נקראים שערים לנפש כנודע, וזה בכל שעריך ולשפוט את עצמו על כל מעלליו:

ואמר הכתוב לא תטה משפט, דהיינו שלא לעוות הדין ולאמור על מעשה רשע כי הוא עושה צדק. מפני כי התשובה והמשפט שעושה למטה הם הכנה למעלה למעלה להוציא המשפט לאורה בראש השנה כאשר יבואו בני האלהים להתיצב על ה'. וזה שאמר ושפטו את העם משפט צדק, וכן צדק צדק תרדוף, היינו על ידי צדק דלתתא תרדוף צדק דלעילא ויצא לצדק דיננו:

ואמר הכתוב ולא תקח שוחד, דהיינו שדרך היצר הרע לפתות בני אדם ולהפילם ברשת החטא ועוון, ואחר כך הוא מתנחם ועושה מצוה או לומד תורה ואומר בלבו שנתכפר לו העבירה עד שימלאנו לבו לשוב לעשות הרע, ולכן הזהירה התורה מדרך הזה כי הוא כעין שוחד המעור עיני חכמים, כי לא כן הדבר שכר מצוה לחוד ועונש העבירה לחוד. ואין העבירה מתכפרת רק עם התשובה האמיתית אשר על ידה לא ישוב עוד לכסלה:

והנה יש עוד מכשול על הדרך, הגם שאדם מתחרט כראוי ומתחיל לשוב לה' והוא מתפלל איזה תפילה כראוי או שלומד קצת תורה ועושה מצוה לשמה, בפתע פתאום היצר הרע בוער בו כתנור בגסות רוח ובא לידי גאות חלילה ומחמת זה מתקלקל כל דרך טוב. ואמרו חז"ל (סוטה ד ב) כל המתגאה כאילו עובד עבודה זרה. וכן הזהירה התורה כאן לא תטע לך אשרה אצל מזבח ה' אלהיך ולא תקים לך מצבה, לך דייקא, דהיינו אתה בעצמך ובמחשבתך של גאות נדמית כאשרה וכמצבה אשר שנא ה' אלהיך:

והנה דרך העבודה הנכונה להסתכל תמיד על גדלות הבורא בוראך הוא אשר ברא השמים ושמי השמים וכל צבאם, ומכולם עיקר רצונו בעבודת האדם השפל אחרי אשר יטהר ויזכח את יצרו הרע

ויעסוק בתורה ובעבודה זו תפילה מעומק הלב וערבה לה' מנחתו. ובכל זאת צריך לזכור שפלותו וחטאתו מימי קדם ולהכנע ולהיות לו רוח נשברה, ועל פי שני אלה הדרכים תכון העבודה לה'. אמנם מי שמתפלל ועובד לה' רק במחשבת גדלות הבורא ואינו מקטין את עצמו אשר על ידי כן הוא מתגאה ברוחו לאמר ברוך ה' אני מתפלל ועוסק בתורה ובמצוות, או להיפך מי שמסתכל על עצמו שהוא אין ואפס, רק שהוא בבחינת מרה שחורה שמתמרמר כל כך עד שלא יאמין שהקב"ה ישמע לתפילתו, ואם כן למה יתפלל בחנם, הנה תועבת ה' גם שניהם, ועל זה איתא בסוף ספר תיקוני זוה"ק רמז מאמר תר"ל (חגיגה ב א) סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה, כי האדם צריך לפקוח עינים, אחד להסתכל על גבהות הבורא ברוך הוא ורצונו בעבודת שוכני בתי חומר, והשני לזכור קטנות עצמו עד אשר יעמוד בחיל ורעדה ולקיים לפניו נעבוד ביראה ופחד:

וזה שהזהירה התורה לא תזבח לה' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום, כי שור לשון הבטה, שמורה על הסתכלות על גבהות הבורא יתברך. ושה מורה על קטנות האדם, שצריך להיות מוכנע ושפל כמו השה. ואם הוא בבחינה אחת לבדו, אז נקרא אשר יהיה בו מום כל דבר רע כנ"ל, רק יהיו יחדיו תמים על ראשו:

וגם שיודע האדם את ערכו הנמוכה, אל יחדל מלעמוד לפני ה' ולעשות רצונו, כמו שאמר הכתוב (דברים כ, א) כי תצא למלחמה על אויביך, הוא היצר הרע שאינו מרחם על הבריות והוא האויב האמיתי. וראית סוס ורכב, הוא דכר ונוקבא שבקליפה שנתגברו על ידי מעשיך. עם כל זאת לא תירא מהם כי ה' אלהיך עמך, כי ימינו פשוטה לקבל שבים ועוזר דלים, וכמאמר הכתוב (שם כ, ג) שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה אל תיראו וגו', ופירש רש"י אפילו אין בכם זכות רק שאתם אומרים שמע ישראל אתם נצולים, וכן יהיה בלב אדם לומר לעצמו כל זמן שנשמת ישראל בקרבי מובטח אני שיקבל תשובתי, והגם שעשיתי הרע בעיני ה' עד מאוד חסדו ואמתו אל יעזבוני:

ואחר כך מחמד הכתוב דרך התשובה כאשר הבעל תשובה חושב את דרכיו ואשר פגם. וזה שאמר כי ימצא בך איש אשר יעשה את הרע בעיני ה' אלהיך לעבור בריתו, כי עיקר התיקון מה שפגם באות ברית קודש, הן ברית הלשון מה שפגם בלשונו לדבר דברים בטלים ולשון הרע וליצנות ודומיהם. והאר"י ז"ל כתב כי טומאת דברים בטלים הם כדמות נשמה אל גוף הקליפה הנעשה מקרי לבטלה, ובפרט מה שפגם בברית המעור הן בשוגג

הן במזיד רחמנא ליצלן. והחטא הזה הוא אבי אבות הטומאה, וכל הנטמא בו כאילו עובד כוכבים ומזלות כמו שכתוב בזוה"ק (ח"ג קפ"ד א) שמהרהר ביום יבוא לידי טומאה כלילה על ידי התלבשות הקליפה בציור אשר הצטייר במחשבתו, ואם כן כל הבא אליה נדמה כאילו משתחוה לכוכבים ומזלות. וזה שאמר וילך, פירוש שסר מאחרי ה', ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם וגו', והתיקון על זה והנצאת את האיש ההוא וסקלתו באבנים, דהיינו שצריך להרוג הקליפות באבנים, הם אותיות הידוי והבכי והצעקה, כמו שכתוב (חבקוק ב, יא) אבן מקיר תזעק, דהיינו מקירות לבו תזעק אל ה' ושב ורפא לו:

עבודת ישראל דברים פרשת כי תצא

כי תצא למלחמה על אויביך. הוא הרמז שאמרנו, כי עיקר המלחמה נאמר על ראש השנה דהוא יומא דדינא וצריך להעריך קרב ומלחמה עם היצר הרע ומארי דדינין, ועיקר המלחמה הוא על ידי התשובה שהאדם משים על לבו לשוב לה' או מיראתו או מאהבתו. ויש לך אדם שהוא שב מגודל הרחמנות והגעגועים המגיעים לו על נשמתו שבקרבו, כי היא חלק אלוה ממעל והיתה למעלה חצובה תחת כסא הכבוד ושעשועים יום יום וירדה אל עומק הבור הזה לגוף וחומר לעשות נחת רוח ליוצרה כאשר יזכך החומר ויסכים לרצון הנשמה לעשות רצון קונם וחפץ צורם. ועתה חס ושלום כאשר הרע האדם על פני האדמה וילך בשרירות לבו, אוי וי אשר הרים יד נגד הנשמה הקדושה והכניעה תחת ממשלת החומר המוסרח ונתעב ונאלח, על כן מהראוי על כל פנים עודנו האדם חי בכוחו ישים אל לבו לשוב להיטיב אחריתו:

וזה הדרך רמזה לנו התורה בכתוב וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה, ופירש רש"י מדכתיב אשת בסמוך, היינו אשת של איש. פירוש איש זה הקדוש ברוך הוא והנשמה נקראת מטרוניתא, והיא יפת תואר מקדושתה, והיא בשביה, וחשקת בה, דהיינו שיכמרו רחמיך עליה. אז ולקחתה לך לאשה, שאפשר על ידי תשובה מעומקא דליבא לשוב לקחתה לאשה. אמנם על פי התנאים, וגלחה את ראשה, דהיינו ראשית התשובה לעשות לעצמו סייגים לפרוש ממותרות, כי אם תאוות הגוף ינהיג על צד ההכרח, והמותרות מכוונים בשם שערות שצריך לגלחן מאחר שאינן מן הצורך, ועשתה את צפרניה, דהיינו לעזול את עצמו ולבזות את עצמו על מעשיו הרעים, ובכתה אביה ואת אמה ירח ימים, דהיינו כל חודש אלול צריך לבכות על עוונותיו אשר על ידם נפרד מאביו זה הקדוש ברוך הוא, ואמו היא כנסת ישראל, ואחרי כן

תבוא אליה וגו', כי אחר התמרמרות והבכי והפרישות יודע לך מעלת הנשמה:

אמנם מדרך העולם לשוב בתשובה עד אחר יום הכפורים שהוא יום הדין הגדול, אבל אחרי כן בעוונותינו הרבים כל האדם שב לדרכו הרעה כבראשונה. לכן הזהיר הכתוב והיה אם לא חפצת בה, פירוש אם תוסף עוד לחטוא חס ושלום. ושלחתה לנפשה, אז אנשמה תפרד ממך ולא תבוא אליך עוד תחת אשר עניתה, רק יראה האדם כל אשר יקבל עליו לשמור ולעשות יהיה לו חק ברית עולם לעשות רצון ה' יתברך אמן:

שלח תשלח את האם. איתא במדרש (דברים רבה ו, ז) רבנן אמרי אם אתה מקיים מצות שילוח הקן אתה זוכה לשלח עבד עברי שנאמר (דברים טו, יג) תשלחנו חפשי מעמך. וצריך הבנה השכר הזה מה טיבו, ונראה שנרמז בכאן רמז גדול, כי סוד שילוח הקן כבר נרמז בו סודות גדולות ונוראות כנראה בזוה"ק ובתיקונים, אמנם אפס קצהו מאחת מהנה נבאר. כי הנהגה הראויה והישרה לבני ישראל הוא שיעבדו את ה' בתורה ובמצוות וסור מכל רע והיו קדושים למען יעלו ריח ניחוח בעבודתם ותערב לה' כקרבן וכעולה ויתעורר למעלה הרצון ונדבה להשפיע אליהם כל טוב בדין ומשפט מדה במדה. כי כשעושים רצונו של מקום נקראים בנים למקום ומדרך האב להשפיע לבנו כל טוב ואין מקטרג ומונע ההשפעה, כי מי יפעור פיו לדבר שלא כדין ולהסית לאב שלא ישפיע לבנו יחידו. אמנם אם חס ושלום אין ישראל עושים רצונו של מקום מתעורר למעלה מונעים ההשפעות בלשון מדברת גדולות שטנה וקטרוג, וידוע כי גדולים רחמי ה' יתברך על בניו עמו ישראל וחופף עליהם ומלמד זכות עליהם ומתגלה מדת הרחמנות הנקרא בשם אם. למשל כשהבן אינו הולך בדרך הישר ואביו רוצה להלקותו, מדרך העולם אמו תנחמנו ותאמר לבעלה הניחה לו, כי מה נעשה לבננו אשר יצא ממעינו והוא עצמינו ובשרינו, והגם שאיננו כראוי עם כל זה נרחם עליו, וכן למעלה מתעוררת מדת הרחמנות משכינת עוזנו להתפלל עבורינו ולבקש רחמים. וזה נקרא בזוה"ק אמא רביצא על בנין, דהיינו שהיא רביצא ומסוככת עליהם למען לא ישלוט עליהם זר וסיטרא אחרא:

וחנה זה נרמז במצות שילוח הקן, דהיינו על כל אחד מישראל שיעבוד בוראו יתברך כראוי, ואז יקח חלק ונחלה ההשפעה בדין ומשפט, ולא יצטרך למתנת חנם מדת הרחמנות הנקראת בשם אם, וזה שכתוב שלח תשלח את האם, דהיינו שתשלח את המדריגה הזאת ולא תצטרך לה, רק ואת הבנים תקח לך, שתהיה במדריגת בנים למקום:

והנה ידוע כי מדריגת הרחמנות ולימוד זכות על ישראל נקרא בשם מט"ט הכותב זכויותיהן של ישראל והוא הנקרא בחינת עבד. כי כשאין עושים רצונו כראוי חלילה, אז זיווגא על ידי מט"ט כנודע, וישראל נקראים עבדים, אבל כשעושים רצונו נקראים בנים, וזיווגא על ידי צדיק חי עלמין, כנודע מספר תיקוני זוה"ק וספרים קדושים, וזה שאמרו המדרש אם אתה מקיים מצות שילוח הקן אתה זוכה לשלח עבד עברי בחינת מט"ט הנ"ל. כי לא תצטרך לזה רק תקבל ההשפעות בדין ומשפט כנתינת האב אל בנו כנ"ל:

עבודת ישראל דברים פרשת כי תבוא

והיה אם שמוע תשמע. במדרש (דברים רבה ז, א) אמר רבי יודן כל מי ששומע בקול של תורה בעולם הזה זוכה לשמוע באותו קול שכתוב בו (ירמיה לג, יא) קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה וגו'. אמר להם משה לישראל הואיל וכל מי ששומע לדברי תורה הוא מתרומם בשתי עולמות, הוו זהירים לשמוע דברי תורה. מנין ממה שכתוב בענין והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך, זהו שאמר הכתוב (משלי ח, לד) אשרי אדם שומע לי וגו', אמר הקדוש ברוך הוא אשריו לאדם בשעה ששמועותיו לי, מה לשקוד על דלתותי (שם), אמר הקדוש ברוך הוא אם הלכת להתפלל בתוך בית הכנסת אל תעמוד בפתח החיצון אלא הוי מתכוון לכנוס דלת לפנים מן הדלת, על דלתי אין כתיב כאן אלא על דלתותי שתי דלתות, עכ"ל:

הנה ר' יודן רמז לנו על כל מי ששומע בקול תורה בעולם הזה, כי יש צדיקים בעולם לומדים תורה ויודעים סודותיה ורמזיה אשר כל ענין וענין מרמז על איזה יחוד גדול וקדוש, ולזה לאו כל אדם זוכה ואפילו הכי צריך לעסוק בתורה כפשוטו. ומי שלבו נוקפו, כלומר איך יעשה היחוד על ידי שאני עוסק בפשטי התורה הנהוגין בעולם הזה כגון ראובן חייב לשמעון. לכן אמר ר' יודן הנ"ל אל יפול לבך, כי גם כל ששומע תורה בעולם הזה, דהיינו כפשוטו הנהוג בעולם הזה, זוכה אחר כך לשמוע באותו קול קול חתן קול כלה, כי סופו לשמוע באמרית הימים איך שנעשה יחוד חתן וכלה לעילא על ידי עסקו בפשטי התורה. וזה שאמר המדרש שהוא מתרומם בשני עולמות סוד ו"ק המתיחדים על ידי עסק התורה ומתרומם גבוה מעל גבוה:

ורמז אחר כך במדרש בלשון אשריו לאדם ששמועותיו לי דהנה בכל ענין ותנועה צריך להיות האדם מדמה לקדושה, למשל כשמסתכל לשם מצוה יתכוון שיפקחו עיני דמלכא, וכשפותח פיו בדברי תורה גורם לעילא להתיר פה

בגזירות טובות. וכשנוטה אוזן לשמוע תורה נקרא שיפתחו אודנין דמלכא לקבל צלותא דישראל. וזה שאמר אשריו לאדם ששמעותיו לי, דהיינו שכוונתו בקדושתו חוש השמיעה להתעורר למעלה שמיעת האוזן אודנין דמלכא להקשיב תפילתך. ואמר שם אם הלכת להתפלל וכו' הוי מתכוון לכנוס דלת לפנים מן הדלת, רומז ענין גדול מה שכתב הראב"ד מפירוש ספר יצירה כי המלה אדנ"י ומדת התדבקות נקרא אל שד"י, ובשני שמות אלו יש אותיות ד' ד' וצריך ליחד ולדבק אותם, והנשאר מאותיות שמות אדנ"י שד"י הם אותיות יש אני שעל ידי זה מנושא המלכות עיין שם. ולזה כיוון שתכנוס דלת לפנים מן הדלת ליחדם, והבן:

ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה. בילקוט (רמז תתקלח) חד אמר שתהא נכסיך סמוך לעיר, וחד אמר שתהא בית הכסא סמוך לשולחנך. יש לומר על פי הרמז, ששניהם לדבר אחד נתכוונו, דהנה האדם שרוצה לעבוד ה' צריך שיהיו כל עשיותיו לשם שמים אפילו אכילה ושתיה, וזהו שתהא נכסיך סמוך לעיר, אפילו אכילה ושתיה שלך סמוך לעיר, פירוש להתעוררות להקב"ה שתתעורר הכל להקב"ה ויהיו כל מעשיך לשם שמים. וזהו גם כן שיהא בית הכסא סמוך לשולחנך, רצה לומר הכסא המלוכה, שאפילו באכילה ושתיה שלך תעשה הכל שיהא כסא מלוכה להקב"ה שתמליך להקב"ה בכל מעשיך:

בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך. ובתוכחה נאמר להיפך, ועיין מה שכתב ברמב"ן על סך שבעה דרכים. ונראה לומר דהכתוב מרמז לנו דבר גדול, לפי מה שהקדמנו לעיל שיש שביל השופע במתנת חנם וחסד אשר הבורא ברוך הוא יסד בה את עולמו לצורך העולם אפילו חס ושלום אין אדם שיעבדהו אשר בזה השביל מתפרנסים העובדי כוכבים ומזלות העוזבים אותו ואת עבודתו, וגם נברא שביל העבודה והנהגת מדה במדה אשר בה יקרא אלהי ישראל לשלם לאיש כמעשהו. ותמיד בראש השנה עיקר המשפט שהמקטרגים והשרים רוצים השפע התמידית ומתנת חנם וחסד, ולא שתהיה נובעת על פי צינור עבודת עושי רצונו כדי שיהיה כולם מקבלים ההשפעה בשוה. אבל אנחנו עמו עושים רצונו ותוקעים בשופר ומקבלים מלכותו ועבודתו כדי שעל ידי התעוררות התחתון יתעורר למעלה שיקרא שמו אלהי ישראל ותהיה שפע הברכה נוזלת על פי עבודתינו מדה במדה לשלם שכר לעושי רצונו לאוהביו וליראיו ולעובדיו בשבע מדות הקדושים ולהעניש לעוברי עבירה:

וזהו פירוש בדרך אחד יצאו אליך, דהיינו שירצו בזה שיהיה דרך אחד בשוה.

אבל על פי שבעה דרכים ינוסו לפניך, דהיינו ההנהגה הנקראת שבעה על שם שבעה ספירות וראו כל עמי הארץ ויראו ממך. וזה הענין ניחא כשישראל עושים רצונו אז טוב להם הנהגת שבעה הנ"ל ורע לשונאי ה'. אבל נהפוך הוא כשחס ושלום אינם עושים רצונו אין בהם כח לעמוד ולינק מהשפעה אם לא מדרך אחד שהוא מתנת חנם, אבל בשמעה דרכים תנוס, כיון שאתה כמוהו אין עושה רצונו של מקום. וזה קללת התוכחה עד שישובו ישראל לעשות רצון קונם ויגבירו מן לרשת ההשפעה הקדושה על פי ההנהגת מדה במדה הנקרא שבעה, ואז לא יתערב זר בשמחתנו כמו שכתבתי למעלה עיין שם והבן:

ושמרתם את כל דברי הברית הזאת וגו'. ושמרתם הוא מלשון ואביו שמר את הדבר (בראשית לז, יא), שתהיו מצפים וממתינים, כל דברי הברית לאמר, מתי אזכה להתיחד ולכרות ברית עם יוצרי, והיחוד נקרא את כל דברי הברית הזאת. אכן יש כמה אנשים שנכספים בלבם להיות יראים ושלמים מבלי לעשות שום פעולה לזאת, אבל הם רודפי רוח לא ישיגו מאומה. לכן אמר הכתוב ועשיתם אותם, דהיינו אף על פי שתהיה שומר ומצפה, תהיה גם כן עושה ועוסק בתורה ובמצוות. למען תשכילו את כל אשר תעשון, תשכילו היינו שתזכו להמשיך מוח חכמה לצורך היחוד והטיפה הנוזלת ממוחין, כנודע ליודעי חן:

עבודת ישראל דברים פרשת נצבים

אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם. הענין הוא, כי איש הישראלי העובד את ה' באמת אזי הוא הולך ממדריגה למדריגה כמו שאמר הכתוב (זכריה ג, ז) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, עד שבא למדריגה גבוה ושם לו מעמד ומצב מאין להלוך עוד כי הוא לפני ה' ממש, משל למלך בשר ודם אשר כל איש הרוצה לבוא לחצר בית המלך הפנימה צריך לילך מחדר לחצר ומחצר לפלטין עד שבא לפני המלך ושם הוא בחינת עומד, כי תחילת ההלוכה היה גם כן לעמוד בחצר המלך. וזה היא תפילת העמידה. ויתבאר היטב על פי המדרש (שמות רבה טו, ו) שדרש על פסוק זה אתם נצבים, הדא הוא דכתיב (שיר השירים ו, י) איומה כנדגלות, דימה הקדוש ברוך הוא את ישראל כמלאכים, במלאכים כתיב (ישעיה ו, ב) שרפים עומדים, בישראל כתיב אתם נצבים. המלאכים אומרים קדוש קדוש קדוש, וישראל אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב:

והענין הוא, כשאנו אומרים קרבנות, אז אנו מעלין כל חלקי

עולם העשיה ומיחדים אותם ומתחילים לילך ליצירה. ואז אנו מתחברים עם עשרה כתות המלאכים הקדושים ומתחילין לומר בשירות ותשבחות ונקראים פסוקי דזמרה. והולכים ממדריגה למדריגה עד שאנו נכנסים בהיכלות הבריאה, ושם אנו הולכין מהיכל להיכל ומיחדין היכלין בהיכלין נפשין בנפשין רוחין ברוחין נשמתין בנשמתין עד שאנו באים להיכל קדשי הקדשים. ומשם אנו באים למלכות דאצילותא קדישא, ומשם אין לנו להלוך עוד, כי שם אנו נקראים עומדים, וזה נקרא תפילת עמידה כמו שאמר הכתוב (תהלים קו, ל) ויעמוד פנחס ויפלל, ודרשינן בגמרא (ברכות ו ב) אין עמידה אלא תפילה. ואף החכמה עליונה מתפשטת בכל עשר ספירן דאצילותא קדישא ומשוטטת בכל דרגין מדרגא לדרגא להשפיע להם, אף על פי כן אנו נקראים שם בבחינת עמידה, מחמת שכל הדרגין וכל המדות הם דבוקים שם בעצמותו יתברך שמו ומתיחדים שם ביחוד נפלא ונקראים בחינת אחד:

וכשאנו באים לבחינה זו אז אנו מתחילין לומר ברוך אתה ה'. ברוך הוא מקור והוא החכמה עליונה, אלהי אברהם, כי אברהם אבינו ע"ה היה הולך בכל העולמות ונבחר לו להיות מרכבה לחכמה עליונה על ידי גמילות חסדים ונעשה מרכבה להתפשט בעולם ונקרא אלהי אברהם קו ימין. ויצחק גם כן הסתכל בכל העולמות ונבחר לו להיות מרכבה לעולם הבינה שימשיך על ידה הברכה בכל העולם על ידי שהיה מודיע לכל באי עולם דאית דין ואית דיין וזרק פחד לכל באי עולם לפחוד מה' והוא קו השמאל, וזו שאומרים אלהי יצחק. ועל יעקב נאמר ואלהי יעקב, להורות שאות ו' מתיחסת אל יעקב יען אשר כל דרכיו היו באמת כמו שמעיד עליו הכתוב (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב. וגם חז"ל (בראשית רבה סה, יח) העידו עליו במה שדרשו על פסוק (בראשית כז, יט) אנכי עשו בכורך, ונעשה מרכבה לאמת העליון קו האמצעי:

וגם שלוש ברכות הראשונות הם גם כן כנגד אברהם יצחק ויעקב. ברכה ראשונה כנגד אברהם כמאמר חז"ל (בראשית רבה יב, ט) אל תקרי בהבראם אלא באברהם בו נברא העולם והכל היה כלילין בו, והבן. ואחר כך אנו אומרים אתה גבור כנגד יצחק. אתה קדוש ברכה שלישית כנגד יעקב. וזה פירוש דברי המדרש מה המלאכים נקראים עומדים אף ישראל נקראים נצבים בתפילת העמידה. ומה המלאכים ענו, כי ידוע שהמלאכים אומרים קדוש קדוש קדוש, כנגד חכמה בינה דעת, אף ישראל אומרים שלוש ברכות שהם כנגד שלוש אבות שהם גם כן מרכבה לחכמה בינה דעת וכו':

וזה פירוש אתם נצבים, היינו שאתם במדריגות נצבים, ולכך אתם כולכם לפני ה', כי מי שהוא במדריגת נצב הוא לפני ה' ממש וכו'. וזה פירוש הפסוק בימים ההם ומלך אין באדום נצב מלך (מלכים - א כב, מז), כי הצדיק אשר בא במדריגת נצב הוא המלך באדום, כי לא לאדום מתחדשת המלוכה, והבן:

וזה גם כן פירוש מה שאמר יתרו למשה וצוך אלהים ויכלת עמוד (שמות יח, כג), ופירש רש"י ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד, וקשה מה חידש רש"י בזה, אבל יובן במה שאמרנו, כי לבוא למדריגת עומד צריך לזה מחשבה טובה ובהירה לבל יטרוד אותו. וזה שאמר יתרו וציוך אלהים, היינו שלא יהיה לך כל כך טרדות, אזי ויכלת עמוד, דהיינו לבוא לבחינת עמידה וכו'. וזה שפירש רש"י ואם יעכב על ידך, שאפילו משה שהיה רבן של כל הנביאים ואם לא היה הקדוש ברוך הוא מסכים לזה לא היה במדריגת עמידה, והבן מאוד:

אתם נצבים. בילקוט (רמז תתקם) אמר להם משה מבקשים אתם לעמוד בעולם עסקו בתורה, מה כתיב למעלה ושמרתם את דברי הברית ואחריו אתם נצבים עכ"ל. דהנה הפרשה הזאת אנו קוראים תמיד לפני ראש השנה כי רומזת לכל ישראל, אתם נצבים, מזומנים ועומדים. לפני ה' אלהיכם, למגדול ועד קטן. כי צריך להכין את עצמו כל אדם מישראל לפני יום הדין הגדול והנורא. וכמו שנהגו לעמוד באשמורת לומר סליחות שבוע שלפני ראש השנה, דהיינו אם חל ראש השנה יום ה' די לעמוד ביום א' שלפניו, ואם חל ביום ג' אז מקדימין לעמוד ביום א' משבוע העבר:

והנה המגן אברהם (סימן תקפא ס"ק ג) הכריח את עצמו למצוא טעם, וכתב דצריך להיות ארבעה ימים לפני ראש השנה כדי שיהיו עשרת ימי צום עיין שם. ויש לומר גם כן טעם, כי בכ"ה באלול נברא העולם, כי בתשרי נברא אדם הראשון ויצא בדימוס, ואמר לו הקדוש ברוך הוא הרי סימן לבניך וכו' כדאיתא במדרשים (ויקרא רבה כט, א), והגם שאנו אומרים בראש השנה היום הרת עולם, וכתב האר"י ז"ל כי הרת הוא מלשון הריון, ואם כן אפשר דמשמע כי בריאת עולם היתה במחשבה נעלמת כמו העובר בהריון אמו. מכל מקום האמת כפשוטו, כי בתשרי נברא העולם ומדברי המדרשים הנ"ל. רק שבחינת המלכות היתה בבחינת הריון ומחשבה נעלמת, ולא היתה ניכרת אדנותו ומלכותו עד שיצאו ישראל ממצרים בניסן והוא ראש השנה למלכים (ראש השנה ב, א), דהיינו רגל שבו על ידו נתגלה כי ה' למדו מלך על כל הארץ, אבל הענין האמת, כי העולם נברא בתשרי והתחלתו בכ"ה

באלול, ולכן תיקנו חז"ל לעמוד באשמורת לומר סליחות, כדי לקדש ימי הבריאה עד יום הששי שהוא יום המקודש בריאת אדם ראש השנה כי כל דבר מתעורר בזמנו:

וכבר הקדמנו לעיל כי המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו, הן המה מלאכי הקטרוג שמתעוררים בכל שנה בראש השנה מאחר שישראל לא הטיבו דרכיהם ומעלליהם אל ה', אם כן לא תתנהג מדה במדה וחס ושלום לא תקרא אלהי ישראל. והנה בני ישראל למטה מתענין ומתרעין למטה בקול שופר ומקבלים עליהם עול מלכות שמים בתשובה ובמעשים טובים עד אשר מתעוררים חסדי ה' יתברך להוציא כאור צדקם ומראה זכותם לפני מלאכי מרום ומצדיקם במשפט, דהיינו עד שכולם מודים כי הוא אלהינו ואנחנו ישראל עמו וכן נכון להיות לעולם ומסכימים על כל הטובות גאולות וישועות והכל בא לנו מחמת אמונתינו, כי על רחמיו המרובים אנו בטוחים ובחסדו הגדול ומתכבסים ומסתפרים לכבוד יום הדין וגילו ברעדה ובהתעוררות תשובה בשמחה:

וכבר ידוע דברי אדונינו מו"ר הגאון מוהד"ב זצ"ל כי הכתיבה לחיים בספר, פירושו החקוקה במחשבתו של אדם. כי הרשע בזוכרו את עוונותיו ונפחד ונרעד ואין לבו ברשותו לשוב אל ה', הרי זה נכתב לאלתר למיתה, סימן לדבר המחשבות המבלבלות אותו ומפיגין את לבו באימת מות. מה שאין כן הצדיקים, הגם שהם זוחלים ורועדים מאימת ה' יתברך הם בוטחים בישועתו וחסדו ומתחזקים לשוב אל ה' והם נכתבים לאלתר לחיים וחקוק במחשבתם הכתיבה לטובה, והגם שבאים לו איזה הרהורים המזכירים לו עוונותיו אשר הם רומזים אל הקטרוג למעלה, מכל מקום הם מסיחים דעתם אל גודל התשובה ועזיבת החטא מהיום והלאה ובקבלת עול מלכות שמים ולבטוח בחסדו הגדול, ומכוונים שם ע"ב המורה על חסד הבורא יתברך שמו, עכ"ל:

והנה אנחנו ממשיכין החסד הגדול שנקרא אריך אל בחינת אלהי ישראל המתנהג עמנו מדה במדה, לכן היו במקדש החצוצרות מקצרות והשופר מאריך (ראש השנה כו ב) כי החצוצרות רומזים לשון חצי צורות, כמו שכתבתי במקום אחר. דהיינו או לובן או אודם, כי הצורה השלימה נקרא הכלול מלובן ואודם, כמו שכתוב (שיר השירים ה, י) דודי צח ואדום, ואין רצוננו בראש השנה בחצי צורות, כמו שכתבתי לעיל, רק במראה אדם הכולל המל ובחינת אלהי ישראל ולהמשיך מקרבו בחינת אריך על ידי השופר, וזהו ושופר מאריך:

וגם זה רומז הילקוט אמר משה מבקשים אתם לעמוד וכו' עסקו בתורה, כי

התורה שורשה מכ"ב אותיות הרומז למספר שם ט"ו ה"ד. כי ט"ד רומז על י"ג מכילין דרחמי, כי ט"ד בגימטריא י"ג. וגם ט"ד פירושו לשון הצנע, כמו שכתב התוי"ט במסכת מדות (פ"א מ"ג) עיין שם. וה"ד מספרו ט' הרמז אל העיר אנפין ט' מדות. וה"ד הוא לשון גילוי ורוממות מלשון הידד (ישעיה טז י), וצריך לחברם על ידי עסק התורה כ"ב אותיות. ובחיבורם נעשה שם טדה"ד הנ"ל שהוא השם שלפני השם הוי"ה באותיות א"ב. ולפי סמך הילקוט המאמר הזה לפסוק אתם נצבים לפני ה', כלומר כשתרצו להיות נצבים לפני ה', דהיינו לפני שם הוי"ה והוא שם טדה"ד, עסקו בתורה המיוסדת על פי כ"ב אותיות:

ולכן אנו אומרים בסליחות י"ג מדות, להמשיך י"ג מכילין דרחמי, ויכון בחסד כסאו וישב עליו באמת, רומז דיוקן אדם, כי הוא המעשר ממנו כמו שכתוב בתיקונים. וגם כי אמת כולל כ"ב אותיות, א' בראש ות' היא סוף אותיות ומ' הוא הממוצע. ועיקר הענין לשוב בתשובה ולהמשיך בקרבו י"ג מכילין דרחמי, כמו שאמרו חז"ל (שבת קלג ב) והלכת בדרכיו (דברים כח, ט), מה הוא רחום אף אתה רחום וכו'. ונרמז במה שכתב המגן אברהם (סימן תקפא ס"ק ג) בשם הלבוש צריך להתעטף בשעה שאומרים י"ג מדות וכו'. דהיינו שצריך להתעטף בהם ממש ולהדמות את עצמו לה' יתברך להיות רחום וחנון וכיוצא בהם ולחלק צדקה לעניים שיתעורר צדקה וחסד למעלה על כל ישראל, והתשובה צריך להיות בשמחה ובבטחון על חסד הבורא ברוך הוא כי לא יטוש ה' את עמו. ולכן אפשר לומר הטעם לזה שאין נופלין על פניהם בערב ראש השנה, להראות שאין צריך ליפול על פניו, רק לעמוד באהבה ובשמחה לפני המקום:

והנה מה שכתב בשולחן ערוך (או"ח סימן תקפב ס"ט) להתפלל בימים הנוראים בקול רם, אין כוונתם חס ושלום כמו שנוהגין העולם לצעוק בתפילת שמונה עשרה ולהרים קולם, אשר על זה אמר (ירמיה יב, ח) נתנה עלי בקולה, רק העיקר שיזהיר צעק לבם אל ה' בקול רם ולהגביה לבו אל ה'. ואמרו (שולחן ערוך שם) ולהטעות לא חיישינן, כלומר שבודאי לא יטעה את עצמו בדבר. כיון שמצויים בידם מחזורים, כלומר שמחזירים הכל אל ה'. ומתפללים העיקר שישוב להיות מלך על כל הארץ ויופיע רחמיו בעולם כדי שיוודע שמו בקרב הארץ. וגל ידי ה' ישפיע שפע קודש בני חיי ומזוני וכל טוב לנו ולכל החוסים בו אמן:

לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו וגו'. דהנה כל אדם מעושי רצונו הוא מרכבה לשכינת עוזו יתברך. ואם האדם

חס ושלום פוגם באיזה אבר למטה, גורם קלקול והשחתה למעלה כעין זה. למשל חותם ברית קודש אשר שם בבשרנו, מי שאינו נזהר לשמרו כראוי ומקלקל ומשחית זרעו לבטלה או בצריות חס ושלום, גורם בעוונותינו הרבים למעלה על השפעה הקדושה הנוזלת מלמעלה לעושי רצונו שתרד לחיצונים חס ושלום והוא כעין לבטלה כמעשהו. אבל מי ששומר הברית בקדושה שלא להשפיע רק לצורך הזיווג לשם ה' להוליד בנים לעבודתו יתברך גורם גם כן למעלה שהצדיק יסוד עולם לא ישפיע רק לכנסת ישראל:

וזה שאמר לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו, כי על ידי שמירתך המצות והחוקים והמשפטים אתה גורם שההשפעה המכונה בשם ברית מתיחד לבדו באלתו, הוא המלכות כנסת ישראל שהוא כלולה משבעה דרגין, ולכן נקראת אלה לשון שבועה על שם שבעה. וזה שסיים אשר אנכי כורת עמך היום, עמך דייקא, כי על ידי שמירת התורה גורם כריתת ברית שיהיה ה' אלהיך וישפיע שפע הקדושה אמן:

והשבות אל לבבך וגו' עד ומשם יקחך. הענין הוא, כמו שיש שבע היכלות דקדושה, כמו כן שבע היכלות דטומאה וכולהם שבע מדורין בגיהנום. והנה האדם המשקיע את עצמו בקליפה חס ושלום הוא ממש בגיהנום. והרוצה לשוב אל ה' מחשבתו הראשונה שיפול בלבו לשוב מחמת שהבורא ברוך הוא מרוב אהבתו לישראל כביכול יורד אליו לתוך שבע היכלות דטומאה להחזירו בתשובה. וזה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים פו, יג) והצלת נפשי משאול, היינו שאתה הצלת נפשי מיד שאול:

וזה שאמר הכתוב והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחוך, היינו מה שאתה רוצה לשוב אל ה' בכל הגוים, היינו הקליפה. כי זה וזה חד הוא, מחמת ה' אלהיך שמה, כביכול שיורד להציל אותך שמה היינו מן שאול ואבדון. ולכשתעשה תשובה באמת כמו שמפרש במקרא, אז אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך, היינו הניצוצות שהורדת אתה בקליפה. ומשם יקחך, היינו הניצוצות שנפלו בתחילת הבריאה כדי שיהיה בחירה ורצון, ועל ידי זה יהיה שכר ועונש, והבן:

עבודת ישראל דברים פרשת וילך

בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא. וקיבץ רש"י לצאת ולבוא בדברי תורה שנסתמו ממנו מסורות ומעיינות החכמה. והדבר אינו מובן, שרבן של כל הנביאים בהגיעו לגיל מאה ועשרים שנה והילולא רבה שיצאה נשמתו בנשיקה התעלה על הדעת כי נגרע

ערכו בחכמה מקודם, אדרבה לפי גודל התחזקות קדושתו תרב חכמתו. וגם מלת ולבוא מיותר, שמכיון שלא יוכל לצאת בודאי שאינו יכול לבוא כי הביאה היא אחרי היציאה:

ואפשר לומר ענין פהיפך, כי לגודל השגתו ביום זה והתדבקותו באלהים חיים לא יכול עוד להפרד ולמסור חכמה ותורה לישראל אשר הם למטה במדריגה ממנו, כי כל ימי חייו אשר לא הגדיל ללכת כזה היה יכול להשתלשל ולמסור להם חכמה ותורה, אבל לא ביום הזה אשר הגדיל לעשות לדבק באלהים חיים בנשיקה. וזה שאמר רש"י שנסתמו ממנו מסורות דייקא. וענין לצאת ולבוא, הוא כענין שכתוב בזוה"ק (ח"ב ריג ב) זכאה מאן דעייל ונפיק, פירוש בחקירות אלוהות, ומאן דלא ידע בנפשיה דעייל ונפיק טב ליה דלא עייל. וכן משה רבינו ע"ה מכיון שראה איזה גרעון בעצמו ונסתמו ממנו שבילי המסורות לא עמד על עצמו לכנוס בחקירות הרמות, וזהו פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא, דוק והבן:

עבודת ישראל דברים לראש השנה

בחודש השביעי באחד לחודש (ויקרא כג, כד). במדרש (ויקרא רבה כט, ז) איתא ר' לוי בשם ר' חמא ברבי חנינא אמר משל לבן מלכים וכו', כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני אם אתם מבקשין לזכות לפני בדין ביום הזה תזכירו לפני זכות אבות וכו', באחד זה אברהם, זכרון תרועה זה יצחק, מקרא קודש זה יעקב. עוד בילקוט ישעיה (רמז תקה) זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו (תהלים קיח, כד), איני יודע במי וכו', כשהוא אומר נגילה ונשמחה בך וגו' (שיר השירים א, ד), וכן הוא אומר (ישעיה סא, י) שוש אשיש בה' וגו', משל ליתומה וכו' אמרה אית לי מאבא ומסבאי וכו', בגדי ישע זה יצחק, מעיל צדקה זה יעקב, כחתן יכהן פאר וגו', את מוצא במעמד הר סיני היו ישראל ככלה שמצמצמת אחת ופותחת אחת עד כאן עיין שם:

מהירוץ שבכל חגים וזמנים נתגלה הוא יתברך בבחינות שונות כמו שאמרו (תקו"ז תיקון כב) לבושין דאיהו לביש ינמא דא לא לביש יומא דא. כגון בפסח נתגלו החסדים ובראש השנה בחינת גבורות, כפי התלבשות וצמצום אור האין סוף ברוך הוא יתברך שמו. לזה אמרו אם בו ביום היינו בבחינת הגילוי הארת היום, או בו בקודשא בריך הוא, רצה לומר באור פנימיות האין סוף ברוך הוא. ממה שאמר נשמחה בך אנו יודעים שבו בקודשא בריך הוא, כי עיקר העבודה הוא לעצמות האין סוף ברוך הוא ממש כאשר ביארנו בכמה מקומות, וכן הוא אומר שוש

אשיש בה', רצה לומר שעיקר השמחה לנו במה שמכניסין ומביאין השמחה בה' כביכול, ומזה נתעורר ונשפעה השמחה לנפש האדם בעומדו לפניו ובה נדע ששמחנו אותו יתברך:

וזהו תגל נפשי באלהי, כי בודאי הוא שמחה גדולה לשפל נברא כמוני לזכות להעלות ריח ניחוח לפניו יתברך להתענג בתענוגות בני אדם, כידוע שזה עיקר שעשועו יתברך בראשית חידוש העולם בשביל עושי רצונו. בראשית לחושבן זעיר עולה אהבה הוא מדת החסד לאברהם על ידי אהבה דוחקת הבשר צמצם יתברך אורו האין סוף, והוא בחינת יצחק ק"ץ ח"י, והתלבש אורו יתברך בבחינת לבושים כידוע כדי להנהיג העולם במדת האמת, דהיינו להשפיע לעולם כל מיני טובות בבחינת מדה במדה, וזהו דברי הילקוט:

ולזה כשמגיע ראש השנה נתגלה יתברך בבחינת הדין לשפוט העולם אם מוכשרין להשפיע להם רב חסדו ולחדש העולם בכל מיני טובות על פי שכר פעולתם, וקטגוריא אשתכח לומר שאין העולם כדאי לפי כשרון מעשיהם בכדי שיוצרך העולם בהכרח להתנהג במדת החסד בי"ג מכילין דרחמי. ואם היות כן יגיע השפע לכל ברואי עולם בשוה אם טוב ואם רע מבלי הכשרת מעשים ועבודת ה' להכנת השפע. ולזה אמרו בזוה"ק שעיקר המשפט בראש השנה להתיצב על ה' כנודע בכמה מקומות. ובחינה זו נקרא לפקוד על צבא מרום [כידוע שמדת תפארת ומלכות נקראים כן]. לזה עיקר המשפט רמזו בזוה"ק למאן דלא נטיל מיכלא דאסוותא, רצה לומר כי מי שאכל המצה בפסח כראוי, ומנה אחר כך שבע שבתות תמימות, שבאלו השבתות נתקנו המדות בפרטן, אין עליו שום משפט, ולזה ביום חמשים לעומר נתגלה יתברך לעמו ישראל במעמד הנבחר וחזר על כל אומה ולשון ולא רצו לקבל התורה, כי אם עם קרובו ישראל הקדימו נעשה לנשמע וקבלו עול מלכותו יתברך באהבה ויראה:

וזהו דברי הילקוט כחתן יכהן פאר וכו', שמזדיין לפניו יתברך התפארותו בעת חתונתו בעם קרובו וסגולתו וקישוטיה לפניו באהבה ויראה, וזהו פותחת אחת התפשטות האהבה, ומצמצמת אחת היא היראה. וכשמקשטין עצמן בגוונין שפירין בתלת גוונין דקשת אזי עולה זכרונם כביכול במחשבתו ומתפאר בהם ומשפיע להם כל מיני טובות והצלחות. וכשופר בתקיעה שברים תרועה מתעוררות מקורות הקולות הרשימו מאבהן קדישין. וזהו בעצמו דברי המדרש תהיו מזכירין זכות אבות ואתם זוכין לפני בדין. באחד

זה אברהם, הם י"ג מכילין דרחמי כמו שכתבתי לעיל כי תיכף בעת כניסת [היום] מתגלים הי"ג מדות כמו שכתבתי לעיל, שזה הוא תחלת המשפט. וכשישראל מעוררים בתפילות ותיקונים ושופר שהוא גם כן נקרא מדת תפארת כמו שכתוב בזוה"ק יתרו (סג ב). וזהו כי הבן נקרא בבחינת האב כמו שאמרו (קידושין פ ב) הבן מתיחד עם אמו, ומקשטין את עצמן כמו שכתבתי לעיל אזי נמשכין הי"ג מכילין בזעיר אנפין. וזהו שאמר בו בהקב"ה כמו שכתוב נגילה ונשמחה בך וזהו מקרא קודש זה יעקב, הוא בחינת זעיר אנפין, כי בבחינת אהבה ויראה יש לפעמים איזה אחיזה חלילה כידוע, מה שאין כן בקו האמצעי נקרא כולו קודש. [וסוד זה רמז בעל שערי אורה בפירושו על ההגדה ממזרח שמש עד מבואו, ואמר שם וזהו סוד גדול]. וזהו עיקר השמחה באמת אשר בשכר פעולתם הם זוכים לכל טוב:

ורמזו עוד דבר זה במדרש פרשת אמור (ויקרא רבה כט, ב) אורח חיים למעלה למשכיל וגו' (משלי טו, כד), אומות העולם שהן מכלין שדותיהן וכו', אבל ישראל שאין מכלין כמה דאת אמר (ויקרא יט, ט) לא תכלה פאת שדך. כי כפי שכתבנו למעלה כשמקשטין המלוכה לפניו יתברך ונבנית במלכות זכרונות ושופרות בלמ"ד פסוקים, זהו אורח חיים למעלה הוא בחינת ל' מגדל הפורח באויר. וכשנתגדלת המלכות ומעלת ריח ניחוח לפניו יתברך, אזי נתגלה המשכיל בחינת צדיק יסוד עולם להשפיע לכנסת ישראל כל מיני טובות, לזה אמרו עובדי כוכבים ומזלות אין מניחין פאה, היינו שרצונם שישפיע יתברך בלי כלים ושערות לפי עבודת האדם וכו'. מה שאין כן ישראל אין מכלין הפאה, היינו שעושים כלים להשפעתו הוא משפיע להם כל הטובות ושמחות. וזהו פירוש נגילה ונשמחה בך, כמבואר בכתבים, שהמלכות בעת הדורמיטא מאירה מהאורות עליונים, וכשישראל עושים תיקונים כמו שכתבתי לעיל, אז היא עיקר שמחתה בדודה. כמו שמובא בזוהר חדש שיר השירים ומשפיע להם כל מיני טובות וברכות אמן כן יהי רצון:

שופטים ושוטרים. במדרש (דברים רבה ה, ז) אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני חייכם בזכות שאתם משמרים את הדין אני מתגבה, מגין שנאמר (ישעיה ה, טז) ויגבה ה' צבאות במשפט. ועל ידי שאתם מגביהין אותי בדין אף אני עושה צדקה ומשרה קדושתי ביניכם, שנאמר (שם) והאל הקדוש נקדש בצדקת וגו' עיין שם. מלמדנו הדרך לראש השנה יום הדין הגדול והנורא אשר יבואו בני האלהים להתיצב על ה' ומעלים הקטרוג חס ושלום על אומה הישראלית על השנה

שעברה שעשו כך וכך, ובודאי ישראל קדושים הם ויש בהם צדיקים גדולים כל ימות השנה, ועל כל פנים כולם בכללות מתנהגים ושבים בחודש אלול ובראש השנה ומרבים תורה ומעשים טובים, ועל ידי כן יעמוד מליץ טוב לצדקנו ואנן נצחין דינא. ולזה אנו נוטלין הלולב ואתרוג בחג הסוכות, להראות לכולם דאנן נצחין דינא כמבואר בזוה"ק (ח"א דפא א). ולפעמים הגם שחס ושלום ישראל אינם ראויים במעשיהם רק בזכות אבותם הקדושים ולימוד זכות שהקב"ה מלמד על בניו הם גם כן נוצחין הדין, אמנם שאין בכוחו כל כך מתגבה כמו שאם זוכין ישראל במעשיהם ומנצחין באמת והכל מודים שהם בניו ועבדיו והקב"ה ראוי להקנא אלהי ישראל כי הם עושים רצונו. וכמו שנבאר לקמן, כי זה עיקר המשפט להוציא לאורה שאנחנו ישראל עמו והוא מלכנו ומתענג בעבודתינו, דלא כאותן שאמרו בשעת הבריאה מה אנוש כי תזכרנו עד שהוציא הקדוש ברוך הוא אצבעו ביניהם ושרפן כדאיתא בגמרא (סנהדרין לח ב), וזה נקרא הניצוח, ומתגבה כבוד הקדוש ברוך הוא והכל מודים כי צפה והביט ברצונו הטוב כראוי שיתענג בעבודתינו:

וזה שאמר המדרש בזכות שאתם משמרין את הדין, כלומר שתשמרו התורה והמצוות, ואז אתם מנצחין המשפט בדין והכל מודים שאתם צדיקים אז אני מתגבה, שאז רואים כולם מחשבת הקדוש ברוך הוא הנכונה הברורה מראשית הבריאה שצפה והביט על ישראל עם קדושו וכי הוא אמר ויהי. ואמר שם ועל ידי שאתם מגביהין אותי בדין אני עושה צדקה וכו', כי חס ושלום אם גם ישראל אינם ראויים במעשיהם וצריך הקדוש ברוך הוא לעשות עמהם צדקה במתנת חנם אזי יוכל להיות שיתאחזו החיצונים בהשפעה ובודאי אין נחת רוח מזה להקב"ה, רק אם ישראל מוציאים המשפט לאורה בדין ומשפט כנ"ל, אז הקדוש ברוך הוא יוכל לעשות עמהם צדקה וחסד ואין שטן ואין פגע רע לקטרג או לקבל ההשפעה, כי לעושי רצונו לבדו באה נחלתן בדין ומשפט:

וזהו פירוש הפסוק ויגבה ה' צבאות במשפט, פירוש כשנגבה כבודו על פי משפט ודין, אז יוכל לעשות צדקה עם עמו, והאל הקדוש נקדש בצדקה. ובודאי הקדוש ברוך הוא שהוא הטוב והמיטיב רוצה לזכות את ישראל תמיד, ואפילו אם מאזני המשפט שוין מכריעם לכף זכות. וכמו שכתב האלשי"ך הקדוש שמטה הלשון של מאזנים לכף זכות כדרך החנונים העושים כן עיין שם. ואותנו נבאר הענין הכרעת הלשון, כי ידוע מה שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ב)

כי משקל זכות והעבירות אין שוקלין אלא בדעת של אל דעות שהוא יודע כוונת ומחשבת המצוות בלב העושה וכן בעבירות עיין שם. ולכן נוכל לומר מכיון שהקב"ה חפץ להצדיק את בניו ולהראות צדקתם לפני המלאכים והמשרתים שהדין אתם מכריע בלשון בנ"ל, כי הלשון הוא סוד הדעת המכריע, והיינו אפילו שאין הכרע במאזנים בגלוי לזכות, אומר הקדוש ברוך הוא לפני המלאכים אתם אינכם יודעים המחשבות, אבל אני היודע מחשבה ומגדיל מעשה מצוה ומקטין כח העבירה עד שמכריעם לזכות, וזהו פירוש נכון בדברי האלשיך:

ונחזור לענייננו, שעיקר הרצון לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות כדי שייטיבו את דרכיהם ויוציאו המשפט לאורה על פי דין, כי כל עיקר המשפט והדין בראש השנה מפני שמקטרגים שישראל אינם עובדים את ה' יתברך, לפיכך הם רוצים הנהגה אחרת לא ההנהגה להשפעה על ידי התורה והמצוות. וכמו שאמרו חז"ל (מנחות קי א) דקראן ליה אלהא דאלהיא, וכמו שכתבתי בהרבה מקומות טעות הכופרים בה' כי אין טועים ואומרים על עילת העילות לא הוא כי לא טח מראות עיניהם לכפור את הכל רק דקראן ליה אלהא דאלהיא, כלומר אמת שברא את הכל וכל השרים וכל האומות, רק שנתן הממשלה להשרים וכוכבים ומזלות, כי אין כבודו להשגיח בעצמו בשפלים כמו דרי מטה. ומעתה לפי טעותם ככל הגוים בית יהודה וזרע ישראל. וכבר ביארנו טעותם בחקירתינו על פי התורה וגם על פי אותות ומופתים שעשה לנו הקדוש ברוך הוא במצרים בפרעה וכל עבדיו ובכמה מלחמות אשר הקדוש ברוך הוא נלחם לנו, עד שהוצרכו להודות כי הקדוש ברוך הוא רצה בנו ומתנהג על פי עבודתינו בתורה ובמצוות וכמו שכתבתי במקום אחר עיין שם. ועם כל זה בכל ראש השנה נתעורר החשבון והמשפט על השנה שעברה, והמקטריגים רוצים לחזק את עצמם באיזה עילה שמוצאים בישראל שימאס הקדוש ברוך הוא בהם ויטוש את נחלתו, ואז תבוא ההשפעה בלי סדר עבודה רק בדרך מתנת חנם וחסד וייטב להם. לכן נקרא ראש השנה, כלומר אלהיהם של אלו ישן הוא. כלומר שלא נואלו לומר על סיבת כל הסיבות כי הוא בגדר שינה, רק אלהיהם של אלו, כלומר ההנהגה הזאת שהוא אלהי ישראל הוא בבחינת שינה שהוא אחד מששים וכו' (ברכות נז ב), וירידה ממדריגתו והסתלקות המוחין והוא רק אלהא דאלהיא:

ועל פי זה תבין כוונת האריז"ל השייך לראש השנה ואנחנו מעוררים אותו על ידי השופר על שם שפרו מעשיכם, שאנחנו

מראים צדקותינו ועבודתינו והתשובה הנפלאה, שאנחנו שבים ממעשינו ומעצבון ידינו. דעל ידי זה הקדוש ברוך הוא מתנהג גם כן מדה במדה והוא שב כביכול אל בחינתו להיות אלהינו להתנהג בשפעו הקדושה מדה במדה על ידי עבודתינו, וזה נקרא כמראה אדם עליו מלמעלה (יחזקאל א, כו), והבן:

והנה המדרש הנ"ל סמך הענין הנ"ל לפסוק שופטים ושוטרים תתן לך, דהיה לו לומר תן לך לשון ציווי, ומה זה דכתיב תתן שהוא לשון עתיד המשמשת לפעמים בציווי כנודע. אלא על כרחך הקדוש ברוך הוא מזהיר אותנו לשמור תורה ומצות כדי שאנחנו נוציא המשפט לאורה בקיל וכל השופטים וכל השוטרים יודו לנו כי אתנו האמת והצדק, וזה ההבטחה בלשון תתן, כי תן הוא מספר עשרה פעמים אדם, שאנחנו גורמים במעשינו הטובים שיהיה כמראה אדם עליו מלמעלה כנ"ל, וכל דבר כלול מעשר כנודע. ואות ת' של תתן, רומז על הצדקה ומתנת חנם מת' עלמין דכסופין הנמשכין להנהגת האדם הנ"ל, וזה כוונת השופר והבן:

וזה הוא הענין שאמרו במדרש (שיר השירים רבה ה, ט) בפסוק (שיר השירים ה, י) דודי צח ואדום דגול מרבבה, צח לי בראש השנה, ואדום לי כל ימות השנה וכו'. דלכאורה איפכא מבעיא ליה, דבראש השנה שהוא יום המשפט הוא במראה אדום המורה על הדין והגבורה, ובאמת יש גירסאות שונות שרצו להפך הענין. אבל על פי מה שכתבנו מבואר הענין, דזה שיר ושבח שמשבחת כנסת ישראל את דודה, צח לי בראש השנה, כי הצח הוא הלובן העליון המורה על עצמותו שהוא צח מצוחצח ואין בו שום גוון עדיין, כן הוא דודי בראש השנה. שעל זה אנו דנין אם יהיה שש ומתפאר בגוונים שלו הם המדות גדולה גבורה תפארת וכו', שנחשבים כגוונים לבן ואדום וירוק. כן המדות לעומת עילת כל העילות אשר לא ישנה ולא ישתנה ולא שייך בו ענין מדה וקצבה רק מאהבתו בישראל עמו נחית מדרגה לאיתלבשא בספירן. וכמו שכתב הזוה"ק (ח"ב כא ב) ישראל אית להון חולקא בספירן, ובודאי רמז למה שכתב בשל"ה הקדוש כי ראשי תיבות של כתר חכמה בינה גדולה גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות עולה גימטריא ישראל, שרומז כי בשבילם בא לבחינת ספירות. אבל בראש השנה כשהדין והקטרוג על זה, אז עולה כביכול לבחינת עצמותו הלובן העליון שאין בו שום גוון, כמו שהיה קודם הבריאה, שלזה אנו אומרים זה היום תחילת מעשיך, עד שאנו ממשיכין על ידי התפילות והריצוים ותקיעות שופר ויתרצה הקדוש ברוך הוא בנו שיתנהג

עמנו בבחינת אדם כנ"ל, ובחינת אודם המורה על גוונין והמדות:

וזה שאמר צח לי בראש השנה, ואני ממשכת אותו שיהיה לי ואדום כל ימות השנה, וממילא שמתערבין הגוונין ונעשה צח ואדום, והוא התפארת על שם ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט, ג), כי אין מראה הלבן יפה כשהוא לבדה, ואף גם מראה אודם, כי שניהם מורים מום בגוף כנודע מהגמרא. רק כלול מלבן ואודם הוא הגוון הנאה והנחמד הנקרא תפארת, והבן:

ואמר שם עוד במדרש, צח לי בשבת ואדום לי כל ימות השבת. וכוונתו כפשוטו, דהנה בשבת מאיר עולם עליון הנקרא קודש והוא אור צח ומצוחצח ומשפיע לעולם המדות והקוין, כמו שאמרו (זוהר ח"ב סג ב) מההוא יומא יומא כל שיתא יומי מתברכין. וזהו ואדום לי כל ימי השבת, שאחר כך מתנהג בחול דרך הקוין מבחינת אדם כנ"ל בגוונין:

ואמר עוד שם במדרש צח לי בעולם הזה ואדום לי לעולם הבא, והפרשן רוצה להחליף שם הגירסא. אבל האמת יורה דרכו כפשוטו, כי בעולם הזה ובפרט בחורבן אין בני ישראל ראויים כל כך להנהגת מדה במדה בשלימות, ואם עוונות ישמור מי יעמוד, לכן צריך הקדוש ברוך הוא להכריעם לזכות על פי מתנת חנם וחסד והוא בחינת צח כנ"ל. אבל לעולם הבא ומלאה הארץ דעה את ה', והיה עמך כולם צדיקים, ויוכלו לקבל השפע על ידי הנהגת מדה במדה ועולם הקוין, לכן אז יאיר עולם הקוין ביתר שאת כמו עולם הצחצחות, כמו שכתב האר"י ז"ל שלעתיד משמש יהי"ה שיעלו הקוין הנקראים ו"ה למעלה לשם י"ה ומשמש שם יהי"ה. וזהו שאמר ואדום לי לעולם הבא, פירוש שכנסת ישראל משבחת ואומרת שלעולם הבא אוכל לסבול בחינת האדום ומדה במדה, ואז נהיה מאותן דכתיב בהו והם בזרוע באי עדיך:

וזה שסיים המדרש שם מלך בשר ודם מעטיפתו ניכר, כי כשהקב"ה מתנהג מדה במדה בבחינת אדם אז נקרא כביכול מלך בשר ודם שמתנהג על פי מעשה בשר ודם כנסת ישראל ומתעטף פעמים בחסד פעמים בגבורה פעמים בתפארת, וזהו מעטיפתו ניכר:

וזהו שנרמז קצת במדרש תנחומא (שופטים ט) אמר רבי חנינא צתיד הקדוש ברוך הוא להראות כבודו לכל באי עולם ולקוריד כסאו באמצע הרקיע, וחוזר ומניחו במקום שהחמה זורחת בתקופת תמוז, וחוזר ומניחו במקום שהחמה זורחת בתקופת טבת, אמר ליה רבי חנינא הזקן אפשר להראות כבודו

מי שכתוב בו (שמות לג, כ) כי לא יראני האדם וחי, ואתה אומר שמראה כבודו לכל באי עולם, אמר ליה הרי כתיב (תהלים פד, יב) כי שמש ומגן ה' אלהים וגו', מה המגן הזה מגן על בעליו בשעת המלחמה אף הקדוש ברוך הוא מגין על בניו באותה שעה וכו' עכ"ל:

הנה ר' חנינא אומר שעתיד הקדוש ברוך הוא. ועתיד הוא לשון המוכן ומזומן, כלומר שהקב"ה מוכן בכל עת להראות כבודו. כיצד, להוריד כסאו באמצע הרקיע שהוא מורה בלבוש הקוין כנ"ל. ומניח במקום שהחמה זורחת בתקופת תמוז, וכן בתקופת טבת, כי עתים הללו הם ימי דין, וישראל למטה מטיבים מעשיהם ושבים לבוראם בתענית ותשובה, כאשר כתבנו לעיל בימי המצרים, וכן בטבת בימי שובבי"ם, ועל ידם מראה כבודו באמצע הרקיע, ואמר לו ר' חנינא הזקן שהיתה נשמתו מעלמא דעתיקא, שמרמז בשמו הזקן, וכי אפשר להראות כבודו הנעלם ומוצנע, והלא כתיב כי לא יראני האדם וחי, שאין כל נברא יכול לעמוד על אמיתות מציאותו וכבודו יתברך. ועל זה השיב לו בפירוש דבריו שמתלבש הקדוש ברוך הוא בעולם הקוין ובגוונין הנ"ל, כמו דכתיב כי שמש ומגן, כי מגן הוא מלשון נרתיק, כי הנהגת מדה במדה וקוין הוא לבוש לאורו המופלא וצנוע בגוייה, וזה אין מן התימה כי כך עלה ברצונו הפשוט שאין לעמוד בסודו, אבל האמונה היא הנותנת שהכל חד. ולזה מרמז במלת מגן שהוא באותיות א"ת ב"ש ירט, כמו שאמרו במדרש פרשת בלק (במדבר רבה כ, טו), וירט הוא מלשון רצון, כלומר שהמגן הזה עלה ברצונו הפשוט להיותו נקרא חי העולמים, והבן:

כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר וגו' (ירמיה ב, ב). ופירש האר"י ז"ל שאז היה היחוד פנים באחור עיין שם בכוונת תפילת מוסף ראש השנה. וזה הענין נפלא מלהבין, כי לפי השגת כל שכל לא היה דור כדור המדבר אשר עיניהם ראו נפלאות ה' ואומץ גדולתו ביציאם מצרים וקריעת ים סוף והנהדת המן ושליו, ובפרט קבלת אש דת מימינו של הקדוש ברוך הוא והקפת ענני כבוד סביב למחנותם, וכמו שכתוב (במדבר יד, יד) אשר עין בעין נראה אתה ה' וענך עומד עליהם וגו', ואם כן אין לך יחוד כנסת ישראל עם דודה פנים בפנים כזה כנודע כי הפנים מורה בכל מקום על גילוי אלהות, ומה זה שכתב האר"י של פסוק לכתך אחרי שהיה היחוד פנים באחור:

לכן נראה ליישב קצת דברי חכמים כדרבונות על פי סברא ישרה הפוך מהנ"ל, כי בזמן דור המדבר אשר ראו ימין

ה' רוממה עושה חיל וגדולותיו וגבורותיו, בודאי אין תימה אשר עבדוהו באמת ובלב שלם, מאחר שהיה יורד עליהם אש מן השמים יראת ה' ואהבתו על ידי ראותם נפלאותיו בעליל, לכן הגם שהיתה עבודתם בשלימות וביתר שאת, לא היתה חשובה כל כך, כי החוש נותן למי שרואה גדולת ה' ומלכותו כמותם שיקבל עליו עול העבודה מפני אדון האדונים לכן נקרא היחוד פנים באחור וכתיב לכתך אחרי, ומה שכתוב זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך, היינו כמו שאמרו במדרש (מכילתא בשלח ויהי ג) שהלכו ששים ריבוא למדבר עם נשים וטף על אמונתם ולא שאלו מי יתן לחם ומים וכל הצטרכות לריבוי עם בזה ועוברות ומניקות וטפם. ואף על פי כן אחר כך במדבר אחרי ראותם הנפלאות נקרא יחוד פנים באחור. אבל אחר כך בדורות אחרונים וכל מה שכבוד ה' הסתיר דבר יותר ואין נראה אומץ ידו ונפלאותיו, ואף על פי כן מתחזקת כנסת ישראל ומתדבקת ביוצרה ומקבלת עול מלכותו ולא תפנה אל רהבים ושטי כזב, בפרט בחורבן ומצור ומצוק יוכל להיות כי עבודתם נקרא בשם יחוד פנים בפנים:

ועל פי זה נבין כוונת ראש השנה הנקרא בספרי קבלה בסוד שמאלו תחת לראשי (שיר השירים ב, ו), כי גם בראש השנה כשיושבים למעלה כסאות למשפט והפחד נוגע בלב כל איש ישראל, אין תימה שכל אחד מישראל משעבד את לבו לאביו שבשמים ביראתו ואהבתו כי באו מן השמים. ולכן נקרא היחוד בשם אחוריים עד אחר יום הכפורים והושענא רבה שנמחלו עוונותיהם, והקב"ה מחדש על עמו שנה טובה ומתוקה וישבו לבטח אם ירצה ה' כימי שלמה המלך, ככתוב (מלכים - א ה, ה) איש תחת גפנו ותחת תאנתו, ואף על פי כן יש להם לב אחד לאביהם שבשמים אז נקרא היחוד פנים בפנים כנ"ל. וזה נתגלה ביום שמיני עצרת ושמחת תורה שעמו ישראל שמחים וטובי לב ועובדים הבורא מתשוקת נפשם, ולא משום פחד בעולם רק יראת רוממתו ואהבת גדולתו יתברך שמו:

וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך. הנה בני ישראל נקראים בני ברית, כמו שכתב הרמב"ן בפרשת יתרו בפסוק ושמרתם את בריתי (שמות יט, ה), כי ברית נקרא מדה המשפעת כי מבשרי אחזה אלוה, וכמו כן בגבהי מרומים כביכול בבורא ברוך הוא בלית ביה דמיון ומדה ומחשבה, רק בשביל ישראל עלה ברצונו הפשוט לברוא עולם ולהנהיג על פי מדות הקדושות כנודע, ונקרא המדה המשפעת כל טובה ורחמים וחיים ושלום לכל ישראל בשם ברית, וזהו כוונת הרמב"ן עיין שם והבן. ולכן בקשתינו שנכתב לחיים טובים,

שההשפעה תהיה כראוי על פי מדה הנקרא אל חי, ולא להיפך חלילה כשאינה כראוי נקרא בשם חמה בלא נרתיקה כנודע, רק שתהנה לחיים טובים כל בני בריתך אמן:

באין מליץ יושר מול מגיד פשע. הרב הגדול מו"ו ישראל פאליצקר זצ"ל אמר הפירוש, דהנה מצות עשה של תשובה לפי ענין החטא וכן ענין התיקון, למשל מי שחטא בשוגג תיקונו לחרבות במעשה מצוות, כמו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה כא, ה) אם עשה חבילות עבירות יעשה חבילות מצוות, והגם שלא יהיו כל כך בכוונה כראוי, הם תיקון נגד החטא הנזכר שנעשה גם כן בלי כוונה, ומי שחטא במדי ובכוונה, אז תיקונו לשוב מדרך הרשע ואחר כך להרבות במצוות על פי כוונה הראוי כעין החטא שעשה מקודם, אכן אם חלילה שלח ידו על כל דבר פשע כרשעים אלו המורדים להכעיס את יוצרם חלילה כמשקל הזה אין כן במעשה המצוות, לכן אין תיקון במצוות נגד מעשה פשע, כי לא שייך לעשות כדוגמת החטא. וזה שאמר הפייטן באין מליץ יושר מול מגיד פשע, דהיינו כשמקטרג בפשע, אז אין מליץ יושר נגדו כנ"ל, עכ"ל:

ולי נראה לומר, שאבינו אב הרחמן לבלתי ידח ממנו נדח הכין ותיקן תשובה לכל החוטאים והמורדים ואתה נותן יד לפושעים. והתיקון של עוון ופשע שעשה שלא לתיאבון ולהנאת עצמו רק למרות ליוצרו ולהכעיסו, תיקונו זה לעומת זה לעשות המצוות בכוונה גדולה שלא על מנת לקבל פרס ולא לקבל שכר לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, רק יתכוון לעשות נחת רוח ליוצרו, ואז הוא התיקון נגד מעשה הפשע שעשה ברשעתו בכוונתו כמתכונתו. וזה נקרא בחינת אי"ן, שאינו רוצה עבור עבודתו לא שכר גופו ולא שכר נשמתו. וזה שאמר הפייטן באין היינו כנ"ל, מליץ יושר מול הוא לשון כריתה שכורת את המקטרג. ואחר כך מגיד לשון מגדים, דהיינו שממתיקו למקטרג הפשע הנ"ל. וממילא שיתהפך אותיות פשע לשפע, דהיינו שיבוא על ידי שפע ברכה רצון ונדבה, והבן כי עמוק הוא:

תהלים (א, ד - ה) לא כן הרשעים וגו', על כן לא יקומו רשעים במשפט. דהנה מן הידוע במדרש (בראשית רבה א, ד) בתיבת בראשית בשביל עושי רצונו הנקראים ראשית ובשביל התורה שנקראת ראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. דהיינו האין סוף אשר לית מחשבה תפיסה ביה ולא שום דמיון ותמונה, בשעלה ברצונו הפשוט לברוא העולם עיקר הרצון היה כדי שישמרו עושי רצונו את התורה ויקבל נחת רוח מעבודתם ויקרא אלהי ישראל ויתנהג כאתערותא דלתתא כן אתערותא

דלעילא, ויחדש הנהגת המערכות לטובה על פי התחדשם למטה לשמור ולעשות דבורי תורה, על ידם יוכל להשתנות סדר המעמדה הגם שהיה איזה גזירה רחמנא ליצלן נהפוך לטובה ולשמחה, למשל מבשרי אחזה אלוה, כאב שמשתנה משכלו הגדול ומתנהג ומתעלל במדת בנו הקטן לפי דעתו הקטנה מחמת אהבתו לבנו, וכן נמי כביכול ברצונו הפשוט אשר אין לעמוד בסודו כי אם צדיק באמונתו יחיה, שלזה ברא עולמו ונקרא אלהי ישראל, וזהו כל אמונתינו כמו שכתבתי באורך במקום אחר. והתורה שהיא רצונו של מקום יתברך חצבה עמודיה שבעה, והם שבעה חלקים, בראשית, שמות, ויקרא, במדבר עד ויהי בנסוע, ויהי בנסוע, ומשם ואילך עד סוף הספר, ואחר כך ספר דברים, וכל אחד כלול מעשר כנודע עולה שבעים. וזהו סוד כל העולם וסוד שבעים אומות המתפשטים ממנה:

והנה הרשעים הכופרים, כל עיקר מגמתם לכפור בבחינת אלהי ישראל, דהיינו שתתבטל חס ושלום הנהגת מדה במדה, ושפעת אדון כל תתפשט על הנבראים בסדר המערכה כמו שסידר מאז המזלות וכוכבים, ולא בבחינת התחדשות לפי סדר העבודה, כי אין יחס לעילת על כל בעבודת ישראל. ועיקר הקטרוג בראש השנה על דרך זה שרוצים להזכיר גנותן של ישראל כדי שתתבטל חלילה זאת הנהגה אלהי ישראל כיון שאינם עושים רצונו, אבל אנחנו בכשרון מעשינו בתשובה ובשופר ובתפילות הקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו מתעורר להתחדש בראש השנה מלכותו ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלהי ישראל מלך:

וזה שאמר במדרש (מדרש תהלים א) אמר רבי יודן אני אמרתי יהי כן במעשה בראשית, פירוש כן עולה שבעים, אשר הם בשורשם שבעה עמודי אור כנ"ל, ובשביל זה בראתי העולם, ואתם אומרים לא כן, כי הרשעים כופרים בזה, על כן לא יקומו רשעים במשפט, כי מדת משפט הוא לאלהי יעקב כנודע:

תהלים (ע"ב) ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו. נראה דזה המזמור אמר נגד ראש השנה יומא דדינא שכתוב בו (איוב א, ו) ויבואו בני האלהים להתיצב וגו', ואז הקטרוג גובר ומבקשים חלילה להפריד היחוד שבין כנסת ישראל ובין דודה. וזה נרמז שנוסדו יחד על ה' ועל משיחו, ורמזו בראשי תיבות ננתקה את מוסרותימו ראשי תיבות אמן, שגימטריא צ"א, והוא קיחוד הוי"ה באדנ"י, ורצונם לנתק את המסורה הזאת חלילה. אמנם יושב בשמים ישחק, דהיינו שהקב"ה מתלבש בבחינת גבורה הנרמז ביצחק לנגדם ומתגבר עליהם:

ואומר ואני נסכתי מלכי וגו' אספרה אל חוק, רומז כי ראש השנה הוא חוק לישראל, דהיינו שנחקק ונתגלה שהוא אלהי ישראל ומתנהג מדה במדה כעין שעושין ישראל למטה, ולא כרצונם שהם רוצים חלילה להפריד ולהוריק השפעה בלא ישראל כמו שמתבתי באורך במקום אחר, אמנם על ידי השופר והתפילות מתחדש המלוכה ומתחדשין המוחין בזעיר אנפין, דהיינו שהקב"ה יהיה נקרא אלהי ישראל. וזה נרמז במלת ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך. וכן תרועם הוא ענין תרועה, בשבט ברזל ראשי תיבות בלהה רחל זלפה לאה הם ארבע אמהות בכוחם נתגבר על החיצונים. ולכן ועתה מלכים המה עולמות התחתונים, השכילו הוסרו עבדו את ה' ביראה, שתקבלו את מלכותו עליכם, והיה ה' למלך על כל הארץ אמן:

דרוש לראש השנה שחל להיות בשבת

בחודש השביעי באחד לחודש (ויקרא כג, כד) במדרש (ויקרא רבה כט, יב) ר' יוחנן וריש לקיש הוו יתבין מתקשין ואמרין תנינן יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה, אם דבר תורה הוא ידחה בגבולין אם אינו דבר תורה אפילו במקדש לא ידחה, עד דאינון יתבין ומתקשין עבר כהנא אמרין אתא מאריה דשמעתא ניזיל ונשאל ליה, אזלין ושאלין ליה אמר לון כתוב אחד אומר (ויקרא כג, כד) זכרון תרועה, וכתוב אחד אומר (במדבר כט, א) יום תרועה יהיה לכם, הא כיצד, בזמן שבא בשבת זכרון תרועה מזכירין אבל לא תוקעין. אמר רבי שמעון בר יוחאי ידחה במקדש שהן יודעין זמנו של חודש ואל ידחה בגבולין שאין יודעין בזמנו של חודש, דאמר רבי שמעון בר יוחאי יום תרועה יהיה לכם ועשיתם אשה מקום שהקרבנות קרבין, עכ"ל:

והענין מופלא ומוקשה מתחילה ועד סוף דרב כהנא לא תירץ כלום על קושיתם ממה נפשך הנ"ל. וגם רבי שמעון בר יוחאי סתם דבריו באין מבין, דמה תלוי ענין ידיעת הקביעות לענין ראש השנה שחל בשבת, כי על פי ההלכה טעמא אחרינא אית בגוויה דאין תוקעין שמא יעבירנו, אבל זה הטעם לא נמצא בש"ס דילן. וגם צריך להבין הסמיכות דאמר רבי שמעון בר יוחאי יום תרועה יהיה לכם וכו', ומאי ענין זה לזה. והמפרשים שמו יד לפה ואין פותר מזה דבר להבין המאמר הנפלא הזה:

ונראה לי לבאר לפי ערכי על פי הקדמת האריז"ל שהאיר עינינו, דתנה עיקר התיקון בראש השנה לעשות הנסידה על ידי השופר כידוע, והוא כדי לתקן חטא

אדם הראשון שלא המתין במעשה היחוד עד שבת קודש ונזדווג ביום ה', ועל ידי זה נתאחרו החיצונים והיה מה שהיה ואנחנו צריכין לתקן כל זאת עד ביאת משיחנו במהרה בנגודע מספרי קבלה, וזה דכתיב (יחזקאל מו, א) שער הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח, רומז לסוד הנעלם. כי צדיק יסוד עולם כל ששת ימי המעשה הוא צורת ו' שיש לו פנים רק לצד אחד מלפניו ולא נתקן אחוריו ולא נכנס בו נביעו עילאה שהיא החכמה הקדומה. והוא השער פונה קדים סגור ששת ימי המעשה ואין לו עליה בחכמה ולא נתקן גם בבחינת אחורים רק בבחינה אחת מלפניו שיש אות י' מחכמה על קו אות ו', מה שאין כך בשבת דכתיב וביום השבת יפתח, ונמשך החכמה בקרבו, ואז ניתקן גם בחינת אחורים. לכן שם של יום השבת הוא יום שביעי, להורות כי החכמה הוא הי' תסובבנו על ראשו לפניו ולאחריו. וכתבתי מזה באורך בהגהות לספר תיקוני זוה"ק עיין שם:

ונחזור לענייננו, כי עיקר התיקון על ידי השופר לתקן בחינת אחורים ולהיות הכל פנים בפנים ולהמשיך מוח חכמה לצדיק יסוד עולם. הגם שכתב האריז"ל הכוונה בשופר להמשיך מוח בינה, עם כל זה כוונתו כדברינו, רק שאי אפשר להמשיך החכמה זולת לבוש הבינה כנודע. וזה וחכם בבינה (ספר יצירה פ"א מ"ג). וזה סוד תקיעה קול פשוט בהרחבת הקול, שהוא סוד רחובות הנהר יחוד אבא ואימא כנודע באידרא רבא עיין שם, ונעשה בצורת נקודת פת"ח כזה שנעשה היחוד משני נקודות הנקרא ציר"י כמו שהם שני יודי"ן דע"ב ס"ג, ועל ידי המשך והתחברות נעשה קו ונקרא פת"ח, ועיין מה שכתב האר"י בכוונת שפתי תפתח, הצירוף ת פת"ח בתקיעה התי"ו, מרמז כמבואר שם ונמשך היחוד למטה דרך קו לזעיר אנפין על נוקבא כנודע:

ולפי זה מבואר טעם חז"ל (ראש השנה כט ב) שעקרו מצות עשה דאורייתא שלא לתקוע שופר בראש השנה שחל בשבת, וכמו שאמרו (יבמות צ ב) שב ואל תעשה עדיף, והגם שהטעם ניחא כפשוטו, יש לומר עוד טעם לדבריהם על פי מה שהבינו חז"ל על פי דרך אמת שמכיון שחל ראש השנה בשבת ממילא נתגלה החכמה בשבת כי קודש הוא בנודע, ומתפשט הנביעו בצדיק יסוד עולם בנ"ל בציור אות ז' וממילא שאין אנו צריכין לתקיעת שופר על ידי מעשה ידינו כי הקדושה ממילא חיילא. נמצא כל עיקר קושיתם של ר' יוחנן וריש לקיש במדרש עיקר הוא מפני מה דחי במקדש ולא יהיה תוקעין אפילו במקדש, אדהכי עבר כהנא וכו', ורמז להם

כי בשבת אין לתקוע מדכתיב זכרון תרועה. הא ביצה, כשבא בשבת דהוא יום שביעי עליו נרמז זכרון תרועה מחמת דנתגלה הנביא בציור ז כנ"ל:

ועיקר התיקון והביאור גילה רבי שמעון בר יוחאי הקדוש במאמרו שם במדרש על פי שנקדים דברי האריז"ל שכתב כי ביום ראשון דראש השנה תמיד התיקון בפנימיות העולמות וביום שני בחיצוניות העולמות עיין שם והבן. אשר לפי זה ביארנו הדרך הנכון לכל אדם להתפלל ביום ראשון דראש השנה עיקר על תיקון הנשמה ועל עסקי עבודת ה' יתברך שזה פנימיות העולמות, וביום השני להתפלל על צרכיו בני חיי ומזוני ולהשפיע לכל ישראל:

ונחזור לענינינו, דממקומו הוא מוכרע דכשהיה בית המקדש קיים ולא עשינו רק יום אחד ראש השנה דמסתמא שהיה בידינו לתקן הפנימיות והחיצוניות ביום ראשון ובבת אחת. ולפי זה ניחא דבבית המקדש היו תוקעין גם כשחל בשבת, הגם שהנביעו נוזלת בצדיק יסוד עולם ואינו צריך לתיקון, מכל מקום צריך לתיקון חיצוניות העולמות אשר גם בשבת עצמו אינם נתקנים כי אם כשיבוא משיחנו ויעבור רוח הטומאה מן הארץ ויתוקן הכל אם ירצה ה'. לזה אנו צריכין לתקוע בשופר ולתקן חיצוניות העולמות כי היה לאל ידינו לתקן ביום ראשון כנ"ל. וזה היה שורש הענין, כיון שידעו בבית המקדש זמנו של חודש אם כן לא עשו רק יום אחד יום טוב וממילא שהיה שם לאל ידינו לתקן אפילו החיצוניות לזה אנו צריכין לתקוע בשופר, מה שאין כן בגבולין דאיכא אתרא דלא ידעי זמנו של חודש והיו צריכין לעשות שני ימים, ממילא שלא היה בכוחם לתקן ביום ראשון הפנימיות והחיצוניות, אם כן כשחל בשבת שהפנימיות ממילא ניתקן והחיצוניות ביום השני אז אין צריכין לתקוע:

ולפי זה ניחא גם לדידן דבקיאין בקביעא דירחא, אלא שאנו צריכין על כל פנים לעשות שני ימים ואין בכוחנו לתקן הכל בבת אחת לכן אין תקיעה כשחל בשבת, וזה דאמר רבי שמעון בר יוחאי במדרש יהוה במקדש וכו' ואל ידחה בגבולין שאין יודעין זמנו של חודש דאמר רבי שמעון בר יוחאי יום תרועה ועשיתם אשה מקום שהקרבנות קרבין עכ"ל. דהיינו סייעתא לדבריו כיון שהיה שם הקרבנות קרבין בודאי היו יכולין לתקן אפילו חיצוניות עולמות כמו שתיקנו על ידי הקרבת קרבן כנודע מספרים קדושים, ולכן תקעו בשופר אפילו כשחל יום ראשון בשבת, כי גם בשעת הקרבת הקרבן בכל יום תקעו בשופר והיו יכולים לתקן על ידי הנסירה, והבן:

וקרוב לזה הענין נבאר מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע בגמרא (ראש השנה יא א) ובילקוט בישעיה (רמז תלו) בפסוק (ישעיה כז, יג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ורבי אליעזר אומר בתשרי נגאלו ובתשרי עתידין לגאל דאתיא שופר שופר, מדכתיב (תהלים פא, ד) תקעו בחודש שופר, ורבי יהושע אומר בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל, דכתיב (שמות יב, מב) ליל שמורים הוא לה', לילה המשומר ובא מששת ימי בראשית לילה המשומר לעתיד. ואפשר לומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. דהנה שני עתים וקצים לגאולה, אחד על ידי מעשינו ואחד מועד ועת לכל חפץ שקבע בוראנו יתברך כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין צח א) זכו אחישנה לא זכו בעתו. נמצא רבי אליעזר איירי כשנזכה על ידי מעשינו הקדושים ויתיחדו העולמות כמו שאנו ממשיכין הנביעו בראש השנה כנ"ל, ולכן בתשרי עתידין ליגאל, היינו על ידי תשרי. ורבי יהושע מיירי אפילו חס ושלום לא יזכו במעשיהם, מכל מקום דבר בעתו מה טוב שהוא ליל שמורים משמת ימי בראשית ונעשה הכנה בגאולת מצרים לגאולה העתידה ובניסן עתידין ליגאל שנזכה במהרה בימינו אמן:

איתא בירושלמי מאן דנים בראש השנה מזליה ניים. וכתב האריז"ל דהיינו עד אחר התקיעות ותפילת מוסף שאז נתעורר המלאך עיין שם, והובא במגן אברהם בהלכות ראש השנה (סימן תקפג ס"ק ו) עיין שם. ויש לנו לתת טעם מפני מה השינה מותרת בליל ראש השנה ומאי שנא ביום דאסור עד אחר המוסף, כיון שיום קדוש הוא מבואו דהיינו מצאת הכוכבים בלילה שלפניו. ונראה כי בלילה מותר, כי לילה הוא סוד המלכות כנודע, ואין בה סוד בחינת שינה בראש השנה, אדרבה היא מאירה ביתר שאת שהקב"ה מגלה עוז מלכותו ויושב על כסא המשפט לדון בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ומכיון שאין בה בחינת שינה מותר לישן. אבל ביום שהוא בחינת הנהגה מדה במדה שהארכנו בו לעיל ונקרא זעיר אנפין כנודע, והוא הבחינה אשר אלהי ישראל יקרא, ועל זה אנו דנין בראש השנה וכל הקטגוריא שמה ושעוריה בצבא מרום ורוצים להאחיר קדושת היוצר ברוך הוא שלא יתנהג על פי עבודתינו ולא יקרא אלהינו מלכנו כמו שכתבתי לעיל, לכן אנחנו מתעוררים למשה בשופר ובתפילות ובפרט בתשובה לקבל עבודתו מהיום והלאה לאהבה ולראה את שמו, וכן בשאר המדות עד שיוסר התלונה והקטרוג מעלינו וישוב למלוך עלינו על ידי מדותיו הנעימים. ולכן קודם התעוררות בשופר ובמוסף נקרא הענין שאמר המן אלהיהם של אלו ישן הוא (אסתר רבה ז, יב), כלומר הבחינה הזאת שהוא אלהי ישראל היא

בבחינת שינה אשר על זה ערוך כל דברי הריבות והמשפטים במרום. לכן אסור לישן בראש השנה עד התעוררות המלאך כמו שפתח האר"י ז"ל שמתעורר ומתגלה בחינת אלהי ישראל:

וזה שאמר הכתוב (תהלים פא, ד) תקעו בחודש שופר, דהיינו על ידי שתחדשו ותשפרו מעשיכם, אז תוציאו לחוץ בהתגלות בחינת אלהינו לפי עבודתינו, כמו הקול היוצא מן השופר. בכסא ליום חגינו, כי בחינת חגינו כלומר חג שלנו, הוא בכסא, כי חג רומז חסד גבורה, שהוא בחינת המדות הוא באיתכסיא:

וזה פירוש כי חק לישראל הוא, למטה הוא בבחינת חוק ומצוה, אבל עיקר המשפט הוא לאלהי יעקב, כלומר כביכול עליו ממש. כי יבואו בני אלהים להתיצב על ה', כלומר עזוב ונטוש את שארית ישראל ולא תקרא אלהיהם ומרבים הקיטגוריא עד שהקב"ה לובש קנאה וצדקה עבור בניו ומצדיקם ביום דין ומראה לכל שהם צדיקים וישרים וראויים להיות שמו נקרא עליהם, ולכן המשפט מכונה לאלהי יעקב, והבן:

והנה כתיב (שם מז, ו) עלה אלהים בתרועה, פירוש כי הדינים כשרוצים להתעורר ולקטרג על ישראל הם מוכרחים לרדת ממדריגתם בקדושה לבוא אל בחינת שפלות לעורר רשעה ושנאה לעושי רצונו, אבל כאשר נמתקים ומסכימים עם החסדים ונהפך לב מלכים ושרים עלינו לטובה לגזור גזירות טובות, אז מתעלים הדינים ונגבהים למעלה אל הקדושה. וזה עלה אלהים שהוא בחינת דין, בתרועה דהיינו על ידי השופר ושפרו מעשיכם:

עבודת ישראל דברים פרשת האזינו

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. וקשה מה זה שאצל השמים הזכיר דיבור שהוא קשה, ואצל הארץ אמירה שהיא רכה. אבל הענין כך הוא, כי הבורא ברוך הוא האציל עולמות עד אין חקר וכל העולם הוא כעין משל למעלה הימנו, ומה נשתלשלו העולמות עד שנברא העולם הזה שהוא גשמי, והוא משל למה שלמעלה מימנו בכל העולמות, וגם אדם שהוא עולם קטן בכל איבריו הוא גם כן משל לעולמות עליונים. וכל עולם ועולם מה שלמטה הימנו הוא משל לו, והוא משל למה שלמעלה הימנו. וזהו האזינו השמים ואדברה, שמים הם פינוי לעולמות עליונים. ואדברה, היינו שאדבר מהם קשות והם עולמות התחתונים שנשתלשלו מן העולמות העליונים, ותשמע הארץ אמרי פי, היינו מתתא לעילא נאמר מן העולמות התחתונים רכות שהם כעין משל ודוגמא לעולמות העליונים, והבן:

או יאמר האזינו השמים ואדברה. כי הצדיק אשר רצה להחזיר את בני דורו למוטב ומדבר אליהם דברי מוסר תמיד, אך דבריו אין נכנסין בלבם כי לבם לב אבן מחמת רוב עבירות שעשו ונתחברו חס ושלום בקליפה רומנא ליצלן, עצה היעוצה על ידי שידבר מוסר אל שורש נשמתם אשר אין לקליפה אחיזה שם. וזה האזינו השמים ואדברה, דהיינו אל שורש הנשמות המכונה בשם שמים, וממילא תשמע הארץ אמרי פי, היינו אדם הגשמי והבן:

וזה כוונת סבי דבי אתונא (בכורות ח ב) שהמה היו אפיקורסים ולא האמינו בזה, ואמרו האי גברא דבעי איתתא ולא יהבי ליה מה חזא דאזיל להיכא דמדלי מיניה, דהיינו שמדבר אל שורש נשמתו וכנ"ל, והוא שקל סיכתא דצא לתתא לא עאל דצא לעילא עאל, והראה להם בזה שלתתא לא היה מקום למיעל יען כי גברו הקליפות, אבל לעילא שיש מקום לכנוס ועל, והבן מאוד:

ראו עתה כי אני אני הוא מחצתי ואני ארפא וגו'. דהנה אני הוא בחינת מלכות, שהשר מתפאר ואומר אני מושל לבדי. והנה פרעה אמר גם כן אני פרעה (בראשית מא, מד), אבל לא כן הדבר כאשר לבבו ידמה כי איננו בחינת אני באמת, רק הקדוש ברוך הוא שהוא מושל לבדו בקרב כל הארץ והוא עושה פעולות הפכית מתמידות מוחץ ורופא ממית ומחיה. וזהו שאמר הכתוב ראו עתה כי אני הוא, הוא שם המלכות, אני הוא ואין אלהים עמדי, כי אני ממית ומחיה מוחץ ורופא בבת אחת ואין מידי מציל, לכן אני הוא לבדי ואין אחר עמי: עבודת ישראל דברים לשבת תשובה

בהפטרה

שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע יד, ב).

פירוש שצריך לשוב עד שיהיה ה' הוא הבורא, אלהיך אלהות שלך. פירוש שתהא כסא ומרכבה לקדושתו ותוכל לדבק בו ולדבר לפניו תפילות ותחנונים כאשר ידבר איש אל רעהו. למשל כאשר תאמר ברוך אתה ה', יהיה בעיניך כאילו אתה עומד לפניו ממש בלי שום מסך ומחשבה זרה מבדלת חס ושלום, וזהו פירוש אמרו אליו כל תשא עון, כשתזכה לאמר אליו, היינו לפניו כנ"ל, אז סימן כי נשא עוונך וטוב לך, כי כל מניעת התפילה ממחשבות זרות הם באים מעוונותיכם אשר הם מבדילים וגו' (ישעיה נט, ב), לכן בסור העוון ממך תהיה קרוב לה' לומר לפניו דברי תפילות שירות ותשבחות:

ומסיים הכתוב כי כשלת בעונך, רומז על הצרות וזמן החורבן שאז כולנו כשכורים ומשוגעים מכובד החורבן והצרות ורדיפות מיום אל יום, עד שנחשב לפני

הבורא ברוך הוא כל העוונות בית ישראל כאילו עשו שוגגים, כמו שכתב הזוה"ק עיין שם, וזה כי כשלת בעוונך, כשלון לשון שוגג. ואמר הנביא לרמז להם לאהבת התשובה, אפילו דקיימא לן (יומא פו ב) כי התשובה מראה מהפכת הזדונות לשגגות, מכל מקום כיון שעל ידי הצרות בלאו הכי נחשבו הזדונות כשגגות, ממילא כששב ומתחרט עליהם לפני הבורא ברוך הוא הוא ברוב חסדיו מהפכם לזכויות וריח ניחוח לה' ויזכה להיות כסא ומרכבה לה':

וזה שאמר במדרש עד ה' אלהיך ועד בכלל, פירוש כנ"ל שזוכה להיות כסא לכבודו יתברך שמו. וכמו שאמרו (שם פו א) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, פירושו כנ"ל. ור' יוחנן אמר ולא עד בכלל, פירוש הגם ששב אינו כמו הצדיק ואינו זוכה להיות כסא לכבודו יתברך. ומקשה שם ומי אמר ר' יוחנן הכי, והאמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה שנאמר (ירמיה ג, א) ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאום ה'. פירוש דהנה רמ"ח מצוות עשה הם בקום ועשה והם בעולם המעשה, ומצוות לא תעשה עיקרם להיות שב ואל תעשה להיותם עיקר בעולם המחשבה לשמור עצמו לבלתי עשות כל רע, לכן מצוות לא תעשה הם גבוהים ורמים מבחינת מצוות עשה כידוע דרש הפסוק (שמות ג, טו) זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור, כי שמי עם י"ה עולה שס"ה וזכרי עם ו"ה עולה רמ"ח, נמצא שמצוות לא תעשה נחשבין בחשבון שם י"ה שהוא עולם המחשבה, ומצוות עשה הם בחשבון שם ו"ה שרומז על עולם המעשה, כי מצוות לא תעשה הם גבוהים ורמים עד שמגיע הפגם מהם להתחייב מלקות כריתות ומיתות בית דין, ואפילו הכי אמר ר' יוחנן כי התשובה דוחה לא תעשה שבתורה, שמע מינה שהתשובה מעלתה גבוהה ורמה על כולנה, והוא מחמת ששורשה גם כן בעולם הכסא. ואם כן קשה על זה דאמר לעיל ולא עד בכלל וכנ"ל, ומשני שם הא ביחיד והא בציבור עיין שם:

ואמר המתוב קחו עמכם דברים, פירוש על פי מה שאמר הריב"ש ז"ל בפסוק לעולם ה' דברך נצב בשמים (תהלים קיט, פט), כי האותיות שאמר הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית ויהי, הוא צוה ויעמוד, המה האותיות שמחיים ומהווים הדבר ההוא לעולם, כמו יהיה רקיע או תדשא הארץ דשא וכן כולם, וזה לעולם ה' דברך נצב בשמים, וכן בכל הברואים עכ"ל. והנה דרך בני ישראל המתקדשים לנהוג כמו שאמרו בשולחן ערוך או"ח סימן רל"א, דהיינו אפילו באכילה ושתיה ושאר דברים גופנים הכל לכוון לעבודת היוצר ברוך הוא עיין שם. ויש גבוה מעל

גבוה אשר יכולים להגביה הניצוצין קדישין על ידי דברים גופנים, והם האותיות שברא בהם הקדוש ברוך הוא העולם והברואים כנודע. דרך זה למשכילים ועובד ה' יתברך תיכף בשעת אבילה ושתיה. והנה נוסד הענין על כל פנים לתקן בימי התשובה ובעשרת ימי תשובה להתענות, או לאכול ולשתות בקדושה ובטהרה לתקן מעשה כל השנה כולה. וזה קחו עמכם דברים, המה האותיות אשר יצאו מפי הקדוש לברוא הנבראים ומהוה אותם. קחו עמכם והרימו אותם ושובו אל ה'. ואז כל תשא עון ונשלמה פרים שפתינו, דהיינו שעל ידי השפתים נשלמה הפרים המה פ"ר דינים להמתיקם. והם ישלימו לזכות כנודע.

עוד בהפטרה אהיה כטל לישראל (הושע יד, ו). איתא בילקוט (ישעיה רמז תעא) אמר ר' אבהו שני דברים שאלו ישראל שלא כראוי, אמר הקדוש ברוך הוא שאלתם שלא כראוי, ויבוא כגשם לנו וגו' (הושע ו, ג), שהרי עוברי דרכים מצטערין בו וכן עובדי הגתות ודומיהם אלא אמר וכו' אהיה כטל לישראל וכו' עיין שם. יש לבאר שאלת ישראל, דהיינו שהם בקשו שהקב"ה יתנהג עמהם מדה במדה לפי העבודה, וזה נקרא בחינת גשם לשון גשמות, ואז יהיה טוב לעושי רצונו וממילא העונש לעוברי רצונו, אבל הקדוש ברוך הוא שהוא אב הרחמן המרחם על בריותיו ומבין טובות ישראל לאמיתו, אמר להם שאלתם שלא כראוי שהרי עוברי דרכים מצטערין בהם, דהיינו שעל פי הנהגה זאת יהיה טוב לצדיקים הגדולים הראויים במעשיהם אבל לא לכל נפש, וכמה בני אדם עוברי דרך ה' ונקראים עוברי דרכים וחס ושלום יהיה העונש מצוי, אבל אהיה כטל לישראל, כי הטל הוא מאוצר הגנוז מתנת חנם ומקורו הוא מטלא דבדולחא והוא דבר השוה והטוב לכל נפש. ואף על פי כן ישלם הטוב לישראל ויפרע מעוברי רצונו, כי כבר אמרנו וכתבתי מזה בהגהות לספר תיקוני זוה"ק כי הקדוש ברוך הוא חונן מתנת חנם וחסד לעמו ישראל מהטל העליון, ואף על פי כן מתנהג עמהם לעיני כל מדה במדה, כדי שלא יהיה קטרוג על ההשפעה אשר הוא משפיע להם לבדם. לכן חנן הקדוש ברוך הוא וזיכה אותם במצות צדקה, ובכח הצדקה כמו שהם נותנים צדקה למטה, כן ראויים במעשיהם לקבל צדקה וחסד:

שובו אלי ואשובה אליכם (מלאכי ג, ז). הזהיר הנביא לשבים אל ה' שלא יהיה עיקר מגמתם לתקן נפשם לבד או שורש נשמתם, כי גם זה קצת עובד את עצמו, אבל עיקר העבודה לשוב אל ה' מלבבו הנשבר על גלות השכינה וכנסת ישראל, בפרט על ידי מעשיו אשר עשה מאז אשר לא טובים הנה, ולכן צריך להתחרט ולשוב עליהם וזה נקרא שובו

אלי, לעשות תיקון אלי ומכון לשבתי, אכן שלא יאמר האדם אם אלך דרך גבוה כזה לעשות עבור השכינה פן חס ושלום לא אשיגנה המעלה הזאת התשובה הנכונה מוטב לי שאשוב כדי לתקן נפש רוח נשמה שלי, לכן הבטיח הנביא שאם ישוב האדם אפילו באופן זה ומדריגה גבוה אל ידאג דאגתו, כי בודאי הקדוש ברוך הוא יסייע לו ויתקן נפש רוח נשמה שלו, וזהו שובו אלי ואשובה אליכם:

עבודת ישראל דברים ליום הכפורים

שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין ומתקינין לו כהן אחר תחתיו רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו (יומא ב א). רומז הענין, כי הכהן גדול הוא המביא גדולה וחסד לעולם. לכן מפרישין אותו ללשכת פרהדרין, פירוש שמהדר פ"ר גבורות לשורשם וממתיקם. ואיתא בגמרא הנוסחא לשכת פלהדרין, וניחא גם כן לפירושינו, דהיו מתקנין פ"ר דינים ומעלם אל פלא העליון, וזה הוא הצירוף פ"ל הדרין, וכיון שנתקן הגבורה ממילא שנכנעים החיצונים:

וזה שרמזו ומתקינין לו כהן אחר תחתיו, פירוש שיש כהן אחר זה לעומת זה הנקרא כהן און שהוא תחתיו ודכורא דקליפה היו מתקנים, כי עיקר התיקון הוא על ידי הכנעתם אל הקדושה. ור' יהודה אומר אף אשה אחרת וכו', פירוש שהיה מתקנין כל כך אפילו בחינת נוקבא דקליפה להכניע אותה. ולכן חלקו עליו חכמים, כדאיתא בזוה"ק, שאי אפשר לתקן בחינת נוקבא לגמרי עד שיבוא משיחנו במהרה, כי הגבורות דנוקבא קשים מדדכורא:

כל שבעת הימים הוא זורק את הדם וכו' ומקריב את הראש ואת הרגל וכו' (יומא יד א). וכתב התוי"ט דנקט האיברים הראשונים בהעלאה עיין שם, ונוכל לומר דרמזו לבחינת העלייה ביום הכפורים שצריך להעלות המלכות הנקרא רגל, בסוד והארץ הדום רגלי (ישעיה סו, א), אל הבינה שהוא בסוד ראשית, כי ראש אותיות אשר, הרומזים אל הבינה. וזה ומקריב יחד את הראש ואת הרגל:

ערב יום הכפורים שחרית מעמידין אותו בשער מזרח ומעבירין לפניו פרים אלים וכבשים וכו' (יומא יח א). ואיתא בגמרא (שם) אבל שעירים לא, כיון דעל חטא דישראל קא אתי חלשא דעתיה, אבל פר דעל חטא דידיה ודאחיו הכהנים אתי אי איכא דחטא מידע ידע לו ומהדר לו בתשובה עיין שם. ואם הדבר נפלא לחבין על כל שבט הכהונה שהיו רבים מאוד, איך פשיטא להו דמידע ידע ליה. נוכל לומר כיון דהוא היה ראש השבט אז על

ידי קדושתו יוכל להרגיש, אם היה בם איזה פגם וחטא בודאי נפגם קצת קדושתו על ידי זה, כמו שכתבתי לעיל בפרשת פנחס בפסוק ואל יבוא בכל עת אל הקודש (ויקרא טז ב) עיין שם:

אמר להם הממונה צא וראו אם הגיע זמן שחיטה אם הגיע הרואה אומר ברקאי (יומא לח א). אפשר לומר, כי הרואה פירושו מי שעיניו פקוחות וחכמת אדם בקרבו יוכל להבחין בין יום ובין לילה גם בשבתו בחדר סגור ואפל בהרגשתו השינוי בחינת יום שהוא בוקר זמן קטן וגדלות המוחין ובין בחינת לילה, זה הרואה אומר ברקאי:

מתתיה בן שמואל אומר האיר פני על המזרח עד שבחברון והוא אומר הן (שם). פירש הברטנורא וכדי להזכיר זכות אבות מזכיר חברון. פירוש הענין, כי צריך להעלות המלכות תחילה בסוד האבות. וזה והוא אומר הן גימטריא כלה הרומז על המלכות:

חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום (יומא ל א). רומז שצריך להעלות לבחינת אבא ואימא שהוא שם י"ה כנגד זה היה הטבילות והקידושין. ואיתא במדרש (ויקרא רבה כא, יב) וכל אדם לא יהיה באוהל מועד (ויקרא טז, יז), אמר ר' אבהו וכהן גדול לא אדם היה, אלא כההוא דאמר רבי פנחס בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידים, הדא הוא דכתיב (מלאכי ב, ז) כי שפתי כהן וגו'. ולכאורה המדרש הזה סותר דבריו עם הא דאיתא במדרש (ירושלמי יומא פ"ה ה"ב) וכל אדם לא יהיה, אפילו אותם דכתיב בהו (יחזקאל א, י) ופניהם פני אדם, משמע שם שאפילו למלאכים אין רשות לכנוס אז בבואו אל הקודש, ומאי תירץ ר' פנחס הנ"ל שהיו פניו בוערות כלפידים:

ונראה לומר, דהנה ביום הכפורים לא היה היחוד באותיות ו"ה שהם מורים על בחינת אדם ואלהי ישראל יקרא, רק שהיה הכהן גדול מיחדם בקודש קדשים והיה כוללם באותיות י"ה דאינון אבא ואימא. וקבלנו מאדומו"ר הגאון החסיד מוהד"ב זצוק"ל שלזה היה מרומז הכף והמחתה, הכף הוא צורת אות ו' והמחתה היא צורת ה', והיה מכניסם לבית קודש הקדשים המרמז לבחינת י"ה שהקודש מתיחד בקדשים, והיה מתקנם על ידי הקטורת עד שהוציאם לחוץ ולגלות אלהות בקרב הארץ, והבן. ולפי זה מבואר שהכהן גדול בהכניסו את הכף והמחתה לפני ולפנים הניחם שם עד אחר גמר עבודת היום הביאו לו בגדי לבן ולבש ונכנס להוציא הכף והמחתה עיין שם (יומא ע א), וקשה בשלמא המחתה היתה צריכה להיות

שם עד גמר עלות עשן הקטורת, אבל הכף היה לו להוציאו תיכף בראשונה אחרי אשר נתן את הקטורת על האש לפני ה', וכבר הרגיש בזה החכם אברבנאל בספרו עיין שם, ולפי דיוקינו ניחא, שלא היה רשאי להפוייה הכף מהמחתה שהם אותיות ו"ה עד אשר תיקן עבודתו כראוי, ואחר כך הוציאם יחד:

ונחזור לענייננו, כיון שבכניסתו הראשונה לא נתקנו בחינת ו"ה שהם בחינת אדם כנודע. הדא הוא דכתיב וכל אדם לא יהיה באוהל מועד, כיון שלא ניתקן בחינה הנ"ל, וגם מלאכים אין להם רשות לבוא, כי הם מעולם היצירה ובחינת זעיר אנפין, מה שאין כן הכהן נתקדש בשמונה בגדים, והם מתיקון ורב חסד המורה בחינת אבא ואימא והם נקראים שרפים, כמו שכתוב בזוה"ק (ח"ג פב א) אבא ואימא ספסל תחותך, ושרפים הוא גם כן שרפרף וספסל. ולכן אמר במדרש שהיו פניו בוערות כלפידים והיה בבחינת שרפים, לכן נכנס באוהל מועד בקודש קדשים:

ופרשו סדין של בוץ בינו לבין העם (יומא ל א) להורות על מעלתו שהוא מבחינות החסדים הגדולים, כי בוץ גימטריא הוי"ה חסד:

כהן גדול משמש בשמונה בגדים וכהן הדיוט בארבעה, כתונת ומכנסים מצנפת אבנט, מוסיף עליו כהן גדול חושן ואפוד ומעיל וציץ וכו' (יומא עא ב). הנה כהן הדיוט לא יכול להמתיק כל כך הדינים עד שלא היה יכול ללבוש רק בגדים לבנים מבחינת החסדים, אבל הכהן גדול היה יכול ללבוש אפילו בגדי זהב להמתיקם. וכמו שכתב בשם האלהי ר' שמשון מאוסיטראפאלי על המדרש בעוונותיכם שולחה אמכם ואשתאר אמחץ (ישעיה נ, א), שרומז שאחרי החורבן נסתלק אמכ"ם שהוא נוטריקון הארבעה בגדי לבן שהם נגד אותיות הוי"ה, וישתאר אמח"ץ נוטריקון ד' בגדי זהב שכנגד אותיות אדנ"י עכ"ל. ומה שנכנס הכהן גדול לפני ולפנים רק בבגדי לבן, כי שם נכנס ליחוד, ובשעת היחוד הכלה פושטת תכשיטיה, וכמו שנוהגין אפילו בשעת החופה להתיר קשרי בגדי הכלה כראוי להכין היחוד, ומבשרי אחזה אלוה והבן. רק נכנס בשאר עבודות בשמונה בגדים לקשט הכלה ויכנסו הקישוטין לעורר אהבה בלב דודה כדי שיתיחד עמה אחר כך וחיו לאחדים. והכהן גדול היה מבחינת חכמה שהוא כח מה ועניו, ומדרך הענווה להכניע ראשו ומכסים ארבעה תיקוני דיקנא שהם ורב חסד ואמת נוצר ונקה, את הדינים שנכללין בתיקוני לאלפים נושא עוון פשע וחטאה כנגד מהאריז"ל בסוד תיקוני דיקנא למעיין שם, וכן היה הענין בארבע בגדי לבן שכיסה על ארבע בגדי זהב הנעלמים בקרבו בשעת

היחוד, כי היה פושטם מקודם רק שנשאר הרושם מהם בלב דודה כנ"ל, ובזה נמתקו הדינים, והבן:

בגמרא (מסכת יומא (עא ב) תנו רבנן מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש הוה קא אזלי כולי עלמא אבתריה, כד חזיונהו לשמעיה ואבטליון דהוו קא אתי שבקוה לדידיה ואזלי למתר שמעיה ואבטליון, לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאפטורי מיניה דכהן גדול, אמר להן ייתון בני עממיא לשלם, אמרו ליה ייתון בני עממיא לשלם דעבדו עובדא דאהרן ולא ליתי בני אהרן לשלם דלא עבדי עובדא דאהרן. ופירש רש"י דעבדי עובדא דאהרן רודפי שלום עיין שם. והדבר תמוה מאי שנא דנקטו בלשונם המדה טובה ההיא יותר מכל מעשים טובים שהיו בהם נגד הכהן שהיה בימיהם שהיה בו איזה צד קנאה ושנאה:

ונראה לבאר על פי דברי מורינו הגאון מוהד"ב זלה"ה על רבי ישמעאל בן אלישע שנכנס להקטיר קטורת וראה אכתריאל י"ה ה' צבאות ואמר לו ישמעאל בני ברכני וכו' (ברכות ז א). שרבי ישמעאל הגם שהיה גדול החכמים, לא בזכותו לבד זכה להמראה נפלאה, כי אם על ידי הקנה התנא שהיה בימיו והוא הרימו ונשאו בקדושתו כדרך הצדיקים להרים הש"ץ בקדושתם, ועל ידו זכה לכל אלה עד כאן. ובודאי מורינו הצדיק אמר אלו הדברים על פי רוח קודשו שהופיע עליו. אכן על פי דבריו ועל פי שכלנו נראה לומר כי מסתמא הכהן שהיה בימי שמעיה ואבטליון בבית שני ולא היה כל כך כהוגן, מסתמא לא זכה לעלות לקודש קדשים ביום הכפורים כי אם על ידי שמעיה ואבטליון שהיו אז ראשי הדור והם הרימוהו ונשאוהו לזאת המדריגה. ולכן השיבו לכהן גדול שלא יתגאה עליהם, כי הם עבדו עובדא דאהרן, פירוש שעיקר העבודה היום היה על ידיהם, והבן:

עבודת ישראל דברים לסוכות

בפרשת אמור (ויקרא כג, מב) כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. איתא בגמרא דסוכה (כח א) נשים פטורין מן הסוכה. מנא הני מילי דתנו רבנן אזרח זה אזרח, האזרח להוציא את הנשים. פירש רש"י אי הוה כתיב אזרח הוה משמע כל תולדות ישראל אנשים ונשים, והאזרח בה"א אתי למעוטי נשים, עיין שם:

ונבאר על פי דרכינו, דאם כתיב אזרח הוה אמינא לרבויי נשים, כי התיבה מרמזת עליהם צירוף א"ז ר"ח, כי אז מספרו ח' הרומז לח' אותות הוי"ה ואדנ"י שהם מרמזים על עלמין דכורא ונקרא בשילוב כנסת ישראל עם דודה.

ור"ח גימטריא יצחק, שהוא סוד הגבורה והצמצום, רומז גם כן על עלמא דנוקבא. וגם אזרח עקלה ר"ו מספרו גבורה כנ"ל ונפלאת בא"ז. והכי פירושא דקרא, אזרח פירושו זכר ונוקבא, ישבו בסוכות. ואם כן גם הנשים חייבות, לכי כתב קרא האזרח בה"א שמספרו רב"א כמספר ארך, להורות שסוכת ארך מגין עלינו מעלמא אריכא, וממילא שהנשים פטורות כיון שאין להם שם עלייה. כנודע מדברי האריז"ל בסעודה שלישית הואיל ואין לנשים זקנא פטורים מסעודתא דדיקנא. ואם יקשה לך מאי שנא גבי יום הכפורים דכתיב (ויקרא שם כט) תענו את נפשותיכם האזרח בה"א ואפילו הכי נשים חייבות להתענות, והוקשו אשה לאיש כדאיתא בגמרא (סוכה כח ב) אף על גב דעלייה ביום הכפורים גם כן לבחינת אר"ך, וכנרמז במלת האזרח במספרו. יש לומר על פי דברי האריז"ל בכוונות בתפילת נעילה, כי ביום הכפורים יש עליה גם לנוקבא בדיקנא עיין שם, וממילא שיש להם להתענות, דוק והבן:

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמרים (ויקרא כג, מ). איתא בגמרא דסוכה (מב ב) לולב ששה ושבעה, פירוש כשחל בשבת ניטל רק ששה דלא דחי שבת. ופריך אמאי טלטול בעלמא הוא ולידחי שבת, אמר רבה גזירה שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים וכו', יום ראשון דמדאורייתא דחי שבת. ופריך אי הכי האידנא נמי, ומשני אנן לא ידעינן בקביעא דירחא. ופריך אינהו דידעו בקביעא דירחא לידחו וכו', ומשני כיון דאנן לא ידעינן ולא דחו לדידהו נמי לא דחי. ופירש רש"י הטעם משום לא תתגודדו. והגם דתירוץ זה בגמרא קאי על ערבה עיין שם בתוס' (מג א) בד"ה אינהו דידעו בקביעא דירחא, מסקי שם דבמסקנא קאי האי תירוצא גם אלולב וכנ"ל. והנה תיוהא קא חזינא מה שאמרו בגמרא בלשון דחי שבת, וכן הברטנורא העתיק לשון דחיית שבת אצל נטילת לולב שאין בו שום מלאכה רק טלטול בעלמא ואסור רק מספק שמא יעבירנו, ומה שייכות לשון דחיית שבת בנענוע זה, כיון דבשעת הנענוע לא עביד מידי:

ונראה לבאר על פי שורשו וסודו הידוע ליודעי חן, דהנה בלולב ומיניו אנו עושין היחוד על פי הנענוע, כי הלולב רומז על צדיק חי עלמין שבצדקותינו הרבים הוא נפרד מבחינת מלכותו. וזה שאנו מראין בהולכה שהוא נשא ומרומם מבחינת מלכותו. ואנו מיחדין אותו בהובאה דרך זיווג ויחוד כנזכר בזוה"ק פרשת תצוה (ח"ב קפו ב) ובכוונות, לפי זה שעל כל פנים בשעת הולכה שרומז שאין היחוד אז אלא בשעת הובאה, יש לומר דזה ניחא כשחל יום טוב להיות בחול, ואז היחוד נעשה רק

על ידי מעשינו כידוע בכוונות יום טוב, אבל ביום שבת כי קודש הוא ומקודש ועומד הוא והיחוד נעשה ממילא, אם כן אין להוליך הלולב להראות חס ושלום פירוד וקיצוץ על כל פנים בשעת הולכה אשר לא כלת ולבך ניחא הלשון דלא דחי שבת כי יש דחיה מרוחניות הקדושה על ידי הולכה כנ"ל, ודברי חכמים כדרבונות וחכמות צפרנות:

וכל זה הענין הוא בגבולין הוד דחיית שבת כענין מלאכת סותר שהוא מל"ט מלאכות דעל ידי הולכה סותר היחוד ובנין ושילוב העולמות המיוחדים ממילא, אבל במקדש ובבית תפארתנו שהיה לאל ידינו לעשות יחודים נשגבים גבוהים מעל גבוה רשאים ליטול הלולב גם בשבת. הגם דבשעת ההולכה הוא כמפריד היחוד וסותר, מכל מקום כיון דבשעת הובאה היינו יכולים לעשות יחודים נפלאים ורמים יותר, הרי חשוב ההולכה שעשינו דהוה סותר כנ"ל כסותר על מנת לבנות שלא במקומו, כי הבנין והיחוד אחר הסתירה הוא במקום אחר גבוה מעל גבוה, וקיימא לן בפרק במה מדליקין (שבת לא ב) דסותר על מנת לבנות שלא במקומו לא הוה סותר. לכן במקדש היו נוטלין הלולב ומוליכין וסותרים כדי לבנות על ידי הובאה יחוד אחר שלא במקומו הראשון רק יותר גבוה ונשא. אבל בגבולין שכל התיקון על ידי ההובאה לא יהיה רק לעשות היחוד במקומו הראשון כמו שאנו עושין ביום טוב. וכשחל בשבת שהיחוד ממילא כי הוא יום מכובד, אסור לסתור על ידי ההולכה, כי הוה כסותר על מנת לבנות במקומו, כי הוא היחוד שכבר היה שלא על פי מעשינו ולהכי לא דחי שבת:

ועתה נבאר איך נרמזו הסודות בדברי התלמוד הקדושים, דלזה אמר רבה הטעם שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים, רומז דכיון דבשעת הולכה על כל פנים יש איזה פירוד בין חי העולמים ובין מלכותו חס ושלום, יש לחוש שלא יתאחזו החיצונים וטורי דפרודא, וזה פירוש שמא יעבירנו ד' אמות, להמלכות הנאחזות בד' אמותיה תפארת נצח הוד יסוד ויעבירה בראש השנה הם רשות דרבים דשו בה וטורי דפרודא:

ואפשר עוד לומר, כי זה רומז אומרם במקדש רבקיא בקביעא דירחא, כי המלכות נקרא ירח כנודע מזוה"ק, ושם היו בקיאין בקביעותה, פירוש שהם היו יכולים בקדושתם לקבוע אותה במסמרות הקדושה ולשמרה מכל פגם ופילוג בשעת הפירוד בשעת ההולכה, כי שם היו בני עליה וחכמים נפלאים ומשרתים קדושים להבורא יתברך עד אין ערך. אבל אנן דלא ידעינן בקביעותה בעוונותינו הרבים

גבר עלינו מה שהיה ואנו מקווים שיחזור ויתיחד במהרה ועינינו כלות לזה יומם ולילה. ואז אם חל בשבת איננו רשאים להפוך היחד, כי אין המלכות אתנו בחזקת שימור:

ועל זה פריך הגמרא, אינהו דידעי בקביעא דירחא האידנא נמי לידחו כנ"ל, ומשני כיון דאנן לא ידעינן אינהו נמי לא דחי, פירוש כיון דרובן של ישראל הם בחוצה לארץ מפוזר ומפורד, ובכל צרתם לו צר כתיב (ישעיה סג, ט), שהמלכת עמנו בכל מקום שאנחנו גולים, לכן אפילו שיש כח ביד בני ישראל שבארץ ישראל לקבוע המלכות בקדושת ארץ ישראל, והם בקיאין בקביעא דירחא, מכל מקום אזלינן בתר רובא, אלו הן הגולים, ולא דחי שבת, עד שה' יתברך יקבץ נדחינו ולהתחבר השושנה העליונה עם דודה באהבה ואחוה וריעות לעד ולנצח נצחים אמן:

ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' תמיד (ויקרא כד, ח). דהנה חתן בשבעת ימי המשתה אם יש שם פנים חדשות חייב בכל סעודה לברך שבע ברכות, וגם בשבת ויום טוב לדעת הפוסקים (אבן העזר סימן סב סעיף ח) דוקא בשני הסעודות אבל לא בסעודה שלישית דשבת, והרמ"א (שם) פסק דאפילו בסעודה שלישית מברכין על פי שנהגו כן עיין שם. והסברא נותנת כדבריו, דממה נפשך אם השבת הוה כפנים חדשות בסעודת שחרית אף על גב דהיה גם כן קדושת שבת פנים חדשות בליל שבת, מכל מקום אמרינן כל סעודה קדושתה אחריתי היא, וכמבואר בדברי האריז"ל ובספרי קבלה כי בלילה העליה למלכות ובשחרית לצדיק יסוד עולם, לכן מהראוי לברך גם בסעודה שלישית שיש בו עליה לכתר עליון כנודע. ולולא דמסתפינא הייתי אומר על חג הסוכות, כשאירע לחתן בתוך שבעת ימי המשתה מברך כל יום ויום שבע ברכות, משום דכל יומא קדושה באנפיה נפשיה הוא, כי אושפיזא דיומא דא איננו אושפיזא דיומא אחרא כנודע, והבן:

ונחזור לענין, דכן אנחנו נוהגים להתפלל תפילה עם שבע ברכות שמונה עשרה לפני כל סעודה בסוד שבע ברכות כנודע. וזהו סוד לחם הפנים שערכו בשבת, לפי שאז פנים חדשות כנ"ל. וסוד פנים רומז אף על גב דלית אתר פנוי מיניה כל פנים שהוא פונה אינו אלא לישראל. וכן לעומתו כל הפנים שלנו וכל מחשבותינו יהיו בלתי לה' לבדו לעובדו. וזה שפירש רש"י (שמות כה, כט) שהיה ללחם פנים מכל צד, כי צד הוא מלשון מחשבה, מלשון ואשר לא צדה (שם כא, יג), רומז כי כל צד ומחשבה לא יהיו אלא לה', וכן רומז הכתוב ביום השבת ביום השבת כי בודאי מי שהוא טרוד ביצרו כל ימות החול אי

אפשר לו להכין עצמו במחשבותיו להיות קדושים לה' אפילו בשבת כנזכר בספר הקדוש ממורינו ורבינו ספר נועם אלימלך בפרשה זאת בפסוק ששת ימים תעשה מלאכה (ויקרא כג, ג) עיין שם, רק שצריך כל אדם להכין עצמו בימי החול ולהתבודד עם קונו ולטהר ולקדש כדי שיהיה בשבת קודש השלהבת עולה מאליה, וזה נקרא בזוה"ק שבתון דחול. וזה רמז הכתוב ביום השבת ביום השבת, כפלים, לרמז כי חול מכין לשבת כנ"ל:

עבודת ישראל דברים לשמיני עצרת

במסכת תענית (ז א) גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה שנאמר (דברים לב, ב) יערוף כמטר לקחי ואין לקח אלא תורה שנאמר (משלי ד, ב) כי לקח טוב נתתי לכם. רבא אמר יותר מיום שניתנה בו תורה שנאמר יערוף כמטר לקחי מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול עכ"ל. נרמז בכאן על יום חג שמיני העצרת, וכינו אותו בשם יום הגשמים על שם שמברכים בו מוריד הגשם ונעשה בחינת גשמים יורדין. ואיתא במדרש תנחומא (פנחס טו) שהיה מהראוי להיות שמיני עצרת אחר החג חמשים יום כשם שיש מפסח ועד עצרת, אלא אמר הקדוש ברוך הוא חורף הוא ואינן יכולין להניח בתיהם לבוא לכאן, אלא עד שהן אצלי יעשו עצרת, מנין ממה שקראו בענין (במדבר כט, לה) ביום השמיני עצרת וגו' עכ"ל:

ומזה נבין בדעתינו שיש בידינו לתקן התיקונים מיום ראשון דסוכות עד שמיני עצרת כמו שאנו מתקנים מפסח ועד עצרת בימי ספירה לתקן עץ החיים, ומסתמא דרך אחד לימים אלו ואלו למביני מדע. ומהראוי היה גם כן לתקן זה בשבעה שבועות, אלא שחס הקדוש ברוך הוא עליהם כנ"ל במדרש. ולזה רמזו חז"ל גדול יום הגשמים, היינו שמיני עצרת, כיום שניתנה בו תורה, שהוא חג השבועות. אבל רבא פליג עליה ואמר דמעלתו יותר גדול שבו מטפטף מ"ח טיפין כנודע:

עבודת ישראל דברים פרשת וזאת הברכה

וזאת הברכה אשר בירך משה איש האלהים. הענין הוא, כי יעקב אבינו ע"ה בירך את בניו לפני מותו ועשה אותם מרכבה לשם אדנ"י, כמו שאמר הכתוב [(בראשית מט, כח) וזאת אשר דיבר להם אביהם], וזאת הוא מלכות. ושם אדנ"י יש בו שנים עשר אותיות כזה, אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, כנגד י"ב בני יעקב. וכל אחד הוא מרכבה לאות אחת, אבל משה רבינו ע"ה עשה אותם מרכבה לשם הוי"ה ברוך הוא, וי"ב שבטי י"ה כנגד י"ב גבולי אלכסון כידוע. וזה וזאת הברכה אשר בירך משה איש האלהים, שבתחילה

היו במדריגת אלהי"ם בחינת נוקבא, והוא ברך אותם ועשה אותם להיות מרכבה לשם הוי"ה ברוך הוא מדריגת איש דכורא, והבן מאוד:

בעזר ברא כל בעשר אמרים, נשלם ספר הדברים.

ויתעלה שמו יתברך לדור דורים, שנשלמו כל החמשה ספרים.

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם:

עבודת ישראל ליקוטים

ואשה אחת מנשי בני הנביאים וגו' (מלכים - ב ד, א). נוכל לבאר הרמז על החורבן המר אשר אנחנו בקרבו, כי כנסת ישראל נקראת אשה אחת, והיא מנשי בני הנביאים, פירוש כשהיה בית המקדש קיים היו לנו נביאים וחוזים להודיע לנו גדולת מלכנו יתברך ואת הדרך אשר נעלה בה, לא כן עתה כי אין אתנו נביא וחוזה ואנחנו לא נדע מה נעשה כצאן בלי רועה. וזה נקרא נשי לשון שכחה כמו שכתוב (איכה ג, יז) נשיתי טובה, וכן כי נשני אלהים וגו' (בראשית מא, נא), והאשה הנ"ל צעקה אל אלישע אותיות א"ל יש"ע, דהיינו שהיא מתמרמרת וצועקת לצור ישענו הנקרא א"ל יש"ע. לאמר עבדך אישי מת, דהיינו הבהירות שהיה לי מקדם, והנושה בא לקחת וגו', דהיינו לא זו שאינני עובד ה' כראוי, אף זו כי לא נתנני נופש בצרות שונות, ונקרא נושה שנפרע מעוונותי. ואמר לה א"ל יש"ע הגידי לי מה יש לכי בבית, כלומר דודה עונה לעמו בני ישראל באיזה זכות אושיעך מה יש לכי. ותאמר אין לשפחתך וגו' כי אם אסוך שמן, ופירשו בו כדי משיחת אצבע קטנה, דהיינו שהיא משיבה שלא נשאר לה בלתי דבר קטן הוא האמונה, כי האמונה הוא שמקיימת אותנו ותושיענו במהרה:

ויאמר לכי שאלי כלים מן החוץ, דהיינו שהיוצר כל נותן עצה הגונה לנו לשאול כלים הם אהבות ויראות מן החוץ, כלומר מן החיצוניות. כי מי שרוח נכון בקרבו יוכל ללמוד ולקחת מדברים חיצונים, דהיינו אם אני אוהב את אשר לי שאני משפח עמהם רגע ומי יודע אם למחר, על אחת כמה וכמה שתהיה אהבת נפשי דבוקה ליוצרי שהוא עמי לעולם. וכן יראה, אם אני ירא מבשר ודם, על אחת כמה וכמה מהאל הנורא קיים נצחי, וכן שאר המדות:

ובאת וסגרת הדלת, היינו שזה היסוד האמיתי לכל העבודה להתבודד ולחשוב בשפלותו ולדעת כי הוא בבחינת דלות עד מאוד, ועל ידי הנעת רוחו ושבירות לבו יוכל לעלות אל ה'. וזה שאמר הכתוב ויצק על כל הכלים, דהיינו

שההכנעה ונמיכת רוחו צריכה להיות ניצוק על כל עבודת ה' בכלים הנ"ל אהבה ויראה. וסיים הכתוב והזהיר והמלא תסיעי, דהיינו שבחינת מלא חלילה שהאדם מדמה ברוחו שהוא מלא תורה ומעשים טובים ומעלות ומדות, תסיע ותשליך מעליך. והוסיף הכתוב ואמר ואת ובניך תחיו בנותר, דהיינו שכל חיותך לא יהיה רק בנותר, כי אתה כנותר, כמו שאמרו (ראש השנה יז ב) למי שמשים עצמו כשיכים, וכמו שביארתי למעלה וסגרת הדלת לשון דלות, וכמו שכתב הראב"ד כי בשם שד"י ואדנ"י כשאתה מסלק מהם אותיות דל"ת נשארים אותיות י"ש אני, ביאור דבריו, כשאדם בבחינת דלי דלות, אז הוא מנושא ומנוטל אל אביו שבשמים. וזה י"ש אנ"י בסוד היחוד השמות הנ"ל שהם ביו"ד, והבן:

ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך לנטוע שמים וגו' (ישעיה נא, טז). הנה הקדוש ברוך הוא נותן דבריו הקדושים בפה הצדיק שיוכל לפעול רחמים וחסדים לעולם וכל הצטרכותם, והגם שהצדיק מדבר בפיו ובלשונו, מכל מקום כח הדיבור והדיבור בעצמו הם כח ה' יתברך בעצמו ואינם נפרדים חלילה מאתו כלל, וכמו שאמרו במשה רבינו רבן של כל הנביאים שהיתה שכינה מדברת מתוך גרונו (זוהר ח"ג רלב א), וכל צדיק לפי מדריגתו ודביקותו. לכן מחמת כי בקרבו כח ה', לכן יש בכח פיו לברוא שמים חדשים וליסוד ארץ, ופירש רש"י ולשכללא כנישתא. אמנם ה' הגביר חסדו על יראיו, כי חפץ להתפאר בם נגד המלאכים ולהראות כח של יראיו שיאמרו שעושה בכוחו. והוא למשל כמו האב שמלמד את בנו תורה ורוצה להתפאר בו שיאמרו כל רואיו שהוא משכיל מעצמו, לכן גם הקדוש ברוך הוא עושה כזה עם בני ישראל שמכסה עליהם כאילו עושים מעצמם לנטוע שמים וליסוד ארץ, וזה שאמר ואשים דברי בפיך כנ"ל. וגם ובצל ידי כסיתיך, לכסות עליך שלא יראוך, כי אני הנותן לך כח לעשות חיל. ועוד מגביר חסדו לאמר לציון עמי אתה, כי הצדיק נקרא ציון, וסימנא בעלמא שהבורא מנהיג העולם על ידו, וגם ציון גימטריא יוסף, שהוא צדיק יסוד עולם, לאמר לו עמי אתה, ואיתא בתיקוני זוהר (תיקון צט) אל תקרי עַמִּי אַתָּה אֶלָּא עִמִּי בשותפא, כי מעלהו ומיחדו עם הצבאות שפירושו כמצביא עביד בחיל שמיא ודיירי ארעא. וזה מרמז עִמִּי בשותפא, כי שם המורה הצבאות הוא שם השתפ"א כנודע, שפירושו כי הצדיק הוא שותף להקב"ה במעשה בראשית, ולכן יכול ליסוד ארץ ולנטוע שמים להמשיך השפעות טובות עלינו ועל כל ישראל אמן:

למען תינקו ושבעתם משוד תנחומיה למען תמצו והתענגתם מזיז כבודה (ישעיה סו, יא). ופירש רש"י משד לשון שדים,

מזיז בעבודה מכבוד הזז וממשמש לבוא לה וכו' עיין שם. ויש עוד למצוא איזה רמז בדברי הנביא לעבודת בוראנו יתברך שמו, דהנה עיקר העבודה להעלות המלכות להבורא יתברך, דרצינו להמליך אותו בכל אשר תמצא ידינו, ולא חס ושלום על מנת לקבל פרס או איזה תענוג, רק שעיקר השביעה שנשבע מזה שהקב"ה מתענג על ידינו במלכותו. וכמו שכתבתי כבר בנוסח התפילה ולא הנחלתן מלכנו לעובדי פסילים, דהוא שפת יתד שהם בכלל הנזכרים לעיל. אלא הענין לרבות כי לא ניתנה שמירת שבת ותענוגים כי אם לעובדי יתברך שמו שלא על מנת קבלת שום ענין, ואפילו לאותן שימליכו הבורא ברוך הוא כדי שיהיו בני עולם הבא או שישיגו השגת הנבואה ושאר ענינים, דכיון שהם מחשבים איזה דבר תכלית בעבודתם, נמצא הם עושים פסל ותמונה במלכות שמים דלית תמונה באתריה, וזה שאומרים ולא הנחלתו מלכנו לעובדי וכו', שעובד לאיזה תכלית ונקרא פסל או פסול שהוא כרות וחתוך מהקדושה כיון שיש בו מחשבה גשמית אם כן יש תכלית להעבודה וקץ וסוף, אבל למעלה הוא מבלי התחלה ומבלי גבול וסוף, רק מותר להתענג ולשמוח בעבודה מחמת שהמלך שמח ומתענג ורוצה להשפיע כל טוב, כמו שאמרו (פסחים קיב א) יותר ממה וכו' רוצה להניק. ואם כן על ידי העבודה גורם השפעה הקדושה שנוזלת ממלכות שמים לעושי רצונו, הגם שאין עבודתו חס ושלום לתכלית זה, מכל מקום מתענג במה שהמלך שש ושמח בהשפעתו:

וזה למען תינקו ושבעתם, עיקר השביעה משד תנחומיה, משדים שלה שרוצת להניק לבניה, וזה ענין תנחומיה כמו שכתוב (איוב לח, לב) ועיש על בניה תנחם. ויש עוד מדריגה היותר גבוה, כשאנו מעלין המלכות לכתר עליון כמו שבת במוסף שאנו שואלים איה מקום כבודו, עיין שם בכוונות. ואז אי אפשר לינק אפילו ממנה, כי היא למעלה למעלה, אכן התענוג הוא מזיז כבודה, פירוש יהיה איך שיהיה ולא לינק ממנה, אמנם שתתגדל המלכות כרצון הבורא, וזה פירוש למען תמוצו, והוא ענין תמצית ודבר מועט, פירוש שהיניקה מועטת לפעמים והתענגתם מזיז כבודה, פירוש שיש על כל פנים להתענג ממה שכבודה זז למעלה למעלה:

כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה עומדים לפני נאום ה' כן יעמוד זרעכם ושמכם (ישעיה סו, כב). בילקוט (ישעיה רמז תקיב) ר' יהודה בשם ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי שמים חדשים וארץ חדשה אין כתיב כאן, אלא החדשים החדשה אפילו שמים וארץ העתידים להבראות כבר הם ברואים מששת ימי בראשית וכו'. קל

וחומר, ומה שמים וארץ שלא נבראו אלא לכבודן של עושי רצונו חיים וקיימים לעולם ולעולמי עולמים, קל וחומר צדיקים שבשבילם נברא העולם וכו' עיין שם:

הנה הילקוט מייק מדכתיב החדשים החדשה בה"א הידיעה, שמע מינה שהם ידועים וכבר נבראו בעולם. וביאור הענין של שמים החדשים וארץ החדשה, כי כשישראל עושים רצונו ועמך כולם צדיקים עוסקים בתורה לשמה ובמצוות לשם בוראם הם בוראים עולמות חדשים וכמו שאמרו רבותי נ"ע בפסוק בדבר ה' שמים נעשו (תהלים לג, ו), על ידי שהצדיק מדבר דבר ה' נעשו שמים וארץ ועולמות. וכמו שכתב האריז"ל בפירוש ואילין מיליא יהון לרקיעיא עיין שם. וזה היה השעשוע ותענוג בוראנו יתברך כשברא העולם צפה והביט שעתידים להיות קדושים בארץ ויעבדו אותו בתורה ומצוות עד שיבראו עולמות חדשים, ואם כן הגם שהם חדשים הם רק חדשים בערכינו, אבל לא לפני הצופה ומביט מקדם אשר נעשה, וזה שאמר אפילו שמים וארץ העתידין להבראות כבר הם ברואים מששת ימי בראשית, דהיינו במחשבה ובמקור עין הבורא יתברך. וזה הענין נמצא בספר הקדוש נועם אלימלך של מורינו נבג"מ שכתב שזה הענין הוא לצורך המתקת הדינין וביטול צרות רעות, דהיינו הגם שנגזר על אחד בעולם הזה, אבל כשהצדיק מחדש חדשים ובורא עולמות חדשים ושם לא היתה הגזירה כלל וחלף והלך לו:

וזה שאמר הילקוט קל וחומר לצדיקים עצמן שבשבילם נברא העולם, דהיינו שהם גורמים ופועלים הבריאה של שמים החדשים וארץ החדשה, קל וחומר שהם עצמם חיים וקיימים לעולמי עולמים ופועלים כרצונם גזירות טובות ישועות ונחמות עלינו ועל כל ישראל אמן:

ובזה הענין תבין ענין ברכת התורה שהחמירו בה חז"ל עד שאמרו (נדרים פא א) על מה אבדה הארץ (ירמיה ט, יא), דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוה עד שפירשה הקדוש ברוך הוא בעצמו על עזבם את תורתי ולא הלכו בה, אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה וכו' עיין שם. וכבר הציע הב"ח (או"ח סימן מז) דבריו המתוקים על פי קדושתו הנפלאה ונראית מתוך דבריו עיין שם ותמצא מרגוע לנפשך. וגם אנחנו נוסיף על דבריו הקדושים קצת, דהנה מי שלומד תורה על מנת שיהיה לומדן חס ושלום, או אפילו שידע הדינים על בוריין ולעבוד ה' כרצונו, מכל מקום אין לו תענוג גדול מעסק התורה כמו העוסק לשמה לחזות היכל לשכינה תיכף בשעת עסק התורה ומרכבה קדושה:

והנה על פי משל ממילי דעלמא, כשעבד עושה רצון אדוניו לפי שנצטוה מאתו ומקבל עולו, מכל מקום אינו מתענג בזה, כי לולא נצטוה היה יותר טוב לו שילך חפשי ובן חורין, רק שהוא מוכרח לעשות מה שציוהו אדוניו. אבל הבן שעושה רצון אביו באהבה ומתשוקה, אז יש לו תענוג מכל דבר אשר הוא עושה, ואדרבה הוא משתוקק תמיד מתי אזכה לשמש את אבי. וכן הענין בעבודת יוצרנו יתברך שמו, כשאדם לומד תורה דרך עבדה כדי שידע איך לעבוד לו יתברך שמו אין לו שום תענוג מעסק התורה ולא יתלהב לבו לברך ברכת התורה ולהודות לו יתברך שמו על נתינת התורה, כי מה איכפת ליה אם לא נתנה היה פטור ממנה, מה שאין כן מי שלומד תורה לשמה כמו שכתב הב"ח שם להיות כסא והיכל לשכינה על פי נשמתו העוסקת בדבר ה' והוא נעשה מרכבה לשם ה' ושורה עליו כל הקדושה וכל המלאכים מקשיבים לקולו, וכמו שהאריכו בזה בספר הזוה"ק ובספרי קבלה, אם כן יש תענוג גדול והשתוקקות והתלהבות להודות לו יתברך שמו על נתינת התורה ולברך אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעסוק בדברי תורה. ואומר הערב נא ה' אלהינו שיהיו דברי תורה מתוקים בפינו כנ"ל, ונהיה אנחנו וצאצאינו עוסקים לשמה. ואמרו וצאצאינו, ולא זרעינו או יוצאי חלצינו, לרמז בו שיהיה היחוד על ידינו בשם הוי"ה ובשם אדנ"י העולים צ"א, וזה הוא צאצאינו היוצא ונולד על ידי מעשינו ועסק התורה לשמה, ונבראים בזה עולמות חדשים שיחדש הקדוש ברוך הוא עלינו גזירות טובות ישועות ונחמות:

תהלים

יגמר נא רע רשעים (ז, י). פעם אחת בשבת קודש רחצתי ונפל במחשבה, מימיו נאמנים (ישעיה לג, טז), ולא הייתי יודע כוונה זו, עד שהאיר ה' עיני שכתב האר"י ז"ל שאלו המים הם מכל אחורי שמות והם נ"א יודי"ן. וכשנשא הידים עד נגד המוח שהוא הדינים נמתקים בשורשם ונדחו הקליפות, וזה צירוף נ"א מני"ם, כי מני"ם הוא יו"ד שכולל כל מנינים, וזה יגמר נ"א רע רשעים, ויוחזר לרחמים:

ימטר וגו' (יא, ו - ז). פירוש שדוד המלך ע"ה בקש מאת ה' שיעניש לרשעים על ידי הנהגת מדה במדה, וכפי שהם עושים ה' ישלם להם. וזה נרמז במלת מטר, כי מטר רומז על בחינת הנהגה הנ"ל. כי רמ"ח רומז על רמ"ח איברי אדם, כי הנהגת מדה במדה נקרא על שם כמראה אדם עליו מלמעלה (יחזקאל א, כו), אמן לפי שזאת ההנהגה לא טובה ושוה לכל נפש, כי יש גם כן מבני ישראל אשר אין כל כך מעשיהם כהוגן, ואם יתנהג הבורא ברוך הוא עמהם לפרוע להם כמדתם לא יוכל

להיטיב להם כראוי, ואם ירצה לפתוח להם שערי מתנת חנם צדקה וחסד של מעלה, אז גם כן הרשעים רוצים לינק ממתנת חנם כיון שהוא חסד חנם, לכן עבור זאת הקדים הקדוש ברוך הוא לישראל מצות צדקה לחונן דל בחנם ומחמת זאת ממילא נפתח למעלה שער מתנת חנם וחסד. והוא מדה במדה, כמו שאדם פותח ידו בחסד חנם, כן הקדוש ברוך הוא משלם לו שכר וחסד גם שאינו מקיים כל המצוות כראוי. וזה פירוש הפסוק כי צדיק ה' צדקות אהב, שחפץ להצדיקנו במדת צדקה כדי שלא יוכלו הרשעים לינק מדת חסד של מעלה, רק שיהיו נפרעים מנת כוסם, כלומר כמעשיהם. אבל לבני ישראל, ישר יחזו פנימו, פירוש פנים של מעלה דהוא חסד חנם ממכילין קדמאין עם פנים שלמטה המתנהג מדה במדה ונקרא זעיר אנפין כנודע:

כרום זלות לבני אדם (יב, ט). פירוש לפי הגמרא (יבמות סד א) שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים לתקן עליונים, והצדיק יש לו לידע שכל מה שיבוא לו ומתפלל עליו, בודאי דוגמא זו צריך בעולמות עליונים והקב"ה מזמן זה להצדיק כדי שיתפלל עליו, וזה עיקר כוונת התפילה כמו שכתב אמ"ו מוהד"ב זצ"ל. ובודאי בכל התפילות נעשה התיקון בעולמות עליונים, ולפעמים יתוקן גם בעולם הזה מה שהצדיק צריך, ולפעמים אין נעשה לתתא, וכשאדם רואה שאין תפילתו עושה פירות מזלזל, ובאמת עמדו ברומו של עולם ושם עשו פירות:

הפלה חסדיך וגו' (יז, ז). כתב רש"י הרי זה מקרא מסורס עיין שם. ויש עוד לומר בעזרת ה' יתברך על פי מה שכתבתי לעיל קפיטל י"א עיין שם. ולפי שהתפלל דוד המלך ע"ה הפלה חסדיך, דהיינו שהקב"ה ישפיע מחסדים שלמעלה הנפלאים. ולכן התפלל שהוא מושיע החוסים מהרשעים המתקוממים בימינך, פירוש שלא יהיה אחיזה למתקוממים בימינך שלא יקטרגו, כלומר כיון שאתה משפיע בחנם גם אנחנו כמוהם, ועל ידי זה הימין הם מתקוממים. אכן אתה תושיע, כי בידך לעשות מגן וצנה בפני החסד שלא ינקו החיצונים, וכמו מדת הצדקה שכתבתי לעיל וכיוצא בזה:

ארוממך ה' כי דליתני (ל, ב). שמעתי בשם החסיד מוהר"א מקארלין כי כאשר ירצה להרים הבנין צריך להרים מהיסוד דלמטה, דאי יתחיל מלמעלה הרי יהרס הבנין וישאר התחתון למטה. ולזה אמר דוד אני יכול להרים כל הבנין של הבית מפני שאני דליתני, דלית מסנא כהאי דל ואני למטה מאוד, ולכן כשאני מרים מרים כל הבנין, ולכן צריך אדם

לעשות עצמו כדל לפלטרא דמלכא, וכל הצלותיה מתעטפין בצלותא דהאי מסכנא. (עד כאן):

לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך (לד, א). והאר"י ז"ל רמז בכאן על ידי ששינה ריחו וטעמו לפני אבינו מלכנו הנקרא אב"י מל"ך. ויגרשהו, לסיטרא אחרא וילך עיין שם. וזולת זה צריך גם כן להבין מהות המעשה הזאת שדוד מלך ישראל ראש החכמים ומשבעה הרועים לא היה בכוחו ובקדושתו ובחכמתו להמלט מבית אכיש מלך גת אם לא שעשה עצמו לאיש משוגע וחסר דעה ורירו נוטף ככתוב שם (ש"א כא, יד) והדבר תמוה. אכן נראה ביאור הענין, כי דרך הצדיק בבוא אליו איזה יראה רעה או אהבה רעה בעולם הפירוד מפני הבריות, מיד נרתע לאחוריו ומעלה אותם לעולם עליון ומתדבק ביראת הבורא או באהבתו הגדולים. וכשהצדיק מתדבק באמת בה' כדרכו, ממילא סרים מעליו היראות ואהבות השפלים, כי הם רק לבושים להזכירו אהבה ויראה פנימית מפני הבורא יתברך, ולכן כאשר נדבק בפנימיות כולם כבגד יבלו כלבוש יחלופו. גם נודע כשהצדיק מתדבק בבוראו ולבו מתלהב באהבתו ויראתו, אז הוא למראה עיני הרשעים שרואין אותו מפזז ומכרכר כאילו הוא משוגע וחסר דעה, כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם תענוג עבדות לא ידעו ולא יבינו וכל הפוסל במומו פוסל, כמו שאמר שלמה המלך ע"ה (ישעיה נט, טו) סר מרע משתולל:

וכל הענין הזה היה בדוד משיחנו כשבא לבית אכיש וראה כבוד מלכותו ועבדיו העומדים לפניו ונפל עליו איזה פחד ככתוב שם במקרא עיין שם. ותיכף התדבק ביראת אלהים חיים ובאהבתו והתלהב בהם עד שהיה מפזז ומכרכר בהתפשטות הגשמות וירירו נוטף, ואז נדמה להרשעים שהוא משוגע וחסר דעה כמו שכתוב שם (ש"א כא, טז) חסר משוגעים אני כי הבאתם לי להשתגע, ותיכף שלח אותו חפשי כנ"ל כיון שהתדבק בבוראו יתברך מיד גירש לסיטרא אחרא וליראה החיצונית ובטלה ומבוטלת. ובזה יובן דברי האר"י ז"ל כפשטן, בשנותו את טעמו וריחו לפני אבינו שבשמים, ויגרשהו לסיטרא אחרא וילך. וזה שכתב רש"י ז"ל הגם ששמו אכיש, כל מלכי פלשתים שמם אבימלך. ולפי דרכנו לכן רמז הכתוב בשם אבימלך, לאורות כי שינה טעמו לפני אבינו מלכנו, והבן:

(**גם** זה מגליון התהלים)

דום לה' והתחולל לו (לז, ז). יש בכאן קבלה יחוד אחד לעשותו עם דמדומי חמה ואי אפשר לגלותו אלא מפה לאוזן, והוא מרומז בגמרא (גיטין ז א) במה ששלח אחד לחבירו בני אדם העומדים עלי, שלח

לו דום לה' השכם והערב עליהם לבית המדרש והוא יפילם חללים חללים לפניך, והמבין ידום:

אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבור בסך אדדם עד בית אלהים וגו' (מב, ה). דהנה אדמו"ר מוהר"ב זלה"ה אמר בפירוש הפסוק צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבוא וארא פני אלהים (פסוק ג), כי כל ימי הספירה אנו מיחלים ליום ל"ג בעומר שבו הרחמים גוברים על פי שם אכדט"ם שנתגלה בו, והוא האותיות בא"ב לפני אותיות אלהים, ונקרא פני אלהים שבכל מדת דין צריך להיות בו פנים של רחמים ופנימיות שבו, וזה אמר בפסוק זה אל חי גימטריא מ"ט הם ימי העומר, [כמו שכתב האריז"ל כי שם כד"ט עולה ל"ג], וצמאה נפשי מתי אבוא וארא פני אלהים, הפנים שלו שהוא שם הנ"ל שיוצא מראשי תיבות כי טובים דודיך מיין (שיר השירים א, ב), שנתגלה הטוב הגנוז עכ"ל. ולפי דעתי גם הקפיטל מורה על ימי הספירה שהוא קפיטל מ"ב שבו ניתקן שם מ"ב של אנא בכח וכו':

והנה איתא בזוה"ק ברעיא מהימנא פרשת בהעלותך (ח"ג קנב ב) בד"ה פקודא שלושים וזה לשונו, כיון דכנסת ישראל מתעטרא בעטרהא בניסן לא אתעדיאת כתרהא ועטרהא מינה תלתין יומין וכל אינון תלתין יומין וכו' מאן דבעי למחמי למטרוניתא יכול למחמי, כרוזא כריז כל מאן דלא יכול למחמי למטרוניתא ייתי ויחמי עד לא ינעלון תרעי, אימתי כרוזא כריז בארבעה עשר ליירחא תנינא דהא מתמן עד שבעה יומין תרעין פתיחן מכאן ולהלאה תרעי ינעלון עכ"ל:

וצריך הענין ביאור, מפני מה שני שבועות קודם חג הקדוש הבא ינעלון תרעי, ואדרבא כל אשר יקרב הזמן לקדושת החג מהראוי שיפתחו השערים למיחמי למטרוניתא. אלא דיש לומר שכיון דאמרו חז"ל (פסחים ו א) שואלין ודורשין לפחות שני שבועות קודם יום טוב מענינו של יום, מסתמא הכלה העליונה מתקשטת בקישוטיה בימים הללו, ולכן ניחא נעילת שערים בזמן ההוא, כי אין רשות לאדם ליכנס ולא דרך ארץ הוא, וכמו שכתוב בזוה"ק (בפרשת פקודי בד"ה ויביאו את המשכן אל משה) על פסוק (שמות מ, לה) ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד וגו' וכבוד ה' מלא את המשכן וגו' עיין שם:

ואפשר עוד לומר, הגם דנעלין התרעין, כי מבשרי אחזה אלוה, שאין מדרך ארץ להסתכל בשעת הקישוטין, מכל מקום כשהצדיק מקטין את עצמו והוא בעיני עצמו אפס ואין בהחלט מחשבתו וקטן בעיני עצמו יש לו רשות ליכנס גם בימים הללו. כי מבשרי אחזה, כי לפני הקטן אין בושה לעשות שום דבר, ואדרבא דרך

האם להניק לולד ולקשט את עצמה. וכן הענין כשמקטין האדם את עצמו אז כל השערים פתוחין:

וזה הענין נרמז בפסוק אלה אזכרה, כשאני בא ליום ששה ושלושים בעומר שהוא גימטריא אלה, אזכרה ואשפכה עלי נפשי, כי אז ננעלו השערים ואיך אעבור בסך ב' פך, ב' רומז לב' שבועות אלו שאז ימי קטנות כנגדע, ואז אני צריך להשפיל עצמי ולהקטין, ואז אני בסוד אדדם צירוף א"ם ד"ד בסוד הניקה, ואז הצירוף אמג"ל שהאם מגלה את עצמה לפני בנה בתכשיטיה ועיין בכתבי האר"י והבן. (עד כאן):

אני אמרתי אלהים אתם וגו' אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו קומה אלהים שפטה הארץ וגו' (פב, ו - - ח). הנה איתא במדרש (מדרש תהלים כא) מלך בשר ודם אין קורין אחר בשמו אבל הקדוש ברוך הוא קורא את ישראל בשמו שנאמר אני אמרתי אלהים אתם. ואף על פי שכתוב אחר כך אכן כאדם תמותון וגו' משמע שבאמת לא נקראו בשמו, אבל באמת יש לומר בפירושו של הפסוק אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם, מפני מה, ומפרש הפסוק אכן כאדם תמותון, שיש לכם יצר הרע שמפיל אתכם לידי חמדות ותאוות גשמיות, וזה נקרא מיתה שנופל ממדריגתו כמו שכתוב (שמות ד, יט) כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך, ופירש רש"י שירדו מנכסיהם, ואתם לוחמים כנגד היצר הרע ומנצחים אותו, לזה אמרתי אלהים אתם. וזהו קומה אלהים, כשמקימין הישראל הנקרא אלהים ועובדין את ה' בכל לבם, אז שפטה הארץ, צדיק גוזר והקב"ה מקיים ומשפיע להם בני חיי ומזוני אמן נצח סלה:

קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת (קמה, יח). רמז במלת באמ"ת, צירוף א"ב א"ם אמ"ת ב"ת, כי כל אלה הם באותיות בתיבת באמת. דהיינו שצריך לקרוא להבורא ברוך הוא דרך ארבע עולמות אבא ואימא באצילות זעיר אנפין הוא הנקרא אמת. כי אמת עולה במספר קטן מ"ה בנודע, ובת היא המלכות, ואז קרוב ה' לקוראיו, ועיין בזוה"ק אחר האידרא זוטא שכתב שם על זה הפסוק דהוא שלימו דכולא:

נחמיה

וברות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני והחתי והאמורי והפרזי והיבוסי והגרגשי לתת לזרעו (ט, ח). לכאורה מלת לתת שפת יתר הוא והלשון כפול דמבר כתיב לתת ברישא דקרא. וישׁ לומר על פי פירוש רש"י בפרשת כי תשא (שמות לג, ב) למה לא נכתב שם הגרגשי בין

האומות הכתובים שם, ותירץ דהגרגשי פנה מעצמו וילך לו עיין שם. ונודע הדבר דגם הגרגשי צריך לתיקון, רק דמסתמא תיקונו יהיה לעתיד, לכן אפשר לומר דהכי פירושא דקרא, זכרוש עמו הברית לתת את ארץ הכנעני עד הבוסי, אבל הגרגשי לתת לזרעו, דהיינו לעתיד לבוא כנ"ל:

ויש עוד לומר כדאיתא בגמרא (כבא בתרא קיט א) ארץ ישראל מוחזקת היא עיין שם. ויש לומר דהבטיח הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו ע"ה שבזכותו כדאי לתת ארץ הכנעני וגו' לזרעו. ואף גם הבטיחו שיהיה זרעו והיוצאים מחלציו ראויים במעשיהם גם כן לרשת את הארץ. וזהו וכרות עמו הברית לתת את ארץ וגו', עמו דייקא בזכותו ומעשיו. וגם לתת לזרעו שיהיו הם הראויים לכך מצד מעשיהם:

מסכת חגיגה

זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן נתחייב רשע נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנום (טו א). וצריך להבין מהות התשלומין מדוע יזכה הצדיק בחלק חבירו, ומדוע ילקה הרשע בחלק חבירו, הלא כתיב (תהלים סב, יג) כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, ולא יותר. אמנם נקדים מאמר מורינו החסיד הקדוש ז"ל שאמר שהצדיק מוכיח לרשע ורוצה להחזירו בתשובה, אי אפשר שלא יטמא הרשע במחשבתו להצדיק באיזה הרהור קטן באפס מה, וזה הוא מחמת התקשרותם באותה שעה שרוצה הצדיק להחזיר הרשע ולקשר בעצמו, והענין נמשל לאדם המטאטא את הרחוב המלוכלך מזבל, הגם שישמור את בגדיו מאוד לא יחדל מלכלוך וכתם קטן באפס מה והוא מסוג הנמנע. וכן הדבר הזה בדקות ורחניות וכמו שכתבתי לעיל פירוש הכתוב (שם לז, טז) טוב מעט לצדיק, מה שהטוב הוא בבחינת מעט להצדיק, הוא מהמון וכו', שהם גורמים להתיש כח הקדושה על ידי רשעתם ומחשבותם עכ"ל:

יוחנה בודאי אם הצדיק מתכוון להוכיח את הרשע, בודאי שאינו נענש על ההרהור שבא לו שנכתם מעוונות הרשע, כי כלפי שמיא גלא שאינו רוצה בזה, כי אם הרשע מחטיאו בהתקשרותו, ועתה נדבר מדרך הכסילים והרשעים, הגם ששומע איזה תוכחת מוסר מהצדיק ולבו ימס בקרבו מדברי הצדיק, ובודאי מתחרט על כל פנים באפס מה על עוונותיו, כי דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב, ואחר כך חוזר לסורו וחטאיו ואולתו לא תסור ממנו. ויש רשעים התוהים על הראשונה ושונא את החכם על תוכחתו כי נשבר לבו בקרבו רגע מחמת דברים שקשים בגידין ששמע ממנו. ואם כן בודאי הרשע הזה אינו מקבל שכר על הרהור תשובה שהרהר בעת שמעו תוכחת מוסר מהצדיק, כי לא

רצה בזה, ובפרט כשתוהא על הראשונות, ואז המשפט כנוגה יצא ששכר הרהור עבירה הנ"ל שעבר על הצדיק בשעת תוכחתו לרשע על ראש רשע יחול, ובהיפך שכר הרהור תשובה שעשה הרשע בעל כרחו נוטל וצדיק נמצא פירוש הגמרא שזה שלא זכה נוטל חלקו וחלק חבירו שהוא הצדיק שנעשה חבירו והתקשר עמו בתוכחה כנ"ל, ועבר עליו אזה הרהור עבירה, והוא משל הרשע נמצא ששייך לרשע, אבל זכה, שהוא הצדיק, נוטל חלקו וחלק חבירו, שהרהר בתשובה. כי זה חלק הצדיק וקדושתו, וכלפי שמיא גליא:

מסכת תענית

אמרו חז"ל לעולם יראה אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בקרבו וכו' עיין שם (יא א). רמזו בזה, כי כתיב (יחזקאל א, כו) כמראה האדם עליו מלמעלה, והוא הנהגה שהבורא יתברך מגביל כבודו להתנהג כפי מעשינו ולקבל תענוג מעבודתינו, ונקרא אדם על שמינו וגבוה מעל גבוה הוא עלמא אריכא כנודע, ואסור להפריד ולחלק חס ושלום בין שניהם כידוע זה מהזוה"ק. וזה רמזו חז"ל לעולם יראה אדם עצמו כאילו קדוש שרוי בקרבו, הוא קדוש דלעילא שבו ת"י נימין כמספר קדוש:

וזה שכתוב (שמות טז, לג) צנצנת אחת מלא העומר מן, כי העומר פירושו מדה, והוא הנהגת מדה במדה, וצריך להמשיך בתוכו ת"י נימין של קדוש הנ"ל. וזה מלא עמר, שהוא מילואו של אותיות עמר, שהם עי"ן מ"ם רי"ש, שהמילוי בלבד עולה ת"י והוא ממלא אותו. וכן טל ילין בקצירי (איוב כט, יט), שהנהגת האדם נקרא קציר וזעיר, וצריך להמשיך בו הטל שהוא הטלא דבדולחא:

וכן יש לכוון בברכת שים שלום בנוסח ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך כי באור פניך, רומז גם כן לענין הזה להמשיך אור פנים דלעילא באור פנים דלתתא, בסוד הבאת שלום בין איש לרעהו, ובסוד ישר יחזו פנימו (תהלים יא, ז) כנזכר בזוה"ק, כי באור פניך שתי תיבות אלו עולים עם הכולל ש"ע, להמשיך אור הפנים דלעילא לאור פנים דלתתא, לכן הנוסח לומר שני פעמים באור פניך כי באור פניך. והנה באור פניך עם שמונה האותיות והכולל עולה שע"ח נהורין שעולה מלבוש אותיות בשלום. ובשמאיר פנים בפנים אז עולה המספר שתי פעמים ש"ע תש"ם, בסוד והאדמה לא נתשם (בראשית מז, יט), על ידי המשך האורות הללו. ועם שמונה האותיות שמצטרף בשע"ח נהורין עולה בגימטריא תשמח, ורמזו הפייט באומרו תשמח לוי ביום שמחתך, שמאיר להנהגה הנקראת אדם ומחובר לשלמעלה, ונקרא לוי על שם חיבור ודיבוק, והוא משמחו על

ידי הארה הנמשכת, וזה סגולה להמשיך שמחה לאדם. וכשמצטרף שתי פעמים שע"ז עולה שנות, והוא רמוז בכתוב (משלי ד,י) וירבו לך שנות חיים, והבן הענין כי עמוק הוא:

רבי חנינא בן דוסא הוה קאזיל באורחא אתא מיטרא אמר כולי עלמא בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא, כי אתא לביתיה אמר כולי עלמא בצער וחנינא בנחת אתא מיטרא (תענית כד ב). והוא תמוה, בשלמא מאי שאמר שנית בביתו ניחא כדרך הצדיקים שדרכם להתפלל עבור כללות ישראל ולמסור נפשם ומאודם ולהצטער בעצמם כשהם רואים נפשם בטובה וכללות ישראל בצער, אבל מה שאמר רבי חנינא בן דוסא בהיותו על הדרך וירדו גשמי ברכה, לכאורה אין זה משנת חסידים לעכב ההשפעה עבור צער עצמו, בפרט רבי חנינא בן דוסא שהיה די לו בקב חרובין ולא הסתכל מימיו על עצמו:

ונראה לבאר על פי דברי הריב"ש ז"ל שאמר פירוש הגמרא (ברכות יז ב) יצאה בת קול ואמרה כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. דהצדיק הוא כמו שביל וצינור הממשיך נוזלים, כן הוא על ידי מעשיו הקדושים ממשיך השפעות טובות לעולם, וכמו שהצינור אינו נהנה במה שעובר עליו, כן הצדיק אין רצונו וחפצו כי אם להשפיע לכל באי עולם. וזהו הבת קול כל העולם ניזון בשביל, פירוש בצינור שעושה חנינא בני והוא כמו השביל וצינור, שאין חפץ בטובת עצמו ומסתפק במיעוט ודי לו בקב חרובין וכו', ודברי פי חכם חן:

ולפי זה ניחא גם מה שיש לדקדק שאמרו אמר חנינא בצער וכן חנינא בנחת, ולא נאמר בלשון תפילה שהתפלל. אכן פירוש הענין, כאשר הלך בדרך וירדו הגשמים ונצטער על ידי ההשפעה, אז הרגיש בעצמו שהגשמים לא היו גשמי נדבה וברכה, שהרי ידע על פי בת קול שהוא השביל והצינור של ההשפעה, ולזה תמה ואמר מה זאת ואיך אפשר שיהיו גשמי ברכה וכולי עלמא בנחת, הלא חנינא בצער ואין בכוחי להמשיך שפע לשמחם ולעשות להם נחת, ועל ידי אמירתו ותמיהתו באמת פסק מיטרא, אבל כשבא לביתו ומצא את עצמו בנחת, תמה להיפך כלומר אין כולי עלמא בצער ואני בנחת, וכשהצינור בנחת מדוע לא תרד ההשפעה כדרכה לשמח את הבריות, ולכן אתא מיטרא גשמי ברכה לשמחם:

מסכת כתובות

בתולה נישאת ליום הרביעי שפעמים בשבת בתי דינין יושבין בעיירות בשני וחמישי וכו' אמר ר' שמואל בר

יצחק לא שנו אלא מתקנת עזרא ואילך אבל קודם תקנת עזרא אשה נישאת בכל יום, ופריך מאי דהוה הוה, ומשני הכי קאמר אי איכא בתי דינין דקביעי האידנא כקודם תקנת עזרא אשה נישאת בכל יום (ב א). נראה לי לבאר כוונת פנימית הענין, דהנה ביום הרביעי נבראו המאורות ברקיע השמים השמש והירח ודוגמתם, וידוע מאמר הזוה"ק (ח"א כ א) מארת חסר כתיב עיין שם, דהיינו שהלבנה חסירה ואין לה אור מעצמה רק מה שמקבלת מהשמש, והם דוגמת איש ואשה כי מה שקנתה אשה קנה בעלה, ואפשר שכיוונו חז"ל במה שאמרו בתולה נישאת ליום הרביעי, כדי לעשות היחוד והזיווג ביום הרביעי כדי לבשר ללבנה כי יבוא יומה ותהיה אור הלבנה כאור החמה ביחוד עליון, ולכן אמר רב שמואל בר יצחק הנ"ל לא שנו שאנו עושין היחוד ביום רביעי אלא מתקנת עזרא ואילך, רומז שזה ההנהגה הוא בעולמות שבעת ימי המעשה אחר התיקון שהמלכות בסוד זכה נעשה לו עזר, וזה רמוז בתקנת עזרא שבתי דינין יושבין בב' וה', כי ההנהגה בשבעת ימי המעשה ב' ה' הם כנגד ספירות גבורה והוד, ולכן בתי דינין יושבין בהם, ואז אשה נישאת ברביעי כנ"ל, אבל קודם תקנת עזרא שהיא בעולמות הגבוהים דשריין כחדא בסוד אכלו רעים דלעילא, אשה נישאת בכל יום, בזיווג תדירא, כי היחוד שם תמיד בלי הפסק וביטול. ופריך מאי דהוה הוה, כיון שאין נפקותא לדידן ואנחנו מתנהגים העיקר לעשות לתיקונים בין ו"ה. ומשני הכי קאמר אי איכא בתי דינין דקביעי כקודם תקנת עזרא אשה נישאת בכל יום, פירוש שרומז לעתיד שיהיה ה' אחד ושמו אחד ויעלו העולמות ויהיה זיווג תדירא אפילו בין ו"ה כמו בשם י"ה, ואז יהיה השם ה' יהיה כמו שכתב האריז"ל, ואז אשה נישאת בכל יום, והבן:

מסכת זבחים

בני אחתיה דרבי טרפון הוו יתבי קמיה דרבי טרפון פתח ואמר ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה יוחני, [פירש רש"י מילתא בעלמא הוא דקאמר להם כדי לפתוח פיהם]. אמרו ליה קטורה כתיב, קרי עליהם בני קטורה עיין שם (סב ב). והענין מוקשה. ונראה לומר על פי מה שקבלנו מאדמו"ר נבג"מ, כי לפעמים הצדיק מקושר במחשבתו בעולמות עליונים, ואי אפשר לו לפתוח פיו בדברי הלכה לתלמידיו ולרדת ממדריגתו אליהם, לכן צריכים הם לעשות הכנה ופתח הצינור בשאלותם או באיזה ענין, כמו שמצינו בזוה"ק פרשת אחרי (ח"ג נט ב) שישבו החברייא עם רבי שמעון בר יוחאי ור' אלעזר בנו ושבחו אותם בפניהם וכן בכמה מקומות, אשר לכאורה אינו מובן ענין הקילוס והשבח בפניהם,

כי בודאי לא רצו בזה אלו הקדושים. אלא על ברחך שרבי שמעון בר יוחאי עם בנו היו מקושרים בעבותות אהבה למעלה למעלה, ואי אפשר להם להשתלשל, רק על ידי חיבת החברים נעשה הכנה והמשכה למדריגה נמוכה ממדריגתם, עד שפתחו פיהם בדברי תורה, ודברי פי חכם חן:

וכן יש לומר בנידון דידן, דאפשר שר' טרפון הרגיש בעצמו מחמת דביקותו והתקשרותו אי אפשר לו לבוא ממדריגתו ולומר להם דברי תורה, לכן פתח להם ויקח אשה ושמה יוחני. והגם שנדפס באות ח', אינו ניכר המבטא ובודאי ביוון למלת יוכני באות כ', או אפשר שנפל טעות בדפוס וצריך להיות יוכני שהוא לשון הכנה, שרמז להם שצריכין להכין לו באיזה ענין שיפתח להם שפת אמת, וכמו שפירש רש"י כדי לפתוח פיהם. והם לא הרגישו בדבר ואמרו לו קטורה כתיב, אז קרי עליהם בני קטורה. כלומר אמרתי זאת מחמת קטורא לשון קשר, שאני מקושר למעלה למעלה:

הנה אנו אומרים בקדושה דעמידה ובדברי קדשך כתוב לאמר ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון וגו'. ולכאורה אינו מובן היכן מצינו בדברי קדשך הם זמירות דוד המלך ע"ה, כתוב לאמר, שיאמרו זה אצל סדר קדושה, כי הוא רק כתוב שם בסוף הללי נפשי את ה' וגו'. אלא יש לומר על פי מה דאיתא בספר מעין החכמה הנדפס עם ספר פרקי היכלות, שבשעת אמירת הקדושה למעלה והחיות והאופנים מתנשאים ואומרים קדוש וברוך אף הקדוש ברוך הוא ישתבח שמו מסכים עמהם ואומר ימלוך ה' לעולם וכו' עיין שם:

ולהבין הענין קצת דרך משל נאמר, כדרך החתן וכלה כשמתיחדים בחדר מדרך הכלה לברך לחתן ולומר לו תזכה לאורך ימים ולהתיחד באהבה מעתה ועד עולם, ולפעמים שהכלה איננה משכלת כל כך מדרך החתן ללמד אותה הברכה, כלומר ברכני בברכה שאזכה לשבת עמך לעולמים. ומבשרי אחזה כביכול, שלכן מסכים ואומר ימלוך ה', היינו שמלמד הקדוש ברוך הוא להמקדישים שמו בקודש שיברכוהו כמאמר ישמעאל בני ברכני (ברכות ז א), וכן יברכו אותו שימלוך לעולם לדור ודור. והנה מי הוא זה המפענח נעלמים ומגלה הצפון דברי הקדוש ברוך הוא שאומר ליונתו תמתו אלו דברי חיבת בשעת היחוד, אין זה אלא דוד המלך ע"ה דהוה בדחנא דמלכא כמו שכתוב בזוה"ק (ח"ב קז א), ומדרך הבדחן שמתחבא לשמוע דברי החתן והכלה בשעת היחוד, ומבשרי אחזה למעלה, ולכן אמרו ובדברי קדשך כתוב לאמר ימלוך ה', שעל ידי דוד המלך בודאי נתגלה הענין שיאמרו ימלוך ה', דהוא

בדחנא דמלכא, וגילה דברי היחוד שלימד החתן לאהובתו שתאמר לפניו, והבן:

אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה. לכאורה כיון שאדם הוא לשון מדריגה גבוה ואנוש פחות ממנו, צריכים להבין מה זה שאנו אומרים דעת שהוא פחות ממדריגת בינה ואף על פי כן הדעת לאדם והבינה לאנוש. והנה האר"י ז"ל כתב כדרכו הקדושה בסידור ובכוונות יעוין שם. ולהבין דבריו קצת נאמר, כי האדם הוא בודאי במדריגה היותר גדולה כשירצה להשפיע לאחר אי אפשר שישפיע לו כל דעתו כי אי אפשר להמקבל לקבל, כי מסתמא אחרי שהוא מקבל הוא פחות ממנו. ואם כן הגם שהאדם מחכים ומתבונן שכליות רמות ונשגבות, צריך להיות לו איזה בחינה הנקראת דעת לשלשל דרך הדעת חכמתו להמקבל, ואז אצל המקבל נקרא בינה ובחינה גדולה, הגם שזה בחינה קטנה אצל המשפיע. וזה שאמרו אתה חונן לאדם דעת, ועל ידי זה הוא מלמד לאנוש בינה. ועיין בסידור האר"י ז"ל והבן הענין:

אגלה לך איזה רמז בברכת רפאנו בשמונה עשרה. רפאנו ה' ונרפא, ראשי תיבות רי"ו, מספרו שלוש פעמים חסד. הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה, ראשי תיבות גימטריא תבל, גימטריא ששה פעמים חסד, ובחתימת הברכה רופא חולי עמו ישראל, ראשי תיבות גימטריא רפ"ח, ארבע פעמים חסד. סך הכל י"ג פעמים חסד שהם הי"ג מכילין דרחמי שמשם אנו ממשיכין הרפואה. כי אל מלך רופא נאמן ראשי תיבות אמר"ן, נוטריקון אוריאל רפאל מיכאל נוריאל, בסוד מרכבת ארגמ"ן, והמלאך גבריאל נרמז בראשי תיבות. והעלה רפואה שלימה ראשי תיבות שור, שהוא סוד הגבורה שבמרכבה, ומלת שור נמתק במספרו אב"ג ית"ן שהוא חסד. או ראשי תיבות ושמע צעקתינו יודע תעלומות:

והנה הרופאים הסכימו על חודש אייר לסגולה לרפואה. והגם שהם מונין לחודשים, בודאי נשתלשל הענין מחכמת ישראל שרומז כי אייר בגימטריא אר"ך שמשם בא הרפואה על שם ארוכה ומרפא. וגם מה שאמרו בגמרא (בבא בתרא נח ב) בריש כל אסוון אנא חמר, וכמה רופאים הסכימו לסגולת היין לרפואה. וסודו כי הגפן ידוע מספרו מכתבי האריז"ל הוי"ה באהי"ה, הוי"ה באדנ"י, שהוא מורה על יחודא עילאה ותתאה. והנה משה רבינו ע"ה המשיך הרפואה משם באמרו אל נא רפא נא לה (במדבר יב, יג), ותיבות מספרם רפאל הגפן שהוא המלאך הממונה על הרפואה, ושמות הנ"ל שמספרם הגפן מסוגלים לרפואה, לכן אמרו בריש כל אסוון אנא חמר:

צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד וש"ץ עמהם וכו' (שולחן ערוך או"ח סימן נה סעיף יג). דהנה איתא בזוה"ק בפסוק (דברים כד, יב) ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו עיין שם, פירוש הענין, כי העיטוף לכל התפילות הוא תפילת העני, ותרעומין דמסכנא דהוא חביב לבא, וכתיב (תהלים נא, יט) זבחי אלהים רוח נשברה. לכן עיקר הענין לתפילה לעמוד בלב נשבר ונדכה על חורבן היכלו ועל פיזור בניו, ולא נשאר שום עבודה לה' רק עבודה שבלב זו תפילה ולהעלות וליחד השכינה עם זיווג. וזה דכתיב (שם קב, א) תפילה לעני כי יעטוף, אם התפילה בשביל כי עני הוא כביכול ובחינת דל משכינת עוזו כי יעטוף, אז התפילה הזאת היא עטיפה ושמלה לכל התפילות. מה שאין כן הנכנס בבית הכנסת לבקש צרכיו בני חיי ומזוני, הגם שזה גם כן מאמין באמיתות יכולתו וגדולת אדונינו ורב כח להשפיע לו כל טובה, מכל מקום עיקר כוונת התפילה הוא שלא לשם יוצרו, רק כמי שנושה בו וצווחין ואמרין הב לנא חיי הב לנא מזונא, והוא כאשר יבוא האדם הנושה ברעהו לקחת העבוט, וכתיב (דברים כד, יב) לא תשכב בעבוטו, כלומר מי שהולך לעבוט עבוטו אינו בכלל היחוד המכונה בלשון שכיבה וזווג כנסת ישראל עם דודה. ועליו נאמר (שם כד, יא) בחוץ תעמוד, כלומר אי אפשר לאדם כזה להשיג פנימיות המלכות רק לעמוד בחוץ, והאיש הוא כביכול, יוצא אליך העבוט החוצה, כלומר ההשפעה באמת ישפיע לך, אבל לחוץ ולא בפנים:

והנה אם עשרה בני אדם מתאספים יחד לבית הכנסת להתפלל והם מבקשים צרכי עצמם, הגם שהם בבית אחד נקראים מפוזרים, כי כל אחד פונה במחשבתו כרצונו זה לכרמו וזה לזיתו ולהתפלל על חייו וזה להתפלל על בניו ושאר ענינים. אבל עיקר ענין התפילה אינו כן, רק שיהיו כל העשרה במקום אחד לכוון לשם יחודו של עולם שיהיה הוא אחד ושמו אחד ותגלה ותראה מלכותו עלינו בזמן קרוב, ושליח ציבור עמהם ואז יתקיים בהם הרמז שרמז שלמה המלך ע"ה על השלים ציבור ואתה תשמע השמים וגו' (מלכים - א ח, לב), כי שמים בגימטריא שין, כי על ידי הסרסור עוברים התפילות אל מלכו של עולם, כי עיקר התפילה הוא להשלים מלכותו:

ובעין שאמרתי ברמז על מאמר חז"ל (חגיגה יג ב) בפסוק (יחזקאל א, ו) וארבעה כנפים לאחת להם, שראה יחזקאל, מה שאין כן ישעיהו ראה ששה כנפים בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף (ישעיה ו, ב), ואמרו חז"ל כי יחזקאל ראה אותם אחר החורבן ואז נגרע ונזעיר מהם שני כנפיים שהם לכיסוי רגליהם עיין שם במדרש:

והנה בזוה"ק (תיקו"ז תיקון ל) נאמר רמז על ששת תיבות ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שהם הגדפין עיין שם. רצונו לומר כי הראשי תיבות של זה הפסוק הם אותיות בשלומך, שהם כמו כנפים להשם הנכבד כמו בַּה שֶׁה לַה וַה מֶה כַּה והם נטפלין לשם מלפניו, דהיינו שבהם פורחים להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים ולהעיד על שלימותו מי הוא שלם במלכותו וזה בשלומך. והיינו בזמן שבית המקדש היה קיים היתה המלכות בשלימות, לכן היה להם שש כנפים כמנין אותיות בשלומך, מה שאין כן כשנחרב מקדש הר ציון וגלה יקרנו ונעלמה כבוד מלכותו ולא נראה בעליל, לכן ראם יחזקאל באחבע כנפים שנחסר להם שתי האמצעים, בשתים יכסה רגליו, שהם נגד תיבות כבוד מלכותו בפסוק ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כי כבוד מלכותו נסתרה ונעלמה מעיני כל חי לעת עתה, ונשאר להם ארבעה כנפים נגד תיבות ברוך שם לעולם ועד ראשי תיבות בשלו, כי בזמן החורבן אשר אין ממשלתו נראית וניכרת על העולם כולו, רק בשמים הכין כסאו ובלב השרידים אשר ה' קורא בם. ועיקר גבורת המלכות הוא להראות כבוד מלכותו ולמשול בכל. והיינו בזמן שבית המקדש היה קיים שאז באו כל האומות והשתחוו להיכל ה' שאפילו מלכת שבא בימי שלמה נכנעה לפני מלכות שמים, אבל עתה מעידים כי הוא מושל בשלו, כלומר במה שהוא שלו והמלכות שמים אינה בשלימות עד שירחם ה' ונגלה כבוד ה', ואז אליך גוים יבואו מאפסי ארץ ויתנו לך כתר מלוכה, ויהיה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

תיקנו להזכיר מדת לילה ביום כדי להוציא מלב האפיקורסים שאומרים מי שברא אור לא ברא חושך (שולחן ערוך או"ח סימן נט סעיף א). ביאור הענין, דוגמא לדבר מצינו זמנים ומועדים הנראה בעליל בהם גילוי אלהות כמו יומי ניסן אייר סיון, והם נקראים בחינת יום שהבוקר אור. ויש זמן כמו תמוז ואב עד אחר תשעה בו או עד חמשה עשר, וכן טבת ושבט עד חמשה עשר בו, הם בחינת חושך ולילה, שהאלהות באיתכסיא כי לא ניכר גדולת האדון, מפני שבימים האלו החריבו בית תפארתינו, וכמה דברים אירעו בהם לאבותינו וכנודע מזוה"ק סוד ימים האלו:

והנה זאת דעת האפיקורסים ושוטים שמדמים בלבם כי יש חילוק ופירוד באלהותו יתברך שמו חס ושלום בין הזמנים הללו. וזה הענין מי שברא אור לא ברא חושך, אבל מי מכם ויבן את זאת כי הכל מורה על אחדותו הפשוט ואין דבר נעלם ממנו, והבורא ברוך הוא צפה והביט מראשית הבריאה עד אחריתו

וסידר הכל ברצון הפשוט מה שאין לעמוד על מחקה יסוד ושורש הענין כי גבהו מחשבותיו ממחשבותינו. ולא היה שמחה כיום שנבראו בו שמים וארץ כדאיתא במדרש (ספרא שמיני פרשה א), ואף על פי שרומז במקרא מלא על ארבע גלויות בפסוק (בראשית א, ב) והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום, וגם ורוח אלהים מרחפת, הוא סוד רוחו של משיח כנודע מספרים קדושים, והכל ברצונו הפשוט וכמו שכתבתי בביאור הענין קצת בחיבורים אחרים עיין שם:

לכן יש ליזהר שלא להתרשל חס ושלום מעבוד ה' על פי טפשות היצר הרע לאמר הנה העתים הללו אין דעתי צלולה בהם לעבוד ה', כי הם ימי קטנות המוחין, אדרבה יתחזק את עצמו בכל יכולתו לשבר המסך המבדיל ולקרב אל משכן ה', כמו שכתבתי כבר על פי מה שראינו הנהגה אחת ממלך תקיף וחכם שלא היה נלחם כל ימיו עם אויביו בארצו ולא נתנם לעבור בגבולו כי אמר פן ישחיתו את גבולי, אבל אזר כגבור בגבורה ויצא ונלחם במדינת שונאיו. וכן יש לקחת מזה מוסר השכל בעבודת ה' יתברך, כי אין נפלא להיות עובד כיון שהוא במוחין דגדלות ולעורר מלחמה, כי אז העת מוכן להקדיש יוצרנו בשמחה ובששון, מה שאין כן בימי הרעה הנמוכים בשנה ושורה בהם הקטנות, אז יצא כל אדם כברק חצו להכות באגרוף רשע וללחום מלחמות ה' ולהסיר כל המסכים וכל מיני השחרות עד אשר יצא כנוגה לצדקו, והבא לטהר מסייעין לו:

וכן אמר דוד המלך ע"ה (תהלים סג, א - ג) בהיותו במדבר יהודה בעת צרה בברחו מפני שאול, אלהים אלי אתה אשחרך, אפילו שעבר עליו מה שעבר והיה עת שחרות וחושך נגד עיניו, אף על פי כן שיחר פני ה' ולא עזבו. ואמר צמאה לך נפשי וגו' כן בקודש חזיתיך, פירוש שהיה מתפשט מכל צרותיו וכל פגעיו בצמאון נפשו אל ה', עד אשר הרגיש בעצמו כי התלהב וחשקו לה' קדחה בקרבו כמו היותו בימי מועד וימים הקדושים. ולכן אמר כן בקודש חזיתיך, פירוש כי שמח בעצמו שלא הרגיש בצערו מחמת הדביקות ונעשה בו לבב כמו בקודש, דהיינו בימים הקדושים והשראת מוחין דגדלות. וכל זה בא לו מחמת דביקותו בה' תמיד וכלות הנפש אליו. וכמו שאמר (שם עג, כח) ואני קרבת אלהים לי טוב וגו':

ועל פי זה יובן גם כן מה שאמר בתהלים (קלט, ו) פליאה דעת ממני נשגבה וגו' אנה אלך מרוחך ואנה וגו'. דלכאורה קשה על הענין שחשב כי אי אפשר להסתר מפני בורא עולם ומלואו, בשלמא אם חס ושלום רצה להסתיר את עצמו ניחא,

דקאמר דאי אפשר לגמור העצה, אבל מצינו להיפך שכל חשקו ותאותו היתה לדבק בה' ולעמוד לפניו לנצח, אם כן מה צורך החשבון הזה, הלא אם גם חס ושלום היה איזה מקום בעולם להסתיר את עצמו מפני ה' בודאי היה דוד המלך ע"ה רודף ומבקש ה' ומגלה את עצמו בכל אופן לפני כבוד ה'. אכן יש לומר כך, דהנה דרך בני אדם הרחוקים מגבול ה' ומסיעים את עצמם לדבר אחר ממילא רחוק מבליותיהם האמונה שיש אפשרי בשום אדם לעמוד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, כי הוא לא נסה עדיין בזה. ולהיפך מי הקרב אל משכן ה' ותמיד מפלס מעגלותיו מעגלי צדק ומטהר לבו לפני ה' נפלא בעיניו והוא תוהה ומשתאה על העוזבים את ה' איכה השמן לב העם ואזניו הכבד ועיניו השע לסור מאחרי ה' ולא להביט כי מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה. וכן דוד המלך ע"ה בקדושתו ודביקותו אמר כן, פליאה דעת, דהיינו מה שנבדל השכל והדעת מעם ה', ממני נשגבה לא אוכל לה, פירוש לא אוכל להבין כיצד הדעת פליאה מופלא ומובדל ממך, כי אין מקום פנוי ממך שמים וארץ אור וחושך גם בבטן אמי כנזכר שם. לכן אחכמה והיא רחוקה איך יש אפשרות בעולם לסור מהדביקות, כי שורת הדין נותן להיות דבק בך לעולמי עד כמו שכתב החכם איה אמצאך ואיה לא אמצאך:

כתב המגן אברהם (שם ס"ק ב) בשם ספר הקנה קדושה דיוצר יאמר דוקא מיושב. ונראה לומר הטעם על פי דרכינו, כי הקדושה דיוצר היא רק סיפור הדברים כנזכר שם סעיף ג', דהיינו שאנו מספרים סדר המלאכים ומשרתים המקדישים שמו ואנחנו מקבלים מקדושת סיפור דברים אלו להקדיש גם כן ליוצרנו, לכן אנחנו בסוד מקבל, ונקרא כמו נוקבא לגבי דכורא, אבל הקדושה שאנו אומרים נקדישך כנועם שיח סוד שרפי קודש, או בנוסח כשם שמקדישים בשמי מרום, שאז אנחנו עולים על ידי קריאת שמע ושמונה עשרה ונכללים בכלל המלאכים ואנו מקדישים ליוצרנו כמותם, ואז אנחנו דבקים בה' בלי שום אמצעי, ואז גם אנחנו נקראים מחינת דכורא. ולכן אנחנו אומרים הקדושה בעמידה, כי מילי דעלמא דדכורא בעמידה כנודע:

אגרת הקודש

מכתב שכתב רבי המחבר זצ"ל להרה"מ זצ"ל מפרשיסחא (ונראה שזה כתב המחבר הקדוש זצ"ל בימי חורפו כשהיה בן כ"ח שנה):

אברהם בארץ הנגב. יושב בשבת התחכמונים. כל פינות אליו פונים. ומפנים פני פני. גמר אומר לדור

ודור נדורשיו. יזכה לבנין לעולם ישב. ובגרים לא יתחשב. ה"ה כבוד מחותני ואו"נ האלוף התורנ והרבני המופלא והמופלג רב תנא ופליג מלא מים התלמוד. כעל שמוריו שומר ושוקד. התורני והרבני המפורסמים בשבחי שבחים כ"ש מפארים מו"ה אברהם נ"י ותופיע:

גי"ח הגיעני במכתב לאמר ושמחתי כמוצא שלל רב. והנה מצאתי שם טעמו ונימוקו עמו בענין הקושיא שהקשה לרבי שמעון דסבר דנשים חייבות בציצית (מנחות מג א), ואם כן ליכא למילף מכלאים בציצית כי אם עשה השוה בכל, אם כן למה לי תיראו (ויקרא יט, ג). דאי נמא דנשים פטורות מכיבוד, אם כן למה לי ההיקש דכיבוד למקדש (יבמות ו א). עיינתי בקושיא זו ולא הבנתי. דבאמת אם לא יהא כתיב תיראו, אנו נהיו למדים דמדאיצטריך ההיקש, דבאמת אף עשה דשאינו שוה בכל נמי דחי לא תעשה. עוד ענין אחר, דאי לא כתיב תיראו, נאמר דנקיש שמירה לזכירה ויפטרו נשים משמירת שבת, ואם כן יהיו שוים כולם לטובה באין שוות בכל. וזה יהיה כי היכי דלקיים מקרא דאיש כתיב, אבל אשה במורא לא מיחייבא. עוד השיב לי תלמיד אחד, דאי לאו תיראו הוה אמינא דההיקש הוא דמאי שבת נשים איתניהו בשמירה אף מורא כן, לכן כתיב תיראו, ואז ההיקש הוא על כרחך לענין שלא יהיה כיבוד דוחה שבת, כל זה העליתי בלימוד התלמידים:

ואגב אורחא אודיענו מה שנתחדש אצלי דבר באותו רש"י דכתב מקודם תירוץ דתיראו, והדר כתב מה דבכיבוד כתב להיפך. והיה נראה לי לומר, דרצה לומר בלא זה (הוה אמינא) דאביו ואמו שקולין כמו משה ואהרן, אבל עתה דאמר אלא איש דסיפק בידו לעשות ואשה רשות אחרים עליה, ואם כן אתה ואמך חייבים, ואם כן למה כתב כאן אמו קודם וקל להבין:

ואודות החילוק, אף שעתה הוא לאחר זמן, מכל מקום דבר שהוא בעתו הוא מה שהוא טוב. אך בבקשה שלא יאבד אותו, כי מחמת טרדות עבודת הקודש המוטל עלי לא כתבתי אותו עוד הפעם, בכן יראה שלא אשכח ממני דבר ממשנתי:

ואגב אורחא אודיענו עוד במה שאני עוסק בה כעת במסכת שבועות בעין נמרץ ואבאר לו בהלכה דמאות נגעים (ה ב) ארבע שיטות, במה שהעליתי לפום ריהטא דשמעתין. שיטת רש"י הוא, דלרבי עקיבא ספחת כל שהוא במשמע ואד דגא לא מיקרי כל שהוא. ולפי זה מוכרח דקרום הוא תולדה וסיד נשאר ממילא גם כן אצל שאת, אלא דלאו תולדה דידיה מיקרי, דהא לא כתיב רק חד ספחת, ואם כן קושית

המקשה דמקשה אי הכי, קאי לר' עקיבא אף לפי האמת, דהמקשן היה סבר דבחד מחתא מחתינהו ומדלא מצרף רק מעלה אחד, ואם כן קרום בהדי מאן ניצטרף (חסר מה), דגם סיד נשאר לשאת כמו שכתב רש"י ז"ל מקודם, מכל מקום לאו תולדה שאת היא. ועל זה מתרץ דכיון דטפלה היא כל שהוא ממילא מצטרף, ולא אמר ר' עקיבא רק בשלוש הראשונות, ולפי זה הטפלה בודאי כל שהוא:

ויש לנו לתרץ עוד דמה במה שנתקשו בה כל הראשונים, דלרבי מאיר צריכין לומר דמיירי בצמר שהוא שחור מסיד, ואם כן יש חמשה מראות. ומקום הניחו לי לאמר דכיון דקרום הוא אב, אם כן הטפילה שהוא כל שהוא אי אפשר להיות סיד, שהרי קרובה לו בחד דרגא, וכן בהיפך, צמר לבהרת הוא בחד דרגא, לכן צריכין אנו לומר בהיפוך, דסיד הוא לבהרת כל שהוא וצמר לקרום כל שהוא. ובאמת הפשט הוא כן בדברי רש"י (ד"ה שניה לה) כמו שכתב דאף על גב דצמר לבן עזה לבנוניתה מסיד, על כרחך שאת שהוא אב וכו'. פירוש דאם האב הוא צמר, אם כן יש לומר סיד לבהרת כל שהוא וקרום לשאת כל שהוא. אבל אי נימא שסיד הוא אב, יצטרך לרבות עוד תולדות יתירות, וכל מה דאפשר למעט במראות ממעטינן כמו שכתבתי כנ"ל בשיטת רש"י ז"ל:

והנה התוס' מיאנו בזה הסברא לומר דטפילה משמע כל שהוא, ולכן הוצרכו לכנוס בכמה דוחקים, וגם הוצרכו לומר שיש שני מיני צמר. ואין להקשות לשיטתם דמאי מקשה הגמרא דאימא דמתניתין כרבי עקיבא וגם החכמים מיירי בזה הצמר שהוא נמוך מסיד, ואם כן שפיר הוא זו למעלה מזו כל אב מתולדה דידיה, ואף אם נתרץ דמשמע להמקשן דודאי אין האב נמוך מהתולדה, מכל מקום איכא לתרץ קושית התוס' בא"ה דיש לומר דהכא מקשה לסברא דידך דסברת דצמר היינו צמר נקי אם כן טהרת נמי קרום, דלדידיה יש לומר קרום וצמר שאינו נקי, אבל הנראה דלא קשה מידי, דהרי רבי נתן תנא (שם ו ב) אלא של צמר דיהה, ונמצא דצמר הוא לכן יותר מסיד, וקל להבין:

והעיקר לפרש כאן דברי הרמב"ם והראב"ד ז"ל (הלכות טומאת צרעת פ"א ה"ב). כי הנה הרמב"ם כתב לשון בהארבע מראות בזה למעלה מזה, וכתב הראב"ד ז"ל אמר אברהם שנה משנתו כרבי עקיבא דלרבנן סיד וצמר שוין, אלא שכוונתו דסיד קרוב ללבנוניתו דשלג וצמר מראה אחר הוא. ולהבין דברי הראב"ד אלו, הנה מדבריו שהוא מפרש פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן, דלרבי עקיבא כל שתי מראות הם מראה אחד זה למעלה מזה ואמר של צמר דיהה כסדר, אבל לרבנן יש שני מינים

לבן, בהרת ותולדתו הוא סוג אחד ושאת ותולדתו הוא סוג אחד. ואחר היגיעה מצאתי אור לי בדברי התורת חיים. וזהו המשל דכל מלך הולך עם איפרכוס דידיה ולא עם מלך אחר. ולכן לרבנן מצטרפי כל אב דוקא עם תולדה דידיה, אבל לא עם אב אחר כיון שאינו סוג אחד, מה שאין כן לרבי עקיבא דכל המינים הם סוג אחד, ויותר ראוי להצטרף אב עם תולדה אחרת ובמעלה אחת כיון שהם כולם מסוג אחד, מלהצטרף אב עם תולדה דידיה שתי מעלות. ונמצא דלרבי עקיבא בודאי צמר הוא יותר לבן מסיד, דאם לא כן היאך נבין מה הוא צמר ומה הוא סיד, אבל לרבנן יש לומר דסיד וצמר הם במדריגה אחת, רק שאינם מסוג אחד. וסיד הוא מסוג השלג, וצמר הוא מין אחר:

ומעתה לדידיה עולה שיטת הגמרא היטב. דמתניתין דלא כרבי עקיבא, דאי כרבי עקיבא שהם מסוג אחד אם כן על כרחך דצמר לבן מסיד, ואם כן הוי יותר מעלות סיד ובהרת. אבל לתנא דמתניתין יש לומר דסיד וצמר הם שוין במעלה, רק שאינם מסוג אחד, ושפיר הוא רק מעלה אחת. וכאן טעה הנטע שעשועים טעות גדול שכתב דלהראב"ד ז"ל לא מקשה הגמרא מידי, וטעה לפי עניות דעתי. ולפי דברי הראב"ד דברי הגמרא עולים יפה במאי שאמר (שם ו א) ואילו מסיד ולמעלה לא אמר, דלרבנן כיון שאינם מסוג אחד אף דנדע סוג הקרום, אכתי לא להוי יודעין סוג הסיד, אלא דלרבי עקיבא כולם מין אחד הם וסגיא במאי שאמר מקרום ולמעלה ולא נצטרך לדוחק רש"י ותוס':

ועתה אבאר שיטת הרמב"ם ז"ל. ואתרץ עוד מאי דפסק הרמב"ם (הלכות טומאת צרעת פ"א ה"ג) שכל הארבע מראות מצטרפות, כי כן הוא בתוספתא (נגעים פ"א ה"ג), ובגמרא דילן (שבועות ה ב) אינו מסכים עמו, דהרי אמר איכא שאת דעדיפא לאו תולדה דידיה. וחפשתי ומצאתי בפירוש המשניות דנגעים (פ"א מ"ג) וכתב וזה לשונו, לרבי עקיבא תולדה דבהרת לבן יותר משאת, ולרבנן הוה שאת לבן יותר מתולדה דבהרת. עוד מצאתי במשנה פ"ו דנגעים דמשמע מתוך דבריו דסבר כדברי הראב"ד ז"ל, דלדבנן יש שני מיני סוג. אלא דמחולק עם הראב"ד בתרתי, חדא לרבי עקיבא וחדא לרבנן. דהראב"ד סבר דלרבי עקיבא שאת לבן יותר מתולדה דבהרת, ולהרמב"ם שאת היא סיד לרבי עקיבא ותולדה דבהרת הוא צמר לבן. וזה שאמר לא סיד דיהה הימנו אלא צמר דיהה דאיהו תולדתו ונחית חד מעלה. וגם הראב"ד סבר דלרבנן סיד וצמר שוים, אבל הרמב"ם סבר דצמר לבן יהא בערכו מסיד בערכו. ולפי דרך זה יתבאר דעת הרמב"ם ז"ל, דלפי האמת יש לומר

דמצטרפים כל הארבעה מינים מריבויא דוהיה, אבל להאי הוה אמינא דהוי אמרינן דמותניתין דתני דסיד הוא תולדתו ולא צמר דהוא לבן יותר והוי אמרינן דאתיא כרבי עקיבא דסבר דכולם הם סוג אחד, הוי קשה דלמה לא נימא דצמר תולדתו כמו שסבר באמת הרמב"ם לרבי עקיבא, אלא דהוי אמרינן משום דיש לנו לימוד דוהיה שהאבות דוקא מצטרפים. ואם כן על כרחך דצמר הוא אב שני, דאי הוא סיד אם כן יש שתי מעלות מזה לזה, ואם כן כיון שמוכח עתה דסבר דשתי מעלות לא מצטרפין, ואם כן שפיר מקשה טהרת. אבל לפי האמת שפיר יש לומר כמו דאיתא בתוספתא דכל הארבע מראות מצטרפין, ודו"ק היטב הדק:

עוד שם (שבועות ו א) במשל דרבי עקיבא בארבעה כוסות במאי דמחולקים השני לשונות. והנה חיפשתי ומצאתי דהרמב"ם (הלכות טומאת צרעת פ"א ה"ה) כתב דרך אחר, והוא דהני פתוכין הן שוין בערך אחד. והנה בבהרת שהוא לבן ביותר צריך ליפול בתוכו שש עשרה טיפין, ובקרום שני טיפין והוא נוטה לשחרות כמו בבהרת בשש עשרה. ודעת הראב"ד הוא כפשוטו. והנה הני תרי לישני בגמרא הם מחולקים בשתי דעות אלו. והנה לשיטת הראב"ד ז"ל די בארבע עשרה כמו שכתבו התוס' (שם ד"ה ואחד). אבל לדעת הרמב"ם בבהרת שש עשרה שהוא מכופל דלא שייך סברת התוס', דהרי בבהרת הוא נמי לבן יותר. והנה הרמב"ם שפסק (שם פ"א ה"ד) בכל מקום כלישנא בתרא והצריך שש עשרה, לכן כתב דבבהרת הוא שש עשרה וסרו מהר מעליו תלונת הראב"ד ז"ל, ודו"ק היטב:

והואיל וסיימתי הלכה זו בל"ג בעומר, ואומרים שם העולם בענין גלימא דעמריה ושחקיה (שבועות ו ב), אומרים שהוא רמז לל"ג בעומר. והוא נרמז בג"ל ימ"א דעמריה ושחקיה, היינו שראוי לשחוק בו. אודיעו דבר אחד ממשנתי שהבנתי מכתבי קודש האר"י זלה"ה שיש לי בענין כ"ד אלפים תלמידי רבי עקיבא. הנה שורשם כולם מצירופי אלהי"ם, כי יש באלהי"ם ק"ך צירופים בכל אות כ"ד צירופים. והנה באות א' יש כ"ד צירופים באלפי"ן והם שורש נשמתם והם כ"ד אלפים. ולפי שבימי הספירה שאז נכנסין כל המוחין דקטנות והם דאלהי"ם, ואז פגעה בהם מדת הדין דאלהי"ם דקטנות ומתו. אך כשנתגלה יום ל"ג בעומר אז נתגלה הרחמים, כי ידוע כי חילוף אלהי"ם באותיות הקודמים א' כ' ד' ט' מ', והנה א' מ' אין בהם חילוף, רק באותיות כ' ד' ט', והנה כד"ט גימטריא ל"ג. וידוע כי כל חילוף מורה היפוך הדבר שהוא, וחילוף שם הוי"ה הוא דין, וחילוף דאלהי"ם הוא

רחמים, ולכן כשנתגלה ל"ג שהוא כ' ד' ט' נהפך לרחמים וסיימו מלמות. וזהו סוד כי בים נראה כבחור (מכילתא בשלח השירה ד), שאז הוא בחינת מוחין דקטנות עד שנכנסו בו מעט מעט מוחין דגדלות, עד יום מתן תורה שנראה כזקן בעל הרחמים, ודי למבין במה זה:

ואנב אודיע לך מדרש בחוקתי (ויקרא רבה לה, א) שהבנתי בו מעט מזעיר, על פסוק (תהלים קיט, נט) חשבתי דרכי, חשבתי ברכות הם מא' ועד ת', והקללות הם מ' עד ה'. ולא עוד אלא שהם מהופכים כי מתחיל בו' וסיים בה'. והנה כאן קשה שהרי ידוע כי כל ישר מורה לרחמים וההיפך הוא לדין, ואם כן מאי אמר אלא שהן מהופכין שאדרבה הוא דין. ונראה לי במה שאומרים העולם גבי הודו וכוש ותפסח ועזה (מגילה יא א), כי רב ושמואל אינם מחולקין, כי כשהמה זה אצל זה הם בעיגול ההיפך יותר מרחוקים, ובודאי דבר זה לא נעלם מאתו. והנה זה ידוע כי גם האותיות הם עגולות, כי נעוץ סופם בתחילתם ותחילתם בסופם. ואם כן יש לנו לומר נמי, כי מו' עד ה' נכללים כל האותיות, כי הולכים מו' עד ת' ומא' עד ה' וסיים בה', ויש בזה הכלל כל הכ"ב אתוון, ולזה אמר שהם מהופכין, כי ידוע כי ענין הקללות הם הדינין וראוי להיות למפרע, ואם כן אם היה רוצה לכלול מה' ועד ו' כל הכ"ב אתוון היה ראוי להתחיל בה' והיה הולך מה' עד א' והדר מתשר"ק עד ו'. ועתה שכתב בהיפך מו' עד ה', אז הולכים האותיות כסדר ו' ז' ח' ט'. אלא ודאי שאין נכללים כאן רק השתי אותיות ו"ה ושפיר הם מהופכין. וה' יהפכם עלינו לטובה כענין שנאמר אצלי בזוהר (ח"ג שז א) למפרע שרי ובמישור סיים, שהוא רמז לצדיק דהתחלתם הוא למפרע בתוקף הדין, ובמישור סיים כענין ביקש יעקב לישב בשלוה (בראשית רבה פד, ג). ובטוחים אנו כי כימי עניתנו תשמחנו אמן כן יהי רצון. ושם בעבודת בית המקדש נשמח כולנו:

כ"ד הק' והצעיר באלפי ישראל בהר"ר שבתי ז"ל הכ"מ. וה' יראנו נפלאות מתורתו הקדושה אמן. ופורסים בשלומו כל בני ביתי נזכה לחיים ואתה שלום ובליתך שלום לכל אשר לך שלום. ולפרוס בשלום כל תלמידיו ה' יפתח לבם כפתחו של אולם וימלא כל משאלותם:

(**האגרת** הקודש חלק מצאנו ולחיבת הקודש הדפסנוהו)

ב"ה כעלות השחר יום ה' ט"ז אלול תקס"ד לפ"ק קאמניץ. חיים וברכה למשמרת שלום לכבוד אהובי ידידי או"נ ה"ה הרב המאור הגדול בתורה ובחסידות איש האלהים קדוש הוא כ"ש מוהר"ר יעקב יצחק סג"ל:

ג"ח הגיעני על ידי השטאפעט בלילה בזמן שינה. וכאשר התעוררתי בחצות הלילה וראיתי אגרת אחד מונח לפני, אשר מעודי בקבלי שינה על עיני לא יכולתי לקרותו עד אשר למדתי תורתי בספר תיקוני זוה"ק והוא עד מחצות שעה ב'. ואז נזכרתי לקרות האגרת של מעלת כבוד תורתו והבינותי על ידי מאמר הזוהר שנמתקו כל הדינים. ומפני אהבתי אותו אדבר אתו דברי דודים ואעתיק לן מאמר הזוהר בתיקון תמני סרי דף ל"א ע"ב שורה כ"ה. וז"ל מאי קול רעש גדול, דאית רעש ואית רעש. אית רעש דאתמר ביה (מלכים - א יט, יא) לא ברעש ה', דלא ייתי תמן קודשא בריך הוא, ואית רעש דייתי תמן אלא רעש בהפוכא ערש, כמה דאתמר (תהלים מא, ד) ה' יסעדנו על ערש דוי. ודא הוא כל משכבו הפכת בחליו דאתהפך רעש לערש. ומאי ניהו ערש אלא איהו עשר בהיפוך אתוון ודא שכינתא דאיהו כללא דעשר ספירן דעלה איתמר (מגילה כג ב) אין קדושה בפחות מעשרה, דאיהו שריא לרישא דחולה. ובגין כך ה' יסעדנו. ובמאי על ערש דוי על שכינתא ודאי. ואם שכינתא לאו תמן רוח סערה תמן, דאסעיר גופיה דבר נש דכתיב ביה (יונה א, ד) והאניה חשבה להשבר, דאיהי גופיה דספינה. כד לית שכינתא דסמיכת לה רוח סערה מהפך לה ותבר לה. ובזמנא דשכינתא סמיכת לה מיד קלא נפיק בן אדם עמוד על רגליך (יחזקאל ב, א), וקאים ממרעא דיליה ונפיק מדינא שלים בגופיה שלים בממוניה, עד כאן:

ואנכי כדרכי הגהתי בפירוש הנ"ל וז"ל, מה שכתוב לא ברעש ה', כי ה' יתברך מביא הנסיון על ידי גבורות מנצפ"ך שהוא חומר שערי"ם מצרופי אותיות רע"ש, והנה כשבא הענין על רשעים אינם מקבלין באהבה ורועשים בקול ומטיחין דברים כלפי מעלה על היסורים ואין בהם ה' כדכתיב לא ברעש ה'. רק היצר הרע סביב רשעים יתהלכון. אבל בצדיקים מצינו שהלל אמר מובטח אני שאין זה מתוך ביתי (ברכות ס א), כי היו מלומדים לומר שאם כך עלה במחשבת הבורא יתברך להיטיב ביסורין של אהבה לדקדק עם הצדיקים ולמחק כל חטא קל כמו שכתב הרמב"ן בשער הגמול להיות נקי כתינוק בן יומו. ובזה שהצדיק מיחד הכל לאהבה ככתוב (תהלים קז, מג) מי חכם וישמר אלה, אלא להתבונן חסדי ה' יתברך נתהפך לעשר בעשר אותיות של היחוד ונעשים עשר אותיות שם ע"ב לאחד, ובפרט כשמצרף עצמו לשכינה אשר היא חולת אהבה בגלות והיא הדלה בסוד משכיל אל דל (שם מא, ב), ומצרף עצמו עמה ועם יסורי משיח, אז נמתק הכל ועומד על תלין, וכן בכל מאורע שבעולם צריך האדם לתקנו בשורשו או בכללות עולמות או בשורש

נשמתן של זה שבא המאורע עליו, ואז נמתקו כל הדינין ממילא:

(הגהות אלו מידו הקדושה)

בודאי שם צריך בעמן זה ובא אל הצדיק דוגמת עלון להסתיק שם בהשורש כמו שקבלתי ממו"ר מוהד"ב שם עיקר הכוונה וממילא נמתק למטה:

ואפשר שזה רמזו במאמרם (שבת יב א) שבת הוא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא. כי שבת שמא דקודשא בריך הוא, וכאשר מקשרים עצמם בשמא דקודשא בריך הוא אז רפואה קרובה לבוא, כל זה ציויתי להעתיק והגהותי לספר הנ"ל מפני חיבתו ואהבתו לדבר בו. ויהי רצון שלא ישמע שוד ושבר באהלי צדיקים ויהיה מלכם בראשם ישמרם לעד ולנצח נצחים ויכתבון בספר חיים טובים אמן:

כ"ד הדוש"ת באהבה. נאום ישראל בהמנוח הר"ר שבתי ז"ל מ"מ דק"ק קאזניץ:

עבודת ישראל ליקוטים לאבות הקדמה

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה ס, כא) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. כבר אמרנו שמלת לעולם הבא, רומז על הדבר המביא את האדם לעולם הבא והשכר הצפון לצדיקים לעתיד לבוא, והיינו התורה והמצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ולזה אמר שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, רצה לומר שלכל אחד מישראל יש לו מדור ושער כל אחד לפי מדריגתו, וכל חד לפום שיעורא דיליה בתורה ועבודה. וזה ישראל אותיות יש רל"א, רומז על רל"א שערים של תורה כידוע ליודעי חן. ויש גימטריא עמר, ורומז שזה השכר והעולם הבא הוא מדה במדה, כי עמר הוא לשון מדה, והיינו לכל אחד לפי עבודתו ולפי מעשה התורה והמצוות כן גודל שכרו, כדאיתא (בבא בתרא עה א) כל צדיק נכוה בחופתו של חבירו. ועיקר השכר הוא ההארה והקדושה בעצמה מה שהבורא יתברך מאיר לנשמות ישראל גודל קדושתו בתורה ועבודה וכמו כן לעולם הבא. וזה השכר והקדושה הוא כפי עבודת האדם כפי הכנתו שמכין עצמו לקבל האור והקדושה כנ"ל. וזהו קול ה' בכח (תהלים כט, ד), בכוחו של כל אחד (שמות רבה כט, א). וזה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקרא יח, ה), שיעשה המצוה והתורה והתפילה על זה האופן עם גודל הכנתו וקדושתו בכדי שיושפע ויומשך אליו בעבודתו קדושת אין סוף ברוך הוא שהוא החי עולמים:

וזה שתיקן האר"י ז"ל לומר זמר האדרת והאמונה לחי עולמים בשבת, וביותר

בשבתות הספירה אז יתרבה הקדושה יותר. ובמלת ישתבח נרמז חי שבת, וגם מספרו עולה קדוש. ולזה צריך לסגל מעשיו מקודם לשוב על חטאיו בתשובה שלימה ולתקן המעוות וביותר עוון קרי רחמנא ליצלן שמספרו עולה יש שהם דברים הפוכים, כי י"ש הם אותיות קדושות, וקר"י הוא מאותיות שקר. וביותר זה התיקון הוא בימי הספירה, כי עמר גם כן גימטריא יש כנ"ל, ובתקנו מעשיו ובפרט בעוון קרי הנ"ל להפכם לטוב לי"ש, אז יוכל לשרות עליו הקדושה. ורמז נפלא לזה, כי מילוי עמר עי"ן מ"ם רי"ש, עולה קדוש וזה מלא העמר (שמות טז, לב). וזה והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא יא, מד), כדאתא (יומא לט א) אדם מקדש עצמו מלמטה מעט מקדשין אותו מלמעלה הרבה:

ולזה אמר כל ישראל יש להם חלק בזה שנאמר ועמך כולם צדיקים. כי ידוע כי צדיק נקרא שומר הברית. וזה והיה הנשאר בציון (ישעיה ד, ג), ציון הוא לשון מציין, שישראל מצויינים באות ברית קודש ברשימו דמלכא. וזה ניתן לכל ישראל בהמול להם כל זכר. רק מי שפוגם חס ושלום בעוון קרי רחמנא ליצלן הוא מושך בערלתו, ולזה צריך לתקן אותו ואז יש לו חלק לעולם הבא בקדושה של מעלה כנ"ל. נצר מטעי, כי הבורא יתברך הוא האילן הקדוש אילנא רבא ותקיף, ונשמת עושי רצונו הם הענפים המסתעפים ממנו יתברך, וידוע כי הענפים נקראים בשם שער, כמו שער כותש הנזכר במשנה (פאה ב, ג), וזה רמז ושער רישיה כעמר נקי (דניאל ז, ט):

עבודת ישראל ליקוטים לאבות פרק א

משנה א

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע. כבר אמרנו על שהיה בבחינת ומדריגת סיני, כדכתיב (במדבר יב, ג) והאיש משה ענו מאוד, כי זה אחד מארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, וזהו עמוד ויסוד להעבודה ותורה ותפילה, כי כפי גודל הענוה כן יוכל לקבל הקדושה מהבורא יתברך, כי הוא מדה במדה כמו שכתבנו לעיל, אם האדם הוא שפל בעצמו ועניו, אז גורם שגם ה' יתברך משפיל ומצמצם עצמו כביכול אל זה האדם. אבל אם הוא מתגאה בדעתו רחמנא ליצלן שחושב שעובד את ה' יתברך בכוחו, אז גם ה' יתברך גם כן אינו מצמצם עצמו, ולפי גודלו בודאי אי אפשר לקבל ממנו:

וזה מה דאיתא (מנחות כט ב) עשעלת משה לרקיע מצא את רבי עקיבא דורש כתרי אותיות, אמר לפניו רבונו של עולם תן התורה על ידו. ולכאורה תמוה וכי לא מצא צדיקים כרבי עקיבא, אלא כי עקיבה

אותיות עקב י"ה, רומז גם כן על מדת ענוה, ולזה אמר שתנתן התורה על ידו. והשיב לו ה' יתברך שכולם אומרים הלכה למשה מסיני, והיינו כי משה בכוחו וגודל ענותנותו היה ממשיך התורה ומדת הענוה עד שדורות הבאים אחריו יוכלו לעלות לזו המדריגה. וזה אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה (תהלים צז, יא), סופי תיבות עקיבה, ורומז שהאור היא התורה שהיה רבי עקיבא דורש היא כמו זרישה אליו שזרע משה. ומסרה ליהושע, כי יהושע היה גם כן בזו המדריגה כדכתיב (שמות לג יא) ויהושע בן נון נער לא ימוש ואז נער רומז למדת ענוה וקטנות. וכן גבי שמואל כתיב (שמואל - א א, כד) והנער נער, וצה לומר אף כשהגדיל היה תמיד במדריגת נער וקטנות. ומעיל קטן תעשה לו אמו (שם ב, יט), רצה לומר שאמו הצדקת עשתה לו זה הלבוש שיהא תמיד מלובש במדת קטנות וענוה, ולזה ציונו ה' יתברך ללבוש טלית גדול וטלית קטן:

משנה ג

אנטיגנוס איש סוכו וכו' הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס וכו' ויהי מורא שמים עליכם. פרס, הוא לשון פרוסה ופירוד, כי כשמצפה לתשלום גמול אזי השכר הוא דבר נפרד מהעבודה, אמנם העבודה צריך להיות על אופן שידבק עצמו בו יתברך ממש בדביקות גמור, וזהו שכר מצוה מצוה (אבות ד, ב), הוא הדביקות בו יתברך, מה שאין כן בעבירה הוא עובר והולך ואינו דבוק בו יתברך, וזה בעצמו הוא השכר הגדול מה שיכול האדם השפל להדבק באין סוף ברוך הוא. ואמר ויהי מורא שמים עליכם, רצה לומר אחר כל העבודה והדביקות שתדבק בו יתברך תחזיק לעצמך היראה הגדולה, כמו המלאכים מה שמשיגים יותר מקדושתו ומתקרבים אליו כביכול אז ניתוסף להם היראה הגדולה בהשיגם גודל גדולת המלך ורוממותו יתברך שהוא אין סוף ברוך הוא:

או יאמר אל תהיו וכו' אלא היו וכו' ויהי מורא שמים עליכם. כי בודאי השכר קבוע לאדם ואין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, אך דהאדם בעבודתו צריך לעבוד כאילו לא היה לו שום שכר מעולם כי אם לכוונה לעשות נחת רוח ליוצרו יתברך. ולזה מקושר ויהי מורא שמים עליכם, כי באם היה האדם משים תקותו לקבלת פרס היה יכול לפעמים ליישב בדעתו לומר שדי לו בשכר מועט ואסתפק במועט ולא אעבוד את בוראי, מה שאין כן כשעובד רק לעשות רצון קונו, אז יהא מורא שמים עליו בכל עת, כי יחשוב בדעתו כי אולי לא עבדתי עוד כראוי ותמיד יהיה מוסיף והולך:

או יאמר ויהי מורא שמים עליכם כמו שכתוב (איוב מ, טז) הן שמים לא זכו בעיניו, וכתיב (משלי ג, יט) כונן שמים בתבונה, היינו שהבורא יתברך גם השמים אינם כל כך זכים וצלולים בעיניו וכונן אותם תמיד ומתקן אותם, על אחת כמה וכמה איך צריך האדם להסתכל על עצמו תמיד אם עובד את בוראו כראוי:

או יאמר ויהי מורא שמים עליכם, כי יש שני מיני יראה, יראת העונש וירא ת', למשל תינוק שהיה רץ בשוקים וישב לו קוץ ברגלו וחלה את רגלו, והבין אביו שרפואתו וטובתו הוא שיחתוך מעט בשר עם הקוץ וצוה לרופא לחתכו, ואף על פי כן יש לאביו צער גדול מזה ומוכרח שיעלים עיניו ממנו בעת חותכו, כי הוא רוצה להשתיק התינוק ולנחמו, ואחר כך כשהאב רואה עוד שהתינוק רץ מוכיחו ומזכירו הקוץ הראשון והתינוק ירא מזה, ואם התינוק פיקח יסור מזה בעבור הצער שבא לאביו ממנו שלא יבוא לו עוד. כן הדבר הזה כשצר לנו חס ושלום כביכול בכל צרתם לו צר (ישעיה סג, ט), ובודאי כביכול יש לו צער מזה, אך שכל זה הוא לטובתינו. לזה אמר ויהי מורא שמים עליכם, שנסגל מעשינו ועבודתינו למען לא נגרום עוד צער לו יתברך כביכול:

משנה ד

יוסי בן יועזר איש צרידה אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם.

ירצה שצריך האדם להכין עצמו שיכנסו בו דברי חכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם. רגליהם הם הדיבורים שלהם שיוצאים מן השכל, ועל ידי הדיבורים יוכל להשיג קצת מה שבשכלם. ואמר בעפר רגליהם, על דרך שאמרו (סוכה כא ב) שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכין לימוד. והוי שותה בצמא את דבריהם, כי כמו שהצמא אינו מבחין בין מים עכורים לצלולים מגודל צמאו, כן ישתוקק האדם לשמוע דברי חכמים ואף השיחת חולין שלהם שהם נדמים אצלו כעפר, ובפרט מי שהוא חכם אינו מדבר שום דבר בטל, כי כמו שמצינו בתורתינו הקדושה כמה מעשיות שכפי הנראה חס ושלום כמעט אין צורך בהם ותליצה לנו מחשוב זה, כי בודאי הכל מלא סתרין וגנזין דאורייתא, כאשר מצינו שברא ה' יתברך אבנים טובות והם מלובשים מאבנים גרועים ופתי לא יבחין ולא ישגיח עליו, אך מי שמבין באבנים יבחין שבתוך אבן זה יש בו אבן טוב עד מאוד, וכפי גודל השיבות אבן הטוב שבו כן גודל הלבוש אבן קגרוע שעליו, כן הדבר הזה, וכן החכם כשמדבר בעניני עולם הזה ושיחת חולין אינם כי אם לבושים להסודות שבשכלו, ולזה אמר והוי מתאבק בעפר רגליהם, אף שנדמה

עליך בעפר, כי לבסוף והוי שותה בצמא את דבריהם, כי כשתבחין בהם תראה נפלאות בכל דיבור ודיבור ותשתה בצמא את דבריהם:

או יאמר והוי מתאבק בעפר רגליהם.

רומז למה שאמרו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכין לימוד כנ"ל, והיינו עפר רגליהם, רומז על התאוות והמדות החיצוניות והחומריות שצריך האדם לעבוד בהם את הבורא יתברך שמו ולהעלות הכל אל הקדושה, כי כל פועל ה' למענהו עשה, ומזה העפר צומחין הצדיקים וגדלים ביתר שאת ועוז, למשל השדה שמזבלין אותה כל מה שמזבלין אותה ביותר אז הפירות נצמחין יותר וטוב, כמו כן הצדיקים כל מה שהחומר והתאוות הגופניות מתגברים עליהם והן מתגברים עליהם ומעלין אותם לקדושה יפה כוחן יותר ויותר ומתעלין על ידי זה. וזהו והוי מתאבק בעפר רגליהם, רצה לומר שילמוד האדם ממעשה הצדיקים בעניני העולם ושיחת חולין שלהם היאך להתגבר על כח החומר ולהעלות הכל אל הקדושה:

משנה ה

יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתך וכו'. כבר אמרנו בהתעוררות דלתתא במעשה הצדקה וגמילות חסדים והרוחה לכל אחד גורם אתערותא דלעילא שהבורא יתברך משפיע טובו על בריותיו וגורם שמחה לפניו כביכול, כי מדרך הטוב להיטיב ויש להמשפיע תענוג ושמחה ממה שיכול להשפיע לאחרים, כמו שכתוב (רות ב, יט) האיש אשר עשיתי עמו היום, ודרשו חז"ל (ויקרא רבה לד, ח) יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם הבעל הבית, וגורם גם כן לעצמו הרוחה והשפעה שתבוא אליו מאתו יתברך. ולהמשיל הדבר לכלי מנוקב ששופכין בו ויוצא דרך ניקבו מצד אחר יוכל לכנוס בו בלי שיעור, כן הנותן צדקה, וגם הבאר כששואבין אותה בכל עת אז מימיה מתברכין ונובעים תמיד והמים טובים עד מאוד, אבל כשאין שואבין אותה אז נסתם המעיין ומימיו מסריחין. וזהו שאמר הכתוב (ירמיה ב, יג) אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות נשברים, כי מי שאינו נותן צדקה אין ברכה מצויה אצלו, ואף זה שבידו מסריח ומארה בתוכו היינו שמכלה מעותיו בקטטות ומריבות ובלבולים וחלאים רעים רחמנא ליצלן:

וזהו פירוש כל המשנה יהי ביתך פתוח לרווחה, ונדקדק דהוה ליה למימר ברוחה מהו לרווחה. אלא דרומז שיהא האדם פותח ביתו לעניים ואביונים להחזיק אותם מנכסיו שיהא לו לרווחה, דהיינו שבזה יתעורר למעלה להשפיע כל טוב על

בני ישראל על ידי הבי"ת של בראשית שמבנה יצאו כל העולמות וכל השפעות טובות. ועל דרך זה פירש החסיד המקובל מוי"ה יעקב יצחק שי' אהא דאיתא בגמרא (סנהדרין ק א) אדם נותן מלא עומסו בעולם הזה והקב"ה נותן לו מלא עומסו לעולם הבא, וחתם גם כן היה לו לומר בעולם הבא כדרך שאמר בעולם הזה. אך דכן הוא הפירוש, כשהוא נותן מלא עומסו בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא נותן לו פירוש משפיע לו טוב לעולם הבא, פירוש כדי שיזכה בהן לעולם הבא שיסגל עוד במצוות ומעשים טובים בזו השפעה שישפיע לו:

ואמר עוד ויהיו עניים בני ביתך, על דרך דאיתא בגמרא (שבת קנא ב) בהאי דאמר לדביתהו אקדימי ריפתא לעניי כי היכי דלקדמו לבנייכי, אמרה ליה מילט קא לייטת לי, אמר לה גלגל החוזר בעולם הוא, ועינינו רואות שכן הוא. ואמר התנא ויהיו עניים בני ביתך, רצה לומר שידמה לך שאותן העניים הם בני ביתך, כי גלגל החוזר בעולם הוא ומי יודע מה יולד יום. ושמעתי בשם הגאון מו"ה יונתן ז"ל דקא מדקדק בלישנא כפילא דאמרה מילט קא לייטת, והנה דאיתא בגמרא (שבת קנא ב) דמאן דגמיר אבבי לא מהדר, רק שנותנין לו דרך כבוד, וכיון דשמעה מיניה כי היכי דלקדמו לבנייכי שיהיו מחזרין על הפתחים, אמרה תרי קללות קללתני שיהיו עמי הארץ ועוד שיהיו עניים:

ואמר עוד ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו קל וחומר באשת חבירו. הנה סמיכות הדברים כיון דאמר תחילה שיקבל העניים בסבר פנים יפות, אם כן הוה אמינא אף כשתזדמן לו אשה יעשה גם כן כנ"ל ויכנס עמה בדברים, על זה אמר שלא תעשה כן ולא תרבה שיחה עם שום אשה ואפילו עם אשתו וקל וחומר בעת נדתה, וכדאיתא בגמרא (חגיגה ה ב) מגיד לאדם מה שיחו (עמוס ד, יג), אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו:

ואמר עוד מכאן אמרו חכמים כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו וכו' וסופו יורש גיהנום. רעה, הוא יצר הרע כדכתיב (בראשית ח, כא) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אך דיש בהן דכר ונוקבא, פעולת הזכר להבעיר האדם לכל העבירות שבעולם לכעס ולכל שאר המדות רעות שבאדם רחמנא ליצלן. ופעולת הנוקבא היא אשר מטמאת את האדם בלילה בטומאת קרי רחמנא ליצלן. ורע הוא הזכר, ורעה היא הנוקבא. ועל זה אמרינן אמר קהלת (ז, כו) אשה רעה מר ממות, ורצה לומר מחמת שמרבה שיחה עם הנשים, ואף עם אשתו ומכל שכן כשהיא נדה ומהרהר בהרהורים רעים ומגרה עליו היצר הרע,

ומכח זה גורם רעה לעצמו רחמנא ליצלן שמטמאה אותו בלילה רחמנא ליצלן. ובוטל מדברי תורה, כי אותן המחשבות זרות מבטלין אותו מדברי תורה ותפילה באשר הם תמיד עומדין לנגדו ומבלבלין אותו תמיד ממחשבתו:

ואמר עוד וסופו יורש גיהנום, הוי ליה למימר יורד לגיהנום. אלא דהכוונה בזה דסופו הוא הברית קודש אשר הוא סוף כל איבריו של אדם, כי אף שהן מתפשטות למטה מכל מקום הם מתחילין למעלה מהברית כידוע, ואמר שהגיהנום יורש את הסוף, הוא הברית, באשר שאין יכול להמלט ממנו שלא יטמאו לבעבור אשר כל כך מוטבע בה, ועל זה קאמר יורש שיורש ממנו. ואם דברים כפשטן איזה ירושה שייך לכאן ממי יורש הגיהנום אלא כנ"ל:

או יאמר כל המשנה בדרך אחר, יהי ביתך פתוח לרווחה, רמז בזה דהבית היא התיבה והמלה שמדבר בדברי תורה או תפילה, וכמאמר הספר יצירה דכל אות הוא אבן וכשהן מתחברין במלה הוא בית שלם. ועל זה נקרא תיבה שהוא אותיות בית, והן הם מזמוטי חתן וכלה אשר בכל תיבה ובכל פסוק ובכל מזמור נעשה יחודים עד אין חקר. ובזה כביכול נתרבה השמחה ותענוג לעילא מאותן היחודים והזיווגים, ועל זה אמר יהי ביתך פתוח לרווחה, רצה לומר המלה שאתה אומר הן בדברי תורה או בתפילה יהיו לרווחה, למען רבות שמחה ותענוג בעולם בעולמות עליונים:

ואמר עוד ויהיו עניים בני ביתך, רצה לומר שאתה תהא עני בדבר זה ולא משלך הוא, ותחשוב שה' יתברך נותן לך כח ודיבור הזה שאתה מוציא מפיך ואין לך בו כלום. ותחשוב שאין אני כדאי לדבר לפניו יתברך, אך מה אעשה כי כן ציוה עלי להגיד שבחו ונתן בי כח לדבר, וכי הוא הנותן בי כח לעשות חיל והכל הוא מרצונו הטוב יתברך. וזהו שאמרו חז"ל (ברכות כ ב) איך לא אשא פנים לבני ישראל והם מדקדקין עד כזית ועד כביצה, רומז לזה שאמרנו כמו שהביצה סתום מכל צד ואין לה פה, כן האדם כשעושה עצמו כאלם ואין לו פה להשיב ומחזיר כל חושיד וכוחותיו אליו יתברך והכל מידו:

ואמר עוד ואל תרבה שיחה עם האשה, גם כן רומז על זה שהיא אשה יראת ה' היא תתהלל. ואל תרבה שיחה עמה, רצה לומר אף כשדברת דיבורים נאים והרבית תענוג, אף על פי כן לא יגבה לבבך בזה וכנ"ל:

ואמר עוד באשתו אמרו קל וחומר באשת חבירו, רצה לומר כי הנה הכלל הוא שצריך האדם להכין עצמו לעבודת

הבורא יתברך כל חד לפום שיעורא דיליה, והיינו להכין את עצמו בכל בוקר ולעשות הכנה במעשה המצוות או בלימוד תורה כדי שיוכל אחר כך לילך ולהתפלל איזה תפילה לפני קונו יתברך. ועל דרך זה בימות השבוע היינו ביום ד' ה' ו' להכין עצמו לשבת, כי מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, והוא מה שאמר הריב"ש זצ"ל בפירוש הכתוב (שמות לד, כא) בחריש ובקציר תשבות, כי חר"ש הוא נוטריקון חמישי רביעי ששי, רצה לומר כמו שהחרישה היא הכנה לזריעה ולקצירה, כך אלו השלושה ימים שייכים לשבת הבא ולהכין עצמו בכל מיני הכנות שיוכל מה לעבוד את בוראו ביום השבת דהיא הזריעה, ואחר כך בשלושה ימים שאחר שבת היינו אב"ג יהיה הקצירה שיקבל כל השפעות שירדו לו בתפילת שבת, וכך הם כל ימי השבוע שלושה ימים לפני השבת ושלושה לאחריו ושבת באמצע. והנה מי שלא הכין עצמו או שאינו יכול, אזי יתחבר את עצמו בשאר חברים אשר הכינו את עצמם ומתוך כך יוכל לעלות עמהם, כמו מי שלא הכין לעצמו לאכול בשבת ובא חבירו אשר הכין לו והזמינו לאכול אצלו ומתוך כך יש לו לאכול, אף זה כן שבעצמו אין לו כלום רק שהם יזמינוהו. ועל זה אמר אל תרבה שיחה עם האשה, דהיא אשה יראת ה' האשה הידוע לך שהוא שלך ובהכנתך, אף על פי כן לא ירום לבבך בה. וקל וחומר באשת חבירו, רצה לומר שבעצמותו אין לו כלום רק שהיה מתעלה על ידי חביריו בהכנתם באומרו שממנו עלה למעלה, כמו שהצדיק הזה פעמים הוא מעלה אחרים ופעמים הוא מתעלה על ידי אחרים בצירוף כל הציבור, אבל זה אל ירבה שיחה באשת חבירו, אשר עיקר עלייתו היה על ידי חבירו ומבלעדו לא יכול דבר מאומה:

וכן מצינו במשה רבינו ע"ה דאיתא (סנהדרין קי א) שכל אחד קנא לאשתו, והוא תמוה, אך דעל דרך זה הוא, כיון דדור המדבר ודאי היו אנשים חכמים וידועים, והיו חושבין שעל ידם נתעלה משה והם הנותנין לו כח לעשות חיל, ולכן קנאו לאשתו דהיא אשה יראת ה', אבל לא היו יודעים דבהיפך הוא דמשה היה מעלין, וכדאיתא (שיר השירים רבה א, סה) אשה אחת היתה במצרים וילדה ששים וריבוא בכרס אחד, זה משה, ולכן בל תתגאה בה כי בודאי אין לך בה כלום, רק תחזיר העטרה ליושנה, רצה לומר שממנו יתברך שמו הכל הוא ואפס זולתו, וזהו פירוש השתחוו לה' בהדרת קודש (תהלים צו, ט), רצה לומר שתהדרו הקדושה הזאת למקומה לעצמותו יתברך שמו:

ואפשר לומר שזהו הפירוש עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות (שבת

קיח א), רצה לומר כל מה שצריך לך לשבת תעשה ותכין בחול, ואל תצטרך לבריות ליזון בהכנתם. ובזה מתורץ קושית התוס' (ביצה טו. ד"ה לוו) שהקשו דהש"ס סתרי אהדדי, דחדא קתני עשה שבתך חול, וקתני אידך (ביצה טו ב) לוו עלי ואני פורע, ובזה מיושב שפיר, דהכי קאמר עשה שבתך חול ותכין עצמך בכל צרכך, ורק אם אי אפשר לך להכין בעצמך, אזי לוו עלי, פירוש לשון לוויה והתחברות, שתלוו ותדבקו באחרים אשר הכינו עצמן, ואני פורע, שאגלה אלהותי והארתי עליך ותוכל להימשך אחרי וההתגלות יהיה בשם אנ"י, כמו אנ"י וה"ו. ואמר עוד מכאן אמרו חכמים וכו' שגורם רעה לעצמו, רצה לומר בזה גורם רעה לו מחמת שנתגאה בזה וחושב שמכוחו אומר כן ובטוב שכלו, בוטל מדברי תורה ויורש גיהנום:

משנה ו

יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר וכו'. הוא למען יורנו דרכי ה' את המעשה אשר יעשה ולמען יגעור בו בעשותו איזה ענין אשר לא כדת. ואמר עשה לך רב, רצה לומר שכל אחד יעשה את חבירו עליו כרב, שאם יראה בו דבר מגונה יגעור בו ושיהיה דבריו נשמעין לו, מה שאין כן בחבר לבד שלפעמים יתבייש ממנו לגעור בו כל כך. ואמר עוד והוי דן את כל האדם לכף זכות, כי לפעמים לא ישמע לחבירו בחשבו עליו שגם הוא עשה שלא כהוגן לכך ידון אותו לכף זכות ואז ישמע אליו בכל:

או יאמר עשה לך רב. רב הוא לשון גדולה שתמיד יראה להוסיף בעבודה ולקדש איבריו לקדושת הבורא ברוך הוא ולהיות מרכבה להבורא יתברך. למשל יקדש עיניו שיהיה מרכבה לעולם הנקרא עיני ה' וכן כל איבריו. וזה וקנה לך חבר, שעל ידי זה שיעשה את עצמו וכל איבריו מרכבה לשכינה יקנה לו חבר, הוא ההתחברות בהבורא יתברך, והבורא ממשיך עצמו אליו כביכול וישרה על איבריו ועל כל גופו. ועל ידי זה יהא דן את כל האדם לכף זכות, רצה כי כאשר הוא מודבק בהבורא יתברך יוכל להביא כל השפעות וזכויות וטובות שבעולם בדיבורו עבור שמלובש בו כח הבורא יתברך, ולכן צדיק גוזר והקב"ה מקיים:

או יאמר והוי דן את כל האדם לכף זכות, פירוש כל אדם מחוייב לומר בשבילי נברא העולם, וצריך לחשוב שכל העולם מחצה חייב ומחצה זכאי עד שהוא יכריע את כל העולם לכף זכות:

או יאמר עשה לך רב. רצה לומר כי לפעמים יפול במחשבת האדם איזה דבר הוראה איך ומה יעבוד את ה'

יתברך, או איזה אהבה או יראה, והוא מה ששינה לו ה' יתברך במחשבתו שיעבדהו בזה הדבר, ולפעמים האדם יסוג אחור ממחשבתו ולא יביט לזאת, לזה אמר עשה לך רב, רצה לומר שתחשוב בדעתך כי זה הדבר אשר יורך ה' יתברך לעשותו ולעבדה בו ולא תסוג אחור מחשבתך, וכמו שמצינו שהקב"ה נקרא רב כמו שאנו מברכין בברכת התורה המלמד תורה לעמו ישראל. ובודאי שכן הוא, כי הוא יתברך שמו הוא מלמד לנו בכל עת ושעה תורה ודרכי מוסר היאך לעבוד אותו, כי ודאי אי אפשר שום מחשבה. ובפעם אחד היה זה לעין כל כשנתן לנו את התורה על הר סיני, ועם כל זה משם ואילך אותו האהבה יוצאת ללמדנו חוקי תורתו, וכמו שתפרש המחשבה זו במחשבת האדם אזי יעבוד את ה' יתברך בזו המחשבה עצמה:

ואמר עוד וקנה לך חבר, ורצה לומר כי יש אדם שיעבוד את הבורא ברוך הוא בזו המחשבה, אך תיכף בכלות העבודה יסורו הדברים מנגד עיניו וישכחו מלבו, לזה אמר וקנה לך חבר, רצה לומר שיחבר מחשבתו ולבו באלה הדברים ולא ישכח אותם תמיד, וכמו שנאמר (דברים ד, ט) השמר לך פן תשכח וגו', והרמב"ם ז"ל חשב אותם בלא תעשה, אך שיחשוב תמיד בכל עת שהקב"ה הוא מלמדו להועיל ומקרבו לעבודתו יתברך שמו, ויחשוב כמו שהוא עומד על הר סיני ושומע הדיבור מפי הגבורה, ואנו מזכירין זאת בכל יום ובנו בחרת וכו' וקרבתנו מלכנו וזכירה זו הוא מצות עשה, ודבר זה היה אומר רבי יהושע בן פרחיה, וכשמו כן הוא שהיה תמיד פורח במחשבתו לעילא ומדבק מחשבתו בה' יתברך תמיד וזהו פר"ח י"ה:

וזהו מה דאיתא בגמרא (סנהדרין קו ב) על האי שהיה יודע תלת מאה בעייא על מגדל הפורח באויר, רצה לומר שהיה יודע תלת מאה בחינות היאך לעבוד את בוראו ולפרוח במחשבתו לעילא ולדבק בעצמותו יתברך שמו במחשבתו הזכה. ולבסוף מסיק (שם) דלא היה לו חלק בעולם הבא, מפני שהיה חסר לו איזה ענין ועל זה נענש. וכמו במאתים וחמשים איש של קרח שהיו מבקשים כהונה גדולה, ובודאי היו מובטחים בעצמם שיש להם על מה שיסמוכו אלא שטעו באיזה ענין:

ואמר והוי דן את כל האדם לכף זכות, הנה מלת את, הוא מיותר. והכוונה בזה, שכשיראה איזה ענינים מהעולם הזה או איזה עבירה חס ושלום, אז תשכיל ותבין כי לא על חנם בא לך זאת תחת עיניך אם לא ליקח ממנו איזה מוסר, והיינו שיזכיר את עצמו אולי עשה גם כן בפעם אחר כזה, או באיזה ענין אחר הקרוב לזה, כגון הא דכל הכועס כאילו עובד עבודה

זרה חס ושלום רחמנא ליצלן, כי הכל הוא בידי שמים, וישוב אז על חטאיו, וכן הוא הכל והוי דן את כל האדם לכף זכות, כמו עם כל האדם כדי שתבוא לכף זכות שתשוב. והפשוט הוא כי לא ידעת את יצרו הרע. (ואמר עוד (לקמן פ"ב מ"ה) ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו, אילו היה לך חס ושלום היצר הרע של זה היית גרוע ממנו:

משנה ז

נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע ואל תתיאש מן הפורענות. היינו שאל יקח האדם לנפשו מדת הענוה והשפלות עד שיהיה באמת שפל ונבזה ולא יעבוד את ה' יתברך בחושבו שהוא כלה ונאבד, לזה אמר הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע, שאף אסור לאדם להחזיק עצמו ברשע:

או יאמר על דרך דאיתא בגמרא ששאלו על אחד מה מעשיו אמרו ראו בשכיניו, כי ודאי אינו מחבר את עצמו רק בדדמי ליה. וזהו הרחק משכן רע:

או יאמר הרחק משכן רע. פירוש שלא תהיה שכן רע למקום ברוך הוא. והיינו על מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואין מתפלל בה, כדאיתא בגמרא (ברכות ח א) על פסוק (ירמיה יב, יד) הוי על כל שכני הרעים:

או יאמר הרחק משכן רע. שלא ישכון עליך הרע דזהו היצר הרע. ואל תתחבר לרשע אף שהוא נקל מן הרע, ואל תתייאש מן הפורענות, אם תחשוב לומר האף שזה רשע מכל מקום ישכון בטח, על זה אמר אל תתייאש מן הפורענות הבא עליו, כי לא נתמלא סאתו עדיין:

משנה ח

יהודה בן טבאי אומר אל תעש עצמך כעורכי הדיינין וכו' יהיו בעיניך כזכאים כשקבלו עליהם את הדין. פירוש דזה המוכיח את העולם אל יאמר לפניהם הדברים ודברי דינין, דהיינו כך כתיב בתורה שזו אסור לעשות וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול. אל תעשה כן, רק כשיהיו הבעלי דינין עומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו כזכאין כשקבלו עליהם את הדין. רצה לומר הצדיק זה המוכיח את עם בני ישראל צריך להמשיך עליהם שפע והארה שיחזרו בתשובה וצריך ליפוק וליעול בלבם עם בני ישראל, ושיאמר להם הדברי מוסר בהארה גדולה עד שבדבריו יחזיר אותם למוטב ויתן להם לב בשר:

משנה ט

שמעון בן שטח אומר הוי מרבה לחקור את העדים. העדים בה' הידוע, רומז להעדים הידועים המפורסמים אותם שעבדו קבלום משה וישעיה, והן השמים והארץ שכוללים כל העולמות והמלאכים והכוכבים והמזלות והם עדות לעולם שעל ידם בא ההשפעה לעולם. וכל זה נתן הקדוש ברוך הוא ביד הצדיקים להיות עושים בהם כרצונם, כמה דאת אמר (דברים יא, יג - יד) והיה אם שמוע תשמעו וגו' ונתתי מטר ארצכם בעתו הגם שחוזי הכוכבים אומרים דהכל תלוי בזמן ולכל יש עת ויודעים זמן המטר והגשם ויוצא לפי סידור הנהגות העולם, עם כל זה הקדוש ברוך הוא צפה והביט עד סוף כל הדורות וסידר כל אלו המערכות כפי הכנתו על דרך זה שיהיה נמסרים ביד הצדיקים, והכל משתנה על ידי פעולת הצדיקים, והיינו על ידי התורה כאשר הם מחזיקים בתורה. ועל זה אמר הוי מרבה לחקור את אלו העדים, כמו שנפרש בפרק ו' במאמר וחיקור דין. ואמר שהצדיקים יחקרו וידרשו אלו העדים כל ההתחדשות שעתיד להתחדש על ידי העדים וימתיקו כל הדינים ויהפכו הכל לטובה. והיינו שכתב הרמב"ן ז"ל שהם הנסים נסתרים, רצה לומר בשגם שנראה שהוא מסדרי העולם והקביעות מכל מקום הוא נמסר ביד עושי רצונו, ועל ידי פעולתם יוכלו להפכו לטובה:

משנה יב

הלל אומר וכו' אוהב שלום ומקרבן לתורה. אוהב שלום היינו שעושה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים שמוכיח אותם תמיד ומקרבן לעבודתו יתברך שמו:

משנה יג

הוא היה אומר נגד שמא וכו' ודלא מוסיף יסיף ודאשתמש בתגא חלף. הנה לכאורה כפל המאמר, דנגד שמא ודאשתמש בתגא, חדא נינהו. ויש לומר דרומז בזה על האדם כשלומד תורה או מתפלל או איזה מצוה שעושה, שלא יעשה הדבר בשבילו להגעת איזה שכר או מיראת איזה עונש, רק כל דבריו יהיו לשם שמים הכל לכבודו יתברך שמו. ועל זה הזהיר אותנו הכתוב באומרו (דברים כד, י) כי תשה ברעך משאת מאומה, ירצה שמתפלל לכוונת איזה שכר, וזהו כמו שמלוה על המשכון, לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו, רצה לומר זה האיש לא יבוא אל בית המלך פנימה, רק בחוץ תעמוד וגו'. ואם איש עני הוא, איש רומז על הבורא ברוך הוא, שבזמן החורבן נראה כעני כביכול, לא תשכב בעבוטו, כי מצינו (שמות רבה נא, ג) שהמקדש נתמשכן עמנו. ואמר שצריכין בני ישראל שלא ישכנו ולא ישקטו ולא

ינוחו על זאת להחזיר העטרה ליושנה שתגלה ותראה מלכותו בקרוב, ולזה אמר השב תשיב לו את העבוט, ולזאת יברכך ולך תהיה צדקה:

ודאשתמש בתגא. פרוש ששימש בכתרי אותיות. או יאמר, כי תגא הוא אחוריים מכתר, כמו שמצינו שהתרגום הוא אחוריים מלשון הקדוש. ומזה נתיישב מה דאיתא בגמרא (ראש השנה לב ב) שצריכין אנו לומר בפסוקי מלכויות דכתיבי בתורה, וחשיב התם חד ותרועת מלך בו (במדבר כג, כא), ולבסוף חשיב פסוק ה' ימלוך לעולם ועד (שמות טו, יח), ותמוה אמאי לא חשיב הך ברישא כדכתיב, וגם אנן לא אמרינן הכי. וגם מה שהקשה הרמב"ן ז"ל דהתרגום שעל פסוק ה' ימלוך לעולם ועד אין מכוון עם הפסוק, שכתיב ימלוך לשון עתיד ומתרגם מלכותו קאים, והוא הוה. אך באמת הוא, כי בודאי ומלכותו בכל משלה (תהלים קג, יט), אך דהוא דרך אחוריים שאין נראה כלל גודל מלכותו, ולזה בשירת הים שצפו ברוח קודשם מה שעתיד להיות שאין זה גאולה שלימה, ואמרו ימלוך דרומז על העתיד והוא לימות המשיח, ואז מלכותו תהא נראה לעין כל. אבל המתרגם פירש להאמת, בודאי מלכותו קאים ובכל משלה, כי בודאי אפס זולתו הגם שאין נראה. והנה הש"ס הוצרכו ארבעה פסוקי מלכויות ורצו לסדר הפסוקים המשמשים בלשון הוה כגון ותרועת מלך בו, ולא רצו לסדר זה הפסוק ה' ימלוך וגו' דהוא עתיד, רק אחר כך שלא מצאו יותר סמכו גם זה. אבל הסדר הוא כמו שכתוב בתורה הקודם קודם. וזהו אומרם ודאשתמש בתגא, רצה לומר שצריך האדם להתפלל על זה שיתראה מלכותו ותנשא לעיני כל חי ולא בדרך אחוריים, כי תגא הוא אחוריים כנ"ל:

ואמר הכתוב (דברים כה, ה) כי ישבו אחים יחדיו, רומז על כנסת ישראל דהם אחים ורעים למקום. ומת אחד מהם, רצה לומר שנסתלק מהם האחדות, כמו שמצינו (יומא ט ב) שבית שני נחרב על שנאת חנם. ומן אין לו, רצה לומר שסר צלם מעליהם שאינם ניכרים שהם בני אל חי. לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבוא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה, רצה לומר שתראה שהבורא ירחם עליהם ולקחה לו לאשה, והיה הבכור אשר תלד, רצה לומר הצדיק דהוא נקרא בן בכור שנאמר (שמות ד, כב) בני בכורי ישראל. יקום על שם אחיו, רצה לומר שהצדיק הזה יקום ויעמוד בפרץ עליהם להיות להם שם שיקראו אחים ורעים למקום, ולא ימחה שמו מישראל. ואם לא יחפוץ האיש, הוא הבורא יתברך שמו דנקרא איש כנ"ל, לקחת את יבמתו, ועלתה יבמתו השערה

ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגליו, נעל רומז על המלוכה כמה דאת אמר (שיר השירים ז, ב) מה יפו פעמיך בנעלים, אך היא בהסתר שאינה נראית כנ"ל שהוא דרך אחוריים ואינו רוצה לגלות עצמו דרך פנים. וחלצה נעלו, רצה לומר שתחלוץ זאת המדה ותראה להראות מלכותו לעין כל ושיכירו וידעו כל יושבי תבל כי לו תכרע כל ברך ולו המלוכה:

וירקה בפניו, דהנה האבדנאל פירש שתרוק בהמנעל עצמו, והוא על דרך זה שתרוק ותקונן על מלכותו יתברך שמו שהוא בהסתר דרך אחוריים ואין ניכרת גודל גבורתו ולומר לפניו קצתי בחיי ומאוס לי כרוק, ואם תתן לי כל חללי דעלמא לא תנוח לי עד אשר תכונן ירושלים ותכון מלכותך לעד. או וירקה בפניו, רומז על כנסת ישראל שתתפלל למקום ברוך הוא על זאת ולומר לפניו שכל תענוגי עולם הזה וכל העולם איננו שוה בעיני לכלום. וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, רצה לומר שתאמר לפניו כמו שאנו כל חפצנו בך והכל כלא חשוב לעינינו, כך העובדי כוכבים ומזלות עושים לך ומשחקים עליך כביכול אין אתה חשוב בעיניהם, ומה גם אם היו ביכולתם לעלות ולבקוע הרקיע ולהלחם בך אין מן הנמנע להם. וזהו אומרה ככה יעשה לאיש, הוא הבורא ברוך הוא, ואומר כמו שאנחנו עושין כן יעשה לך, וכל זאת למה אשר לא יבנה את בית אחיו, לכונן את בית חיינו ולהשיב שכינתו בתוכינו במהרה בימינו. ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל, שתסיר זאת המדה ותופיע עלינו בהדר גאון עוזך ותנשא עלינו לעיני כל חי וידע כל פעול כי אתה פעלתו:

וביותר צריך האדם להתעורר על זה בעשרת ימי תשובה לאקמא שכינתא מעפרא, כי בי"ת רומז בעשרת ימי תשובה. יאמר אם אין אני לי מי לי, כי הנה מצינו (סוכה נג א) שהלל היה אומר כמה דברים בשם ה', וכמו שה' יתברך בעצמו אומר כן. וירצה שתעשה כל כך התפעלות עד שה' יתברך יודה לדבריך ויאמר כן בוראי אם אין אני לי, אנ"י רומז על המלוכה, כמה דאת אמר (דברים לב, לט) אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא, ואומר אני הוא בעל היכולת כי בידו הכל. ואמר אם אין אני לי מי לי כנ"ל ודאי:

משנה יד

הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי.

יבואר על דרך הפשט, כי בוראי הצדיק צריך להושיע לישראל ולהעלותם ולקרבם לעבודת ה' יתברך ולעשות כל התאמצות, אך האדם בעצמו צריך גם כן

לישא בעול ולכוף עצמו כאגמון ולשמוע מוסר והוכחת הצדיק, ולא להכביד לבבו כאבן כי אז לא יועיל לו, כמאמר הכתוב (דברים כב, א) לא תראה את שור אחיך, שהוא מדריגת עור שעושה מעשה בהמה, או שיו נדחים והתעלמת מהם, רק השב תשיבם לאחיך, לעבודת ה' יתברך. ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו, דעת הוא התחברות, פירוש שאין אתה יכול לחברו אל הקדושה, ואספתו אל תוך ביתך, שתכניסהו במחשבתך ולהתפלל עבורו. עד דרוש אחיך אותו, רצה לומר עד שירחמו עליו מן השמים, והשבותו לו. וכן תעשה וגו' הקם תקים עמו, וכמו שפירש רש"י ז"ל (שם, ד) שלא יאמר הואיל ועליך מצוה וכו', לא כן הדבר, רק שזה האדם בעצמו צריך שיהיה גם כן סעד לדבר הזה ולהתחזק בעבודתו יתברך שמו ואז יצליח. ולזה אמר התנא אם אין אני לי מי לי, רצה לומר כשאני בעצמי איני מחזיק אותי בדבר זה, לא יועיל לי שום אדם בעולם:

או יאמר אם אין אני לי מי לי. פירוש אם אין האנ"י דהיינו הבורא יתברך, לי, כלומר שגם זה שאני עובדו גם זה הוא מכוחו יתברך המשפיע לי ונותן בי כח ושכל לעבוד אותו, מי לי, ואם לא עכשיו אימתי, לא כמו השוטים שמניחים לעבודת הבורא עד אחר ימי זקנותם ואחר עשיית צרכיהם. ויש אשר יעזבו ימיהם בהבל וריק מהבלי הזמן וסומכין עצמן על ימי הזקנה. כי בודאי אם היה האדם יודע יום קצו בודאי היה מקיים זאת שוב יום אחד וכו' (אבות ב, טו) בכל רצונו וחשקו, נמצא וכי מחמת שהוא בטוח בחסד הבורא שיאריך עוד ימיו, בגלל כן יהא מחסר בעבודתו יתברך, אין זה כי אם כפוי טובה חס ושלום. וזהו משכיל לדוד (תהלים נב, א), כשהיה דוד המלך ע"ה עובד את הבורא היה מסתכל בהמשכיל המשכילו כל זה הוא הבורא יתברך לומר שאין זה מצדו ומשכלו:

משנה טו

שמאי אומר עשה תורתך קבע אמור מעט ועשה הרבה. כי בודאי צריך האדם לקבוע עתים לתורה ולעשותם עיקר עסקיו, וזהו קבע:

או יאמר עשה תורתך קבע. שצריך האדם לראות שיגיע לו איזה פעולה ותכלית לעבודת הבורא יתברך מהלימוד שלמד ויקבע הדברים בלבו ולא יהיה כמשפה ולחוץ, כי מה יועיל לו רוב הדברים והלימוד באם לא יגיע לו ממנו שום תועלת, וזהו אמור מעט ועשה הרבה, שהאמירה והדיבור יהיו מעט ועיקר כוונתך יהיה על העשיה שתרבה. כי זה אינו כלום שילמוד האדם את התורה, רק צריך להיות שהתורה תלמדהו דרכי ה' והדרך אשר ילך

בה, כמו שאנו מברכין המלמד תורה לעמו ישראל, שהתורה מלמדת אותנו:

או יאמר עשה תורתך קבע. רומז על האדם כשלומד או מתפלל שיקבע הדברי תורה ההם למעלה ויקשרם למעלה בשורשם תחת כסא כבודו יתברך שמו, אמור מעט וכו', רצה לומר אף שאמירתך בזה העולם הוא דבר מועט, אבל בעולם העליון הוא הרבה כי כמה אלפים עולמות מתתקנים אחר הדיבור שלומד כהוגן ועל דבר הנזכר:

או יאמר עשה תורתך קבע. כשתלמוד או תתפלל תראה שדיבורך יהיה קבוע למעלה, אמור מעט ועשה הרבה, שתאמר מעט בתפילה ואף על פי כן תעשה ותפעול הרבה למעלה:

והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. רצה לומר כל מה שיגיע אליך ממנו יתברך שמו הן איזה מקריות תקבלם באהבה ובחבה ובסבר פנים יפות:

או יאמר והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. רצה לומר הפירוש כי כל נשמה היא קשורה בשורשה, כמה דאת אמר (ישעיה ס, כא) נצר מטעי וכו' כנ"ל, ולזה יש בתורה ששה ושלושים כריתות, כי לכל נשמה יש לה ל"ו מיתרים שבהם קשורה ומקושרת בשורש העליון, וכשאדם עובר על כרת אחד רחמנא ליצלן אזי נכרת משורש אחד למעלה, וכמו כן בכל כרת חס ושלום, עד חס ושלום כשעובר על כל הכריתות אז נכרת לגמרי רחמנא ליצלן ועבר ובטל מן העולם ואין לו תקומה כלל לא בזה ולא בבא, ועם כל זה יש מקום הנקרא כנסת ישראל שבו כלולים כל נשמות עושי רצונו ונקרא כל האדם, וזהו שאמר התנא כשאתה עושה כן, שתעשה תורתך קבע, תזכה לקבל ולמשוך החיות הקדוש מזה העולם הנקרא כל אדם מכללות נשמות עושי רצונו:

או יאמר עשה תורתך קבע. על דרך דאיתא בספר יצירה (פ"ב מ"ג) קבען בפה. ירצה על כ"ב אתוון שבהם ברא הבורא יתברך שמו כל העולמות וקבען בפה האדם. ונמצא שכן הוא ודאי כשאדם מדבר איזה דיבורים הן בתורה או בתפילה ודאי מנענע כל העולמות בזה. למשל כשלשלת וראשה קשורה באיזה מקום אחד, ואם אוחז בראשה השני או אין ספק שמנענע כל השלשלת עד מקום שקשורה אף אם היא רחוקה כמה פרסאות כן הדבר הזה. וכל זה צריך האדם לחשוב ולקבוע בלבו כי הוא בדיבורו מנענע כל העולמות, אמור מעט ועשה הרבה, רצה לומר אף שהאמירה והדיבור שהוא מדבר הוא מעט, רצה לומר דבר קטן בעלמא, אף על פי כן עושה הרבה כנ"ל:

או יאמר אמור מעט. שאמירתך יהיה במעט בהכנעה, ואז עשה הרבה, רצה לומר שתפעול ותעשה הרבה בדיבורך המעט:

משנה טז

רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק. עשה לך רב, רצה לומר כשלומד או מתפלל תעשה לך רב הוא הבורא יתברך, שתצייר במחשבתך שהבורא יתברך הוא לנגדך ומלמדך להועיל. והסתלק מן הספק, רצה לומר שלא ידא לך זאת לספק אצלך, רק תחשוב שבודאי הבורא יתברך מצוי אצלך, כי הוא לצילא מכל עלמין ותחות כל עלמין ובגו כל עלמין ולית אתר פנוי מיניה כלל. כי זה הוא עיקר עבודת הבורא יתברך לצייר תמיד באמת ובתמים מציאות הבורא יתברך בלי שום ספק כלל, וכמו שהוא עומד בפני חבירו כי ודאי כן הוא. וזה הודאי שמו כן תהלתו, רצה לומר שעיקר העבודה והתפילה תלוי בודאי שמו שיצייר תמיד בודאי שה' יתברך לנגד עיניו ורואה במעשיו, וכפי גודל האמונה בזאת כן תהלתו. וכמו שמצינו בדוד המלך ע"ה שאמר (דברי הימים - א כט, י) ויברך דוד את ה', ראשי תיבות ודאי. שבתחילה היה מצייר לפניו שבודאי מציאות הבורא יתברך הוא בלי שום ספק, וכמו שמשה רבינו ע"ה עלה בשם זה לרקיע, שהיה מצייר תמיד לפניו זאת ועלה במעלות עד רום רקיע, ועל כל פנים אם אין ביכולתינו לעשות כזאת, על כל פנים נצייר נגדנו מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים טז, ח) שויתי ה' וגו', ששם הוי"ה יהא תמיד מצוייר לנגדנו אמיתות הויתו שהוא הוה ומהוה כל הויות. ואנו אומרים הראנו ה' חסדך (שם פה, ח), רצה לומר כן שהראנו ה', זהו החסדיך, שתשפיע לנו בהירותך לחשוב תמיד באמיתות הויותך. וישעך תתן לנו, כי הנה ודאי הבורא יתברך חושק בנו תמיד ומשתוקק עלינו תמיד, אך אנו מתפללין וישעך תתן לנו לשון פונה, כמו ואל קין וגו' לא שעה (בראשית ד, ה), שתתן בלבבנו שגם אנו נשתוקק אליך להסתר בצל כנפיך:

ואל תרבה לעשר אמדות. עשר הוא יראה, כי עשר הוא י' והיא יראה. ואמר שלא תהא יראתך כדבר מאומד, אך תחשוב בדעתך ובשבלך על כל הטובות שעשה עמך כל ימיך על האדמה וגודל תוקפו ומלכותו יתברך, ואז מודאי תירא מלפניו, כי האיך לא ניירא מפני מלך גדול ונורא שאין כמוהו:

או יאמר עשה לך רב והסתלק מן הספק. רצה לומר שישמור אדם עצמו אף מן ספק נידנוד עבירה:

או יאמר והסתלק מן הספק. ספק הוא לשון חיבור, וכן הוא לשון המשנה

סופקין בגפנים (ערלה א, ה). וירמז כי צריך האדם לדבק ולחבר עצמו כל כך בהבורא יתברך בתורה ובתפילה, עד שיהא מופשט מהגשמיות כל עיקר ומסולק מזה העולם. וכמו שאמרו בשולחן ערוך (או"ח סימן א סעיף א) שויתי ה' לנגדי (תהלים טז, ח) זה כלל גדול בתורה, והוא הסתלק, שתהא מסולק מן העולם, מן הספק, פירוש מן הסיפוק והחיבור והדביקות בו יתברך שמו:

או יאמר עשה לך רב וגו'. שבאמת צריך האדם לחזק את לבו בעבודת ה' יתברך כל מה דאפשר ולעלות במעלות ולא יניח אל מראהו לבעבור שלא יתרשל בעבודתו יתברך. וזה אומרו עשה לך רב, הוא לשון גדולה, כמו רב לכם בני לוי (במדבר טז, ז), שצריך האדם להגדיל את עצמו בענין זה להיות תמיד מוסיף והולך בעבודת ה' יתברך ולא להתגדל חס ושלום בעבודתו, כי בודאי צריך לעבוד את בוראו בענוה ושפלות, כי הכל מאתו יתברך אשר נתן לו הכח למעשה זו, רק לצד מה שזכרנו שצריך שלא ישפיל את עצמו לגמרי למעט בעבודתו יתברך, כי לכל אדם יש לו חלק ושורש בתורת ה' והתיקון הנאה לו לתקן:

ואל תרבה לעשר אומדות. עישור הוא יראה כנ"ל, שצריך האדם לירא מהבורא יתברך שלא מאומד ושמיעה, רק צריך לבחון ולהתבונן תחילה גודל רוממותו יתברך ושהוא מלא כל הארץ כבודו ואז תהיה יראתו על פניו. וכדאיתא בזוה"ק (ח"ג רס ב) על ענין פתיחת עינים בשמונה עשרה, שצריך האדם כל כך להתבונן ברעיוניו שהבורא יתברך מלא כל הארץ כבודו ולעילא מכל עלמין ובגו כל עלמין ותחות כל עלמין והוא כנקודה זעירא וכו' עד שלא יוכל לפתוח עיניו מאימת הבורא עליו (חסר), ולכן צריך ליחד עצמו קודם התפילה ולבחון בעצמו באם יוכל לעמוד לפני הבורא יתברך ממש פנים בפנים לדבר עמו ואז יתפלל:

משנה יז

שמעון בנו אומר כל ימי וכו' ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. הוא מפרש דברי רבן גמליאל אביו שאמר והסתלק מן הספק וכו', ואמר לא מצאתי לגוף טוב משתיקה, רצה לומר שידבק האדם את עצמו כל כך בהבורא יתברך בדביקות גדול, עד שיתבטל במציאותו וישאר הגוף שתוק כאלם, כמו שאמר הכתוב (תהלים נח, ב) האמנם אלם צדק תדברון, רצה לומר כשהייתי במעלות אלם שנשארתי מבלתי כח וחוש לדבר, אז יצולתי לדבר צדק בפני הבורא יתברך. ואמר (שיר השירים ה, ו) נפשי יצאה בדברו, על ידי הדביקות והתשוקה להבורא יתברך. וזה נרמז בש"ס (מנחות כט ב) שתוק כך עלה במחשבה, כשהאדם עולה במחשבה למעלה ומדבק

עצמו בה' יתברך נשאר הגוף מושתק כאלם הזה וכנ"ל:

ולא המדרש עיקר אלא המעשה. כנ"ל שצריך האדם לקבוע דבריו למעלה בשורשם, שאם לא כן אז חס ושלום וכל המרבה דברים מביא חטא מאותן הדיבורים שמשלין מפיו בלי כוונה בלי דחילו ורחימו לא פרחת לעילא, והן משוטטות על פני הארץ תחת השמים והן נעשים חס ושלום כקליפות והוא המסך המבדיל בינו לבין קונו:

או יאמר כל המרבה דברים מביא חטא. על דרך שאמר (קהלת ה, ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, רומז על בשר הקודש והוא הברית המעור, כי על ידי הדברים בטלים גורם רעה רחמנא ליצלן, וגם מילה הוא לשון דיבור, וכשמקלקל דיבוריו מקלקל גם הברית רחמנא ליצלן. כי אם האדם יכתוב הדיבורים שידבר על נייר, ואחר כך יסתכל בהם יראה שיבוש מעצמו, ובפרט כי גדול מאוד חטא דברים בטלים, כי לא ישוב אל לבו לשוב עליהם, כי דברים בעלמא הם, ועל זה אמר דוד המלך ע"ה (תהלים מט, ו) עוון עקבי יסובני, רומז על העבירות קטנים שאדם דש בעקביו ולא נותן אל לבו לשוב עליהם הם יותר קשים ממרים משאר עבירות שלבסוף הם מסבבים אותו ואינן מניחים אותו לעבוד את בוראו:

בעזר ראש וראשון נשלם פרק ראשון

עבודת ישראל ליקוטים לאבות פרק ב

משנה א

רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת וכו'. פירוש שעושה תפארת לעושיה, הוא הבורא יתברך שמו בתורה ותפילה, ועל ידי זה משפיע תפארת לעולם התחתון לכנסת ישראל. והנה ותפארת לו מן האדם, פירוש שהעולם מתפארים עם האיש הצדיק הזה במה שמביא להם השפעות הנ"ל. ולכאורה אינו מדוקדק דמתחילה התחיל לדבר בלשון נסתר שיבור לו האדם, ולבסוף אמר לנוכח והוי זהיר. אך דהענין הוא כך, כי ידוע שלזה נקרא רבי רבינו הקדוש, לגודל צדקתו שהיה מופרש ומובדל מזה העולם התחתון כלל, כי קדוש הוא לשון פרישה, עד שקודם מיתתו הגביה ידיו ואמר שמימיו לא היה נהנה מעולם הזה אפילו באצבע קטנה, כך היה תמיד מקושר בעולמות העליונים ולא היה יכול לדבר עם העולם לנוכח מגודל התדבקותו בה' יתברך, רק היה מדבר בעדו והעם שומעין ממילא, כמו שמצינו בגמרא (עיין עירובין נד: ובילקוט משלי תתקלז) על אחד שהיה דורש בשוק העליון, פירוש בעולם העליון, וטליתו היה מונח בשוק התחתון, פירוש טליתו הוא הגוף היה מונח בעולם התחתון. ומצאו נחש כרוך עליו, פירוש מחמת התדבקות גופו אל ההמון באומרו לפניהם תוכחת מוסר נמשך אליו גם כן מאותן הרהורים רעים של ההמון. וזה נחש, שאותן המחשבות והרהורים הן מסיטרא אחרא ומזוהמת הנחש שבזה העולם השפל. ולזה התחיל רבינו הקדוש מתחילה להיות מדבר בעדו בנסתר, וכשאמר ותפארת לו מן האדם, היינו כנ"ל שמשפיע ומיטיב לבריות, אז נחית מעט מדרגוי והעולם נתעלו מקדושתו עד שבאו לנוכח ואז דיבר עמהם לנוכח:

משנה ב

רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עוון וכו' שזכות אבותם מסייעתם. יש לומר פירושו כמו שכתב הרב מורינו אלימלך בספרו נועם אלימלך על פסוק ויעש כן אהרן וגו' (במדבר ח, ג), ופירש בש"י מגיד שבחו שלא שינה עיין שם. ותוכן דבריו שהצדיק המושלם במדריגתו צריך לקשר עצמו בקשר אחד ביחוד גמור בהבורא יתברך ובכנסת ישראל להשפיע להם כל טוב אדוניו שבידו. וזה יפה תלמוד תורה, הוא עבודת ה' יתברך ודביקותו בו יתברך. עם דרך ארץ, רומז על כנסת ישראל, כמה דאת אמר (מלאכי ג, יב) ואתם תהיו לי ארץ חפץ, רצה לומר כשהוא מדבק עצמו גם בכנסת ישראל להשפיע להם כל טוב וגם להעלותם למעלות לעבודת ה' יתברך:

וזה שאמר (במדבר ח, ד) וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחה וגו', דהעולם מקשין שאין זה מקומו של פסוק זה, אך לפי הרמז שאמרנו הוא מכוון. והיינו שהצדיק צריך להדבק בכללות ישראל ואף בפרשיי ישראל לבלתי ידח ממנו נדח, וזה רומז עד ירכה עד פרחה, רצה לומר מראש ועד סוף עד שפל הדיוטא התחתונה, וכדאיתא במדרשים מקשה רומז על ארבעה דברים שנתקשה משה רבינו ע"ה בהם, מ מנורה, ק ש שקל או שרצים, ה החודש, ואנו נאמר שהק' רומז לשרצים, כי הקו"ף הוא רמז כקוף בפני אדם. ורומז לארבע בחינות ישראל, יש שהם צדיקים גמורים שהם כמנורה יאירו תמיד למעלה. ויש שהם במשקל בינוני. ויש בהם מחדשין עצמן בכל פעם לעלות מטומאתן. ויש שהם רשעים גמורים רחמנא ליצלן בבחינת שרצים, ואף על פי כן כולה מקשה אחת הוא ויחוד גמור ולכולם יהיה תיקון אם ירצה ה'. ומשה נתקשה בזה האיך יהא התיקון הזה, לזה כתיב כן עשה את המנורה, ונחלקו בו חכמי ישראל, יש אומרים הקדוש ברוך הוא עשאו בעצמו, רצה לומר כי בודאי דבר זה אין שום בריה יוכל להשיג ולתקן זאת, כי אם ה' יתברך בעצמו יתקן כל אלה. ובעצמו, רומז למה דאת אמר (בראשית ב, כג) עצם מעצמי ובשר מבשרי, רומז על כנסת ישראל שהם עצם מעצמו כביכול וחלק אלוה ממעל, והאיך יפול דבר ארצה חס ושלום ובודאי יתוקן הכל אם ירצה ה' כל אשר בשם עושי רצונו יכונה, אך אותן שאינן מנשמת כללות עושי רצונו כלל לא יתוקנו לעד. למשל למלכה שכל היוצא מגופה והצפרנים מגופה (חסר כאן ב' ג' תיבות), אבל יש חילוק אותן צפרנים שגדלין בטומאתה כשנטהרה מטומאתה צריכה לחתוך אותן ולהשליכם לטמיון:

וזה שיגיעת שניהם משכחת עוון, שאם לא ירצה הצדיק לדבק עצמו בכללות ישראל, היינו מפני (חסר כאן ג' תיבות) רשעי ישראל, נמצא גורם חס ושלום קיטרוג למעלה וגם עליו יקטרגו על איזה עוון, מה שאין כן כשמדבק בכללות אז משכח העוון:

וזה כל תורה שאין עמה מלאכה, מלאכה ראשי תיבות מלא כל הארץ (ישעיה ו, ג), היינו כשמדבק עצמו ומקשר העולם הכל יחד אז ממשיך הקדושה והאלהות לכל באי עולם וממלא כל הארץ כבודו יתברך שמו, מה שאין כן כשאינו חפץ בזה גורם עוון כנ"ל. רק צריך להיות בענוה יתירה ולחשוב שהוא הגורע מכולן ואז יוכל להעלות:

ואמר שזכות אבותם מסייעתם, כמבואר בספר תניא באריכות כי כל איש

ישראל יש לו שורש הקדושה מה שהשרישו אבות העולם הם אברהם יצחק ויעקב בזרע ישראל, והיא האהבה המוסתרת בלב כל ישראל למסור נפשו על קדושת שמו אף הרחוקים שבהם. וזה שאנו אומרים אלהי אברהם וכו', הוא האלהות והקדושה שהשרישו לנו אבותינו עד סוף כל הדורות. אפס שמגודל החומריות היצר הרע מחשיך האור הקדושה ההיא, נמצא בודאי יוכל הכל לתקן ולחזור לשורשו הקדוש:

משנה ג

הוו זהירין ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן וכו' ואין עומדין לו לאדם בשעת דוחקו. רשות רומז על ראשי תיבות היוצא מפסוק ש' ק' ו' צ' י' ת' שעולה רשות. וגם אותיות ושרת הוא רשות רומז על המלוכה, ושרת רומז על העבודה, שעיקר העבודה צריכה להיות להמליך את הבורא יתברך על כל העולם וישתחוו לפניו כל הברואים וכו'. ואף בתפילה שמתפלל על איזה דבר דהיינו רפואה או פרנסה וכדומה, עיקר כוונתו יהיה לתקן ולפעול זאת למעלה בשורשו, כי בודאי כן הוא כאשר יחסר לאדם איזה דבר שצריך להתפלל עליו הוא לבעבור חטאיו אשר פגם למעלה בשורש הצינור העליון במלכות שמים עד שמגיע החסרון והפגם ממילא גם אליו, ולכן צריך להתפלל על זה בעיקר כוונתו לתקן זאת למעלה בפגמו לתשלום המלוכה, וגם שימליך את הבורא בכל דבר אשר ישפיע לו ואשר ימלא את חסרונו, שאין מקרבין לו לאדם, אלא כשמתפלל לצורך עצמן, רצה לומר לצורך עולמות העליונים כנ"ל. ואז ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו, רצה לומר ואין רומז על האי"ן סוף ברוך הוא. עומד לו בשעת דחקו, למלאות משאלותיו גם כן כאשר עיקר כוונתו לשם שמים, מה שאין כן כשעיקר כוונתו לצורך עצמו אז לא במהרה נענה, ואין עומדין לו בשעת דחקו ממש:

משנה ד

הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. שיעשה רצונך היינו הטוב שישפיע לך, לא יהיה לך כאב המוכרח ליתן לבנו אף שאינו עושה רצונו, רק ברצונו הטוב יתן לך ובשמחה רבה שמדרך הטוב להיטיב:

גם רומז שיעשה רצונך, שיעשה לך רצון שתרצה תמיד לעשות מה שהוא רצונו יתברך שמו דהיינו התורה והעבודה:

בטל רצונך וכו'. היינו כשיבוא לך איזה דבר ועוון לעשות מה שהוא נגד

רצונו יתברך שמו תבטל רצונך מפני רצונו, או בטל רצונך, רצה לומר כי ה' יתברך נתן הבחירה ורצון לאדם לעשות כאשר ירצה אש עוב ואם להיפך, והוא למען הרבות שכרו כנודע. ואם כן כשיבוא לאדם איזה דבר מה שהוא נגד רצונו יתברך ויצרו תקפו עליו ברצונו שיעשה אותו, יבטל רצונו ויאמר לפניו יתברך שמו רבונו של עולם הריני מבטל רצוני לגמרי אי אפשר בו ולא בשכרו רק (חסר ב' או ג' תיבות) רצונך, ואז ה' יתברך יבטל באמת רצון אחרים שהם כוחות המסיתים (חסר כמה תיבות), וגם יבטל רצון אחרים הם מחשבות עובדי כוכבים ומזלות ורצונם בגזירתם על ישראל כמו פרעה והמן שהוא כנגד רצונו יתברך שמו. הגם שהכל הוא ממנו יתברך שמו ומרצונו הטוב להוכיח את ישראל, מכל מקום הם לא עשו כל זה כדי לקיים רצון ה' יתברך, אדרבה הם סוברים שהם עושים כל זה ברצונם, ועיקר כוונתם הוא על קודשא בריך הוא ושכינתיה ועל התורה ועל העבודה, ולכן בעבור זה ה' יתברך יבטל רצונם וגזירתם שגוזרים על עושי רצונו ויפר עצתם ויקלקל מחשבתם וירם קרן עושי רצונו:

משנה ז

הוא היה אומר מרבה תורה מרבה חיים מרבה ישיבה מרבה חכמה מרבה עצה מרבה תבונה מרבה צדקה מרבה שלום קנה שם טוב וכו'. מרבה תורה מרבה חיים, פירוש ריבוי התורה הוא על ידי שדורש בטעמי התורה ופירושיה ורמזיה שזו הוא שבח התורה והריבוי, כמו שכתבנו במקום אחר שזו היא אשת חיל עטרת בעלה (משלי יב, ד), שהתורה שבכתב מתעטרת בתורה שבעל פה, ועל ידי זה מרבה חיים, דהיינו שהבורא יתברך שמו מוסיף חיותו בזו התורה שמוסיף, כי התורה בעצמותה כמו שהיא אצלנו היא גשמית (חסר ב' תיבות) בא אור החיות שהבורא יתברך שמו מלביש בתוכה, ומזה החיות בא לכל העולם, כי העולם נברא עם התורה, נמצא כל דבר שבעולם תלוי בתורה וממנה שופע החיות:

מרבה ישיבה מרבה חכמה. ההיפוך מהמרבה בסחורה הנ"ל, רק שמיישב דעתו ומחשבתו תמיד בעבודת הבורא יתברך אז מרבה חכמה:

או יאמר מרבה ישיבה מרבה חכמה. רומז על הצדיק האומר דברי תורה בפני ההמון שכל מי שמטים דעתם ומחשבתם אל הצדיק לשמוע דברי תורה מפיו כמו כן בא השפעת התורה אל הצדיק והדבר אשר יאמר אליהם דביה ירווך בכל עת (משלי ה, יט), מה הדד חזה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוציא טעם, כן הדברי תורה כל מה שנכפפים אליו ומחברים מחשבתם אל מחשבת הצדיק

אזי כמו כן בא ההשפעה יתירה במחשבת הצדיק, וכמו שכתבתי פירוש הכתוב (שם א, ב) חכמות בחוץ תרונה, חכמות רומז על שני חכמות שמתחברים חכמת ההמון עם חכמת הצדיק, אזי בחוץ תרונה (חסר תשלום המאמר):

מרבה עצה מרבה תבונה. עצה רומז על הצדיק כדאיתא בזוה"ק (ח"ג רב א) על פסוק (דברים כ, יט) לא תשחית את עצה. וכיוון בזה, שאל יאמר האדם מה תועלת בידי לשמוע דברי הצדיק ומוסריו כלום הוא יודע די מחסורי אשר יחסר לי למלאות חסרוני ולהשיבני דבר לעניני, לא כן הוא, רק שעל ידי המוסרים והתוכחת שהצדיק דובר על ידי זה יגיע אליו הרהורי תשובה ויהרהרו ברוע מעלליהם וישובו עליהם, נמצא על ידי ההתחברות הצדיק במחשבותיהם יוכל להודיע חסרונם אף בכללם. ועל דרך זה אומר הדברי תורה בפניהם דרך כלל, והוא כפטיש יפוצץ סלע שמתחלק לכמה ניצוצין וכל אחד ואחד יוכל למצוא מרגוע לנפשו ולמלאות חסרונו ומבוקשתו אשר יחסר לו בעניניו. וזה מרבה עצה מרבה תבונה, תבונה הוא מבין דבר מתוך דבר, רצה לומר בשגם שאינם שואלין לו בפיהם, מכל מקום הוא מבין חסרונם מתוך מחשבותם:

מרבה צדקה מרבה שלום. הפשוט הוא כאשר נותנין צדקה לעניים עושין שלום בינו לבין ה' יתברך שלא יתרעם עליו יתברך שמו, כמה דאת אמר (ישעיה כז, ה) או יחזיק במעוזי יעשה שלום לי:

או יאמר שעל ידי הצדקה שהאדם עושה, מעורר הצדקה למעלה שהבורא יתברך שמו יוכל להתחבר אל הכנסת ישראל ולהשפיע להם טובו גם כן בדרך צדקה, ולא יכול לבוא שום ערעור וקטרוג בההשפעה לבעבור שהיא בדרך צדקה וחסד לא בדרך שכר. ולזה צריך האדם לעורר הצדקה למטה, וכמו שביארתי הכתוב (שם נד, יד) ובצדקה תכונני, נמצא בזה גורם היחוד בין קודשא בריך הוא ושכינתיה, וזה שלום אותיות ש"ם ל"ו ש"ם רומז על השם אדנ"י, ול"ו רומז על הצדיק פנודע, ועושה היחוד ביניהם. וזהו קנה שם טוב קנה לעצמו, כי הבורא יתברך שמו ליתליה שם ידוע, רק כשברא עולמו קרא לעצמו (חסר). והשם אדנ"י משותף עם הכנסת ישראל שהם נושאים אדנותו עליהם, הגם שהוא יתברך שמו מושל בכל אפילו בקליפה, מכל מקום הם בעצמותם כופרים בו יתברך שמו, ואין נושאים עליהם אדנותו רק הכנסת ישראל. וזהו קנה שם טוב, כשהאדם קונה השם טוב, דהיינו שנושא אדנותו על עצמו, קונה לעצמו כביכול לעצמות הויתו יתברך

שמו, והוא הממליך את הבורא יתברך שמו בעולם. זהו גוף וברית חשבינן חד, כי טוב אזקרי ברית כנודע:

קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא.

רצה לומר העולם הבא הוא ההשפעה השופע תמיד מאתו יתברך שמו עלינו, וחיי העולם הבא רומז לחיות זו ההשפעה, כמו התינוק כשהוא חכם ומתענג בו האב והאב נותן לו איזה דבר על ידי התענוג שעלה בלבו מתענוג בנו החכם, נמצא עיקר החיות מזה המתנה הוא התענג שהיה לו לאביו. כמו כן הבורא יתברך שמו על ידי התענוג והשעשוע שמתענג כביכול בנשמת ישראל, משפיע להם כל טובו, נמצא חיות ההשפעה הוא תענוגו יתברך שמו. וכשקנה דברי תורה קנה לאותו החיות של העולם הבא (חסר ב' תיבות) הבורא יתברך שמו שופע גם עליו:

משנה ח

רבן יוחנן בן זכאי הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך. נדקדק בזה המאמר אמאי לא יחזיק טובה, ומאי נתינת טעם בדבר כי לכך נוצרת, אדרבה טובה גמורה היא שהטיבו ה' יתברך להשלים פעלו אשר לדבר זה נפעל ונברא, כי מי יתן לקיים כל המוטל עלינו לקיים אשר בגלל כן נוצרנו. אלא דהכי פירושו, דרומז שאל יחזיק הטובה הוא התורה שלמד לעצמו, רק ילמוד לאחרים גם כן. וזהו אומרו כי לכך נוצרת, רצה לומר כי זה העולם הוא דוגמת עולמות העליונים שהם מקבלים זה מזה ומשפיעים זה לזה, כמה דאת אמר ומקבלין דין מן דין, כך בעולם הזה צריך כל אחד לקבל מחבירו, וזה שלמד ישפיע וילמוד לאחרים. וזה רומז הכתוב (איוב ה, ז) אדם לעמל יולד, ראשי תיבות ללמוד על מנת ללמד:

חמשה תלמידים היה לו לר' יוחנן בן זכאי וכו' ר' אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טיפה. הוא על דרך דאיתא (זוהר ח"א קכה א) כי בכל יום ויום יורדין מ"ח טיפין לגן עדן ושם מקבלין הנביאים, ולזה היו מ"ח נביאים, והשיורין יורדין לכל העולמות התחתונים וכזה יורד בכל יום, והוא המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, המחדש מורה על אלו מ"ח טיפין הנ"ל, והן הנה השפעות קדושות איך לעבוד את הבורא יתברך שמו. והן הן הכרוזים המוזכרים בש"ס שיוצאין בכל יום שובו בנים שובבים, ויש אשר ישמעו הכרוז ממש, ואף מי שאינו שומע באשר הוא מגושם בשר האדם, על כל פנים בא לו התעוררות בלבו, כי אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי, רצה לומר נשמתו אשר היא קשורה לעילא שומעת זה הכרוז וימשיך התעוררות בלבו, ומזה

בא לן איזה הרהור תשובה או איזה ענין טוב איך לעבוד את הבורא, כי כרוז הוא אותיות זכור, רצה לומר שאלו הכרוזים הם שיזכור את בוראו תמיד. אך יש כמה בני אדם אשר נכבידו אזנם משמוע ולא יביטו אל פעולת ה' ולא יחושו לזאת, אף כשבא להם איזה הרהור תשובה ואתערותא דליבא הם דוחין אותה המחשבה והעצה וילכו במועצותיהם, וזהו הדור הוא רע עד למאוד. אבל ר' אליעזר לא היה כן, רק תיכף בבוא לו המחשבה הטהורה הזאת חתמה על לוח לבו לעבוד בה את הבורא יתברך ולא היה מאבד הטיפה הנ"ל:

רבי יהושע בן חנניה אשרי יולדתו. יובן על דרך דאיתא בזוהר (ח"ג פא ב) אשה כי תזריע וילדה זכר (ויקרא יב, ב), איש אמו ואביו תיראו (שם יט, ג), במה שהקדים האם לאב. הנה בהיות כי צריך האדם לקדש עצמו בשעת הזיווג בכל מיני קדושות, וגם האשה, שלא יהיה כוונתם רק להוליד בנים לעבודתו יתברך שמו בלי שום מחשבת פסול חס ושלום שיכוון רק להנאתו ועושה הטפל עיקר, וזה יהיה כמו ילדי זנונים חס ושלום רחמנא ליצלן. וכמו שאמר דוד מלכא קדישא ע"ה (תהלים נא, ז) הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי, משל על זה למי שאוהב את המלך בודאי עושה כל התאמצות להעמיד למלך עבדים ומשמשים, כך זה האדם לא יהיה כוונתו רק כדי להעמיד למלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא עבדים ומשמשים לעבודתו יתברך שמו. ולזה מקדים בפסוק האשה לאיש, כי אצל האשה היא חידוש טפי לכוון מחשבתה בלתי לה' לבדו בלי תערובת ומחשבת חוץ חס ושלום להנאתה. ולזה אמר אשרי יולדתו, רצה לומר שהיה קדוש מרחם שגם אמו קידשה וכיוונה לזאת בשעת הזיווג שיהיה לה בן לעבודתו יתברך והיתה הורתו בקדושה:

רבי יוסי הכהן חסיד. על דרך שאמרו (זוהר ח"ג רפא א) איזה חסיד המתחסד עם קונו:

רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא. רצה לומר כי יש בני אדם אשר יראים לחטוא מפני העונש המגיע להם, אבל הוא לא היה ירא משום דבר בעולם רק מן החטא בעצמו שיהיה מונעו מעבודת בוראו, באומרו איך אוכל לחטוא נגד בוראי אשר מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה. ומה גם שלא ישמע אלי בדברי אליו עוד. וכמו שנמצא בפירוש רש"י בחומש על פסוק (במדבר לה, לד) ולא תטמא את הארץ אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל, ופירש רש"י ז"ל שלא תשכינו אותי בטומאה, ובודאי כן הוא, כשישים האדם על לבו למי מטמא

בחטאין אשר יחטא, כביכול הוא מטמא להי' יתברך כאשר הוא שוכן בתוכו אף בטומאתו, בודאי ממילא לא יחטא:

רבי אלעזר בן ערך כמעין המתגבר. שהיה תמיד מתגבר לעבודתו יתברך שמו ועולה תמיד ממדריגה למדריגה עד למעלה, מה שאין כן המלאכים שהן עומדין תמיד על מעמדן וקיומם, כמה דאת אמר (זכריה ג, ז) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. הגם שמצינו שגם העולמות העליונים לפעמים מתעלים, כל זה הוא גם כן על ידי הצדיק התחתון שעובד את ה' יתברך למטה, ומידי עברו במעלות דרך שמה בעולמות העליונים מעלה גם כן את העולמות בדרך הילוכו, ודי למבין. כי כל העולמות על ידי זה עולם השפל הם קיימים, וכמו שכתב בספר רזיאל על שמנה שם השיעור קומה כביכול אצל הבורא יתברך שמו, וכתב, כתרא דרישא הוא ששים ריבוא פרסאות כנגד ששים ריבוא נשמות ישראל אשר הם קיימים לעולם ולא יעדר אחד מהם, והכתר הוא שנשמות ישראל מכתירים לו יתברך שמו, ובזה הוא ששים ריבוא פרסאות כי מיניה וביה הוא:

משנה ט

אמר להם צאו וראו איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם. פירוש צאו ממדריגתכם להביט בהצטרכות העולם, על דרך שפירש מורי הרב מורינו אלימלך זצ"ל בספרו על פסוק (במדבר ל, ג) לא יחל דברו, אבל אחרים מחלין לו (ברכות לב א). רצה לומר זה הצדיק הוא בלא יחל שאינו יוצא לחולין כי הוא דבוק תמיד במחשבתו בהבורא יתברך, רק אחרים מחלין לו, רצה לומר עושה אותו חולין, מחמת שצריך לירד ממדריגתו להצטרכותם. והנה יש חילוק בין דרך לאורח, כי האורח הוא מסילה קצרה ולפעמים אשר לא ילכו בה, אבל הדרך הוא רחב ורגילות לילך בו תמיד ורבים בוקעים בו. ובודאי היו לו כמה תלמידים כמו שמצינו (פסחים כו א) שהיה דורש בצלו של היכל. ואף על זה יש גם כן רמז שהיה דורש ומתפלל שלא יחרב בית המקדש, כי צל הוא בלשון אשבנ"ז שט"ן, והתפלל שלא יארע שום שטן ומקטרג חס ושלום שיחרב ההיכל, אבל אלו החמשה היו גדולים ואנשי מעשה ותמיד היו דבוקים למעלה. ואמר להם צאו ממדריגתכם לראות בהצטרכות העולם:

רבי אליעזר אומר עין טובה. הנה על דרך הפשוט הוא שתהא עינו טובה בשל חבירו ולא יהיה צר עין, על זה יהא חס ושלום מצד הכפירה, כי אם יחשוב האדם שהכל מאתו יתברך לא יקנא לשום דבר בשל חבירו, כי ה' נתן לו ודאי נכון הוא הדבר. רק אם לא יחשוב זאת, ויחשוב

שמהנבון הוא שיהא הכל שלו וכופר במה שהי' יתברך נתן לו, ולזה אמר עין טובה:

או יאמר עין טובה. על דרך שאמרנו לעיל בסיפור שבחו שהוא היה בור סוד שאינו מאבד טיפה. לזה אמר גם כן עין טובה, רצה לומר העיוניות הוא המוח והמחשבה והשכל יהא טובה שלא יסיר עיונותו מה' יתברך ולא יאבד שום טיפה היא המחשבה שתפול לו, וגם זה לא יוכל להיות רק בקידום תקנתו העיני הגשמי שלא יקלקל בראותו דברים רעים חס ושלום:

רבי יהושע אומר חבר טוב. מן הפשוט הוא שיהא לו חברים טובים שילמד ממעשיהם. וכמו ששאלו לחכם אחד מה מעשיך, אמר להם צאו וראו בחבירי:

או יאמר חבר טוב. הוא הבורא יתברך שצריך האדם לדבק עצמו בהבורא יתברך שמו:

רבי יוסי אומר שכן טוב. כמה דאת אמר (משלי כז, י) טוב שכן קרוב מאח רחוק, וכמו כן הבורא יתברך שמו אף שמלא כל הארץ כבודו ואינו רחוק כלל, אף על פי כן נראה כרחוק, ולאו כל אדם יוכל לדבק בו יתברך. אך יהיב לן עצה לדבק בצדיקים שהם השכנים להבורא יתברך ולקרבה אליהם, ואז יוכל לעלות עמהם. וזה האדם הרוצה לקרב עצמו אל הצדיק צריך להפקיר עצמו עם כל אשר לו לזה הצדיק ואז יוכל לקרב אליו ולדבק בו, כמו שמצינו בשאול ונערו כשהיו מבקשים החמורים והלכו אצל שמואל הנביא, ויאמר הנה נמצא בידי שתי כסף (שמואל - א ט, ח), ולמה לו השתי כסף, אלא הענין הוא כך, כי אם יבוא בפתע פתאום אל הצדיק באיזה ענין אזי לא ישמע אליו, רק שצריך מקודם לקרב אליו במה דאפשר, ובאותן שתי כסף היה מקרב עצמו אל שמואל הנביא:

רבי שמעון אומר הרואה את הנולד. הוא על דרך שאמרנו לעיל בסיפור שבחו שהיה ירא חטא. ואמרו גם כן הרואה את הנולד, כי בודאי החטא בשעתו הוא מתוק מאד ואחריתו מר, לזה אמר הרואה את הנולד, אשר יולד מחטא זה כמה מקטריגים ומשחיתים ראמנא ליצלן, ובחשבו זאת בודאי לא יחטא:

רבי אלעזר בן ערך אומר לב טוב. כי הוא היה כמעין המתגבר שהיה תמיד מתגבר לעבודתו יתברך שמו ולבו בוער בו תמיד לעבודתו יתברך שמו. לזה אמר לב טוב, שלב הוא לשון להב, שצריך שתהא הלהב עולה תמיד לבעור בלבו לעבודתו יתברך שמו:

אמר להם צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם, רבי אליעזר

אומר עין רעה. הוא ההיפוך ממה שכתבנו לעיל בשני הפירושים:

רבי יהושע אומר חבר רע. גם כן ההיפוך מטוב:

רבי יוסי אומר שכן רע. גם כן ההיפוך מטוב, ובכלל זה הוא גם כן מי שאינו בא לבית הכנסת להתפלל ממה דאת אמר (ירמיה יב, יד) הוי על כל שכיני הרעים, כדאיתא בגמרא (ברכות ח א) והוא שירחיק מלהיות שכן רע למקום ברוך הוא:

רבי שמעון אומר הלוה ואינו משלם אחד הלוה מן האדם כלוה מן המקום. על דרך שכתב האור החיים על פסוק (ויקרא ה, כא) וכיחש בעמיתו בפקדון וגו' וימעול מעל בה', כי הנה המלוה הוא בעדים, ומי שלוה בעל פה בלא עדים בודאי משוי ליה לה' יתברך לעד. והנה זה שמכחיש מועל בשתים, בחבירו שאינו משלם לו, ובה' יתברך איך שהוא משקר בו והוא עד. והנה הוא כלוה מן המקום, שנאמר (תהלים לז, כא) לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן. וגם הוא על דרך שאמר התנא (אבות ג, כ) החנות פתוחה וכו' הרוצה ללוות וכו'. והנה כי ה' יתברך נותן חיותו וכוחו לבני אדם וזן כל העולם, ומן הראוי לשלם לו במה דאפשר. אבל זה הרשע אינו משלם, ואף על פי כן צדיקו של עולם חונן ונותן, כי הוא יכול לקבל חובו באיזה זמן שירצה:

משנה י

הם אמרו שלושה דברים רבי אליעזר אומר יהיה כבוד חבירך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לכעוס וכו'. כי אם יהיה נוח לכעוס אז לא יכבדוהו:

או יאמר יהי כבוד חבירך וכו', כמו שאמרנו לעיל חבר טוב הוא ה' יתברך. ואמר שיהא כבודו חביב עליך כשל עצמך, וכדאיתא בגמרא (ברכות כח ב) שנכנסו תלמידים לר' יוחנן בן זכאי לבקרו אמר להם יהי מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, אמרו ליה ותו לא, אמר להו ולואי:

ואל תהי נוח לכעוס. הענין הוא, כי הצדיקים בהיותם מודבקים בה' יתברך בראותם שעיר אלהים מושפלת ושועלים מרקדין בהיכלו ואומרים איה אלהיכם, אז תבער כמו אש בלבם, ומגודל הצער שיש להם לפעמים יתחילו להתרעם ולומר למה נגרע מכל העובדי כוכבים ומזלות שהמה שלוים ושקטים, וזה תרעומת דמסכנא, ולזה אמר אל תהי נוח לכעוס, רצה לומר שלא תהא נוח לדבר זה לעשות כן בכל זמן, רק בהיותך מודבק בו יתברך שמו. וכמו דאיתא בזוה"ק (מדרש הנעלם ויצא ויפגע) על פסוק (בראשית

כה, יא) וילן שם כי בא השמש, ופירש שם לשון תלונה. כי בא השמש, החורבן הדומה ללילה:

ושוב יום אחד לפני מיתתך. פירש הרב הקדוש מוהר"ר יצחק בדרך הלצה, כי הכעס הוא דומה למיתה, כי הנשמה יוצאת ממנו. ואמר ושוב יום אחד וכו', קודם שאתה כועס תתודה ותשוב, כי בזה אתה מת, ובודאי כשאתודה מקודם שוב לא יכעוס:

והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה. הנה כמו האש יש בו אור שהוא השלהבת אשר הוא נראה לעינים, ויש בו גחלים אשר אינן בוערות, ולפעמים ידמה גם כן שהן עוממות מחמת האפר שעליהן, ובאמת יש בהן עוד אש ומכוה, כך הצדיקים יש בהן אור הנראה לעינים שהם בוערין תמיד בתפילתן, ואף כשפוסקין מתפילתם, נשארו כמו גחלת אש, ולפעמים ידמה לעולם שכבה אורו באשר שהוא עוסק עם העולם ומדבר דיבורים כדיבורי העולם, ובאמת בפנימיותו יש בו אש כמו הגחלת אשר היא מכוסה באפר. ונמצא האדם הכסיל ילמד ממעשה הצדיק לעסוק גם כן בדברים בטלים ולדבר דברים בטלים בחושבו להיות גם כן כמוהו, ובאמת אינו כן, כי הצדיק אף שמדבר איזה דיבורים, הוא מחמת שאהבת ה' בוערת בו, וצריך להוציא הדיבור בפיו. וזה השוטה יעשה גם כן כמוהו וזה הבל, ומעשה הטוב אשר הצדיק עושה שלומד ומתפלל זה לא ילמוד, לזה אמר והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, כנגד אורן, רצה לומר הוא האור הנראה לעינים לכל מה שהצדיק לומד ומתפלל ולבו בוער תמיד לעבודת ה' יתברך זאת תלמד ממנו. והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, רצה לומר זאת המעשה שהצדיק עושה לפעמים בצרכי עולם, לא תלמד ממנו, כי הוא כמו גחלת אשר אין האור נראה בו מבחוץ רק מבפנים ויוכל להיות שיתלהב האור מבפנים ויצא לחוץ. ואמר וכל דבריהם כגחלי אש, הוא על דרך שאמרו (סוכה כא ב) שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכין לימוד, רצה לומר אפילו בשיחת חולין שלהן הם מיחדים בזה יחודים גדולים ועמוקים ומתקנים בהם עולמות עליונים, ואם כן איך אתה יכול ללמוד מהם זה הדבר לעשות כמעשיהם, רק למד מהם האור שלהם, הוא התורה והתפילה כמו שהם מתפללים ואז ייטב לך:

משנה יג

רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה. נראה לפרש על דרך שאמר ברשב"א כשעומד אדם בתפילה צריך ליזהר בשלושה דברים, אחד שלא יחשוב שראוי אני לעשות בקשתי, רק לצפות לחסד עליון

שיעשה עמו חסד חנם, כמו שאמר משה רביני ע"ה (דברים ג, כג) ואתחנן אל ה', אין חינון אלא לשון מתנת חנם. והשני צויך לדעת שהבורא ברוך הוא וברוך שמו יכול בוראי לעזור לו ולא להסתפק חס ושלום. והשלישי שלא לשום בטחונו רק בו לבד ומבלעדו אין עוד עזר. ועל זה תיקנו שלוש ברכות הראשונות שבתפילה. בברכה הראשונה גומל חסדים טובים, להורות שאין לאדם במעשיו הטובים. ובברכה השניה מחיה מתים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים, להאמין שהוא כל יכול. ובברכה שלישית אתה קדוש וכו' וקדושים בכל יהללוך סלה, קדושים נקראים העולמות העליונים, הם יהללוך סלה, כי הכל מודים שמבלעדו אין מלך גואל ומושיע:

ובסגנון זה מפרש התנא הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה. כי בקריאת שמע מבואר שתי בחינות מאלו השלושה, ונתתי מטר ארצכם בעתו (דברים יא, יד), שיש בידו כח לעשות הכל. השמרו לכם וגו' ועצר את השמים וגו' (שם יא, טז - יז), וכשאין אני נותן מטר לא תוכלו להוושע על ידי אחר. והבחינה השלישית לא נרמז בקריאת שמע. ועל זה אמר התנא וכשאתה מתפלל אל תעש תפילתך קבע, שהוא מלשון קביעות וחובה, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום. וזהו הבחינה השלישית שנאמר (יואל ב, יג) כי חנון ורחום הוא, חנון הוא מלשון מתנת חנם, וניחם על הרעה, כי כשהאדם עושה תשובה ומתחרט על מעשיו הרעים ומקבל עליו שלא לעשות עוד רע רק טוב, הוא גורם שהקב"ה גם כן מתנחם על הרעה, אף שנגזר כבר הוא מבטל אותו ועושה חסד עמו:

ואל תהי רשע בפני עצמך. לומר היאך אני יכול לעורר מדת החסד ואני מלא פשעים ועוונות, הלא נאמר (תהלים יח, כו) עם חסיד תתחסד, אל תחזיק עצמך כך, כי כמו שהאדם היה מזומן לחטוא ועובר על פשע, כך מעורר למעלה מדת החסד לבטל כל הגזירות שהיה מזומן לבוא שהבורא ברוך הוא נוהג עמו מדה במדה, כמו שאמרו (ראש השנה יז א) למי נושא עוון למי שעובר על פשע:

משנה יד

רבי אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה. תחילה נבאר הפסוקים (ירמיה א, יא), ויהי דבר ה' אלי לאמר מה אתה רואה ירמיהו ואומר מקל שקד וגו'. לכאורה יש לדקדק מה שאל לו, והלא הראה לו מקל שקד, בודאי רואה אותו. אלא כך אמר לו, מה אתה רואה שאין אתה רוצה ללך בנבואתך. ויאמר אליו מקל שקד אני רואה, רומז לכ"א יום מי"ז בתמוז עד תשעה באב, כמו שהשקדים גדלים בכ"א יום,

והם ימים שפלים מאוד והתאוות והחמדות מתנברין לאדם ובאים לו הרהורים רעים. ויאמר ה' אלי היטבת לראות כי שוקד אני על דברי לעשותו, הדיבור הוא המלוכה, כי עיקר המלוכה לפנות לדבריו לכל אשר יצוה, משום זה יכונה המלוכה בשם דיבור. ואמר לו כי שוקד אני על דברי, פירוש המלוכה שלי כי אצא להיות להם לעזר ולסעד לנשא המלוכה ולעשותו, כי בימים האלו צריך כל אדם לעשות הכנה על המועדים הבאים לטובה ולבנות המלכות שמים מחדש. ולכך יש נ' ימים מתשעה באב עד ראש השנה, ומראש השנה עד יום הכפורים י' ימים, ומיום הכפורים עד סוכות ד' ימים, ויום א' של סוכות כתיב בו (ויקרא כג, מ) ולקחתם לכם ביום הראשון, הרי נ"ד רמז לשם אדנ"י:

ועל ימים אלו נאמר (איכה א, ג) כל רודפיה השיגוה בין המצרים, פירוש כל רודפי י"ה, השיגוה, כי הבורא יתברך יוצא לעזר ולסעד לנו, כמו שכתוב (שמות ג, יד) אהי"ה אשר אהי"ה, גימטריא כ"א. אלו כ"א יום שבין המצרים אהיה עמם בעזרתם. לכך קל להתקרב עצמו אל הבורא יתברך בימים אלו משאר ימים, כדוגמא ומשל כשהשר יושב בפלטין שלו אז אינו בקל לבוא אצלו מחמת השומרים הסובבים אותו וגם צריך להביא לו תשורה גדולה לראות פניו, אבל כשהשר יוצא לדרך קל לבוא אצלו וגם תשורה מועטת נחשבה בעיניו בדי גלוסקאות או בחלה יפה ומקבל אותו בסבר פנים יפות מחמת שהוא בדרך. והחילוק הוא בין הרואה אותו בביתו לרואה אותו בדרך, כי הרואה אותו בביתו יכול לראות אותו כשהוא מופשט מבגדיו, והרואה אותו בדרך רואה אותו כשהוא מעוטף בבגדיו, אבל מכל מקום לראות אותו בדרך יותר קל, אך אותה ראיה אינה מצוחצחת כמו שהוא רואה אותו בביתו. ובימים האלו יוצא הבורא ברוך הוא מחמת חזקת הימים וחריפותם, ובתשעה באב לעת ערב הציתו בו וכלה חמתו על עצים ואבנים, ואז נמתקו הדינים, ולכך אומרים במנחה נחם, ואחר כך מתחילין הנו"ן ימים עד ראש השנה, שבהם נפתחין הנו"ן שערי בינה שהם נו"ן שערי תשובה:

ועל זה אמר התנא הוי שקוד ללמוד, הוי בגימטריא כ"א, רומז לימים הנ"ל שהם כ"א שגדלים בו שקדים, וצריך אדם לשקוד על דברי תורה:

ודע מה שתשיב. מה שתאמר לא נאמר אלא מה שתשיב, פירוש אעך רשאי להתחיל עמו כדי להחזירו למוטב, אלא אם ירצה להדיחך דע מה שתשיבנו, וצריך אדם לדעת ממחשבתו ושכלו ולא במקובל, לכך אמר דע, מדעת עצמך, וכך הוא הדוגמא ביצר הרע שלא תתחרה בו, רק

תשמור עצמך כל מה שתוכל, כמו שהבעל מלחמה צריך עיקר לשמור עצמו ממכת חבירו, ואגב יוכל להיות שמכה את חבירו העומד נגדו. כך העיקר צריך לשמור עצמו מהיצה הרע, ואגב תוכל להכניע אותו:

משנה טו

רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק. פירוש על ידי שהיום קצר והמלאכה מרובה, מחמת זה השכר הרבה. כי יש ימים קצרים בגין אלו הימים שבין המצרים הם נקראים ימים קצרים במעלה, והמלאכה מרובה, מלאכה אותיות אל מלא כל הארץ. כמו שכתבנו למעלה, כשהשר בדרך אזי יכול לבוא אצלו בתשורה מועטת, והפועלים עצלים, פירוש בזה העולם שהוא מלא תאוות וחמדות ועצלות וביגיעה רבה בא לאדם פעולת שמים, שזה העולם נקרא עולם העשיה כמו שמובא בזוהר חדש, היושבת בגנים (שיר השירים ח, יג), גנים הוא מלשון גנות, פירוש שהיא יושבת בזה העולם שהוא מלא זבל ודברים גשמיים, חבירים, הם המלאכים המקשיבים לקולך, שמקשיבים לקול של בני ישראל, ואחר כך נגשים לומר שירה לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא מחמת שהוא מלא זבל, לפיכך הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתן של בני ישראל. כמשל יותר מה שמזבלין השדה יותר מוציאה פירות. ולכך עשיה בגימטריא שכינה, שהוא שוכן גם בזה העולם, ומחמת זה השכר הרבה, ובעל הבית דוחק. כי בודאי מי שהוא מכונה בשם עושי רצונו, בודאי לסוף יעשה תשובה בעל כרחו על ידי פורענויות שיבוא חס ושלום עליו, וזהו ובעל הבית דוחק, מוטב שתעשה תשובה בעוד לא נגעה בך יד ה':

משנה טז

הוא היה אומר לא עליך וכו' אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך וכו' ודע שמתן שכרן וכו'. פירוש כי מה שדרשו (מנחות קי א) אחד המרבה ואחד הממעיט וכו', אין זה אלא כשהממעיט אינו יכול להרבות, אבל אם יוכל להרבות אינו יוצא ידי חובתו במועט, כמו שאמרו מעשה שהביא עשיר יונה לעולה. נותנין לך שכר הרבה, שהשכר הניתן לך הוא לך במתנה, כי מי יש שכר יותר ממה שזוכה לעמוד לפניו יתברך וללמוד תורתו הקדושה, הלא בעינינו אנו רואים כמה שרים גדולים מבזבזין ממון הרבה להיות להם איזה שירות לשרת את פני המלך, כגון להלביש אותו או שאר דברים. אלא השמר הניתן לך, נותן לך במתנה חוץ התענוג הזה שזכית להתענג בו:

ונאמן הוא בעל מלאכתך וכו'. פירוש הבורא ברוך הוא שהוא הבעל מלאכה שאתה עושה, כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל שישלם לך שכר פעולתך כאילו פעולתך ממש, כמו שכתוב (תהלים סב, יג) לך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כאילו הוא מעשהו ממש:

ודע שמתן שכרן וכו'. פירוש אף שבעולם הזה לא ישולם לצדיק שום שכר, דע שכולו שמור לעולם הבא. כי כשהבורא יודע שלא יזיק להצדיק שבשביל כך לא ירום לבו, בודאי הוא נותן לו פירות בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא. ולזה הצדיק רואה הבורא שהטוב יזיק לו בעולם הזה, גונז השכר לעולם הבא:

בעזר צור ישענו נשלם פרק שני

עבודת ישראל ליקוטים לאבות פרק ג

משנה א

עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת וכו'. יש לדקדק למה חזר ואמר מאין באת מטיפה סרוחה, היה יכול לומר דע מאין באת מטיפה סרוחה, וכן כולם. ועוד יש לדקדק על מלת דע, שלכאורה הוא מיותר, שכבר התחיל ואמר הסתכל. ותירצו המפרשים שאין הסתכלות שייך אלא בדבר גשמי, כגון מאין באת ולאן אתה הולך, שזה האדם יכול לראות בעיניו, אבל על לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון אין שייך לשון הסתכלות, לכך אמר דע, כך פירשו המפרשים מלת דע:

ונראה עוד ליישב, שמלת דע קאי על מאין באת דסמיך ליה. בהקדים הפסוק (קהלת ג, כא) מי יודע רוח בני אדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה וגו'. כי באדם יש בו רוח היא הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל, ויש בו רוח הבהמה הוא הגוף היורדת למטה כי המיתה הוא בגוף. אבל הנשמה הקדושה בודאי אינה הולכת למקום רמה ותולעה, רק היא עולה למעלה אל מקורה לחיים נצחיות. והתנא אמר דבריו בתרי אפי. נגד הנשמה אמר דע מאי"ן באת, כי נגד הנשמה אין שייך לשון הסתכל, וצריך אתה לדעת בעין שכלך שהנשמה באה מתחת כסא הכבוד ממקום שנקרא אי"ן. ולאן אתה הולך שהנשמה מורכבת בגוף, וצריך לדעת למה הרכיב הקדוש ברוך הוא הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל אל הגוף הגשמי, ונתנה בעולם השפל הזה שהוא מלא תאוות וחמדות, כדי שהנשמה תתגבר על התאוות וחמדות, כדי שיעבוד את ה' ובזה יהיה יותר תענוג, כמו שכתוב בזוה"ק שהעולם הזה נקרא טיט היון, שבו צדיקים

צומחין, ולשם השליך ניצוצין קדישין, וצריך אדם ללקט אותם ולהעלותם. כמשל לאוהד שפיות אבנים טובות אל האשפה וטנופת וצוה לבנו ללקט אותם ולנקותם מן הטנופת, בודאי יותר שבנו לוקט ומנקה אותם בודאי יותר מקבל שכר מהם. ויוכל אדם להבין שבעולם הזה מחמת שפלותו, יוכל אדם להשיג מעלות גדולות. ובודאי כך יש ימים בשנה שהם שפלים, דהיינו בין המצרים, יוכל אדם יותר להעלות יותר ניצוצות ויותר אבנים טובות ומרגליות יוכל ללקט בהם ולהעלותם, ומה שיומל אדם לתקן בט' באב שהוא בשפלות, אינו יכול לתקן בשמחת תורה, וכן להיפך. כי חרוצים ימיו של אדם, ובכל יום ויום צריך אדם לעשות תיקונים שנחרץ עליו דבר יום ביומו, ומה שיוכל לתקן ביום זה לא יוכל לתקן למחר, כי למחר צריך לעשות תיקונים אחרים וללקוט אבנים טובות ומרגליות. וזהו שנאמר (שמות טז, ד) ולקטו דבר יום ביומו, דייקא. וכמאמר הזוה"ק (תיקו"ז תיקון כב) לבושין דלביש בצפרא לא לבש ברמשא, לבושין דלבש ביומא דא לא לבש ביומא דא:

וכל זה צריך לתקן בתורה ובתפילה ובתשובה, לא כקצת המוני עם שאומרים שלא יוכלו להתפלל בין המצרים, ובודאי המה כסילים ולבם בל עמם, רק צריך להתחזק עצמו בתורה בתפילה ובתשובה בימים שבין המצרים שהם ימי תשובה, שמי"ז בתמוז התחילו ארבעים יום אמצעים שביקש משה רבינו ע"ה רחמים על ישראל, כמו דאיתא במדרש (דברים רבה ג, יא) שבארבעים האמצעים לא הניח מקום אחד במרום שלא התגולל בו לבקש עליהם רחמים, עד שנאמר לו בראש חודש אלול פסל לך. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק מה) כתיב שבאותן ארבעים יום חזר עליהן להחזירם בתשובה, ולכאורה נראה שהם מדרשים חלוקים, אבל באמת נראה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, שזה היה מעלת משה רבינו ע"ה יתירה משאר נביאים, ששאר נביאים כשהיו מקבלים נביאות היו צריכים להתבודד וגופם היה בטל, אבל משה רבינו ע"ה היה איש אלהים, ואמרו במדרש (דברים רבה יא, ד) מחציו ולמטה איש, ומחציו ולמעלה אלהים, פירוש שהיה יכול לדבק עצמו למעלה בהבורא יתברך שמו, ולמטה היה איש ומדבר עם בני אדם, ובאותם ארבעים יום עשה שני הדברים כאחד, שביקש רחמים במרום, ולמטה הוכיחן להחזירן בתשובה והעלה תשובתם לפני כסא כבודו יתברך שמו:

משנה ד

רבי שמעון אומר שלושה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי

תורה ובו' אבל וכו' ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משולחנו של מקום שנאמר (יחזקאל מא, כב) וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה'. איתא בש"ס (חגיגה כז א) מה ענין שולחן אצל מזבח, לומר לך בעת שאין מזבח שולחנו של אדם מכפר, והיינו כשיש עליו דברי תורה. כי בודאי בכל דבר גשמי יש בו ניצוץ קדוש רוחני, וזה נמשך מהדיבור שצוה הבורא יתברך בשעת הבריאה, מזה הדיבור היה נמשך בו ניצוץ קדוש. וכן כתב המגן אברהם (או"ח סימן ו ס"ק ד) שהגוף ניזון מגשמיות המאכל והנשמה ניזונת מרוחניות המאכל, נמצא כשהאדם עוסק בדברי תורה על שולחנו מתעורר בזה הדיבור הקדוש של מעשה בראשית שהוא החיות אשר ניתן בזה המאכל ומעלה אותו והוא דוגמת הקרבן, וזה וידבר אלי. זה, רומז על הבורא יתברך שנקרא זה אלי ואנוהו (שמות טו, ב), ופירוש כשהבורא יתברך שורה על שולחנו, אז הוא לפני ה':

או יאמר זה השולחן אשר לפני ה'. רצה לומר אימתי הוא צירוף שולחן, כשהוא לפני ה' כנ"ל. אבל כשאינו לפני ה' אזי נעשה מאותיות שלחן צירוף לנחש רחמנא ליצלן שזה השולחן הוא של הנחש והוא הסיטרא אחרא, כדכתיב (ישעיה כח, ח) כי כל שולחנות מלאו קיא צואה בלי מקום. כי כשאוכל בקדושה ובטהרה, אדרבה מזה יכול להגיע לאיזה התעוררות הארה ושמחה וחשקות לעבוד את הבורא יתברך, מה שאין כן כשאוכל שלא בקדושה, אז מגיע לו מזה המחשבות ותאוות רעות שבעולם רחמנא ליצלן, כי אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר:

וזה ראשית עריסותיכם תרימו חלה (במדבר טו, כ), חלה אותיות חל ה', היינו שתראה שיהא שם הוי"ה שורה על המאכל. מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה, קאי על האדם, כמו שבש"ס כינו לאדם בשם עיסה, כמו שאמרו (ברכות יז א) שאור שבעיסה מעכב. וזה אמר ראשית עריסותיכם חלה תרימו, לרמז בא שתיכף בימן בחרותו יראה להמשיך הקדושה עליו. וגם יש לפרש דקאי על תחילת יצירת האדם שצריך שיהיה בקדושה יתירה, כי עיקר גידולו של אדם אחר כוונת השימוש, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים נא, ז) הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי. ולזה אמר עוד באם אמר יאמר האדם הן כליתי כל ימי עד עתה בהבלי עולם ומעתה אין לי עוד תקנה, לזה אמר אם תרצה מראשית עריסותיכם, שאדרבה אם תחזור למוטב מראשית עריסותיכם תתנו לה', ותעלה כל המחשבות רעות שהיה לך עד עתה. וביותר שאף הצדיק צריך לזה,

שעל ידי שמזכיר מעשיו הכעורים או איזה נדנוד מחשבה שהיה לו עד עתה ורוצה להעלותם, ועל ידי זה מעלה גם כל מעשי בני אדם הרעים אל הקדושה. וזה תתנו לה' תרומה לדורותיכם, היינו שעל ידי זה יעלו עמו כל בני דורו:

ושיערו חכמים שיעור חלה מ"ג ביצים וחומש ביצה, כי חלה גימטריא מ"ג. וגם רומז כי מ"ג אותיות גם וחומש היא ה', רומז לשם הוי"ה ברוך הוא. והיינו בכל מעשים שעושה ישתוקק שהבורא יתברך שמו הוא המהוה אותה הוא עיקר המעשה והוא כטפל לה' בלבד. וזו מלת גם רומז לדבר הטפל, כמו שפירש האלשיך בפסוק מתי אעשה גם אנכי לביתי (בראשית ל, ל) עיין שם:

בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה והיה באכלכם מלחם הארץ (במדבר טו, יח - יט), רומז כמו שאמר הרב הקדוש מהור"ר זושא ז"ל ברצוני שלא לאכול, ומה אעשה שבוראי יתברך כמעט כופה אותי במה שברא לי הפה, כי בודאי הבורא יתברך לא ברא עולמו כי אם לעבדו בלבד, אם כן מה היה צורך לברוא את הפה לצורך אכילה וכיוצא מדברים אלו. אך דבזה יש גם כן עבודת ה' יתברך כנ"ל, שבכל ענין מעניני העולם יש בו עצם רוחני הצריך להעלותם. וזה מאמר הכתוב אשר אני מביא אתכם שמה והיה באכלכם מלחם הארץ, היינו אני מביא אתכם לזאת שאתם מוכרחים לאכול, כדי שתרימו חלה לה':

ועניין שלושה, היינו דכתיב (שמות לא, ג) ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת, ואלו שלושה מרכבה לזאת, ועל ידי התורה מושכים את הבורא יתברך בשכלם באלו השלושה מדות, וכן בשבת כתיב (שם לא, טז) ושמרו בני ישראל את השבת וגו' לדורותם, ודרשינן בש"ס (שבת קיט ב) לשון דירה, היינו שיכין דירה נאה לכבוד שבת ונר דלוק, ורמז לזה מראש מקדם נסוכה, היינו כי אותיות השניים מאותיות ראש הם שבת, שמא דקודשא בריך הוא. ואותיות שניים מאותיות קדם הם רה"ן למפרע הנר. וצריך גם כן להכין דירתו, הוא מחשבתו ומוחו ולבו לכבוד השבת, הוא שמא דקודשא בריך הוא שישרה שכינתו בקרבו. כי ראשי תיבות בני ישראל את השבת אותיות ביאה, לזה שימוש תלמידי חכמים משבת לשבת, וביאה אותיות בא"ה, שבשבת בא ה' יתברך לשרות על האדם, ולזה צריך להכין עצמו בכל מיני קדושות, ומלת לדורותם, כבר פירשנו על עניני הכנת שבת בעבודת הבורא, שזה שהכין עצמו יצרף עמו אף אותם שלא הכינו לעצמם. וזה לדורותם, היינו שיעלה עמו בני דורו כנ"ל:

וכן גבי ציצית כתיב (במדבר טו, לח) ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם. פירש רש"י, ציצית לשון הסתכלות. וציצית כולל כל התרי"ג מצוות (חסר), כי ציצית הם שבעה חוטין לבן וחוט אחד תכלת, וזהו דוגמת העין, שיש בו שבעה קרומים זה על גבי זה כמו שהעלו החכמים. וביאור הענין, שהשבעה קרומים הם כנגד (חסר ב' תיבות) כי בצלם אלהים ברא את האדם (בראשית ט, ו), לא בצלם ממש כי אינו גוף, אלא ברא את האדם שיהא נוהג בתנועותיו על דרכי הבורא יתברך. ועולמות עליונים שבעה, עיני ה' המשוטטות בכל הארץ והם שבעה גוונין דלבן. היינו שהבורא יתברך משגיח להיטיב לברואיו ולהשפיע להם כל טוב. וזה שבעה חוטין לבן שבציצית מורים על זה, כי אינם כי אם עדות על הבורא יתברך, והם כנגד שבע מדות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, כל חד כלול מעשר, עולה שבעים והוא ע', ובמילוי הוא עי"ן, והשחור שבעין מורה על השגחת הבורא יתברך בעיניו לנקום מעוברי רצונו, ולזה רומז חוט של תכלת. נמצא שהציצית מורים על השגחת הבורא יתברך שיסתכל בו האדם תמיד ולא יעבור כמו שמפורש בענין:

וגם תכלת הוא מצבע דג הוא חלזון, ודג רומז לעינא פקיחא. וגם ע' רומז לעי"ן סנהדרין, שהבורא יתברך משגיח ושופט העולם על כל דבר קטן וגדול ואין נסתר מנגד עיניו, כמה דאת אמר (ירמיה כג, כד) אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו. וזהו ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם:

וזהו שייסד הפייטן שמור לבן כמו דרבן, מקום תכלת הנצבע, לך נפתר, סוד נסתר, חוט ציצית היות מרובע, והוא תמוה. אך דרצה לומר כנ"ל, שמור לבן, שזה רומז על שבעה עיני ה' הנ"ל. וזהו כמו דרבן שאלו שבעה חוטי לבן הם רומזים להנהגת הבורא בעולמו, מקום תכלת הנצבע, הוא לשון תכלית, שיסתכל האדם על תכליתו מה יהיה בסופו שיעמוד במשפט אפילו על שיחה קלה. לך נפתר וכו' חוט ציצית היות מרובע, פירוש כי כל שמות הבורא יתברך אין בהם שם של ארבע אותיות מופרדים כי אם שם אד"י, והם ארבע גדפין שהבורא יתברך סוכך על ישראל להצילם מכל רעה. וזה לך נפתר וכו', רצה לומר שזה השם אדנ"י הוא שם משותף שאין מלך בלא עם, ועל ידי בני ישראל הנושאים מלכותו נקרא אדון, וזה לך נפתר, סוד נסתר, חוט ציצית היות מרובע רומז לשם אדנ"י, הוא לך עם ישראל ולא לעם אחר:

ולזה ציצית כולל כל התורה והמצוות, כמו שזה השם כולל כל השמות. כי הא' היא מכל השמות שיש בהם א', והי' היא

מהשמות שיש בהם י', והדנ' הם מעצם השם, ולזה תכלת בציצית לשון כוללות שכולל הכל:

וראיתם אותו וגו' ולא תתורו וגו' אחרי עיניכם אשר אתם זונים וגו', היינו שתראו בעיני הבורא יתברך כביכול על השגחתו ואמיתת מציאותו. ולא בעיניכם, כי אשר אתם זונים אחריהם, כאשר תראו בעיניכם תחטאו. ועשיתם את כל מצוות ה', בעבור שכולל כל המצוות:

והייתם קדושים לאלהיכם, היינו שצריך האדם לקדש עצמו בכל מיני קדושות, היינו מחשבתו ולבו ומוחו שבכל עת שירצה הבורא לשרות עליו שיהא הוא מוכן, כמו שכתוב (קהלת ט, ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים:

ולבל יאמר האדם, איך אפשר זאת שאנשים כערכינו מוטבעים בעומק העולם הזה ותאוותיו נוכל לקדש עצמינו לקדושת הבורא יתברך שישרה עלינו, לזה אמר אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, מעומק הקליפה להיות לכם לאלהים. ואיתא בש"ס (בבא מציעא סא ב) אני שהבחנתי בין טיפה שהוא של בכור לטיפה שאינה של בכור, כך אני מבחין בתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הן. בכור הן ישראל כמו שאומרים ובכורך ישראל גאלת, כי ישראל בכללות נקראו בכורים, כמו שכתוב (שמות ד, כב) בני בכורי ישראל, בעבור שהם בתחילת המחשבה, כי בריאת העולם היה בשביל עושי רצונו, נמצא שהם נקראים בכורים, וטיפה של בכור, רומז על הבורא יתברך שהוא ראש לכל העולמות ומהוה את הכל, וטיפה שאינה של בכור, רומז על הסיטרא אחרא, וזה קלא אילן. רומז גם כן על זה, כי קלא גימטריא סמא"ל, המסמא את עיני האדם שלא להשגיח על השגחת הבורא יתברך ומציאותו, וזה ס"ם א"ל:

או יאמר מבחין בין טיפה של בכור לשאינה של בכור, כי האדם צריך להתבונן ולהשגיח על השגחת הבורא ואמיתות מציאותו, עבור שהוא ממלא כל עלמין ומחיה אותם ומשגיח על מעשיהם אם טוב ואם רע. ויהא מעביר על דבריו מגודל רוממותו איך שהוא מלך נורא ורואה במעשי איך אעשה הרע בעיניו. ומזו היראה יכול האדם להגיע לאהבה גדולה והתעוררות גדול לעבודת הבורא יתברך, מחמת שיתלהב לבבו מרוממות הבורא יתברך שמו. מה שאין כן כשירא מחמת העונשין של גיהנום וכיוצא, אמת שטוב הוא גם כן, אך שלא יגיע לו מזה שום התעוררות לעבודתו:

וזה אני מבחין בין טיפה של בכור, רצה לומר בין היראה מרוממות הבורא

בעצמן ובין טיפה שאינו של בכור, רצה לומר היראה מן העונשין הבאין מצד הסיטרא אחרא והקליפה. וזו אני מבחין בין תפלת לקלא אילן, כי תכלת גם כן מורה על השגחת הבורא יתברך שמו בעולמו בעוברי רצונו כנ"ל, והוא משוטט בכל. וכשישגיח האדם על זה אז ירא ויתרומם לבבו בהתעוררות, והיינו שצריך האדם לתלות תכלת בציצית כנ"ל, ולזה בזמן הבית כשהיו ישראל בגדולה ושלוה היו צריכין לתכלת להזכיר היראה, ועכשיו אין צריכין לתכלת, כי בלא זה לבבות ישראל נכנעים מגודל הצרות העוברים עלינו, ואדרבה צריך לחוט לבן להזכיר שאף על פי כן חסד הבורא עלינו ולא יעזבנו לנצח. אבל קלא אילן רומז על היראה מהעונשין והסיטרא אחרא כנ"ל. וכן כתיב (שם יד, לא) וירא ישראל את היד הגדולה וגו' וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו, היינו שראו ידו הגדולה ותוקפו וגבורתו איך שהוא מושל בכל העולמות ושידד כל המערכות ושיבר כל מרכבות פרעה הוא מרכבות הקליפות והסיטרא אחרא ויראו מגודל רוממותו, ומזה נתרומם לבבם ועלה בלבם לומר שירה, מה שאין כן בשאם היה בלבם איזה יראה חיצונה לא עלה בלבם לומר שירה:

או יאמר רבי שמעון אומר שלושה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו וכו' אבל שלושה שאכלו וכו' כאילו אכלו וכו' שנאמר זה השולחן אשר לפני ה'. ופירשו המפרשים כאילו הקריב קרבנות, כמו כהנים משולחן גבוה קא זכו (ערכין כד ב), ודקדקו האיך מבואר בפסוק שהוא כמו הקרבת קרבנות. ונראה לפרש כמו שכתב המגן אברהם (או"ח סימן ו סק"ד) דהגוף נהנה מגשמיות המאכל, והנשמה מרוחניות המאכל. והרוחניות המאכל הם ניצוצות קדושים, שבכל דבר יש ניצוצות קדושים שנכנסו לשם כשאמר הקדוש ברוך הוא תדשא ושאר מאמרות, וגם על ידי טללים וגשמים קדושים שהם כוחות מהבורא, כי למעלה אין גשם ואין טל, אלא שנשתלשל כוחות מהבורא, ולמטה נתגשם דוגמת המן שאכלו ישראל במדבר. ועל ידי שאדם אוכל ונמנס בתוכו אותן ניצוצות ובכח זה מברך ברכת המזון ואומר דברי תורה הוא מעלה אותן ניצוצות. והוא כמו הקרבנות שהיה המלאך אוריא"ל מעלה הקרבנות לריח ניחוח לפני ה', ומפני כן היה בבית ראשון האור רבוצה כארי על המזבח, על שם המלאך ואוכל הקרבנות, ועל שם זה נקראו קרבנות, שמקרב אותם לפני הקדוש ברוך הוא. וכן האדם שהוא אוכל לשם שמים הוא מקרב הנשמות שנמאכל לפניו יתברך. אבל משחטאו היתה רבוצה כמלב רמז לסיטרא אחרא, והיו הניצוצות נכנסות לעולם התוהו. וזהו שפירשו המפרשים כאילו הקריב קרבנות, כמו כהנים משולחן

גבוה קא זכו נזדכך גופם על ידי שהיו אוכלים לשם שמים כנ"ל:

ומביא התנא הפסוק וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה', פירוש שהוא עושה יחוד ז"ה עם שולחן, זה רמז להקב"ה שנאמר (שמות טו, ב) זה אלי ואנוהו, ושולחן רומז למלכות כמו שולחן מלכים, על ידי שאדם אוכל ונכנס לתוכו ניצוצות קדושים ובכח המאכל ההוא עובד ה' וממליך אותו הוא עושה יחוד גמור וקדוש. וזה אשר לפני ה', שמכתיר את הבורא ברוך הוא כמו שהכהנים היו עושים יחודים במחשבותם הטהורים. ועוד קל וחומר הוא, אם כשהיו מניחים על המזבח שהיה של אבנים ונחושת היו מעלין אותן לריח ניחוח, קל שכן כשהמאכל נכנס בגוף האדם שהוא מדבר שהוא יכול להעלותם. אבל כשהאדם אוכל למלא כריסו, אזי אין הקדוש ברוך הוא שורה על המאכל, ובמקום שהקב"ה מסלק שכינתו משם שורין הקליפות, כמו שכתוב (דברים לא, יז) על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה, רעות הם הקליפות, ונכנסין הניצוצות לעולם התוהו והוא נותן כח ליצר הרע. ושלחן נתהפך לאותיות לנחש, הוא רמז להקליפה:

וזה שאמר התנא ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים, הוא תקרובת עובדי כוכבים ומזלות כמו שנבאר הפסוק (תהלים קו, כח) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים, ועבודת הפעור היה שהיו פוערין האחוריים לנגדו ומטילין ריעי. וצריך להבין ולהורות איך היו מעשיהם מקולקלים, וכי בלא דעת היו עושין דבר מגונה כזה לעבודה זרה שהיה יראתם. אלא על דרך שפירשו במדרש (עיין זוהר ח"ב קפח ב) על פסוק (ישעיה סו, ה) אמרו שונאיכם מנדיכם למען שמי יכבד ה', שעשו אמר למען שמי, שאני נקרא בנו הגדול ואלהים נקרא גדול. יכבד ה', שהקב"ה על השמים כבודו ואין משגיח על התחתונים. וזהו מנדיכם, פירוש שהם אומרים מה לכם לעבוד את ה' שהוא רם על רמים ואין לו סוף וערך, יקוה לאיש לקבל ממנו שבח ותהלה, אלא נתן העולם הזה ביד כוכבים ומזלות להנהיג אותו, וצריך האדם להתפלל להן ולעבוד אותן, אבל לא כן הוא וימינם ימין שקר, כי אם ראוי לעבוד אותו, כי גם שרפים ואופנים כאין נגדו נגד רוממותו יתברך שמו. ואדרבה כי תורתינו הקדושה העידה בראשית וכו', שנקראו ראשית תבואתו, פירוש שהם ראשית לביאת המחשבה שהם באו בתחילה במחשבה להבראות. וגם כתוב (שמות כב, יט) זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, והכוחות אחרים הם דוגמת אחוריים, והם היו פוערים לפעור לתת כח לאחוריים, וכן האדם האוכל למלא כריסו הוא נותן כח ליצר הרע לאחוריים

כנ"ל, והוי כאילו אכלו מזבחי מתים שהם תקרובת עובדי כוכבים ומזלות:

ומן נראה לפרש מה שאומרים בהגדה של פסח רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם ואף אתה הקהה את שיניו, פירוש שאומר מה העבודה הזאת לכם, שאתם אומרים באכילת פסח מצה ומרור אנו עושין עבודה לה'. ואף אתה הקהה את שיניו, שכיון שאינו מודה בדבר ואוכל למלא כריסו למה יאבד לחם שלא לצורך:

או יאמר ואמרו עליו דברי תורה, על המאכל, דהנה כשהאדם אוכל המאכל מביא אותו לידי חדוה, ובחדוה זו הוא אומר דברי תורה ועובד ה'. וזהו ואמרו עליו דברי תורה, אזי הוא מביא את הקדוש ברוך הוא לידי עוז וחדוה. כמשל לבן מלך שהלך לדרך רחוק ונשתהא לבוא אל המלך, ואחר כך כשבא אל אביו עוז וחדוה לפניו, כך הניצוץ קדוש רבו הימים שמבריאת העולם הוא מונח באדמה, ועתה נתעלה ובא לפני המלך מלכי המלכים, אזי עוז וחדוה לפניו, ומאותו הארה יורד על האדם למטה. וזהו כאילו אכלו משולחנו של מקום, שלחן רמז על שם הגדולה:

ועל דרך זה נראה לפרש מה שאמרו חז"ל (בראשית רבה מט, ב) אברהם אבינו קיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה אפילו עירובי תבשילין, ואפילו התורה שמחדש הקדוש ברוך הוא בכל יום היה יודע. עירובי תבשילין, הניצוצות שנתערבו בתבשילין במעשה בראשית היה מעלה אותן. וזהו גם כן פירוש של הכנסת אורחים שהיה מקיים, שהניצוצות נקרא אורחין טרם בואם למקורם, והיה מכניס את האורחין לפני הבורא ברוך הוא וברוך שמו. ועל ידי שהיה מביא את הקדוש ברוך הוא לידי עוז וחדוה, היה מחדש חידושי תורה ונמשך עליו האור ההוא, ועל ידי זה ידע מה שמחדש בכל יום. ובודאי היה מקיים הכנסת אורחים כפשוטו, אלא שלכל מצוה יש לבושין, והעיקר הכנסת אורחין הוא לעלות הניצוצין קדישין ולהכניס אורחין ממש, הוא דוגמת לבוש לאותה מצוה, וצריך אדם לקיים שניהם. ובזה יתורץ קושית התוספות יום טוב שהקשה על הברטנורא שכתב שמעתי שיוצאין בברכת המזון, אטו ברשיעי עסקינן, והלא אבות מלי לחסידות הן. ובזה מתורץ, כי התנא אמר ואמרו עליו דברי תורה כמו שפירשתי למעלה, ומלי דחסידות הן:

משנה ו

רבי נחוניא בן הקנה אומר מל המקבל עליו עול תורה וכו'. עול תורה הוא שעל ידי התורה יודע במה לעבוד את בוראו, כי שמה תורה בגין דאורי כי היא המורה דרכי ה' ועבודתו. וזה המקבל עליו, רצה לומר

כמה בא אמר וכולם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה, רצה לומר שאף שנושאים עליהם עול מלכות, יודעים הם שאף זאת הם מקבלים ממנו יתברך מעולם לעולם, ואין עושין שום דבר זולת כח הבורא יתברך. נמצא באם שכן הוא בעולמות העליונים שהם קדושים וטהורים, מכל שכן אנן בני אדם קרוצי מחומר על אחת כמה וכמה שצריכין אנו לידע זאת כי כל עבודתנו הוא רק מצד הבורא יוצר הכל יתברך שמו שאנו מקבלים ממנו:

או יאמר, עול מלכות לשון עלם ונעה, כמו עול ימים (ישעיה סה, כ). ופירוש שרומז על המלאכים אשר חדשים לבקרים מתחדשים שבכל יום נבראים מלאכים חדשים והם מקבלים עליהם עול מלכותו:

ועול תורה. היינו כדאיתא (ספרי ואתחנן לג) שבכל יום יהיו בעיניך דברי תורה כחדשים, כי בכל יום משתנה התורה וטעמיה ובכל יום משתנה מתיקות התורה והתפילה, והענין הוא, כי בראשית בשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל עושי רצונו שנקראו ראשית, והם בכורו של עולם ועיקרו של עולם, כמו שכתוב (ירמיה ב, ג) קודש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו רעה תבוא עליהם, וכל זה עבור שמקיימין התורה שנקראת ראשית. ובהיות כן אז מעבירין ממנו עול מלכות ודרך ארץ, כי כשהם עיקר העולם וראשו, הם מושכים עליהם עולו, אבל הפורק ממנו עול תורה, אם כן לא נברא בעבורו העולם, אם כן במה (חסר) ע"ה ונותנין עליו וכו':

משנה ח

רבי אלעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו שאתה ושלך שלו. רומז במלת שלך על ענין הבחירה אשר נמסרה לאדם, כמאמר והרשות נתונה ביד האדם לעשות כרצונו אם טוב ואם רע, מכל מקום גם אותה הבחירה הוא ביד הבורא יתברך, אך שדבר זה איננו מושג לשום בריה בעולם וכמבואר במאמרי קדמונינו ז"ל וכאשר ביארנו לך זה כמה פעמים בזה החיבור. ואם כן בודאי לא יתכן שיתגאה האדם על עבודתו והטבת רצונו, כי הוא מאת ה' יתברך. וכן בשוד הוא אומר (דברי הימים - א כט, יד) כי ממך הכל ומידך נתנו לך, יד הוא לשון כח ורשות, ורצה לומר אף זה הרצון ויד פתוחה שיש לי לתת צדקה, אף זה אתה נותן לי, ואם כן מידך נתנו לך:

משנה ט

רבי יעקב אומר המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. הוא על דרך שנזכר בספר נועם אלימלך ובשאר ספרי הקודש

וכמו שכתבתי בחיבור זה במשנה שנו חכמים שם. והיינו כשהאדם לומד תורה צריך להיות תורתו משנה תורה, דהיינו בזה העולם שלמד, וגם צריך להיות בוקע חלקי רקיע בתורתו לעלות וללמוד כמו כן בעולמות העליונים. וזהו ושונה ומפסיק ממשנתו, רצה לומר שמפסיק זאת המשנה, שאינו מחובר בתורתו בעולמות העליונים, וזהו על ידי שאומר מה נאה אילן זה, על דרך הכתוב (דברים כ, יט) כי האדם עץ השדה, שהאדם נקרא אילן, ומשבח עצמו ואומר יפה למדתי ומחזק טובה לעצמו. מה נאה ניר זה, כמו ניר לכם ניר (ירמיה ד, ג), שהוא הכנה לזריעה, כך הוא אומר על עצמו מה נאה הכנה זו שעשיתי, ומתגאה קצת בלבו בתורתו, ולא לו בלבו איזה התפארות ופניה מהחידושי תורה שלמד, ועל ידי זה מפסיק זאת. הרי זה מתחייב בנפשו, לבעבור שהוא פוסק החיות והנפש מהתורה שלמד, כי זו התורה שלומד בזה העולם הוא גשמיות ורוחניותה היא התחברותה בעולמות עליונים:

או יאמר המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו וכו'. על דרך שנאמר (ישעיה מג, טז) הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה, רצה לומר שהוא נותן בים הוא כנסת ישראל, דרך הוא דרך תשובה, כמו שאומרים ודרך תשובה הורית. ודרך זה הוא נפתח בראש חודש אלול לכל העולם, שהוא שלושים יום קודם יום המשפט. ולכך הוא נקרא דרך, שכל העולם עוברים בו שחוטאין ועושין תשובה. כי אותן שאינם חוטאין כלל מנעוריהן ומשמרין עצמן מחטאת נעורים והם נקיים מאד, הם מעט מזעיר, ועליהם נאמר ובמים עזים נתיבה, פירוש שהוא פותח נתיבה למים עזים, הם הצדיקים גמורים. ומחמת שהם מועטים נקרא דרך שלהם נתיבה שהיא שביל קטן שאין רבים עוברים בו. ורוב העולם הולכין בדרך התשובה, ותשובה היא אותיות תשוב ה', שבחטאם הם פוגמין בה' אחרונה שבשם הוי"ה, ועושין פירוד בין ו' ה', וזה שנאמר (משלי טז, כח) ונרגן מפריד אלוף, ובתשובה שעושים הם משיבין הה' להוי"ה ביחוד גמור:

או יאמר ובמים עזים נתיבה, כי יש בני אדם פושעים שמתבוננים וחושבין איך לעשות הרע, והם נקראים חורשי און ועוונם גדול מאד. שאותם בני אדם שהיצר הרע בא עליהם פתאום ומתגבר עליהם ואין להם פנאי להתיישב וחוטאין, אף על פי שהם מזידין נחשב להם כשוגג. אבל הפושעים הללו היה להם פנאי לחזור מרעתם, ועליהם אמרו חז"ל (יומא כט א) הרהורי עבירה קשה מעבירה, דלכאורה אינו מובן דהלא הקדוש ברוך הוא אינו מצרף מחשבה רעה למעשה, אם לא בעובדי כוכבים ומזלות, ונראה

לפרש הרהורי עבירה קשה מעבירה, אם עובר אחד כך כי זהו קשה עד מאוד כנ"ל, אבל אם פורש ואינו חוטא בודאי אין הקדוש ברוך הוא חושב המחשבה למעשה, ואם עוברים וחוטאים עוונם קשה מאד והם פגמין בי"ה. ועל זה אמר הכתוב (תהלים קל ג) אם עוונות תשמור יה אדני מי יעמוד, פירוש שהפגם הוא בי"ה, מי יעמוד. ואין סיפק להם בתשובה לבד מחמת גודל עוונם, והקב"ה חותר חתירה מתחת כסא הכבוד ומקבל אותם בתשובה, כמו שמצינו במנשה (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב) שקרא לכל עבודת כוכבים ומזלות שבעולם, ואחר כך כשראה שאין בהם ממש התחיל לקרות אל אלהים אמת ועשה תשובה, וקטרגו המלאכים עליו ואמרו רבונו של עולם לאחר שקרא זה אל אלהים אחרים ואין מושיע קרא אליך ואיך תקבלו, וחתר הקדוש ברוך הוא מתחת כסא הכבוד וקבלו, רצה לומר שעשה מתחת הכבוד, שלפי קו הדין אין ראוי לקבלו מאחר שקרא לאלהים אחרים, אלא שהקב"ה עשה למטה מן הכבוד. וזהו ובמים עזים נתיבה, הם הפושעים הללו הוא נותן להם נתיבה, שהוא שביל קטן ומקבלן בתשובה, כאשר נתבאר לעיל. ונתיבה הוא אותיות נת"ב י"ה, שיוכלו לתקן מה שפגמו בי"ה:

וזהו שאמר התנא המהלך בדרך, פירוש בדרך הידוע הוא ראש חודש אלול, כמו שאומרים ודרך תשובה הורית. ושונה ומפסיק, כי תשובה הוא שמקבל עליו שלא יחטא עוד. ועוד יש מדריגה למעלה שעושה מעשים טובים ועוסק בתורה, כמו שמבואר במקום אחר, אלול אותיות אני לדודי ודודי לי (שיר השירים ו, ג), וכתיב בתריה (שם) הרועה בשושנים, אל תיקרי שושנים אלא ששונים (שבת ל ב). רצה לומר אני לדודי, כשאני פונה אליו והולך בדרך תשובה שנפתח באלול. ודודי לי, הוא פונה אצלי. הרועה בשושנים, כביכול הקדוש ברוך הוא רועה בהם, כמו שאמרו (זוהר ח"ג ז ב) שמפרנסין לאביהם שבשמים. ולכך נקט ושונה, כלשון הכתוב. והוא רמז לכל המעשים טובים. ומפסיק ממשנתו, פירוש שהיצר הרע גוזר עליו חס ושלום להחטיאו. ואומר לו מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה, פירוש מה נאה היית, ועתה פניך שחרחורות מתעניתים ועיניך כהות מחמת שאתה מנדד שינה מעיניך, ועל ידי זה חוזר לסורו. מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, מחמת שהתחיל לעשות תשובה והניח עצמו ביד היצר הרע רחמנא ליצלן:

משנה י

רבי דוסתאי בר ינאי משום ר' מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה

עליו הכתוב כאילו וכו' שנאמר רק השמר לך ושמור וגו'. זה מוסב על ענין ראשון, על תחילת המאמר של ר' יעקב שצריך האדם להיות תורתו משנה תורה. ורצה לומר במלת דבר אחד ממשנתו, שמסיר החיות והארת הבורא יתברך שהוא אחד מאלו הדברים שדומר, שנאמר (דברים ד, ט) רק השמר לך ושמור נפשך מאוד. כי כשלומד התורה על האופן הנ"ל שיהיה מלשון משנה וממשיך החיות והארת הבורא יתברך שמו באלו הדיבורים, אזי נמשך גם כן לנשמתו ונפשו החיות ממש, מה שאין כן בהיפך. ולזה אומר ושמור את נפשך מאד:

או יאמר, דהנה דקדקו המפרשים שהתחיל בדבר אחד וסיים בקרא פן תשכח את הדברים. ונראה לפרש, דהנה כל התורה כולה היא רק לדבק בהקב"ה, ולכן סיים משה רבינו ע"ה אחר כל התוכחות ובו תדבקון (דברים יג, ה), וכמו שהשיב הלל הזקן להנכרי שבא לגייר על מנת ללמוד כל התורה על רגל אחד ולמדו מה דעלך סני לחברך לא תעביד (שבת לא א), ושמעתי ממורי ורבי ז"ל פירוש סני לחברך, להתחברותך אל הקדוש ברוך הוא זה לא תעביד זה הוא כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא, המצוות עשה הכל להתחבר להקב"ה, והמצוות לא תעשה הם הדברים המקלקלים את ההתחברות שלא תוכל להתחבר על ידיהם, וזה מצוה מלשון צוותא. ועבירה אותיות עבר י"ה. נמצא כל התורה כולה היא דבר אחד, כמו שכתוב (תהלים סב, יב) אחת דיבר אלהים שתים זו שמעתי, אחת דיבר אלהים, הוא בשביל דבר אחד להתחבר להקב"ה. שתים זו שמעתי, הם מצוות עשה ולא תעשה. נמצא כל המצוות עשה נכללות במצות אנכי, כמו שנתבאר שהם כדי לדבק בהם אל הקדוש ברוך הוא. והלא תעשה נכללות בלא יהיה לך שהם דברים המפסידים ומפרידים מהקב"ה:

ואמרו חז"ל (שיר השירים רבה א, טו) אם שמעו כל התורה מפי הקדוש ברוך הוא לא היה אדם שוכח, ועכשיו יש בה שכחה. ונראה לפרש למה שייך בה שכחה, דהנה המצוות עשה הם רמ"ח, ואנכי שמעו מפי הגבורה, ונשאר עדיין רמ"ז שהוא רמז, ולכך שייך בה שכחה שלא שמעו מפי משה רק רמז. וכך במצוות לא תעשה שהם שס"ה, ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, נשאר רק שס"ד כמנין השטן, ולכך שייך בה שכחה. נמצא על כל פנים אין לאדם לשכוח אנכי ולא יהיה לך, לזה אמר כל השוכח דבר אחד ממשנתו, כנ"ל. ונמצא התורה נעשית דברים הלבה, כל מצוה הוא דבר אחד. ולזה סיים פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, פירוש אנכי

ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, וזהו אשר ראו עיניך:

משנה יא

רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכו' הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו וכו', הוא היה אומר כל שרוח הבריות וכו'. כמו שכתוב (תהלים קיא, י) ראשית חכמה יראת ה', ולא נאמר תחילת חכמה יראת ה'. והיינו כי החכמה היא התורה, ועיקרה של התורה היא היראה, דהיינו התורה היא ענפים ליראה, כמו התורה והמצוות שעל ידם ידעו ליראא את הבורא, ומה יעשו עם יראתו. אבל כשהתורה היא בלא יראה, דהיינו שאינו לומד התורה עבור ידיעת היראה אינה כלום, כי אורייתא ומצוה בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא. וגם התורה בעצמה מורה על יראה, כי תורה גימטריא יראת. וגם תורה אותיות תורה. וגם היראה קדמה לתורה, והאלהים עשה שייראו מלפניו (קהלת ג, יד), דעיקר הבריאה היה בשביל היראה, כדי שייראו מלפניו ויקבלו מלכותו ויראתו, ואחר כך נברא התורה שעל ידה ידעו איך יתנהגו עם היראה. והא דלא חשיב בש"ס היראה מן הברואים הקדומים, היינו מפני שלא יצוייר בריאה ביראה לגודל רוחניותה ודקותה עד מאד, מה שאין כן עצם התורה והחכמה יש בה איזה ממשות חכמה ושייך לומר לגבה בריאה:

וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת. היינו כמו שיש כמה פתאים ושוטים בעולם שמרפים ידיהם מן המצוות כמו מן הצדקה ומהחזקת ידי לומדי תורה וכיוצא, בחושבם שאינם צריכין לשום קיום המצוות, בעבור שהם בעצמם לומדים ועוסקים תמיד בתורה ותלמוד תורה כנגד כולם. ועל אדם כזה כתב בתיקוני זוה"ק בהקדמה ואוף הכא רוגזא יתיר על נבל כי ישבע לחם (משלי ל, כב), דאתמר ביה (שם ט, ה) לכו לחמי בלחמי, דאיהו קמצן נבל בממונו ונבל שמיה, דלא עביד טיבו למארי תורה ואורייתא בלא פיקודיא לאו אורייתא. הפירוש כך הוא כמו שכתבתי, דלכך איהו נבל ולא עביד טיבו למארי תורה, משום דישבע לחם בלחמה של תורה, באשר שהוא סובר שהוא פטור מכל המצוות, כי תלמוד תורה כנגד כולם, ולזה אין מתקיימת, כי אורייתא בלא פיקודין לאו אורייתא. וכמו כן יש כמה פתאים בעולם שאין משגיחים על בניהם ביראת ה' ועבודתו בימי הבחרות, ומניחים לבניהם לעשות כל הרעות שבעולם, ועיקר מגמתם הוא רק בענין לימודם שיהיו למדנים, ואומרים שלעת זקנותם ועמדם על דעתם יחזיקו אז ביראת ה' ועבודתו. והם עניי

הדעת חסרי לב, כי מה תועלת יבוא להם בלימודם, כי אף אם יזקינו ישגו באוולתם ובשגרונם רחמנא ליצלן:

או יאמר כל שיראת חטאו וכו', חטא הוא לשון חסרון, כי בכל עבירה שעושה הוא נחסר מהבורא יתברך, כי עבירה הוא עבר י"ה כנ"ל. ומי שהוא ירא מהחטא, הוא שלא יהיה נחסר מהבורא יתברך, ומחמת זה הוא לומד לדעת ולהבין מה יעשה ומה לא יעשה. ובזה כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, שהתלמוד מביא לידי מעשה ולידי מדות ישרות וזוכה ללמוד לעשות ולקיים, אבל כל שחכמתו קודמת שאינו לומד על מנת לקיים, אין חכמתו מתקיימת. שהתורה מפרידו מתאוות וחמדות והוא קץ בה ומניחה, שאומר מה לי בלימוד הזה הואיל ואיני פועל בה, אבל כשכוונתו לקיים הוא פועל בה שרצה לידע שהוא אסור והוא פורש ממנו:

הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו וכו'. פירוש, מחמת החכמה הוא עושה מעשים טובים מרובין, חכמתו מתקיימת, שהקב"ה משפיע עליו אור תורתו. אבל כל שחכמתו מרובה אין חכמתו מתקיימת, שאין הקדוש ברוך הוא משפיע עליו אור תורתו, כי מה לזה ללמוד חכמה הואיל ואינו מקיים המצוות:

הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו וכו'. ואיתא בגמרא (ברכות יז ב) על זה התנא ר' חנינא הנ"ל שיצאה בת קול כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת. נמצא שהוא היה הצינור המשפיע לכל העולם כל טוב. וזהו שרוח הבריות, הם העולמות. נוחה הימנו, כמשל האב עם הבן, יותר שהוא מיטיב להבן יותר נחת רוח ותענוג יש לו. כך הקדוש ברוך הוא יותר שהוא משפיע להם כל טוב יותר נחת רוח יש לו, וכמאמרם ז"ל (ויקרא רבה לד, ח) יותר שהבעל הבית וכו', זהו רוח המקום נוחה הימנו. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, שאין העולמות מקבלין שפע על ידו. אין רוח המקום נוחה הימנו, כי זה כל הנחת רוח ותענוג של הקדוש ברוך הוא יתברך שמו שמשפיע לנו בל טוב אמן:

משנה יד

רבי דוסא בן הרכינס אומר שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם. שחרית, הוא מלשון ומשחרי ימצאוניני (משלי ח, יז). והינו שצריך האדם לשחר תמיד את הבורא יתברך ומלכותו יתברך, כי כמו שהאדם חפץ שישמע הבורא יתברך לתפילתו ושיפן

אליו, כן צריך האדם לראות שישמע תמיד למצוותיו יתברך וללכת אחריו בכל עת (חסר). ואם האדם ישן באותה שעה והוצרך לשחוט אחר הבורא יתברך ואינו מבקשו. ויין של צהרים, צהרים הוא לשון צוהר, ורומז לאור הבהירות הזורח על האדם. והוא ענין הבת קול היוצאת בכל יום כנזכר במקום אחר, ומזה בא החרטה והתשובה והאנחה בלבות בני האדם. וזה ואספת דגנך ותירושך ויצהרך (דברים יא, יד), רומז למדריגות העבודה. ויצהרך רומז לאור הבהירות הזורח על האדם, אך יש מי שמסיר זאת מלבו. וזה יין של צהרים, רצה לומר אף בבוא אליו איזה אור מסירו מלבו. ועיין לעיל במאמר בור סיד שאינו מאבד טיפה באורך עיין שם:

וזה משחרב בית המקדש ניתנה נבואה לשוטים (בבא בתרא יב א), והיינו כי עיקר המקדש הוא בלב האדם שצריך האדם להכין בקרבו מקום לקדושת הבורא יתברך שמו, וזה מקדש ומשכן דאיתא בגמרא (שבועות טז ב) מעלות המקדש שהוא קדושת הגוף קדושת עולם. ומעלת המשכן, שנמשח בשמן המשחה. ושני המדריגות הן באדם, והיינו כי מקודם צריך האדם לעשות עצמו מקדש כמו שכתוב (במדבר טו, מ) והייתם קדושים לאלהיכם, והיא ההפרשה מהבלי הזמן והכנה אל הקדושה. ועל ידי כן תשרה בו השכינה ויהיה למשכן שירד עליו השמן המשחה, והוא האור והבהירות והשכל הקדוש בעבודתו יתברך שמו, כמו שכתוב (קהלת ט, ח) ושמן על ראשך אל יחסר. אבל מי שמחריב זה המקדש. ואין מקום להשראת השכינה כי אם בשוטים, רצה לומר אותן שהם שוטים בעולם הזה, ואין פונים להבלי העולם וחכמותיו, לזה ניתן הנבואה, רצה לומר אור החכמה והשכל והבהירות מעבודתו יתברך שמו. והיינו מלא כל הארץ כבודו (ישעיה ו, ג) ראשי תיבות מכה. והיינו כדאיתא בגמרא (עיין בראשית רבה י, ו) שעל כל עשב מכין עליו מן השמים עד שיצא מזל או כוכב ואומר לו גדל, והוא האור וכח הבורא יתברך שמו המקיים הכל, ומכל שכן על נשמות עושי רצונו, שמאיר עליהם תמיד אור ובהירות מהבורא יתברך שהוא מלא כל הארץ כבודו לגדלו במעשים טובים, והוא ענין הבת קול, וזה נקרא הכאה. וגם ירקות השדה, גם כן רומז על נשמות כמו שכתוב (במדבר כב, ד) כלשון השור את ירק השדה. שיש מלאך אחד הנקרא שור ועומד על שער גיהנום לבלוע את הנשמות דאזלין ערטילאין בלא מעשים טובים:

ושיחת הילדים (חסר ב' תיבות) דאינו מעורר עצמו לעבודת ה' יתברך בכל בחרותו, עבור עצת יצרו המסיתו ללכת אחרי שרירות לבו וימלא תאוותו, מתענוגי

הזמן ולעת זקנותו ישוב לעבודתו, ואחר כך בעת זקנותו בא אליו בעצה אחרת להוניחו מעבודתו, באומרו כי עוד אין בו כוחו מרוב זקנה ואין לו כח לעבוד עוד, וגם שיחת הילדים, שצריך לדאוג עבור בניו למלאות צרכיהם. וזהו ושיחת הילדים, שמשיח תמיד במיני צרכי בניו, ומתוך כך יעברו כל ימיו ולא ישוב אפילו שעה אחת:

וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ, שמתוך כך באין לידי רכילות וגיבול פה ומטמא פיו ולשונו. ומה צריך האדם לשמור עצמו עד מאוד בזה שהם נעשים מסך הטומאה וקליפה על פיו עד שכל תפילתו יוצאה דרך הקליפה. ומכל שכן לפני הימים הנוראים שצריך האדם לשמור עצמו עד מאוד. וגם צריך האדם להתעורר עצמו בימי בחרותו לעבודתו יתברך, כי כל זמן שהאילן רך ודק נוטין אותו לכל צד, מה שאין כן כשמתקשה. וכמו האגוז כל זמן שהוא רך אז בקל יכולין לנתק הקליפה הדקה שעל הפרי מבפנים, מה שאין כן כשמזקין צריכין לגררו בחוזק. כמו כן האדם בימי בחרותו אף שחטא קצת, עם כל זה במעט יכול להתגבר על יצרו, ולסור מהרע וללכת בהטוב. ואף הרע שעשה יוכל להעלו ולתקנו אחר כך אחד אחד. מה שאין כן כשמזקין ומושרש בהבלי עולם ומכל שכן בחטאיו, ויצרו מתגבר עליו בכל יום, אזי צריך אחר כך לסיגופים גדולים להכרית את הרע מעליו:

משנה טו

רבי אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות וכו' והמפר בריתו של אברהם אבינו ע"ה וכו' אין לו חלק לעולם הבא. מחלל את הקדשים, רומז לירא ה' ואנשי מעשה שהם קדשי שמים. כי תלמיד חכם נקרא שבת שהוא קודש לה'. והמבזה את המועדות, רומז להפרחים והרובים שהם מקראי קודש שהם נקראים ומקרבים עצמם אל הצדיקים:

והמפר בריתו של אברהם אבינו, כי מבואר מכל מפרשי המצוות שהמילה הוא מחמת שהאבר הזה הוא היותר להוט אחרי תאותו מכל שאר איברי הגוף, ולזה צריך להעביר ערלתו כדי לחסר ולהתיש כוחו ותאותו, ואם כן זה שמתגבר עליו תמיד תאותו ורוצה שיגיע לכל התאוות יתירות שבעולם מתחרט על המולו עבור שאינו יכול להשיג גודל התאוה, ואם כן הוא מפר בריתו של אברהם אבינו:

והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, כאותן השוטים המלעיגים מן יראי ה' ואנשי מעשה וממציאים להם ראיות להבליהם מן התורה:

משנה יז

רבי עקיבא אומר שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה. כי על ידי השחוק נסיר ממנו האלהות, וזהו וקלות ראש. וגם אסור למלאות פיו שחוק בעולם הזה כדאיתא בבתבי האר"י ז"ל שחוק גימטריא בבית, והטעם (חסר) יהיה מותר השחוק כמה דאת אמר (תהלים קכו, ב) אז ימלא שחוק פינו. ומה גם שמרגילין את האדם לערוה לצחק עם הנערים והבתולות ואינו חושש והוא אצלו דרך שחוק:

מעשרות סיג לעושר. עישור רומז ליראה, והיינו כשהעשיר יהא ירא אלהים באמת אז עושרו שמור בידו:

נדרים סיג לפרישות. ודאי כן הוא, אבל לאנשים בינונים טוב אשר לא תדור (קהלת ה, ד), כי על ידי הנדר אז מתגבר עליו היצר ורודף אחריו להכשילו חס ושלום:

בעזר כבודי ומרים ראשי נשלם פרק שלישי

עבודת ישראל ליקוטים לאבות פרק ד

משנה א

בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר (תהלים קיט, צט) מכל מלמדי השכלתי. יש לומר על דרך דאמר הכתוב (ירמיה ט, כב) אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל עשיר בעשרו וגו' כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי. היינו שצריך האדם בכל מדותיו ודרכיו לעבוד את בוראו בהם וצריך האדם לדבק עצמו בבוראו, דהיינו להדבק במדותיו כדאיתא (חסר ב' תיבות) לתחילת הבריאה זה בודאי אין שום בריה יכולה להשיג זאת ולעמוד על עומק (חסר ב' תיבות) ובמפעליו, וזה ברור לעין השכל כי מה האדם עם חבירו אף ביודעו ומכירו בשר ודם כמוהו, אינו יכול לעמוד על עומק שכלו ומחשבתו, על אחת כמה וכמה הבורא יתברך אשר מעולם עין לא שזפתו ולא הכיר שום בריה אותו, מכל שכן שאי אפשר לעמוד על עוצם מחשבתו. וזה שאמר בתורה כי לא (חסר ב' או ג' תיבות) כאשר נעיין בתורה מתחילת בראשית ברא וגו', וכתב רש"י בשם המדרשים בראשית בשביל וכו', וכן ובגם יונתן בראשית, בחוכמתא, היינו כי ראשית כל דבר היא החכמה (חסר כמה תיבות) אמת הבורא יתברך היא התורה, וזה היה על ידי עושי רצונו כאשר צפה בישראל עמו שעתידין לעבדו ולקבל התורה ברא את עולמו:

וזה שאמר בשביל לשון רבוי רצה לומר כאשר צפה והביט בשביל של עושי רצונו, היינו מדריגות עבודתם, ברא עולמו. בקצת משל לזורע חטים ואחר כך גדלים הקשים והמוץ והסובין והמורסן, ועיקר